UNIVERZITET U BANJOJ LUCI
AKADEMIJA UMJETNOSTI

Mr Maja Jockov

ULOGA NOVIH MEDIJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE U GIMNAZIJI

DOKTORSKA DISERTACIJA

Banja Luka, 2017.

UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ACADEMY OF ARTS

Mr Maja Jockov

THE ROLE OF NEW MEDIA IN TEACHING FINE ARTS IN GRAMMAR SCHOOLS

DOCTORAL DISSERTATION

Banja Luka, 2017.

Zahvaljujem se porodici i prijateljima na bezrezervnoj podršci, koju su mi pružali tokom rada na doktorskoj disertaciji.

Mentor: Dr Tomaž Zupančič, docent, Univerzitet u Mariboru, Pedagoški fakultet, naučna oblast Metodika likovne pedagogije.

Naslov doktorske disertacije: ULOGA NOVIH MEDIJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE U GIMNAZIJI

Rezime: Likovno/vizuelno obrazovanje učestvuje u konstituisanju opšteg obrazovanja i formiranju kulture savremenog čoveka. Obrazovno-vaspitni sadržaji likovnih i vizuelnih umetnosti obuhvaćeni su kurikulumom za srednjoškolsko obrazovanje. Nastavni planovi i programi predmeta Likovna kultura su posebno koncipirani za gimnazije kao škole, čiji su sadržaji orijentisani prema likovnim umetnostima u kontekstu istorije umetnosti i tradicionalnom nasleđu. Nastavni planovi i programi za predmet Likovna kultura za gimnazije, oblikovani su posebno za sva usmerenja državnih gimnazija u Srbiji: opšte i prirodno-matematičko usmerenje, društveni smer i gimnazije filološko-jezičke orijentacije čija je struktura programa skoro identična, dok se razlike uočavaju u planiranom fondu časova, prema četvorogodišnjem gimnazijskom obrazovanju.

Razvojem savremenih tehnologija i novih medija nastava menja svoje didaktičke postulate i razvija nove metodologije i pristupe u poučavanju i učenju. Ovim trendom uglavnom su obuhvaćene sve oblasti, a sada, naročito i polje umetnosti, kako bi se razumeo novi likovni i vizuelni govor u svakodnevnom životu. Likovne umetnosti se sve više arhiviraju u istorijsko-umetničkoj građi muzeološke prakse i svoj vizuelni govor razvijaju putem novih medija, kako u produkciji visoke umetnosti tako i u popularnoj kulturi digitalnog prostora.

Predmet koji razvija, podstiče i neguje vizuelnu kulturu, svakako je sadržan u predmetu Likovna kultura. Likovne umetnosti i discipline, razvojem umetničke prakse pod pritiskom novih medija ulaze u pojam vizuelnih umetnosti i postaju jedna od njenih grana. Osavremenjavanje predmeta i ujedno podizanje kvaliteta nastave koja se bavi vizuelnim umetnostima, upravo počinje na kontinualnom odnosu i povezivanju tradicionalnog i savremenog stvaralaštva. Novomedijsaka umetnička praksa i novi mediji kao didaktički alat jesu jedini mogući posrednici za razumevanje savremenih umetničkih tendencija koje su duboko ukorenjene u tradicionalnoj likovnoj umetnosti.

Ključne reči: gimnazije, likovne/vizuelne umetnosti, nastavni planovi i programi, novi mediji, predmet Likovna kultura.

Summary: Art/visual education is involved in the constitution of general education and the creation of the culture of a modern man. The educational content of visual and fine arts are included in the curriculum of secondary school education. The curriculum and the subject program of fine arts are specially developed for grammar schools as educational institutions and its contents is oriented towards fine arts in terms of history of art and traditional heritage. Curriculum and the programs for the subject of fine arts for grammar schools are created to suit the needs of all the courses of grammar schools in Serbia: the general course, the science-mathematics course, socio-linguistic course and the linguistic oriented grammar schools whose programme structure is almost identical. They differ in the planned number of classes according to the four-year education of grammar schools.

With the development of modern technologies and new media, the teaching changes its didactic postulates and it develops new methods and approaches in teaching and learning. This new trend is dominant in all areas, and now, particularly in the field of arts in order to understand new art and visual speech in everyday life. Fine arts are being archived more often in historical-artistic structure of museum practice and they develop their visual speech by using new media, both in the production of high art and popular culture of digital field.

The subject which develops, stimulates and nurtures visual culture, is most certainly the integral part of the subject of Fine Arts. Due to the development of artistic practice which has been pressurized by new media, fine arts and disciplines are entering the concept of visual arts and they are becoming one of its branches. The modernization of subjects and the increase of the quality of teaching which focuses on visual arts, are both initiated by continuous relationship and connection between traditional and contemporary creativity. New media artistic practice and the new media as didactic tools are possible only as mediators for understanding contemporary artistic tendencies which are deeply rooted in traditional fine arts.

Keywords: grammar schools, fine/visual arts, curriculum and teaching programmes, new media, the subject of Fine Arts

Naučna oblast: društveno-humanistička

Naučno polje: metodika likovne kulture

Klasifikaciona oznaka CERIF: SICRIS šifra S 271.

Tip odabrane licence Kreativne zajednice (Creative Commons): Autorstvo - bez prerada (CC BY-ND)

SADRŽAJ

1. UVOD 8

2. TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA 12
2.1. O pojmu umetnosti 12
2.2. Značenje likovnog govora i vizuelne kulture 15
2.3. Novi mediji i nastava likovne kulture 18
2.3.1. Novi mediji i medijska pismenost u obrazovanju kao didaktički alat . . . 18
2.3.2. Novi mediji i savremena umetnička praksa 20
2.4. Nastavni plan i program i/ili kurikulum 22
2.4.1. Obrazovni standardi i promene u obrazovanju 25
2.4.2. Obrazovni standardi i predmet Likovna kultura. 26
2.4.3. Vizuelna/likovna kultura i mladi. 28
2.4.4. Gimnazija kao škola i predmet Likovne kulture u gimnazijskom obrazovanju 29
2.4.5. Između detinjstva i odraslosti 30
2.5. Pregled vladajućih stavova i shvatanja u literaturi u području istraživanja 32
2.6. Obrazloženje potrebe istraživanja 35

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA 37
3.2. Predmet i problem istraživanja 38
3.3. Cilj istraživanja 39
3.4. Zadaci istraživanja 39
3.5. Hipoteze istraživanja 39
3.6. Varijable istraživanja 40
3.7. Metode istraživanja 40
3.7.2. Metoda teorijske analize i deskriptivna metoda 41
3.7.3. Eksperimentalna metoda sa paralelnim grupama 41
3.7.4. Statistička metoda 42
3.8. Tehnike i instrumenti istraživanja 42
3.8.2. Testovi za proveru znanja učenika 43
3.8.3. Upitnik za nastavnike 43
3.9. Uzorak učenika 44
3.10. Organizacija, tok i vreme realizacije eksperimenta 44
3.11. Metodički okvir za realizaciju nastavnih tema u eksperimentalnoj E grupi . . . 44
3.11.2. Sadržaj i redosled nastavnih jedinica u eksperimentalnoj E grupi 45
3.11.3. Struktura nastavnih časova likovne kulture u
eksperimentalnoj E grupi učenika 46

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA 49
4.1. Rezultati testiranja znanja učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe . . 49
4.1.1. Rezultati hipoteze H1 51
4.1.2. Retultati testiranja hipoteze H2 ; inicijalni test 52
4.1.3. Rezultati hipoteze H3; finalni test 56
4.2. Upitnik za nastavnike o novim medijima i medijskoj pismenosti u nastavi predmeta Likovna kultura 62
4.2.1. Interpretacija rezultata upitnika za nastavnike prema hipotezi H4 62
4.2.2. Interpretacija rezultata upitnika za nastavnike prema hipotezi H5 70
4.2.3. Interpretacija rezultata prema hipotezi H6 78

5. DISKUSIJA NAJVAŽNIJIH REZULTATA ISTRAŽIVANJA 79
5.1. Eksperimentalna metoda E i K grupa-inicijalno i finalno testiranje 80
5.2. Uloga nastavnika u osavremenjavanju nastave predmeta Likovna kultura 97

6. ZAKLJUČCI NA OSNOVU NAJVAŽNIJIH REZULTATA ISTRAŽIVANJA . . 102

7. LITERATURA 106

8. PRILOZI 114
8.1. Nastavni plan i program za predmet Likovne kulture za gimnazije 114
8.2. Upitnik za nastavnike predmeta Likovne kulture u gimnazijama 124
8.3. Inicijalni test 133
8.3.1. Rešenje inicijalnog testa i kriterijumi bodovanja 140
8.4. Finalni test 141
8.4.1. Rešenje finalnog testa i kriterijumi bodovanja 149
8.5. Pisane pripreme za čas po metodskim jedinicama 151

1. UVOD

Formalno obrazovanje će vam omogućiti normalan život.
Samostalno obrazovanje će vam doneti bogatsvo.
Džim Ron

Likovno izražavanje je iskonska potreba ljudi, koja je u funkciji čovekove vidljivosti u svetu vizuelne komunikacije. Likovni govor uspostavljen je onog trenutka, kada je čovek postao svestan sebe i svog okruženja, tačnije, pećine kao svog tadašnjeg staništa. Crteži bizona i ansambli kompozicija životinja, ritualnih plesova plemenskih zajednica u Altamiri i Lasku, potvrđuju činjenicu da su to bili prvi likovni govori u praistorijskom dobu pomoću kojih su se izražavala osećanja i oslikavao stvarni život. U toj vizuelnoj komunikaciji tj. likovnom govoru, čovek je sebi objašnjavao mnogobrojne prirodne fenomene dovodeći u vezu funkciju i formu. Od paljenja vatre do crtanja ranjenog bizona, veza je uspostaljena pomoću ugarka drveta koju je pećinski umetnik koristio kao crtaće sredstvo za građenje konturnog oblika na zidu pećine, predstavljajući životinju u prirodnoj veličini. Crtajući životinje, kojih se suštinski plašio, savladavao je strah pronalazeći im „slabu tačku“, učeći pomoću crtanja. Zato se kaže: učenje je blago u nama (Delors 1998). Učenje kao proces je pre svega nastojanje pojedinca da shvati prvo sebe i da deluje u skladu sa razumevanjem delovanja prirode i sveta (Henting 2008: 15).

Likovna umetnost u vaspitanju i obrazovanju sve do danas, najviše je usmerena na dečije stvaralaštvo i fenomen dečijeg crteža. Dečije stvaralaštvo je tema od koje počinje likovna pedagogija, i odnosi se na predškolsko i osnovnoškolsko vaspitanje i obrazovanje (razrednu nastavu). U ovom uzrastu, učenje o likovnim umetnostima uspostavlja se kroz likovno stvaralaštvo i podsticanje kreativnosti u praktičnom radu. Crtanje i likovno izražavanje, kod dece u najmlađem uzrastu je suštinska i urođena potreba (Goodnow 1977; Muhovič 1990; Koks 2000; Zupančič 2001). Morin Koks tvrdi, da odrastanjem spontanost i oduševljenje za stvaralaštvom, blede u periodu kasnog detinjstva i ranog mladalaštva (adolescencije). Ulaskom u pubertet, većina dece nerado crta jer dečija očekivanja postaju veća, i ne žele da im radovi budu prepoznatljivi već i vizuelno realni (Koks 2000: 17). Nedostatak motivacije za stvaralaštvom, leži u ideji izgovora „nedostataka talenta“ ili veštine crtanja, što se i danas koristi u argumentaciji i među starijom populacijom da je umeće crtanja na nivou predstave lika „čiča Gliše“.

Gimnazijsko obrazovanje, kao deo srednjoškolskog obrazovanja, predstavlja vrlo važnu etapu školovanja, jer formira buduću, novu intelektualnu elitu. Gimnazijalci su vrlo važni u osnaživanju akademske zajedinice, jer imaju ulogu nosioca znanja u zemlji. Koncepcija gimnazijskog kurikuluma je sveobuhvatna jer je utemeljena u prirodnim i društveno-humanističkim

naukama kao i u polju umetnosti. Ciljevi teorijskog poučavanja u gimnaziji kao školi, je da oblikuje mlade kao svestrane ličnosti sa temeljnim znanjima o nauci i umetnostima i izgrađenom opštom kulturom. Ovaj teorijski koncept gimnazijskog obrazovanja, formuliše se i kao klasično obrazovanje. Ubrzani razvoj nauka o obrazovanju i razvoj savremenih tehnologija, inicira proveru ovakvog koncepta učenja i škole, i primenu teorijskih znanja u praksi.

Prelaskom iz detinjstva u mladost, iz osnovne škole u višu, srednjoškolsku etapu obrazovanja, otvaraju se i nove teme i pristupi umetničkom obrazovanju. Predmet Likovna kultura u gimnazijskom obrazovanju, u nastavnim planovima i programima koncipiran je kroz teorijsko-praktičnu nastavu. Teorijska nastava predmeta bavi se pojmom likovnih umetnosti (eng. *fine arts*, fr. *beaux arts*) čije je značenje određeno u izvornom smislu umetničkim delima „ ... koja vizuelno pokazuju, predstavljaju i označavaju stvorenja, predmete, situacije i događaje realnog sveta, mitologije, književnosti i fantazije“ (Šuvaković 2011: 411).

Pojam likovne umetnosti ne odnosi se samo na likovna dela, već i na međusobni odnos likovnih disciplina. Pikturalno i skulpturalno su osnovna likovna svojstva. Sagledavanje likovnog umetničkog dela uvek kreće od celine/kompozicije, od toga u kom je mediju nastala, od tehnike i materijala. U tradicionalnoj zapadnoevropskoj umetnosti likovno umetničko delo je bila ilustracija ili prezentacija teksta, pre svega religioznog, dok je likovno umetničko delo u modernističkom vremenu, težnja dosezanja čistog pojma i doživljaja likovnosti u slikarstvu i skulpturi (Paić 2008; Šuvaković 2011).

Likovna struktura umetničkog dela zaokružena je u kompoziciji i uspostavlja likovni diskurs. Likovno umetničko delo prelazi u vizuelno umetničko delo u postavangardi i postmodernizmu i neodvojivo je od interpretacije, što znači da se pojavljuje kao vrsta vizuelnog teksta, strukture znakova, tj. jezika, pa tek onda kao likovni fenomen kome je pikturalnost i skulpturalnost jedina odrednica.

Nastava o vizuelnim umetnostima u gimnazijskom obrazovanju sadržana je u nastavnim planovima i programima predmata Likovna kultura. Koncepcija poučavanja o vizuelnim umetnostima još uvek nije čvrsto programski postavljena što se može uočiti analizom postojećeg plana i programa za gimnazije opšteg, prirodnog, društvenog i filološkog usmerenja. Preporučeni udžbenici (Likovna kultura 1 i 2 za opšti i prirodni smer; Likovna kultura 1, 2, 3 i 4 za društveni i filološki smer), takođe su oblikovani prema nastavnim planovima i programima koji su čvrsto ustrojeni prema likovnim umetnostima, disciplinama i tehnikama u istorijskom konceptu umetnosti. Vizuelne umetnosti, koje se neverovatnom brzinom razvijaju i preoblikuju u novim medijima, neophodan su sadržaj u svim etapama obrazovanja, a u cilju razvijanja vizuelne komunikacije i medijske pismenosti, kako kod učenika tako i kod nastavnika.

Novim medijima (eng. *new media art*) nazivaju se umetničke prakse zasnovane na uvođenju „novih” ili „do tada ne korišćenih” medija u tradicionalno definisani medijski identitet umetničkih disciplina. Novi mediji su upravo one umetničke prakse, koje su zasnovane na programiranju umetničkog dela (kompjuterska umetnost, digitalna umetnost, sajber umetnost, biotehnološka umetnost). „Odrednica ‘novi mediji’ kao programbilnih umetničkih praksi, na

nivou eksperimentalnog ili korisničkog rada, je odlika novomedijske umetnosti u doba globalizma, pošto se programbilnost, pojavljuje kao globalno totalizujuća praksa uređenja i izvođenja umetničkog rada između visoke i popularne kulture“ (Šuvaković 2011: 500). Digitalna umetnost inicirala je postojanje digitalne kulture, koja se najčešće posmatra u svetlu najnovijih tehnoloških unapređenja, tako da se po svemu stiče utisak da je ona potpuno različita od svega što joj prethodi (Gir 2011).

U visokoj i popularnoj umetnosti danas je digitalna slika najčešći medij savremene umetnčke prakse, i otvorila je virtuelni prostor za virtuelnu umetnost. Smatra se da je virtuelna stvarnost sasvim nova pojava, međutim, ideja virtuelne umetnosti je da posmatrača postavi u hermetički zatvoren slikovni prostor privida, koji nije vremenski ograničen, ali je u vezi sa tradicionalnim likovnim nasleđem (Grau 2008).

Za osnaživanje novih medija i vizuelnih umetnosti u obrazovanju neophodno je definisati standarde, prema kojima se redefinišu ciljevi, zadaci i ishodi predmeta. Svi navedeni elementi planiranja su sastavni deo kurikuluma[1] koji svojom dobrom strukturom predstavljaju ključ kvalitetne i funkcionalne nastave.

Kej Vud (Key Wood), o kurikulumu kaže: „U suštini, nastavni plan i program (kurikulum) je celokupna količina znanja kojem su učenici izloženi u okvirima formalnog obrazovanja. Ovo nije stalna, nepromenljiva jedinica. To je odabir iz celokupnog dostupnog znanja i organizovanje istog u manje ili više povezanu celinu. Količina svetskog znanja je ogromna i povećava se geometrijskom progresijom, tako da odluka o tome šta će postati sastavni deo te celine je pravi test” (Wood 2011: 69). Takav test o kom govori Kej Vud, treba primeniti u nastavi postojećeg predmeta Likovna kultura u gimnazijama. Uvođenjem *novih medija* kao didaktičke alatke omogućuje se novi pristup u poučavanju i učenju o likovnoj i vizuelnoj umetnosti u formalnom obrazovanju. *Novi mediji* u nastavi likovne i vizuelne kulture, nisu samo didaktički alat već i nova tehnologija umetničkog stvaralaštva. Uvođenjem novih programskih sadržaja koji upućuju na savremeno stvaralaštvo novomedijskih umetničkih praksi, reflektovali bi nove ciljeve, zadatke i ishode. Novoformulisani ciljevi, zadaci i ishodi determinisali bi obrazovne standarde predmeta Likovna kultura za srednjoškolsko obrazovanje. Na taj način moguće je preispitati i tačno određenje naziva predmeta u odnosu na nove programske sadržaje u kojima su likovne umetnosti proširene i tematikama vizuelnih umetnosti. Ovaj proces može se identifikovati kao dizajniranje novog predmetnog kurikuluma vizuelnih umetnosti u gimnazijiskom obrazovanju.

Uvođenjem tema o novim medijma u umetničkom stvaralaštvu u nastavu likovne kulture, uspostavio bi se kontinuitet u odnosu tradicionalnog umetničkog nasleđa i savremene umetničke prakse, kao i pravi odnos nastavnih celina i planiranog fonda časova. Ravnomerni odnos sadržaja likovnih i vizuelnih umetnosti, neophodno je uskladiti kako u teorijskom tako

[1] Pojam kurikulum (lat. *curriculum tok, sled*) jeste sveobuhvatnost, predviđanje i planiranje sadržaja, puteva i načina dolaženja do postavljenog cilja i njegovog ispunjavanja. Kurikulum se može tumačiti i kao edukacija, inovacija, valorizacija, evaluacija, komunikacija, kompetencija i dr. Usmereni pristup kretanju koji dovodi do najpovoljnijih rezultata postavljenih u nekom području rada koji sadrži nekoliko osnovnih procesa: planiranje-organizaciju-izvođenje-kontrolu (Previšić 2007: 16).

i u praktičnom radu. Vizuelna kultura u nastavi doprinela bi razvijanju nove umetničke publike ali i stvaranju nove kreativne energije mladih, čije bi stvaralaštvo bilo vidljivo i popularno kao i dečija umetnost.

U Srbiji ukupno postoji i radi 121 državna gimnazija[2] i oko 20 privatnih gimnazija (što nije konačan broj, jer su neke u procesu dobijanja dozvole za rad). Od ukupnog broja gimnazija u Srbiji, u Vojvodini postoji 31 državna gimnazija i 4 privatne. Analizom važećeg Nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura, opšteg smera za gimnazije (za 1. i 2. razred) kao i preporučene udžbeničke literature, uočava se sadržaj, koji je baziran na istoriji umetnosti i čije je težište na teorijskom radu. Zastupljenost savremene likovne i vizuelne umetnosti, kao i novomedijske umetničke prakse je zanemarljiv u odnosu na teme istorijskog likovnog nasleđa i u odnosu na planirani fond časova i nije u skladu sa potrebama savremenog života i vremena.

Zbog navedenih činjenica, postavlja se pitanje mesta i uloge nastave likovne i vizuelne kulture u obrazovanju u srednjim školama, pre svega u gimnaziji, kao srednjoj školi opšte-obrazovnog karaktera, i njihove realizacije u nastavnoj praksi.

[2] Edukacija, portal registra srednjih škola u Srbiji; (url): http://srednjeskole.edukacija.rs/drzavne-srednje-skole/svi-gradovi preuzeto 15. 01. 2016.

2. TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

2.1. O pojmu umetnosti

Cilj umetnosti nije da predstavi spoljnu pojavnost stvari,
nego njihov unutrašnji značaj.
Aristotel

U drugoj deceniji 21. veka, skoro pred njen kraj, svedočimo o velikim promenama u svim aspektima ljudskog bivstvovanja. U eri dominacije materijalnog života, tržišta i profita, intelektualne i duhovne vrednosti menjaju svoj značaj u svakodnevnom životu. Nauka je u velikom broju svojih disciplina (najviše prirodnim, medicinskim, biotehničkim, informacionio-tehnološkim i dr.), doprinela ubrzanju vremena i dala novu dinamiku života. Sadašnjost je u znaku nauke i tehnologije i velike tehničko-tehnološke promene i inovacije menjaju arhitekturu savremenog života. Digitalizacija sveukupnog života je otvorila virtuelni svet u kom sve više mislimo, radimo i komuniciramo. U najnovijem, aktuelnom vremenu, otkrivaju se neke nove vizuelne predstave i senzacije koje društveno-humanističke nauke i umetnost pokušavaju da objasne i interpretiraju. Umetnost i religija arhivirane su u istoriji i koriste se isključivo u govoru tradicionalnog stvaralaštva.

U modernoj vizuelnoj komunikaciji, koja se na prvi pogled otrgla od tradicionalnog diskursa, dešifruju se novi vizuelni znaci i poruke, da bi se oni koji je stvaraju, i učestvuju u toj razmeni, lakše sporazumevali. Digitalna kultura u savremenom dobu, osvanula je, dok su još trajale debate o kraju kulture, i o kraju umetnosti. U novouspostavljenoj globalnoj kulturi, tradicionalna umetnost se reprogramirala pomoću novomedijske prakse i digitalne slike. Vizuelni svet i virtualni prostor koji sagledavamo danas, izgledaju nam često senzacionalno i novo. Slike, znaci i simboli koji su često zbog svoje tehnološke atraktivnosti neprepoznatljivi, ipak su, pažljivijim posmatranjem, duboko ukorenjeni u 5.000 godina dugoj istoriji umetničkog stvaralaštva.

Pojam umetnosti se primarno određuje kao ljudska delatnost koja stimuliše čula i um. Značenje umetnosti se konstituiše u složenom komunikacionom procesu između umetnika, umetničkog dela i publike. Estetski doživljaj, stvaralaštvo, komunikacija, kreativnost, percepcija/recepcija, umetnik, publika, produkcija, umetnička praksa i dr. čini deo terminologije koja se koristi pri određivanju mesta i uloge umetnosti i njenog fenomena u čovekovom svetu. Pregle-

dom i uočavanjem karakterističnih strukturalističkih postavki u istorijskom razvoju umetnosti, podstiče i razumevanje diskursa umetnosti i kulture svakodnevnog života.

Reč umetnost na engleskom je *art* i nastala je od latinske reči *ars* i grčke reči *tehne* koja u najširem smislu predstavlja svaku čovekovu veštinu. Značenje i tumačenje pojma umetnosti, je bilo uslovljeno društvenim promenama i razvojem u kontekstu istorije kulture. Polazeći od antičkog perioda ili srednjeg veka, pojam umetnosti se ne može pronaći, ali slike i predstave tog doba obeležene su božanskim i mitološkim predstavama. Lari Šiner (Larry Shiner) u studiji *Kulturna istorija – Otkrivanje umetnosti,* umetnost povezuje i prevodi sa grčkim (*tehne*) i latinskim (*ars*) i ukazuje na tumačenje pojma još iz vremena stare Grčke. „Ovi termini tehne i ars označavaju svaku čovekovu veštinu, bez obzira na to da li se to odnosi na pisanje stihova, izradu obuće, oslikavanje vaza ili vođenje države. Nasuprot ljudskoj umetnosti u tom starijem načinu razmišljanja nisu bili zanati već priroda“ (Šiner 2007: 16). U antičkoj epohi je ustanovljena podela na slobodne umetnosti (*artes liberales*), koje zahtevaju duhovni napor i vulgarne umetnosti (*ars vulgaris*), koje zahtevaju fizički napor. O vulgarnim umetnostima se u srednjem veku govori i kao o mehaničkim umetnostima, dok su slobodne umetnosti identifikovane sa naukom. Za slobodne umetnosti se vezuju: retorika, gramatika, logika, aritmetika, geometrija, astronomija i muzika. Muzika je definisana kao nauka o harmoniji. U 16. veku, periodu humanizma i renesanse, uspostavlja se pojam lepih umetnosti koji će trajati do 18. veka, kada nastaje podela u tradicionalnom konceptu umetnosti. Više od dve hiljade godina pojam umetnosti se odnosio na veštinu i gracioznost. Koncept umetnosti je u ovom periodu podeljen na drugačiji način, i nastala je nova kategorija lepih umetnosti (poezija, slikarstvo, skulptura, arhitektura, muzika) koja se nalazi nasuprot zanatima i popularnim umetnostima (izrada odeće i obuće, izrada nakita, vez, pripovedanje, popularne pesme itd.). Ovaj koncept će u tom periodu obuhvatiti i arhitekturu i pozorište.

U 19. veku, u vremenu prosvetiteljstva i stvaranja buržoaskog društva, razlikovaće se društveni poslovi i profesije, a dolazi i do deobe životnog vremena na radno i slobodno, odnosno na javno i privatno. Sam pojam umetnosti će i kroz nove društvene podele doživeti novu sistematizaciju umetničkih disciplina: slikarstvo, skulptura, grafika, poezija, proza, teatar, opera, balet. U tim društvenim uslovima se uspostavljaju ideje i pojave autonomije umetnosti kao područja odvojenog od korisnog rada, zapravo područja gde se uspostavlja izuzetan stvaralački rad, koji vodi ka izuzetnim estetskim vrednostima čulnog uživanja ali i etičkom i duhovnom podučavanju (Šiner 2007; Šuvaković 2011).

U 19. i 20. veku umetnost se razume i doživljava kao područje autonomnog stvaranja lepih dela/objekata koji su smatrani samostalnim i bezinteresnim, transistorijskim i transgeografskim izrazima ljudskih kreativnih i proizvodnih sposobnosti. Umetnost je konstruisana kao autonomni svet u pojmu kulture. Postavke i ideje o umetnosti modernog doba tumačile su se kao stvaralačke prakse, koje se vezuju za prostore religioznog, magijskog i ritualnog, arhitektonskog i urbanističkog, društvenog i kulturalnog, svakodnevnog utilitarnog delanja i ponašanja u prostorima evropske i vanevropske istorije.

U *Pojmovniku teorije umetnosti*, teoretičara Miška Šuvakovića, pojam umetnosti se determiniše prvo kroz izvorno značenje reči umetnost (lat. *ars,* nem. *kunst,* engl. *art*); prema novijim tumačenjima teorije umetnosti, o ovom pojmu govori se kao o specifičnoj društvenoj instituciji i praksi proizvodnje, razmeni i potrošnji artefakata (objekat, situacija, događaj, tekst, ponašanje) koji nemaju prvostepenu i direktnu primenjenu/utilitarnu funkciju u društvu. „Indirektna ili višestepena funkcija umetničkog dela je određena na pet nivoa: 1. na perceptivnom nivou – opažanja artefakata kao lepog, estetskog ili umetničkog, 2. na retoričkom nivou – izvođenja i označavanja artefakata kao predstave (reprezentacije), izraza (ekspresije), konstrukcije (proizvoda) ili produkcije (sistema odnosa) unutar društvenih identiteta, 3. na ekonomskom nivou – posedovanja artefakata kao stvorene, preoblikovane ili upotrebljene društvene vrednosti, 4. na konceptualnom nivou – uspostavljanja pojma umetnosti koji se odnosi na teorijsko (estetičko, poetičko, umetničko, kulturno) identifikovanje, objašnjavanje i interpretiranje odnosa opažanja, izvođenja i označavanja i posedovanja artefakata kao umetničkog dela u okviru sveta umetnosti, 5. na ideološkom nivou – uspostavljanja društvene realnosti koja se konstituiše i specifičnim indirektnim i neutilitarnim artefaktima ili praksama koje se nazivaju umetnostima“ (Šuvaković 2011: 794).

Umetnost nije samo jedna *ideja* institiucija, sistem ideala i prakse. Umetnički svetovi su mreže umetnika, kritičara, publike i drugih koji dele zajedničko polje interesovanja u vrednosnom sistemu koji je određen umetničkim praksama i institucijama. Iz perspektive druge decenije 21. veka, umetnost još uvek u svom pojmu sadrži ne samo skup koncepata i institucija, već i nešto u šta ljudi veruju. U određivanju pojma umetnosti u sadašnjem vremenu, pojam umetnosti ne možemo okarakterisati i svrstati u skup zanata ili svrstati u lepe umetnosti. S tim u vezi, 21. vek je obeležen novom tehnološkom revolucijom, čiji se razvoj prati, sada već „iz sata u sat“. Nove tehnologije i novi mediji, pozicioniraju novomedijske umetničke prakse koje danas čine globalnu savremenu umetnost u svetu digitalne tehnologije i sajber prostora.

Modernizam (engl. *modernism*) se odnosi na megakulturu organizacije i razvoja kulture i umetnosti od kraja 18. veka do kraja 60-ih godina 20. veka. Modernom (*Die Moderne*) se naziva skup umetničkih pojava krajem 19. veka koje nastaju kao reakcija na naturalizam i realizam i razvijaju se od simbolizma do secesije i impresionizma. Ovu eru obeležiće industrijske revolucije i nastanak buržoaskog kapitalističkog društva (od Francuske revolucije do hladnog rata); perod prosvetiteljstva; modernosti (velike težnje odvajanja od tradicionalnog nasleđa i stremljenja ka progresivnom razvoju). Umetničke oblasti i discipline koje egzistiraju u periodu moderne su književnost, vizuelne (likovne, primenjene, arhitektura, fotografija, film) dramske, muzičke i balet. „Modernom umetnošću je zatvoren proces linearnog napredovanja istorije na njenom putu čistoga znaka istovetne dubine i površine, unutrašnjeg i spoljašnjeg, transcedentnog i imanentnog“ (Paić 2008: 10).

Postmoderna (engl. *postmodern*) je pojam koji počinje krajem 60-ih godina 20. veka i koji je zasnovan na kritici vrednosti, smisla, i načina života modernog društva, kulture i umetnosti. Postmoderna se određuje kao tehnički termin označavanja različitih pojava i tendencija

u umetnosti 20. veka, kojim se želi prevazići moderna kultura. Ovaj termin prvi put nastaje u knjizi *Krize evropske kulture*, u kojoj se govori o postmodernom dobu kao mešavini različitih kulturnih nastojanja. Termin postmoderna do kraja 70-ih godina 20. veka, ima različitu istoriju i upotrebu (Šuvaković 2011).

Savremena umetnost kao termin, uvodi se u britanskoj teoriji umetnosti dizajna i arhitekture, karajem 40-ih godina prošlog veka. Ovaj pojam savremena umetnost (engl. *contemporary art*) ima više tumačenja, a prvo tumačenje se vezuje za aktuelnu umetnost tj. za trenutak stvaranja kada se o njoj govori i piše. Definicija ovog pojma se koristi i za umetnost koja je obeležila drugu polovinu 20. veka. Time se umetnost određuje kao savremena umetnost, kao umetnički i kulturalni podsistem umetnosti 20. veka, a u odnosu na modernizam određuje se kao njegov završni stadijum (visoki i kasni modernizam) i početak postmodernizma. Kada govorimo o pojmu umetnosti samog kraja 19. veka, 20. veka i početku 21. veka, on je određen modernom, postmodernom, metamodernom i pojmom savremene umetnosti (Šuvaković 2011). Na prelazu iz 20. u 21. vek najviše se koristi termin savremena umetnička praksa. Hajnrih Kloc (Heinrich Klotz) u svojoj knjizi *Umetnost u 20. veku*, pomenuto stogodišnje razdoblje u naslovu, prati u polju umetnosti kroz pojmove moderne, postmoderne i „neke druge moderne“ (1995).

U raznim teorijskim analizama uočava se i pojam metamoderna (engl. *Meta art*) ili meta umetnost koja je fokusirana na umetničko delo kao tekst umetnika, umetnički čin koji predstavljaju ili govore o prirodi umetnosti, umetničkom radu, svetu umetnosti i kulturi.

Pojam umetnosti je nastao i menjao svoje značenje od same ljudske delatosti i trenutka kada čovek postaje svestan sebe, dok stoji u Altamiri crtajući ritualne plesove i ansamble životinja, stvarajući oblike kroz zanate zagledan u bogove i mitologiju, a potom je počeo da tumači umetnost kao lepotu koju je imitirao prozivajući to lepim umetnostima kroz slikarstvo, poeziju, pesmu, ples i dr. Kasnije je ovo lepo urušeno modernom, postmodernom i nekom drugom modernom, koja se najčešće nominovala kao savremena umetnost, koja danas znači: u trenutku stvaranja. Savremena umetnost odavno ne prikazuje mit i božansko, ne predstavlja lepo i uzvišeno. Pojam današnje umetnosti je u društvenoj komunikaciji koja je postala vidljiva na društvenim mrežama i vizuelno govori jezikom savremene nauke i tehnologije.

2.2. Značenje likovnog govora i vizuelne kulture

Likovna umetnost je zbirni i opšti naziv za slikarstvo, skulpturu, crtež i grafiku bez obzira da li je reč o mimetičkoj[3] ili apstraknoj[4] umetnosti. Pojam likovne umetnosti (engl. *fine arts,* fr. *beaux arts*) u izvornom smislu određen je umetničkim delima koja vizuelno predstavljaju i označavaju stvorenja, predmete, situacije i događaje realnog sveta, mitologije, fantazije

[3] Mimezis (lat. *mimesis*) se naziva oponašanje i iluzionističko prikazivanje predmeta, situacija, događaja i stvorenja umetničkim delom.

[4] Apstraktna umetnost (eng. *abstract art*, nem. *abstracte kunst*) označava apstraktno slikarstvo, apstraktnu skulpturu, apstraktne fotografije, apstraktni film. Pridev apstraktno označava nemimetička i neprikazivačka umetnička dela.

i književnosti. Pikturalno i skulpturalno su osnovna likovna svojstva koja preciznije određuju likovnu umetnost. Sagledavanje likovnog umetničkog dela uvek kreće od celine/kompozicije, od toga u kom je mediju nastala, od tehnike i materijala. U tradicionalnoj zapadnoevropskoj umetnosti likovno umetničko delo je bila ilustracija ili prezentacija teksta, pre svega religioznog, dok je likovno umetničko delo u modernističkom vremenu, težnja dosezanja čistog pojma i doživljaja likovnosti u slikarstvu i skulpturi (Paić 2008; Šuvaković 2011).

Likovna struktura umetničkog dela zaokružena je u kompoziciji, i uspostavlja likovni diskurs. Likovni jezik i govor zasnovani su na vizuelnom koji artikuliše vizuelne pojave i ostvaruje: „1. oblikovanje, 2. grupiše i kombinuje forme i boje, 3. kompozicije, 4. predstave, 5. prizore i slike. U visokom modernizmu cilj umetničkog rada je pročišćavanje i izdvajanje čistih likovnih (pikturalnih i skulpturalnih) aspekata u slikarstvu i skulpturi“ (Šuvaković 2011: 411).

Likovno umetničko delo prelazi u vizuelno umetničko delo u postavangardi i postmodernizmu i neodvojivo je od interpretacije, što znači da se pojavljuje kao vrsta vizuelnog teksta, strukture znakova, tj. jezika, pa tek onda kao likovni fenomen kome je pikturalnost i skulpturalnost jedina odrednica. Zbog razvoja i dinamike vizuelne komunikacije likovno ne može biti shvaćeno kao autonomni pojam i fenomen odvojen od značenjskog, vrednosnog i ideološkog. „Interpretacija je proces prihvatanja u kome se prošla iskustva spajaju sa dokazima sa slikarskog platna kako bi se konstruisalo značenje. Ipak, to se značenje menja tokom vremena sa prisećanjem posmatranog događaja, a sama se slika vidi na nov način u drugačijem okruženju“ (Hill i Helmers, 2004: 84).

Likovna umetnost je pojavom i razvijanjem „novih” medija u postmodernom dobu, postala uži pojam ili grana vizuelnih umetnosti. Vizuelne umetnosti označavaju likovnu umetnost (slikarstvo, skulpturu, grafiku, crtež) fotografiju, film, televiziju, video umetnost, primenjene umetnosti i dizajn, nove vizuelne multimedijalne eksperimente, pozorište, operu, balet, časopis, strip, reklamu, kompjutersku mrežu. Vizuelni jezik i vizuelna komunikacija permanetno oblikuju i istražuju vizuelni svet u stvarnom i virtuelnom prostoru (Šuvaković 2011).

Poučavanjem i učenjem o umetnosti u gimnazijama na časovima Likovne kulture, novomedijske prakse nameću diskurs likovne i vizuelne kulture. Likovna kultura upućuje na čitanje i razumevanje likovnih umetnosti (skulpture, slike, građevine) kao i samih likovnih elemenata i principa komponovanja. Likovni diskurs (slov. *likovna govorica*) je verbalizacija strukturalnih likovnih formacija u celini, odnosno sistem koji je analogan sistemu jezičkih sposobnosti, koji je među prvima razmatrao slovenački semiotičar i semiolog[5] slikarstva Braco Rotar. Pomenuti teoretičar je svoja istraživanja usmerio na raspravu tipologije struktura likovnih jedinica u celini, to jest, razmatrao je strukturu kompozicije. U analizi likovnog govora, on razlikuje osu jezika (sistema, koda) i osu govora (vizuelni elementi, repertoar pojmova). Likovnim diskursom artikulišu se vizuelne pojave, ostvaruje se oblikovanje, kombinuju se likovni elementi po principima komponovanja u predstave, prizore i slike i uspostavljaju se značenja korespondiranjem

[5] Semiologija (grč. *semeion* – znak) nauka koja proučava ulogu i razvoj znakova u kulturi nekog društva (Klajn i Šipka 2006: 1116).

sveta i slike. „Osnovni oblik likovnog govora je likovna predstava: 1. Naturalistička – kada je povezanost sa prirodom vidljiva, 2. Iluzionistička – kada je povezanost sa prirodom skrivena, i 3. Stilizovana – kada je razlika između umetničkog dela i prirode očigledna i naglašena. Umetnička tvorevina se određuje preko povezanosti umetničkog dela i interpretacije. Uočavanjem zakonitosti likovnog koda uspostavlja se interpretacija (uverenja, vrednosti i značenja) koja proizilazi iz pogleda na svet umetnika, posmatarača/publike, sveta umetnosti i same kulture„ (Šuvaković 2011: 412).

Likovni govor uspostavlja vizuelnu komunikaciju (engl. *visual communications*) ne samo u likovnim umetnostima već i u širem prostoru vizuelnih umetnosti: slikarstvu, dizajnu, fotografiji, reklami, arhitekturi, video-igrici i dr. U retorici kao disciplini, vizuelna retorika ima dva značenja. Ovaj termin se koristi za označavanje vizuelnog objekta ili artefakta, i u smislu perspektive iz koje se proučavaju vizuelni podaci. U prvom značenju, vizuelna retorika je produkt koji pojedinci stvaraju jer koriste vizuelne simbole koji im služe da komuniciraju. U drugom smislu, to je perspektiva koju teoretičari i umetnici primenjuju kad se fokusiraju na simboličke procese pomoću kojih komuniciraju vizuelne artefakte. „Vizuelna retorika kao artefakt je smislena produkcija ili aranžman boja, oblika i drugih elemenata za komunikaciju sa publikom. Vizuelni govor ne odnosi se samo na vizuelne objekte kao komunikativne artefakte, već takođe na perspektivu teoretičara koju oni zauzimaju o vizuelnim slikama ili vizuelnim podacima“. U tom značenju pojam vizuelni govor/retorika predstavlja teorijsku perspektivu koja uključuje analizu simboličkih ili komunikativnih aspekata vizuelnih artefakata. Ona je kritičko-analitičko sredstvo ili način pristupanja i analize vizuelnih podataka koji ističe komunikativne dimenzije slika ili objekata (Hill i Helmers 2004: 304–306).

Sredinom 60-ih godina 20. veka, uočen je interes u stručnoj javnosti o razmatranju značenja vizuelnih komunikacija u odnosu visoke i popularne kulture u modernoj umetnosti. Popularna ili masovna kultura, nema jednoobrazno tumačenje i razumevanje. „Ona se može definisati na dva načina: u prvom smislu ona se shvata kao ruralna, narodna (folk) kultura, a u drugom je popularna kultura degradirana „masovnom kulturom“ nove urbane industrijske radničke klase. Dok pojam visoka umetnost pripada tvorevini kulturne elite jednog društva i ona deluje ‘od gore’, visoka kultura može se posmatrati kao delovanje kulturne elite, kao svojevrsne društvene kontrole“ (Đurić 2011: 16).

Razvojem novih tehnologija, likovne umetnosti su pregrupisane u vizuelnoj kulturi i tako dobile novo vrednovanje. Novomedijske umetničke prakse menjaju diskurs vizuelnih i likovnih umetnosti. Zbog toga je veoma važno, u nastavi likovne pedagogije, permanentno pratiti likovni govor u svakodnevnom vizuelnom stvaralaštvu. Da bi se to postiglo, neophodno je uvođenje novih medija u nastavi likovne kulture prvo kao didaktičkog alata, pomoću kog bi se sagledavale, razumele i pratile novomedijske umetničke prakse.

2.3. Novi mediji i nastava likovne kulture

2.3.1. Novi mediji i medijska pismenost u obrazovanju kao didaktički alat

U našoj stvarnosti, u eri interneta i virtuelne groznice najviše se govori o novim medijima kao transferu znanja. Rodek u svom radu *Novi mediji i nova kultura učenja* (2010), govori da je primena novih medija i novih oblika učenja izazvala značajne promene u tradicionalnoj kulturi učenja. U okviru pedagogije, naglo se razvija, relativno novo naučno područje – pedagogija medija. O uspešnom vaspitanju i obrazovanju ne može se više raspravljati bez medijskog vaspitanja i medijskog obrazovanja, a socijalizacija mladih nužno obuhvata i medijsku socijalizaciju. U analizi tih promena polazi se od konstruktivističke[6] paradigme učenja koja je bitno promenila neke spoznaje o prirodi procesa učenja i poučavanja. Rodek ističe da: „ ...nije medij onaj bitan faktor koji će promjeniti kvalitet obrazovanja, već naša odluka o tome da ćemo učenje organizovati kao, na primer, samoorganizovano učenje, saradničko učenje ili problemsko učenje, itd. Ta tvrdnja je u cjelini svakome jasna, ali ipak je moramo izreći kako bismo širu pedagošku javnost podstakli na promišljenu, pedagoški utemeljenu primenu digitalnih medija u obrazovanju, koja će biti u skladu sa savremenim didaktičkim teorijama i konstruktivističkim poimanjem procesa učenja. Kvalitet primene digitalnih medija zavisiće o brojnim individualnim, subjektivnim uslovima učenja, ali i spoljnim, objektivnim mikroelementima didaktičko-metodičkog aranžmana“ (Rodek 2011: 20).

U skladu sa konstruktivističkom filozofijom učenja kod primene novih medija nije više toliko važan sadržaj učenja, već didaktički aranžman. Manje se govori o softveru (engl. *software – naredbe, instrukcije*) i programima za učenje, a više o okruženjima za učenje, čime se želi naglasiti da je u prvom planu zajednička interakcija između učenika, nastavnika i sadržaja učenja.

S tim u vezi, kada govorimo o novim medijima u didaktici[7], o novim medijima u obrazovanju (kompjuteru, IT – informacionim tehnologijama, internetu i dr.) mislimo kao o didaktičkom alatu koji podstiče interakciju učenika i nastavnika i samih sadržaja gradiva koje se obrađuje, kao novog modela učenja. Medijska pismenost je tema koja je vrlo aktuelna u razmatranju razvoja informacionih tehnologija i samog internet prostora. Pedagogija kao naučno polje i njeni istraživači, aktivno istražuju problemska pitanja medijske pismenosti kao preduslova poučavanja i učenja u savremenom društvu. Mnogobrojni radovi o medijskoj pismenosti govore o važnosti upotrebe savremenih tehnologija kao imperativa normalnog funkcionisanja u svakodnevici (Arsenijević i Andevski 2015). Kako su novi mediji ostavili dubok trag na samo poimanje informacije, aktuelnosti, znanja, a samim tim i učenja i poučavanja, adekvatna reakcija kako pojedinaca, tako i institucija u prosveti svakako je ona koja u punom smislu razume

[6] „Konstruktivistički, sistemsko-konstruktivistički, model učenja usmjeren na djelovanje, model učenja usmjeren na učenika, model usmjeren na razvoj kompetencija“ (Rodek 2011: 11).

[7] „Didaktika – nauka o nastavi; teorija ili nauka o nastavi; teorija obrazovnih sadržaja; teorija upravljanja procesima učenja, primena psiholoških teorija poučavanja i učenja“ (Cindrić, Miljković i Strugar 2010: 17)

novomedijsku realnost, informaciono doba i savremene tehnologije i koja ide u korak sa vremenom, prevazilazeći vreme i prostor u korist podsticanja informacije – učenja.

Osnovna i prva definicija pojma *medijske pismenosti* data je na konferenciji o medijskoj pismenosti (National Leadershhip Conference on Media Literacy) održanoj 1992. godine, u kojoj se ističe da je medijska pismenost sposobnost pojedinca da pristupi, analizira i stvara informacije sa određenim ciljem (Slijepčević 2015: 219). „Medijska pismenost nije novi predmet, već novi pristup učenja svih predmeta" (Rush 2003: 4). Definicija istog pojma može biti i skup životnih veština neophodnih za puno učešće u medijski zaštićenom društvu, koje obiluje informacijama. Te veštine podrazumevaju sposobnost pojedinca da napravi odgovorne odluke prilikom pristupanja informacijama, da analizira poruku u više oblika tako što će identifikovati njeno poreklo, odnosno njenog autora, svrhu odnosno cilj sa kojim je napisana ili vizuelno oblikovana i da oceni kvalitet i kredibilitet njenog sadržaja. „Pored navedenih veština, medijski pismenom osobom se smatra onaj ko je sposoban da stvori sadržaj, da kreira sadržaj u različitim oblicima i platformama, koristeći jezik, slike, zvuk, kao i nove digitalne alatke i tehnologije" (Kešelj i Marković 2013: 94).

U opsežnoj studiji Džejmsa Potera (W. James Potter) o medijskoj pismenosti, stiče se utisak, da su dati svi odgovori o ovom utilitarnom znanju. Poter medijsku pismenost definiše kao skup gledišta koje u korišćenju medija aktivno primenjujemo da bismo protumačili značenje poruka koje primamo. Svoja gledišta formiramo na osnovu znanja, a za sticanje znanja potrebni su nam pomoćna sredstva i sirovine. Pomoćna sredstva su veštine koje posedujemo, dok su sirovine informacije iz medija i iz stvarnog sveta. Aktivna primena znači, da smo svesni poruka i da ostvarujemo svesnu interakciju sa njima (Poter 2011). Ishodi medijske pismenosti su aktivno korišćenje medija i tumačenje značenja medijskih poruka.

Medijska pismenost nije kategorija već stalni proces koji se menja i razvija i zbog toga se govori i o različitim nivoima upotrebe i znanja. Neophodno je sagledati i sva značajna svojstva medijske pismenosti, jer je medijska pismenost višestruki pojam sa brojnim zanimljivim aspektima. Poter u svom istraživanju govori o višestrukosti medijske pismenosti jer pruža saznajni, emocionalni, estetski i moralni razvoj. Takođe, Poter ističe i tri potporna stuba medijske pismenosti: lični položaj, znanje i veštine. Veštine su pomagala koja koristimo za obradu informacija sadržanih u medijskim porukama pomoću kojih bismo učvrstili svoje znanje. Usmeravanje i pokretačka snaga za to jeste lični položaj.

Ljudi koji su medijski obrazovani i pismeni mogu da izvuku više informacija iz poruke i prepoznaju da postoje različiti nivoi informacija u samoj poruci. To doprinosi boljem razumevanju medija, jer medijski pismene osobe imaju veću kontrolu nad programiranjem sopstenih mentalnih kodova. Ujedno, to im daje mogućnost boljeg kontrolisanja medija i medijskih poruka i uvećava sposobnost ocenjivanja. „Viši nivoi medijske pismenosti ostvaruju bolje razumevanje, kontrolisanje i ocenjivanje medija" (Poter 2011: 56).

Kod medijske pismenosti može se diskutovati o njenim nivoima, količini informacija tj. o zasićenosti porukama, o upotrebi, korišćenju medija; veštinama koje se odnose na aktivnosti

obrade informacija (filtriranje, grupisanje i određivanje informacija). Medijska pismenost se određuje kroz industriju medija, kao i praćenjem ekonomskih odnosa tj. stanja na tržištu i strategije korisnika medija, a ona je uslovljena i aktuelnim tehnološkim inovacijama koje je najviše razvijaju. Unapređenje medijske pismenosti razvija se u javnom, formalnom i informalnom obrazovanju. Javno obrazovanje se odnosi na makronivo organizovanja kurseva i programa nastave medijske pismenosti u javnim školama kroz sadržaje nastavnih planova i programa. Digitalne kompentencije – informatička ili medijska pismenost deli se na tri kategorije: *informaciona pismenost, medijska pismenost i informatička pismenost* (IKT). „Informaciona pismenost se odnosi na pristup i evaluaciju informacija kao i na korišćenje i upravljanje informacijama, dok informatička ili tehnološka (IKT) pismenost podrazumeva sposobnost adekvatne upotrebe tehnoloških alata“ (Slijepčević 2015: 215).

Medijska pismenost je multidimenzionalna, jer mediji konstantno utiču na pojedinca na mnogo načina, na emocionalnom i kognitivnom planu, kao i na stavove i ponašanje pojedinca. U ovom kontekstu, medijska pismenost se odnosi na medij kojim se dostavlja poruka (štampa, grafika, animacija, audio i video, veb-sadržaj, itd.), proces stvaranja poruka za određeni medij – grafički izgled i funkcija veb-sajta i uticaj koji medijska poruka ima na korisnika (Slijepčević 2015).

2.3.2. Novi mediji i savremena umetnička praksa

Novomedijska umetnička praksa svoj diskurs menja ubrzanim razvojem digitalnih tehnologija. Postmodernizam je bio prvi predznak promena koje će se desiti u umetnosti ali i ubrzane transformacije digitalnih tehnologija što će kulturu pretvoriti u e-kulturu, a medije u nove medije (Manovič 2015). Zbog razvoja digitalnih tehnologija neophodno je napraviti distinkciju pojmova novih i starih medija što pomaže da se sagledaju i nove, savremene umetničke prakse.

Ova razlika u određivanju starih i novih medija, desila se u 20. veku pojavom i ubrzanim razvojem digitalnih tehnologija. Da bi se utvrdila razlika o kojoj govorimo, postavljaju se dva pitanja: 1. Šta su novi mediji? i 2. Koji to mediji nisu novi mediji? Na ovo pitanje Manovič utvrđuje kategorizaciju počevši od interneta, veb-lokacija, računarskih multimedija, video-igre, CD-ROM i DVD, virtuelna stvarnost. Popularno shvatanje novih medija izjednačava se sa korišćenjem računara za distribuciju i prikazivanje, dok samu proizvodnju pojam novih medija to ne obuhvata. Manovič to ilustruje na sledeći način: „Tekstovi koji se dobijaju preko računara (veb-lokacije i elektronske knjige) smatraju se novim medijima, ali ne i tekstovi na papiru. Slično tome, fotografije koje se nalaze na CD-ROM-u i za čije gledanje je neophodan računar smatraju se novim medijima, ali ne i iste fotografije štampane u nekoj knjizi“ (Manovič 2015: 60). Uticaj pojave računara ne može uticati na sagledavanje celokupne kulture, jer je taj pristup ograničavajući. Kompjuterska tehnologija nije samo u funkciji za prikazivanje i distribuciju, već ima ulogu i proizvodnje i pohranjivanja materijala. Od nastanka prve dagerotipije u Francuskoj 1939, zatim filma i kasnije, televizije, tadašnji novi mediji analognog postupka 19. i 20. veka transformisani su ponovo u nove zahvaljujući novim digitalnim tehnologijama što će se

i dalje pominjati u ovom radu. Paradigma „starih“ medija i tradicionalnog nasleđa pružali su jednu informaciju, odnosno jednu sliku u vizuelnom diskursu.

Pojavom novih medija u umetnosti se označavaju umetničke prakse koje uvode „nove“ do tada „nekorišćene“ medije u tradicionalno definisani medijski identitet umetničkih disciplina. Novomedijskom umetničkom praksom se determiniše umetnost koja se prevodi nestandardnim medijem u standardizovanu zatvorenu umetničku disciplinu. Kao primer novomedijskog umetničkog stvaralaštva može poslužiti umetnička praksa koja film, fotografiju ili video rad dovodi u vezu sa slikarstvom, skulpturom i muzikom. Fotografija, film, radio, televizija i štampani mediji digitalizacijom su prevedeni u internet prostor i preoblikovani su u pojam novih medija. Eksperimentalna istraživanja sa odnosima različitih tradicionalnih i novih medija predstavljaju novomedijsku praksu koja se označava kao miks medija, multimedija, polimedija, proširenih medija, umetnost i tehnologija, kompjuterska umetnost, sajber umetnost itd. Novim medijima se nazivaju one umetničke prakse koje su koncipirane i oblikovane kao programiranje umetničkog dela a to su: kompjuterska umetnost, digitalna umetnost, sajber umetnost, biotehnička umetnost i dr. (Šuvaković 2011).

„Odrednica ’novih medija’ kao programabilnih umetničkih praksi, na nivou eksperimentalnog ili korisničkog rada, je odlika novomedijske umetnosti u doba globalizma, pošto se programabilnost pojavljuje kao globalno totalizujuća praksa uređenja i izvođenja umetničkog rada između visoke i popularne kulture“ (Šuvaković 2011: 500).

Fenomeni koji su označeni kao vizuelne senzacije krajem 19. veka (fotografija i film), bili su ograničeni u svojoj prezentaciji, a i dostupnosti. Fotografija, film, televizija, štampani mediji putem digitalizacije i internet prostora preoblikovani su u pojam novih medija. Digitalne tehnologije su omogućile da ovi mediji dožive neograničeno reprodukovanje i dostupnost na internetu, do otvorenosti na tržištu, što je dovelo do nove ili izmenjene percepcije i statusa umetničkog dela, pa i same umetnosti.

„Kolažiranjem različitih medija proizveli su se multifunkcionalni oblici novomedijske umetničke prakse“ (Stojnić 2015: 61). Interesantan je diskurs autorke Stojnić, koja u knjizi *Teorija izvođenja u digitalnoj umetnosti,* sagledava vizuelnu kulturu kroz digitalnu kulturu koja se najčešće svrstava pod krovnu kategoriju „novomedijske umetnosti“. Takođe, autorka determiniše pojmove digitalne kulture, i šta je to „novo“ u novomedijskoj umetničkoj praksi i konstruiše tezu da je digitalna umetnost uvek i nužno izvođačka. Digitalna umetnost postaje veoma bitna komponenta unutar složenih društvenih odnosa informatičkog doba. Uz pomoć digitalne umetnosti ostale društvene komponente dobijaju značenja i deluju kao posrednik u savremenoj, multimedijalnoj civilizaciji. „Veoma je važna i korelacija na postmodernističku umetničku praksu hepeninga i performanasa, odnos publike i umetničkog dela i sadašnjoj ulozi publike u dimenziji ekranske umetnosti i sajber prostora“ (Stojnić 2015: 69).

Digitalna kultura postaje „banka“ u kojoj se sakuplja, čuva i razvija tradicionalno nasleđe ali i razvija „nova“ medijska umetnička praksa koja objašnjava vizuelno današnjeg vremena.

2.4. Nastavni plan i program i/ili kurikulum

Engleska reč *curriculum* potiče iz latinskog jezika, a opšte značenje je hod (tok, sled) ali kroz obučavanje, a ne kroz život, kako se uopšteno kurikulum istorijski povezivao sa sintagmom *curriculum vitae* (Silić, *dodatak knjizi*: Marsh 1994).

Pojam curriculum/kurikulum je sveobuhvatnost, predviđanje i planiranje sadržaja, puteva i načina dolaženja do postavljenog cilja i njegovog ispunjavanja. Kurikulum se može tumačiti i kao edukacija, inovacija, valorizacija, evaluacija, komunikacija, kompetencija i dr. Usmereni pristup kretanju koji dovodi do najpovoljnijih rezultata postavljenih u nekom području rada koji sadrži nekoliko osnovnih procesa: planiranje-organizaciju-izvođenje-kontrolu (Previšić 2007: 16).

Kurikulum je program obrazovanja, nastave i učenja. U najširem smislu reči kurikulum je tehnika ili tehnologija racionalnim upravljanjem, metodološki postupak istraživanja niza puteva u kojima sudeluju elementi nastavnog gradiva radi prenošenja znanja na druge (Koković 2009: 29). „Tradicionalno se kurikulum definiše kao sadržaj vaspitanja i obrazovanja koji je određen nastavnim planom i programom. Međutim, 30-ih godina 20. veka, kurikulum se razume znatno šire, što znači da se proširuje na delovanje svih strukturnih činilaca školske socijalizacije" (Cindrić, Miljković i Strugar 2010: 79).

Kristina Moler piše: „Kurikulum je plan za sastavljanje i odvijanje nastavnih jedinica. Takav plan mora sadržavati iskaze o ciljevima učenja, organizaciji i kontroli učenja te služi učiteljima i učenicima za optimalno ostvarivanje učenja" (Moller 1994: 79, prema: Cindrić, Miljković i Strugar 2010: 79).

Ki Vud (Key Wood), o kurikulumu govori: „U suštini, nastavni plan i program (kurikulum) je celokupna količina znanja kojem su učenici izloženi u okvirima formalnog obrazovanja. Ovo nije stalna, nepromenljiva jedinica. To je odabir iz celokupnog dostupnog znanja i organizovanje istog u manje ili više povezanu celinu. Količina svetskog znanja je ogromna i povećava se geometrijskom progresijom, tako da odluka o tome šta će postati sastavni deo te celine je pravi test" (Wood 2011: 69). Milan Matijević definiše kurikulum kao „celovit tok u kojem logičnim tokom i stanoj dinamičnoj isprepletenosti javljaju se ciljevi, sadržaji, metode, mediji i strategije te evaluacije u vrlo raznolikim scenarijima i situacijama" (Matijević 2002: 221, prema: Cindrić, Miljković i Strugar 2010: 79).

Pojam kurikulum ima više različitih tumačenja. U determinisanju ovog pojma uočavaju se zajedničke odrednice kao što su: ciljevi učenja, zadaci učenja, sadržaji učenja, uslovi učenja, organizacija i tehnologija učenja i vredovanje postignutih rezultata. Međutim, nije retkost da se u stručnim krugovima među pedagozima, školski kurikulum poistovećuje sa nastavnim planom i programom, što otežava sporazumevanje i samorazumevanje navedenih pojmova. Zato je neophodno tačno određenje i nastavnog plana i nastavnog programa.

Nastavni plan je školski dokument koji utvrđuje i donosi Ministarstvo prosvete tačnije prosvetna vlast. Nastavni plan određuje:

• Nastavne predmete i područja učenja u određenoj školi;
• Redosled učenja (u kom razredu);
• Vreme (broj godišnjeg i nedeljnog fonda časova).

Nastavni program je školski dokument kojim se u sistemu propisanog nastavnog plana biraju i utvrđuju nastavni sadržaji uzimajući u obzir njihov opseg, dubinu i redosled izučavanja u školi i školskoj godini. Program kao takav je okvir za dalje primenjivo i operativno programiranje (Cindrić, Miljković i Strugar 2010).

Tradicionalno određenje zapravo upućuje na plan i program kao dokument škole, a ne kao proces planiranja i programiranja. Programom se definiše sadržaj odnosno nominovanje nastavnih celina, tema i nastavnih jedinica, a ne delatnost. Nastavni plan i program isključivo je oblikovan kao strategija rada nastavnika.

Slične, zajedničke teme obuhvataju didaktika i kurikulum, koji su usmereni na: ciljeve vaspitanja i obrazovanja, na proces učenja i poučavanja, sadržaji vaspitno – obrazovnih procesa, organizaciju rada, nastavnu tehnologiju i evaluaciju nastave. Međutim, didaktika i kurikulum se ne mogu izjednačavati zbog zajedničkih ciljeva i tema kojima se bave. Postoje bitne odrednice koje ostvaraju distinkciju ova dva pojma. Prva uočljiva razlika je u pristupu na koje postavljaju i rešavaju problemska pitanja u teoriji kurikuluma i didaktike. Didaktika je samostalna pedagoška disciplina, nauka o nastavi ili sklop nastavnih teorija. Didaktiku izgrađuju pojmovi nastave, učenja, poučavanja i obrazovanja (Gudjons, 1992). Veoma je važno navesti i tri primarna zadatka nauke o nastavi, oko kojih se slaže većina didaktičara: 1. analizirati i planirati vaspitno-obrazovni proces; 2. osigurati praktične smernice za delovanje; 3. omogućiti uvid u didaktičke teorije i prakse.

Ciljevi učenja didaktike su razumeti pojmove: vaspitanja, obrazovanja, koncept celoživotnog učenja, obrazovne tehnologije, znanja, odrediti sadržaje pojmova znanja, sposobnosti i veština; razlikovanje formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja; redovna nastava, dopunska i dodatna nastava; izborna i fakultativna nastava; nastava na daljinu; učitelj i učenik; apersonalne nastavne medije – vizuelne, auditive, audio-vizuelne.

Kurikulum je usmeren na školski sistem, i kako tvrdi Apl (Michael W. Apple) pojam kurikuluma razumemo i kao društvenu homogenost i konsenzus o obrazovanju (Apl 2012). U pedagoškoj istoriji kurikulum se pominje još početkom savremenog doba, a jasnije odrednice i tumačenje dali su Komenski i Ratke koji su uveli grčki termin *didasko*, *didaskein* (poučavati) kao teoriju o poučavanju u nastavi i obrazovanju. Nova pedagoška disciplina Didaktika, razradiće širi nacrt organizacije nastave i učenja, njenih ciljeva planova, programa i postupaka. Pedagoške teorije o nastavi i učenju temeljno su se razvijale i napredovale u Didaktici na evropskom tlu. Nemačka je bila vodeća snaga u razvoju Didaktike sve do polovine 20. veka, kada američki pedagozi Hilgard (Ernest Hilgard) i Tajler (Ralph W. Tyler) menjaju temeljno stavove o polaznim odrednicama izrade kurikuluma (Previšić 2007). Do 80-ih godina 20. veka, podela je bila jasno definisana na evropske i američke metodologije koncipiranja kurikuluma.

Pred kraj 20. i ulaskom u 21. vek u Evropi sve više preovladava naučno i egzaktno izučavanje pedagoških pojava. Ključna pitanja koja predstavljaju kurikulumski plan su:

1. Šta? (ciljevi: šta se vaspitanjem i obrazovanjem želi postići, za šta se učenici osposobljavaju).

2. Koji sadržaji? (šta treba učiti da bi se ciljevi postigli, a učenici osposobili).

3. Kakva organizacija i koje metode poučavanja i učenja? (kako organizovati učenje da bi bilo uspešno, korisno).

4. Kako vrednovati? (na koji način vrednovati ili procenjivati rezultate učenja) (Cindrić, Miljković i Strugar 2010: 80).

Pripremne aktivnosti – postavljanje cilja učenja (redefinisanje ciljeva i ishoda), izrada plana kurikuluma (kurikulumskog dokumenta nastavnih planova i programa), sprovođenje kurikuluma (stavljanje kurikulumskog dokumenta u praksu tako što se najpre pilotira u manjem broju škola i odeljenja kako bi se mogao testirati i modifikovati), evaluacija kirikuluma (procenjivanja kvaliteta, praktičnosti, primerenost društvenom kontekstu i usklađenost s ciljevima. Kružni ili cirkularni model upravo je značajan zbog povezivanja evaluacije i startne pozicije kod novog procesa definisanja ciljeva za novi kurikulum koji dobijenim rezultatima nadilazi stari (Petrić 2006).

U kreiranju nacionalnog kurikuluma vodeću ulogu ima država koja definiše strategiju obrazovanja koju oblikuju društveno-ekonomski i politički ciljevi. U modelovanju kurikuluma sudeluje veliki broj učesnika na svim nivoima obrazovnog sistema: političari i prosvetna vlast, struka (didaktičari i metodičari), zastupnici različitih smerova i orijentacija, nastavnici, učenici i (posrednici) agencija drugih zemalja i nevladine organizacije. Timove koji sastavljaju kurikulume za gimnazije, i svaki predmet zasebno, čine pedagozi, didaktičari, psiholozi, nadzornici, profesori akademija/fakulteta, metodičari i predmetni profesori. U modelovanju okvirnih nacionalnih službenih kurikuluma odgovorni su Ministarsvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Zavod za unapređenje vaspitanja i obrazovanja ZUOV (Republike Srbije) koji precizno definišu ciljeve i ishode, a koji se objavljuju u *Službenom glasniku RS – Prosvetni glasnik* kroz pravilnike o nastavnom planu i programu. Ministarstvo ne određuje šta svaki nastavnik treba da radi u svakom trenutku da bi se ishodi postigli. Plan i program se detaljnije definišu u školskom nastavnom planu i programu ili školskom kurikulumu, a razrađivanje svih pojedinosti (nastavne jedinice, metode, tehnologije), koncipira predmetni nastavnik u školskom operativnom nastavnom planu i programu.

Pojam skrivenog kurikuluma takođe je uočljiv kada se govori o srednjoškolskom obrazovanju. U literaturi se navodi i značaj tzv. implicitnog ili skrivenog kurikuluma. „Većina obrazovnih institucija ima službeni kurikulum koji obuhvata područja akademskog znanja što ih učenici moraju usvojiti (na primer matematiku). Pored tog akademskog i javno poučavanog kurikuluma, postoji, međutim, i skup vrednosti stavova ili načela – skriveni kurikulum – kojeg nastavnici implicitno prenose učenicima" (Koković 2009: 30).

2.4.1. Obrazovni standardi i promene u obrazovanju

Obrazovni standardi deo su savremenih pedagoških nastojanja za unapređenjem školskih i učeničkih postignuća. U središte rasprava o obrazovanju, standardi dolaze tokom poslednjih decenija dvadesetog veka i to u vreme kada je kriza obrazovanja plenila pažnju ljudi zaduženih za vođenje obrazovne politike. Kako dotadašnje reforme obrazovanja nisu davale pozitivne rezultate, smatralo se da će promene u obrazovanju moći da se izvedu najpre uz pomoć obrazovnih standarda koji će podići kvalitet učeničkih postignuća (Pešikan 2012). S vremenom su obrazovni standardi postali deo širokog pedagoškog reformskog pokreta koga podržavaju prosvetne vlasti mnogih zemalja (Zhao 2012).

Stručne i obrazovno-političke rasprave o obrazovnim standardima, redovno prate različite interpretacije njihovih određenja i vrednosti. Oni se najčešće definišu kao standardi koji određuju šta učenici treba da znaju i da budu u mogućnosti to i da primene. To što učenici trebaju da znaju, sadržano je u kurikulumima koji određuju znanja, veštine i stavove koje učenici razvijaju i usvajaju. Da bi se utvrdila učenička postignuća, standardi pretpostavljaju vrednovanje postavljenih ciljeva i ishoda, koji se najčešće svode na ispite i to u formi testova (Strugar 2014).

Obrazovni standardi koji određuju znanja, veštine i stavove, koje učenici treba da steknu u određenom predmetu i da budu u stanju da ih i primene, nazivaju se standardi sadržaja (engl. *content standards*). Ti standardi bitno utiču na kreiranje kurikuluma pojedinih nastavnih predmeta, pa tako i predmeta Likovna kultura. Standardi sadržaja često se zamenjuju sa standardima izvođenja (*performance standards*). Za razliku od standarda sadržaja, standardi izvođenja odnose se na pokazivanje konkretnih primera onoga što su učenici stekli i usvojili, a što je određeno standardima sadržaja. Najčešće se za to koriste rezultati postignuti na testovima. Na primer, da bi zadovoljio standard izvođenja, učenik treba uspešno da reši 85 posto ispitnih zadataka iz određenog predmeta (*Standards, Assessment and Acountability 2009*).

Promene u obrazovanju i posebno u kurikulumima i/ili nastavnim planovima i programima, a koje se oslanjaju na obrazovne standarde, imaju svoje zagovornike i svoje protivnike. Zagovornici ističu da su standardi najbolji put za povećanje efikasnosti i podizanje kvaliteta obrazovanja. Standardi omogućavaju da se prati tok obrazovnog procesa, da se mere postignuti rezultati i blagovremeno preduzimaju odgovarajući koraci. Ispitni rezultati pokazuju mesto koje određene škole zauzimaju unutar nacionalnog školskog sistema ili mesto koje pojedine zemlje postižu u međunarodnim komparativnim ispitivanjima znanja učenika, kao što su npr. OECD-ovo i PISA ispitivanje.

Protivnici standardizacije, naglašavaju dominantnu ulogu prosvetnih vlasti u postavljanju standarda, kako na nacionalnom nivou, tako i standarda pojedinih nastavnih predmeta. Najveće kritike dolaze upravo iz akademskih sredina zemalja u kojima su standardi našli najširu primenu (Ravich 2010). Prema njima, reč je o promenama u obrazovanju koje se izvode „od vrha na dole". Uz to, standardi svode nastavni proces i proces učenja na puko pripremanje učenika za testiranje. Takav proces delegitimiše nastavnika kao bitnog subjekta u organizaciji

učenja i u kreativnom izvođenju nastave (Bašić 2007; Palekčić 2007). Uprkos primedbama i osporavanjima, obrazovni standardi su našli svoju primenu u mnogim zemljama.

2.4.2. Obrazovni standardi i predmet Likovna kultura

Sve dosad navedeno ukazuje na to da su obrazovni standardi, pa i oni u oblasti umetnosti, pedagoška realnost u mnogim zemljama sveta. Međutim, u ovom radu, razmatraće se obrazovni standardi u Srbiji. Uvidom u literaturu dostupnu u pedagoškim časopisima, može se utvrditi da se ova tematika još uvek nedovoljno obrađuje. Na primer, u poslednjem peto-godištu časopisa *Nastava i vaspitanje*, objavljena su samo dva priloga koja se odnose na obrazovne standarde (Malinić, Komlenović i Stanišić 2013; Olić i Adamov 2015), jedan obuhvata standarde nastave hemije u osnovnoj školi, a drugi analizira očekivanja nastavnika od uticaja implementacije obrazovnih standarda na ocenjivanje i postignuća učenika u nastavi prirodne grupe predmeta. Oba su priloga nastala kao rezultat rada njihovih autora na istraživačkim projektima. Nešto su brojniji radovi u vezi sa obrazovnim standardima koji su objavljeni u časopisu *Inovacije u nastavi*. U objavljenim radovima obrađivana su pitanja nastajanja i širenja pokreta za standardizacijom obrazovanja (Pešikan 2012), stavovi učitelja o standardima postignuća iz matematike (Đelić 2014) i komparativna analiza standarda postignuća za predmet Muzička kultura (Sokolović i Ignjačević 2014). Opsežnu i kritičku analizu obrazovnih standarda za oblast likovne kulture, za kraj obaveznog obrazovanja prikazala je Sanja Filipović (2014) u časopisu *Kultura.*

Dok se u stručnoj i naučnoj literaturi zapaža deficit tekstova na temu obrazovnih standarda, veću pažnju im pridaju prosvetne institucije nadležne za unapređenje kvaliteta sistema vaspitanja i obrazovanja. Na osnovu dosadašnjeg rada na obrazovnim standardima u okviru nacionalnih prosvetnih tela u Srbiji, definisani su, pored ostalog, opšti standardi postignuća za kraj opšteg srednjeg obrazovanja i srednjeg stručnog obrazovanja i to u delu opšteobrazovnih predmeta (srpski jezik i književnost, matematika, istorija, geografija, fizika, hemija, biologija, strani jezici). Standardi su određeni u odnosu na očekivane ishode učenja, odnosno kompetencije koje učenici treba da razviju i steknu do kraja srednjoškolskog obrazovanja. Opšti standardi su opisani za svaku kompetenciju na tri nivoa postignuća – osnovni, srednji i napredni nivo. Osnovni standard (nivo) se odnosi na znanja, veštine i stavove koje učenici treba da razviju i usvoje do kraja obrazovanja u četvorogodišnjim stručnim i opšteobrazovnim školama kako bi, aktivno i produktivno, mogli da učestvuju u različitim oblicima života. Srednji standard se odnosi na postignuti nivo kompetencija potrebnih za nastavak fakultetskog obrazovanja u različitim oblastima. Napredni standard definiše nivo kompetencija (znanja, veština i stavova) čije postizanje osigurava nastavak fakultetskog obrazovanja, ali u onim studijskim oblastima u kojima su te kompetencije posebno važne.

Kada se ima u vidu predmet Likovna kultura, obrazovni standardi oblikovani su samo za kraj osnovnog obrazovanja. Ti su standardi definisani još 2006. godine i objavljeni su tek u *Pravilniku o opštim standardima postignuća – obrazovni standardi za kraj obaveznog obrazovanja.* Pravilnik je objavljen u *Službenom glasniku RS – Prosvetni glasnik*, br. 5/2010 od 5. 7.

2010. godine. Standardi za kraj prvog ciklusa obaveznog obrazovanja objavljeni su u *Pravilniku o obrazovnim standardima za kraj prvog ciklusa obaveznog obrazovanja za predmete Srpski jezik, Matematika i Priroda i društvo.* Pravilnik je objavljen u *Službenom glasniku RS – Prosvetni glasnik*, br. 5/2011 od 7. 6. 2011. godine, a standardi su definisani samo za tri predmeta Srpski jezik, Matematika i Priroda i društvo. Međutim, Pravilnik o obrazovnim standardima za kraj prvog ciklusa obaveznog obrazovanja za predmete Srpski jezik, Matematika Priroda i društvo, dakle, ne sadrži standarde za predmet Likovna kultura. Standardi predviđeni za kraj prvog ciklusa obaveznog obrazovanja kasnije su revidirani i uključeni u nacrt *Okvira nacionalnog kurikuluma*, dok su standardi za kraj obaveznog obrazovanja takođe revidirani polazeći od pristupa primenjenog pri izradi standarda za kraj srednjeg obrazovanja.

U okviru *„Projekta Razvionica"* izrađen je dokument pod nazivom *Okvir nacionalnog kurikuluma – osnove nastave i učenja – za obuke i oglednu primenu*[8]. U njemu su obrađena važna pitanja koja treba uzeti u obzir pri izradi kurikuluma za osnovno i srednje obrazovanje. Posebno su razmotrena pitanja razvoja ishoda učenja i poučavanja i urađena je revizija obrazovnih standarda iz prethodnih godina. To je učinjeno kako bi se uspešnije usmeravalo, pratilo i procenjivalo učenje. Sastavni deo *Okvira nacionalnog kurikuluma* su još dva dokumenta objavljenja u formi nacrta. Prvi je objavljen pod nazivom *Okvir predmetnog kurikuluma – obavezni predmeti u osnovnom obrazovanju*, dok drugi dokument nosi naziv *Okvir predmetnog kurikuluma – obavezni predmeti u opštem srednjem obrazovanju.* Pri izradi navedenih dokumenata počelo se od pristupa koji definiše ciljeve pojedinog nastavnog predmeta, utvrđuju opšte i specifične predmetne kompetencije, navodi ishode učenja i postavlja obrazovne standarde, ali samo za pojedine predmete.

U dokumentu *Opšti standardi postignuća u delu opšteobrazovnih predmeta za kraj srednjeg obrazovanja*[9] definisani su standardi za predmete: Biologija, Fizika, Geografija, Hemija, Istorija, Matematika, Međupredmetna kompetencija, Srpski jezik i književnost, Strani jezik. Na osnovu analize pomenutih dokumenata za srednjoškolsko obrazovanje, vidljivo je da obrazovni standardi za predmet Likovna kultura nisu definisani.

U delu dokumenta koji se odnosi na *Međupredmetne kompetencije* obrazovni standardi su postavljeni veoma široko i sveobuhvatno. Međupredmetne kompetencije pridonose uspešnoj pripremi učenika za aktivnu participaciju u društvu i celoživotno učenje. Odgovornost za njihovo razvijanje i realizaciju nose svi nastavnici i školski predmeti. To znači da razvijanje međupredmetnih kompetencija, kao uostalom i opštih kompetencija, traži zajedničko planiranje na nivou školskih timova, primenu interaktivnih i aktivnih oblika učenja, kao i veću autonomiju škole i nastavnika u postizanju obrazovnih ishoda. Međupredmetni standardi stoga su vrlo zanimljivi upravo za oblast vizuelnih/likovnih umetnosti.

[8] „Projekat Razvionica" (2012–2015). Podrška razvoju ljudskog kapitala i istraživanju – razvoj opšteg obrazovanja i ljudskog kapitala; nosilac projekta je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Projekat sprovodi konzorcijum koji vodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G. (url): http://www.razvionica.edu.rs/ – pristupljeno 15. 12. 2015.

[9] Opšti standardi postignuća u delu opšteobrazovnih predmeta za kraj srednjeg obrazovanja, (2009) Republika Srbija, Ministarstvo prosvete i Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, Beograd. Mrežna adresa dokumenta (url): http://www.ceo.edu.rs/portal/ – pristupljeno 15. 12. 2015.

Među desetak međupredmetnih kompetencija posebno treba istaći *Estetičku kompetenciju*[10]. Ona jedina uspostavlja vezu i posredno govori o obrazovnim standardima u likovnim i vizuelnim umetnostima pri interdisciplinarnom i međupredmetnom nastavnom radu. Deo obrazovnih standarda međupredmetnih kompetencija može se dovesti u vezu sa primerom obrazovnih standarda kros-kurikulumskog povezivanja iz već pomenute studije *Međunarodni standardi za umetničko obrazovanje i vaspitanje: pregled standarda, praksi i iskustava u trinaest zemalja i regija* (College Board 2013).

2.4.3. Vizuelna kultura i mladi

Početkom novog milenijuma, otvaraju se fenomenološka pitanja o novom dobu i budućnosti koja je pred nama, a svaki prelazak iz veka u vek prenosi i redefiniše epistemološko nasleđe u novu eru. Početak 21. veka obeležen je apokaliptičnim predviđanjima o konačnom kraju sveta, istorije i kulture. Debata koju su započeli filozofi još krajem prošlog veka, još uvek traje kao i neizvesnost koja se reflektuje i podražava u stvarnosti, najviše zbog nejasnih odgovora koji su bazirani na pretpostavkama. Dugoročna kulturna i obrazovna politika, oblikovana u zakonskim nacrtima i odredbama deluje utopistički, zbog nesklada između društvenog stanja, novih potreba i izazova koji se nameću u stvarnosti. Skoro nesaglediva brzina razvoja savremene tehnologije, koja je istovremeno ubrzala način i tempo života, kreirala je nove postulate života. Valorizovanje ekonomskog kapitala u odnosu na kulturni kapital je sve neravnomerniji. Tržište i stvarni profit obezvredili su kulturni kapital koji predstavlja nešto što je akumulirano tokom nekoliko generacija u vidu znanja, predstava, sposobnosti, prepoznavanja i tumačenja značajnih slojeva realnosti a što se društvenim nasleđem prenosi na nove generacije.

Trenutno pitanje opstanka umetnosti leži u argumentaciji lošeg obrazovnog sistema u Srbiji, koji nije doživeo stvarnu i suštinsku promenu. Prvi pokazatelj je i prevaziđeni naziv predmeta Likovna kultura koji još uvek egzistira u nastavnim planovima i programima, a čiji je sadržaj lako osporiti kada se sagledaju zadaci, ciljevi i teme koji su nekompatibilni sa savremenim tokovima. Fenomeni slike, masovne kulture, uočavanje visoke kulture, povezivanje stvarnih teorijskih znanja i njihovo proveravanje u praksi, jeste cilj obrazovanja vizuelne kulture kao interdisciplinarnog predmeta. Vizuelna kultura u obrazovanju mladih pomaže da se shvate istorijska i savremena dela arhitekture, fotografije, slikarstva, pozorišta, filma, stripa, video-igara, a sada sve više i društvenih mreža. Ona predstavlja i pokušaj da se vidi kako su i dela umetnosti, ne samo proizvod umetnikovog rada, nego da se u njih utiskuju i tekući društveni procesi (globalni i lokalni) koji se odvijaju bilo među umetnicima, bilo između publike i umetničkog dela, ili umetnikovog ekonomskog i kulturnog okruženja (Duncum 2009; Efland 2002; Emery 2002; Freedman 2003).

Likovna kultura je svoj predmet izučavanja usmeravala najviše na dečije stvaralaštvo i divila se „dečijoj umetnosti", dok su tinejdžeri bili pomalo zanemareni zbog životne dobi,

[10] Strategija obrazovanja u Srbiji do 2020, (*Sl. glasnik RS*, br. 107/2012) (url): http://www.vtsnis.edu.rs/StrategijaObrazovanja – pristupljeno 15. 12. 2015.

opterećene problemima odrastanja i asocijalnog ponašanja. Promenljivo raspoloženje koje je obojeno depresijom i agresijom, oslikava odrastanje mladih. Odrasli ovu životnu fazu mlađih naraštaja tumače kao prolaznu fazu, što ona suštinski i jeste. Briga prema ovoj generaciji ne sme se prepustiti „prolaznosti", što rezultira odrastanjem po inerciji, u kom su se umnožile devijantne društvene pojave (vršnjačko nasilje, alkoholizam, narkomanija, kriminal). Prelaz od deteta do odraslog, odrasli često zanemaruju, okupirani borbom za (često osnovnu) egzistenciju, te je vaspitanje mladih prepušteno njima samima, neposrednom okruženju, školi, ali i društvenim mrežama: fejsbuk, tviter, instagram.

Proces vaspitanja uslovljen je savremenom tehnologijom, kojom su opkoljeni tinejdžeri i koja je kod njih stvorila tehnološku zavisnost, a danas se najčešće dijagnostifikuje kao zavisnost[11] od ekrana (Hobsbaum 2012). Vizuelna percepcija se razvija najviše na društvenim mrežama i putem video igara, koje posreduju virtualnu dimenziju. Obrazovanje kroz vizuelnu kulturu, može da postane ključ osvešćivanja i kultivisanja omladine da gleda, vidi i misli, da razume svet u kom odrasta, ali i da podstiče, njihovu kreativnost i kritičko mišljenje. Digitalni svet, u kontekstu vaspitanja i obrazovanja, traži artikulaciju savremene tehnologije u stasavanju mladih, ne kao puke zabave već u funkciji jačanja vizuelne kulture i medijske pismenosti, tako da možemo reći da je najbolja ona umetnost, koja na direktniji način korespondira sa svojim vremenom (Emery 2002; Ilišin i sar. 2013).

2.4.4. *Gimnazija kao škola i predmet Likovne kulture u gimnazijskom obrazovanju*

U Srbiji postoji duga tradicija gimnazijskog obrazovanja. Prva gimnazija osnovana je još 1792. godine u Sremskim Karlovcima. Poznata kao Karlovačka gimnazija, dugo je godina bila središnja obrazovna ustanova u kojoj su se vaspitali i obrazovali mnogi predstavnici srpske kulturne i intelektuale elite. U periodu od njenog osnivanja pa do danas, dakle tokom više od dva veka, osnivale su se nove gimnazije, koje su menjale svoj profil, strukturu i orijentaciju. Ipak, trajno je obeležje gimnazijskog obrazovanja ostala usmerenost na svojevrsnu pripremu intelektualne i društvene elite. U novije vreme gimnazije predstavljaju škole koje osiguravaju opštu kulturu, iako ovaj termin danas dobija široko značenje. Gimnazije svojim maturantima nude potrebna znanja i razvoj sposobnosti potrebnih za nastavak školovanja na fakultetima i drugim visokoškolskim institucijama. Za razliku od drugih srednjih škola, gimnazije tokom četvorogodišnjeg školovanja ne osposobljavaju učenike za neko posebno zanimanje. Nastavni planovi gimnazija godinama su, pa i vekovima, sadržavali predmete koji su činili srž društveno-humanističkog obrazovanja. Pored drugih predmeta, učile su se filozofija, istorija, jezici, posebno klasični jezici i umetnosti. Razvoj nauke je uticao na širenje profila gimnazijskog obrazovanja, pa danas u svetu nalazimo više tipova gimnazija. U Srbiji postoje opšte gimnazije

[11] Erik Hobsbaun (Eric John Blair Hobsbawm 1917–2012) je britanski istoričar koji je najviše rasvetlio pojam revolucije u 19. veku (industrijske revolucije i zavisnost od tehnološke revolucije). U poslednjim godinama svog života Hobsbaum je istrajno pisao poglavlja knjige o istoriji XX veka iz ugla odnosa kulture i politike, kulture i društva. Status kulture Hobsbaum vidi kao ključno obeležje jednog vremena.

koje podjednako pružaju znanja iz društveno-humanističkih i prirodno-matematičkih nauka. Opšte gimnazije upisuju učenici koji su dobri i u društveno-jezičkim i u prirodno-matematičkim predmetima. Opšta gimnazija pruža polaznicima pripremu za različite prijemne ispite i upis na željene visokoškolske institucije. Za razliku od gimnazija opšteg tipa, u Srbiji deluju gimnazije čiji su nastavni planovi i programi usmereni više prema društveno-jezičkim ili prirodno-matematičkim predmetima. U gimnazijama društveno-jezičkog smera preovlađuju strani jezici i sadržaji društvenih nauka, kao što su istorija, filozofija, sociologija, psihologija. U gimnazijama prirodno-matematičkog smera većinu sadržaja čine predmeti iz oblasti prirodnih nauka, kao što su matematika, fizika, hemija, biologija. Navedenim tipovima, odnosno smerovima gimnazija, treba dodati gimnazije koje talentovanim učenicima osiguravaju sticanje znanja i razvoj sposobnosti u posebnim oblastima nauka. Radi se o gimnazijama za učenike sa posebnim sposobnostima ali i o talentima za određene discipline. To su filološka gimnazija, matematička gimnazija, gimnazija za učenike sa posebnim sposobnostima za fiziku, i u okviru svih gimnazija, mogu da deluju i specijalno oformljena odeljenja za učenike koji se aktivno bave sportom i pripadaju državnoj sportskoj reprezentaciji ili prestižnim sportskim klubovima gde ostvaruju značajne sportske rezultate. Za razliku od, na primer, filološke gimnazije, čiji nastavni plan i program čine jezici, u (opštim) gimnazijama postoje i posebna odeljenja koja upisuju učenici koji imaju sposobnosti potrebne za prošireno sticanje bilo jezičkih, matematičkih, bioloških znanja ili znanja iz oblasti računarstva i informatike. Inače, u pojedinim gimnazijama u Srbiji deo nastave ostvaruje se i na stranom jeziku u takozvanim bilingvalnim odeljenjima. U gimnazijama svih tipova, uči se i klasični jezik kao što je latinski, dok je starogrčki jezik, pored latinskog, zastupljen u filološkim gimnazijama. Kao opšteobrazovne škole, gimnazije nude nastavne sadržaje koji učenike pripremaju za dalje studiranje i razvoj njihovih posebnih sposobnosti i interesa. Međutim, kad je reč o gimnazijskoj nastavi iz oblasti umetnosti, a posebno likovne umetnosti i kulture, tada je zastupljenost ove nastave još uvek predmet rasprave. Naime, predmet Likovna kultura jeste zastupljen u gimnazijama, ali sa nejednakim i veoma upitnim brojem nastavnih časova. Tako je, na primer, predmet Likovna kultura u gimnazijama opšteg tipa i gimnazijama prirodno-matematičkog smera zastupljen u prvom i drugom razredu i to nedeljno sa po jednim časom. Ukupan godišnji fond časova iz tog predmeta iznosi 72 časa.

Predmet Likovna kultura zastupljen je u sva četiti razreda, u gimnazijama društveno-jezičkog smera i filološkim gimnazijama, sa po jednim časom. Godišnji, fond časova u prvom razredu iznosi 37 časova, u drugom 35, u trećem 36, a u četvrtom razredu 32 nastavna časa. Ukupan fond časova nastave predmeta Likovna kultura tokom četvorogodišnjeg školovanja u tim gimnazijama iznosi 140 časova.

2.4.5. Između detinjstva i odraslosti

Pojmovi koji govore o mladosti, a koji se pronalaze u literaturi ne mogu se predstaviti univerzalno. U pravnim tekstovima, udžbenicima sociologije mladih i razvojne psihologije,

prikazane su pojmovne definicije koje kategorišu doba mladih i u njima se često nalaze sledeće odrednice:

- Dete je onaj ko još nije napunio 14 godina,
- Adolescent je onaj ko je napunio 14, ali još nema 18 godina,
- Mlađi punoletnik je onaj ko je navršio 18, ali još nema 27 godina,
- Mladi čovek je onaj koji još nije navršio 27 godina.

Prema ovoj klasifikaciji, kada određujemo starosnu dob učenika srednjoškolskog obrazovanja, možemo reći da ne radimo sa decom, jer većina učenika u osnovnoj školi napuni 14 godina u osmom, završnom razedu „male mature". Ciklus četvorogodišnjeg srednjoškolskog obrazovanja, zaokružuje se polaganjem velike mature i punoletsvom – navršavanjem 18 godina (prema: Andevski, Gajić i Budić 2014: 5).

U studiji o fazama i podfazama mladosti, o kraju detinjstva i dostizanju pune zrelosti kao i preuzimanju pune odgovornosti, koju navode Ujedinjene nacije, mladi se definišu kao osobe od 15. do 24. godine. U prilog boljem razumevanju diferencijacije mladosti, navode se tri osnovna pojma: mladost – pubertet – adolescencija, koji ne predstavljaju toliko faze starosti koje se mogu jasno razgraničiti, već više ukazuju na različite tradicije istraživanja ovog fenomena, tako da „sociolozi govore o mladosti, psiholozi o adolescenciji, a biolozi o pubertetu" (prema: Andevski, Gajić i Budić 2014: 7).

Mladost je životna faza koja počinje završetkom detinjstva, nezavisna je od starosti, a obeležena je otvorenošću ka novom, prema kreativnosti, fleksibilnosti, želji za otkrivanjem, eksperimentisanjem koji su praćeni oduševljenjem, strašću i idealizmom koji je najjači u ovom periodu. Mladost je opisana i kao pozicija promene ličnosti koja teži da pronađe i otkrije „svoje Ja", svoj identitet, kao postepeno nastajanje životnog plana i urastanje u pojedinačne oblasti života, a što je praćeno dramatikom psihičkih procesa (Panić 2005).

U radu sa mladima, opšti je zaključak svih aktera obrazovanja i vaspitanja (pedagoga, psihologa, sociologa… i roditelja) da se u ovom periodu može govoriti o fenomenima: velikih ideala, zahteva i očekivanja od sebe i okoline, ali i budućnosti života. Takođe, ovu životnu fazu prate i snažna okrenutost mladih prema sadašnjosti, želja za neposrednim zadovoljenjem svih trenutnih izazova, kao i neposrednost, autentičnost doživljaja, povećana pažnja prema sopstvenom psihičkom stanju. Dalje, mladi traže društvenu toplinu, blizinu i opštu potvrdu okruženja. Velika zavisnost i funkcionisanje mladih je uslovljena grupom, u kojoj mladi maskiraju nestabilno samopouzdanje i tendenciju osećaja srama, više nego osećaja krivice. Mlade prati i rezervisanost kada je u pitanju eksponiranje ličnih postignuća, ali često i nedostatak istrajnosti u ispunjavanju postavljenih "velikih" ciljeva (Panić 1999).

Ambivalencija i kontradiktornost su dominantne karakteristike koje su odlike odrastanja mladih, sa kojima se suočavaju i vaspitači. Mladost se doživljava kao jedna velika ekspedicija u kojoj su umreženi: istrajnost, podsticaj, ohrabrenje, odgovornost, a ono što dovodi do uspeha u ovom procesu je jačanje obostranog poverenja (Panić 1999).

2.5. Pregled vladajućih stavova i shvatanja u literaturi u području istraživanja

Veliko međunarodno istraživanje[12] ICILS (*The International Computer and Information Literacy Study*) sprovedeno je 2013, putem kojeg su prikupljani podaci o nivoima kompjuterske i medijske pismenosti učenika u osmim razredima osnovnoškolskog-formalnog obrazovanja, kao i kontekstualni podaci o faktorima koji utiču na razvoj računarske i informacione pismenosti učenika (IEA: ICILS 2013). U Srbiji nije sprovedeno neko veće istraživanje medijske pismenosti adolescenata.

Regionalna i evropska istraživanja uglavnom prate razlike i zajedničke karakteristike nastavnih planova i programa likovnih i vizuelnih umetnosti srednjoškolskog obrazovanja, a u kontekstu integrisanja ove oblasti na evropskom području. Tomaž Zupančič bavio se nastavnim planom i programom u radu: Upoređivanje evropskih srednjoškolskih nastavnih planova i programa likovnih umetnosti iz perspektive savremene relevantnosti *(A Comparison of European Secondary School Visual Arts Curricula from the Viewpoint of Contemporary Relevance, 2015)* sa komparativnom analizom programa osam evropskih zemalja (Estonija, Letonija, Slovenija, Hrvatska, Norveška, Finska, Irska i Španija). Autor je upoređivao broj sati u programu, obim pruženih informacija i osnovnu strukturu programa. Posebna pažnja usmerena je na to kako su umetničke oblasti klasifikovane i na odnos prema klasičnim umetničkim disciplinama i medijima kao što je: crtanje, slikanje, vajanje, itd. Analizirane su sličnosti i razlike u referencama pojmova koje definišu odnos likovnih i savremenih umetnosti u kontekstu pedagoških paradigmi održivosti (Zupančič 2015: 188).

Na međunarodnoj naučnoj konferenciji: *Istraživanja paradigmi detinjstva, odgoja i obrazovanja,* Učiteljskog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu, održanoj u Opatiji 2015. godine, govorilo se o ulozi novih medija i informacionih tehnologija u nastavi likovne kulture u osnovnim školama od 5–7. razreda predmetne nastave. Predstavljeno je istraživanje *OPA –Udruge za promicanje vizuelne kulture* (Zagreb, Hrvatska) koje je sagledavalo stepen medijske pismenosti, tačnije ishode osnovnoškolskog obrazovanja (Košćec Bousfield, Loher i Bračun Filipović 2015). U okviru ovog istraživanja zaključeno je, da su novi mediji, sve više zastupljeni u nastavi likovne kulture zbog savremenih tendencija u svetu umetnosti.

U radu, *Towards a „Common European Framework of Referenceon Visual Literacy"* predstavljeno je istraživanje evropske grupe ENViL, tačnije Evropske mreže za vizuelnu pismenost, koja je analizirala različitost koncepata i kompetencija u Evropskom obrazovanju vizuelnih umetnosti (grupa autora sa Univerziteta u Beču, 2015.). Istraživanje je započeto 2009. godine i prvi rezultati predstavljeni su na međunarodnim konferencijama o obrazovanju u Budimpešti 2011. i Kenterberiju 2013. godine. Od 2014. godine, projekat je dobio podršku EU i tada je postavljen i prvi nacrt za *Zajednički evropski referentni okvir vizuelne pismenosti* (European Framework of Reference in Visual Literacy CEFR_VL). Ovaj projekat koordinisali su

[12] IEA: ICILS (2013). Rezultati IEA-ovog istraživanja ICILS 2013 provedenog u Republici Hrvatskoj / online/ sa http://www.ncvvo.hr/drzavnamatura/c/portal/layout?p_l_id=PUB.1001.63 – preuzeto 20. 08. 2016.

UNESCO i Katedre za umetnost i kulturu u obrazovanju, na Univerzitetu Erlangen-Nuremberg (Chair in Arts and Culture in Education at the University of Erlangen-Nuremberg). U prvoj fazi rezultata istraživanja, postavljen je okvir u oblasti umetničkog obrazovanja u pogledu sledećih šest aspekata: 1. Razlike i sličnosti u nastavnim planovima i programima likovnih/vizuelnih umetnosti; 2. Vizuelne kompetencije zastupljene u nastavnim planovima i programima Evrope; 3. Dijagnostičke merljive veštine u vizuelnom obrazovanju; 4. Kompetencije u kontekstu svakodnevnog života; 5. Domen – specifičnih kompetencija; 6. Perspektive (Laven et al. 2015).

Autor Maravić, je u radu, *Od likovnog ka vizuelnom*, konstatovao sledeće: „Savremena kultura je uglavnom postala vizuelna. Mladi trenutno stiču više informacija od slike nego od teksta, odrastaju okruženi internetom, televizijom, reklamama i mobilnim telefonima, oni su 'digitalni urođenici'[13], često veštiji od odraslih u korišćenju novih medija" (Maravić 2014: 208). Postmodernistički teorijski koncept koji je zasnovan na poststrukturalističkim teorijskim osnovama, semiologiji, neomarksizmu, dekonstrukciji, studijama kulture i studijama medija, nudi novo sagledavanje. Umetničko obrazovanje treba posmatrati kao dinamično polje naučno-istraživačkog rada, gde se neprestano suočavaju, osporavaju i smenjuju ideje zasnovane na različitim paradigmatskim okvirima, i gde se znanje konstruiše kroz kontinualnu promenu hipoteza, teorija i metoda (Maravić 2014: 204). Pojam novih medija zato traži 'obostrano' determinisanje, kao pojam koji egzistira u savremenim umetničkim praksama/današnjoj umetnosti kao i značenje koje se upotrebljava i u savremenoj didaktici i prostoru obrazovnih tehnologija.

Veliki doprinos redefinisanju pojmova razvoja umetničke prakse druge polovine 20. i prve decenije 21. veka, dao je Miško Šuvaković u *Pojmovniku teorije umetnosti*, u kom je definisao nove medije: „Novim medijima u umetnosti (eng. *new media art*) se nazivaju umetničke prakse zasnovane na uvođenju 'novih' ili do tada 'nekorišćenih' medija u tradicionalno definisani medijski identitet umetničkih disciplina. Novim medijima se nazivaju, preciznije, različite umetničke prakse zasnovane na inovacijskom radu sa umetničkim ili vanumetničkim medijima. Novomedijskom umetničkom praksom se nazivaju bazično, uvođenja nestandardnog medija u standardizovanu i uobičajeno zatvorenu umetničku disciplinu. Novim medijima se nazaivaju uvođenja fotografskog, filmskog, ili video rada u kontekste slikarstva i skulpture, odnosno muzike" (Šuvaković 2011: 500). Pod novim medijima u umetnostima, nazivaju se i eksperimentalna istraživanja sa odnosima različitih tradicionalnih ili novih medija u okviru tradicionalno definisanih mono medijskih praksi. Pojam novih medija u umetnosti obuhvata i pod-nazive: mixed-media, multimedija, polimedija, prošireni mediji, umetnost i tehnologija, kompjuterska umetnost, sajber umetnost, itd. Odrednica „novih medija" isključivo se vezuje za polje vizuelnih umetnosti kao eksperimentalni i korisnički rad, kao odlika novomedijske umetnosti u doba globalizma, kao programabilnosti kojom se uređuje i izvodi umetnički rad u visokoj i popularnoj kulturi.

[13] Maravić uočava da Mark Prenski (Marc Prensky, 2005) smatra da je digitalna sredina uticala na promenu „obrazaca mišljenja" kod omladine, i to je razlog zašto mlade označava terminom *digitalni urođenici*, dok starije generacije, koje nisu rođene u digitalnom svetu, ali se njemu pokušavaju prilagoditi naziva *digitalnim emigrantima* (2014).

Što se tiče obrazovnih tehnologija, pojam novih medija pripada savremenoj školi, koje je uvela u nastavu informatička tehnološka revolucija primenom personalnih kompjutera i upotreba svetske mreže kompjutera (internet/www). Upotreba novih medija i IT-a, značajno je uticala na organizaciju vaspitno-obrazovnog procesa, osposobljenost i pripremanje nastavnika kao i aktivnost učenika u učenju (Cindrić, Miljković i Strugar 2010). U kontekstu dvojakog tumačenja novih medija, prvo kao novog transfera prevođenja umetničke ideje i njenog oblikovanja, i drugo, kao činioca savremene didaktike, neophodno je razmatrati i pojam medijske pismenosti u umetnosti i nastavi.

Medijska pismenost je posebna paradigma kraja 20. i prve decenije 21. veka. Postoje brojne studije koje se bave medijskom pismenošću i koje problematizuju korišćenje informacionih i digitalnih tehnologija. Najnovije studije, u najvećoj meri govore o ubrzanju protoka informacija, slika, o manipulaciji i zabavi, kao i praćenju virtualnog obrazovanja koje je uslovljeno stepenom medijske pismenosti. Najistaknutiji istraživač medijske pismenosti Džejms Poter (James Potter) polazi od toga, da je osnovna ideja medijske pismenosti stanovište na kome se temelji naše korišćenje medija i naše tumačenje smisla poruka koje nam se upućuju. Medijska pismenost po Poteru nije jedinstvena kategorija; postoje različiti nivoi medijske pismenosti. Ona je višestruka i podrazumeva saznajni, emocionalni, estetski i moralni razvoj. Postoje tri potporna stuba medijske pismenosti: 1. lični položaj, 2. znanje i 3. veštine. Lični položaj odnosi se na planove i energiju. Raspoloživo znanje su sirovine koje se koristite, dok su veštine pomagala koja koristimo za obradu informacija sadržanih u medijskim porukama da bismo učvrstili svoje znanje (Poter 2008: 56).

Džejms Poter se posebno bavi medijskom pismenošću kroz problemska pitanja o medijskoj publici, efektima medija, industriji medija, sadržaju medija (vestima, zabavi, oglašavanju, interaktivnim igrama, privatnosti, nasilju i dr.). O unapređenju medijske pismenosti govori kao o interpersonalnim tehnikama i javnom obrazovanju. Poter posebno govori o ulozi medijske pismenosti u odrastanju i sazrevanju dece i mladih u obrazovanju kao celini. „Medijska pismenost može da pomogne deci, mladima i odraslima da umanje negativan i povećaju pozitivan uticaj medijskih poruka. Medijska pismenost može se steći. To je lakše osobama koje stalno uvećavaju svoje prirodne sposobnosti tragajući za raznorodnim iskustvima, kako u medijima tako i u stvarnosti, i te sposobnosti aktivno koriste za sticanje detaljnijeg i korisnijeg znanja“ (Poter 2011:121).

Medijska pismenost ima izuzetnu ulogu i u razumevanju vizuelne komunikacije što je osnova savremene umetničke prakse vizuelnih umetnosti. Krešimir Purgar autor je značajne studije: *Vizuelni studij – umetnost i mediji u doba slikovnog obrta,* koja doprinosi razumevanju savremene teorije o medijima (popularne) kulture i vizualnosti. Purgar se posebno bavi vizuelnim studijama, i diskursom tradicionalne likovne umetnosti sa savremenim vizuelnim umetnostima u savremenoj kulturi, a naročito sa modernom civilizacijom slike (Purgar 2008). Vizuelne umetnosti podstiču medijsku pismenost i vizuelnu komunikaciju i na taj način se izgrađuje

vizuelna kultura. Temeljni pojam savremenoga doba, a samim tim i savremenih vizuelnih umetnosti je u informaciji/poruci. Iz nje je izvedena vizuelna komunikacija.

Žarko Paić u *Vizuelnim komunikacijama* govori da je informacija tehničko-tehnološka medijska struktura sveta, dok je komunikacija društveno-kulturološka mreža odnosa u novom poretku funkcija, struktura i znakova. „Čovek više ne živi u svetu slika industrijskog društva, nego je omogućen ili programiran informacijama kao znakovima u društvu vizuelne kulture" (Paić 2008: 111). Novi mediji u savremenoj umetničkoj praksi transponuju nove slike koje konstituišu proširenje polja vizuelnosti, repozicionirajući umetnički objekat prema tekstualnosti slikovnih iskaza (Uzelac 2008).

Valjan doprinos istraživanju medijske stvarnosti i pismenosti u Srbiji, sadržan je u monografiji, *Mreže medijske pismenosti,* koja je objavljena 2015. godine, autorki Jasmine Arsenijević i Milice Andevski. Osnovni predmet istraživanja je ispitivanje novih medijskih (multi-medijskih) kompetencija obrazovne i akademske zajednice Srbije u kontekstu multimedijske, virtuelne, participativne kulture. U poglavlju „Zadaci medijske pedagogije", postavlja se pitanje u kojoj meri su profesori i nastavnici, vaspitači i drugi praktičari u obrazovanju kompetentni za medijsko obrazovanje dece i mladih. Vrlo jasno se problematizuje odnos nastavnika kao predavača koji su učeni i rasli u vremenu tzv. tradicionalnih medija (tv, radija i štampe) nasuprot generacijama, koje usvajaju nove tehnologije (digitalne – kompjuterske) i kojima pristupaju sa velikom opuštenošću i kompetencijom. Savremena didaktika ima za cilj da intenzivira strategiju medijskog pedagoškog delovanja u cilju uspostavljanja ravnoteže nastavnika i učenika, kao interaktivnog odnosa putem novih medija sa ciljem boljeg učenja i poučavanja (Arsenijević i Andevski 2015: 114).

2.6. Obrazloženje potrebe istraživanja

Planiranje dugoročne strategije kulturne politike, osnova je očuvanja kulture modernog društva. Formalno, neformalno i informalno obrazovanje u najvišoj meri unapređuju kulturu i umetnost. Učenje o umetnostima, podstiče umetničko stvaralaštvo koje kultiviše decu i mlade, a i tako stvara novu publiku koja je neophodna za očuvanje umetnosti i njenih institucija. Pad motivacije i ne/zainteresovanost prema likovnom području i stvaralaštvu kod mladih je poslednjih godina očigledna. Zbog ovih navedenih činjenica, neophodno je sagledati šta, kako i zašto predmet Likovna kultura gubi na svom značaju.

Predmet Likovna kultura u gimnazijama u Republici Srbiji od 90-ih godina, u nastavnim planovima i programima nije suštinski preoblikovan, već sporadično dopunjavan novim pojmovima koji pritom, nisu razrađeni. Naziv predmeta i sami sadržaji su ostali u značenjima moderne i postmoderne likovne umetnosti bez obzira na razvoj novih medija, savremenih tehnologija i razvoj vizuelne komunikacije. Stoga je neophodno detektovati, precizno definisati i izvoditi analize i zaključke o tome šta opterećuje nastavnu praksu i dati rešenja koja će nove teorije o umetnostima dovesti u dodir sa umetničkom i nastavnom praksom. U sagledavanju ove

problematike u fokusu ovog rada će biti uloga nastavnika i primena novih medija u nastavnom i didaktičkom procesu.

Ovim istraživanjem u nastavi likovne kulture postavili bi se novi ciljevi, formulisali bi se zadaci i definisali ishodi koji bi doprineli utvrđivanju obrazovnih standarda za redefinisanje i ponovno oblikovanje postojećeg predmeta Likovna kultura u predmet Vizuelna kultura u gimnaziji. Uvođenjem novih medija u nastavu likovne kulture pratilo bi se razumevanje ali i motivisanost učenika prema novim vizuelnim porukama koje uspostavljaju vizuelnu komunikaciju i obogaćuju medijsku pismenost.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Nastava je područje vaspitno-obrazovnog procesa u kom je otvorena stalna mogućnost istraživanja i eksperimentisanja. Nastavni proces u tom smislu je opterećen brojnim ograničenjima i poteškoćama dok se istraživanje vrši. Svi akteri kao što je mesto istraživanja-škola (gimnazija), odeljenja, predmetni profesori, prosvetne vlasti, rukovodstvo škole, pedagoško-psihološke službe, učenici i njihovi roditelji, utiču na rezultat istraživanja. Zbog dobijanja pouzdanijeg rezultata ili objektivnije slike predmeta i problema istraživanja, neohodno je sve pomenuto uzeti u obzir, kako bi se izbegli pogrešni zaključci.

Svako istraživanje, koje ima intenciju da u nastavu predmeta Likovna kultura uvede inovativne metode i inovativne alate učenja, kao što je u ovom istraživanju, kao i teme iz savremene umetničke prakse i da, pri tome, prati efekte postignuća učenika, ima poseban značaj.

3.1. Predmet i problem istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada je uloga novih medija u nastavi predmeta Likovna kultura u gimnazijama. Novi mediji se danas posmatraju kao alat u teorijskom i praktičnom poučavanju i podsticanju kreativnosti i stvaralaštva mladih. Predmet ovog istraživanja bila je eksperimentalna provera uticaja novih medija na usvajanje likovnih sadržaja u gimnaziji. Novi mediji sagledavali su se kroz dva problemska polja analize:

1. Pratila su se postignuća učenika prema predviđenim sadržajima predmeta Likovna kultura čiji je nastavni program dopunjen novomedijskim umetničkim praksama. Eksperimentalnim istraživanjem pratili su se efekti usvojenih znanja učenika eksperimentalne (E) grupe i učenika kontrolne (K) grupe. Učenici eksperimentalne (E) grupe usvajali su nastavne sadržaje po utvrđenom nastavnom planu i programu uz dopunu ilustracija primera novomedijskih umetničkih praksi i novih medija kao novih obrazovnih tehnologija. Učenici kontrolne (K) grupe, te su sadržaje usvajali na tradicionalan i ustaljeni način poučavanja. Eksperimentalna provera primene novih medija u nastavi koji se koriste u umetničkom stvaralaštvu a ujedno predstavljaju novi didaktički sadržaj, realizovala se u nastavi predmeta Likovna kultura u drugom razredu gimnazije. Nastava iz predmeta Likovna kultura izvodila se po nastavnim planovima i programima za gimnazije opšteg i prirodno-matematičkog smera.

2. Sagledavali su se stavovi i pristup radu nastavnika predmeta Likovne kulture u primeni novih medija u nastavi predmeta Likovne kulture u gimnaziji. Anketiranjem su se utvrđivala mišljenja i pristup (umetnički i pedagoški) u nastavi predmeta Likovna kultura i, posebno, razvijanje medijske pismenosti u funkciji umetničkih i didaktičkih aktivnosti.

U ovom radu posebno je analiziran diskurs likovnih i vizuelnih umetnosti i povezivanje tradicionalnog umetničkog nasleđa sa savremenim umetničkim praksama. Razmotreno je uspostavljanje odnosa, reda i kontinuiteta nastanka, razvoja i trajanja moderne, postmoderne, savremene umetnosti i prelaz i asimilovanje pojma likovnih umetnosti u pojam vizuelnih umetnosti. Analizirana je primena teorijskih znanja u nastavi predmeta Likovna kultura, i preispitivanje i redefinisanje pojmova visoke i popularne umetnosti u savremenoj kulturi.

Imajući u vidu potrebu praćenja razvoja i promena u polju likovnih i vizuelnih umetnosti, predmet ovog rada je, i ispitivanje, i analiza predmeta Likovna kultura s obzirom na primenu novih medija kao i na medijsku pismenost nastavnika.

3.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je: ispitivanje uloge *novih medija* u usvajanju obrazovno-vaspitnih sadržaja likovnih i vizuelnih umetnosti u gimnazijama. Cilj istraživanja je utvrđivanje realnog stanja u praksi poučavanja umetnosti kao i razvoj smernica za poboljšanje pedagoške prakse.

Konkretno, u okviru ovog rada sprovedeno je eksperimentalno istraživanje sa namerom da se proveri usklađenost tema i sadržaja važećeg nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura predstavljenog u udžbeniku tog predmeta za 2. razred opšteg tipa i prirodno-matematičkog smera gimnazija u Republici Srbiji. U radu se analizira u kom obimu i odnosu su u teorijskoj i praktičnoj nastavi zastupljene teme i sadržaji tradicionalnih likovnih umetnosti, likovnih disciplina i tehnika, epoha, stilova i pravaca i novih medija u vizuelnim umetnostima. Prema predviđenom fondu časova preispitao se obim nastavnog plana i programa i mogućnost njegove celovite primene: 1. opšteg dela (koji se odnosi na teoriju umetnosti i forme); 2. samostalnog likovnog izražavanja (primena teorije forme u praktičnom radu učenika); 3. likovnih dela i spomenika kulture (reprezentativna umetnička dela, spomenici kulture kroz istoriju umetnosti), (Prilog 8.1).

Navedene tri celine iz nastavnog plana i programa predmeta Likovne kulture u gimnazijama, u eksperimentalnom delu istraživanja obrađene su primenom novih medija, kako bi se dobio odgovor o tome da li zastupljenost novih medija doprinosi većim postignućima učenika u usvajanju znanja iz likovne kulture. Takođe, kao implikaciju ovog rada, želeli smo da sagledamo i mogućnost prerastanja likovne kulture i umetnosti u širi koncept vizuelnih umetnosti.

Cilj ovog istraživanja je i analiza rada nastavnika u gimnazijama. Ona je izvedena na osnovu odgovora nastavnika predmeta Likovne kulture na *anketni upitnik*, a u okviru pedagoškog istraživanja koje je korelaciono-regresivnog tipa. Ovoj deo anketnog istraživanja je poseban segment rada koji je paralelno vršen uz ekperimentalno istraživanje koje se izvodilo u nastavi (Prilog 8.2.).

3.3. Zadaci istraživanja

Na osnovu predmeta i cilja istraživanja formulisani su sledeći zadaci istraživanja:

1. Ujednačiti eksperimentalnu (E) i kontrolnu (K) grupu na osnovu opšteg uspeha učenika i njihovih ocena iz predmeta Likovna kultura dobijenih u prvom razredu gimnazije.

2. Ujednačiti eksperimentalnu (E) i kontrolnu (K) grupu na osnovu rezultata inicijalnog testa znanja iz predmeta Likovna kultura (test znanja konstruisan za potrebe ovog istraživanja).

3. Realizovati pedagoški eksperiment sa paralelnim grupama. Utvrditi da li postoji razlika u postignuću učenika (kvantitetu i kvalitetu njihovog znanja) poređenjem rezultata učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe na finalnom testu u celini i po pojedinim segmentima upitnika likovnih umetnosti i novih medija u vizuelnim umetnostima (finalni test konstruisan za potrebe ovog istraživanja).

4. Sagledati vezu između eksperimentalnog faktora, odnosno primene novih medija u nastavi (kroz vizuelnu komunikaciju) i postignuća učenika, na finalnom testu znanja iz likovne kulture.

5. Sagledati kako nastavnici predmeta Likovne kulture u gimnazijama pristupaju teorijsko-praktičnim sadržajima nastavi predmeta Likovne kulture (Upitnik za nastavnike, konstruisan za potrebe ovog istraživanja, pitanja od rednog br. 1 do 30).

6. Sagledati kako nastavnici predmeta Likovne kulture u gimnazijama pristupaju novim medijima u nastavnom procesu i koliko su medijski pismeni (Upitnik za nastavnike, konstruisan za potrebe ovog istraživanja, pitanja od red. br. 31 do 45)

7. Izvesti zaključke za unapređenje nastave predmeta Likovne kulture, odnosno za redefinisanje, novo definisanje i ponovno oblikovanje postojećeg predmeta Likovna kultura u predmet Vizuelna kultura u gimnaz

3.4 Hipoteze istraživanja

Opšta hipoteza (HO)

Pretpostavka je da će se na osnovu uvođenja novih medija u učenju obrazovno-vaspitnih sadržaja likovnih i vizuelnih umetnosti, postići statistički značajne razlike u efektima i postignućima učenika u znanju sadržaja likovne kulture, koji će kod učenika E (eksperimentalne) grupe biti veći u odnosnu na K (kontrolnu) grupu, a što će se proveravati na finalnom testu.

Posebne hipoteze

H1. Pretpostavlja se da će eksperimentalne (E) i kontrolna (K) grupe biti ujednačene na osnovu opšteg uspeha učenika i njihovih ocena iz predmeta Likovne kulture iz prvog razreda gimnazije.

H2. Pretpostavlja se da će eksperimentalna (E) i kontrolna (K) grupa biti ujednačene na osnovu rezultata inicijalnog testa znanja iz predmeta Likovne kulture.

H3. Pretpostavlja se da će postojati statistička značajna razlika u postignuću učenika poređenjem rezultata učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe na finalnom testu u celini i po pojedinim segmentima upitnika likovnih umetnosti i novih medija u vizuelnim umetnostima.

H4. Pretpostavlja se da nastavnici predmeta Likovne kulture u gimnazijama, klasičnim teorijsko-praktičnim sadržajima nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura, pridaju veću pažnju nego sadržajima savremene umetničke prakse (na temelju Upitnika za nastavnike, pitanja od red. br. 1 do 30).

H5. Pretpostavlja se da nastavnici predmeta Likovna kultura u gimnazijama pridaju manji značaj novomedijskoj umetničkoj praksi u nastavi (na temelju Upitnika za nastavnike, pitanja od red. br. 31 do 45).

H6. Pretpostavlja se da, na temelju urađenog istraživanja, postoji mogućnost unapređenja nastave predmeta Likovna kultura odnosno novo definisanje, redefinisanje i ponovno oblikovanje postojećeg predmeta Likovna kultura u predmet Vizuelna kultura u gimnaziji.

3.5 Varijable istraživanja

Nakon postavljenih hipoteza definisane su i varijable istraživanja:

Nezavisna varijabla je primena novih medija u nastavi predmeta Likovna kultura odnosno primena savremene informaciono-komunikacione tehnologije i digitalne umetnosti u eksperimentalnoj grupi 2. razreda opšteg smera u gimnaziji.

Zavisna varijabla istraživanja je efekat primene novih medija u nastavi predmeta Likovna kultura na kvantitet i kvalitet stečenog znanja učenika eksperimentalne grupe ispoljen kroz bolje rezultate učenika ove grupe u odnosu na kontrolnu grupu na finalnom testu istraživanja. Zavisnu varijablu čine i metodički pristupi, stavovi i postupci nastavnika predmeta Likovne kulture u nastavi predmeta Likovna kultura.

Kontrolne varijable istraživanja su: pol (učenika i nastavnika), godine starosti, godine pedagoškog rada i obrazovni nivo (nastavnici). Za učenike: uzrast, opšti uspeh, uspeh učenika iz predmeta Likovna kultura na kraju 1. razreda gimnazije opšteg smera, uspeh učenika na inicijalnom testu znanja iz likovne kulture, uspeh učenika na finalnom testu znanja.

Intencija svih istraživačkih nastojanja u ovom radu je, da se putem novih medija i primenom novih tehnologija u predmetu Likovna kultura, gimnazijalci motivišu za teorijsko i praktično učenje u cilju formiranja nove vizuelne kulture.

3.6. Metode istraživanja

U istraživanju su primenjene: metoda teorijske analize, deskriptivna metoda, eksperimentalna metoda sa paralelnim grupama i statistička metoda.

3.6.1. Metoda teorijske analize i deskriptivna metoda

Metodom *teorijske analize* izvršen je izbor, a *deskriptivnom metodom* formulacija: predmeta, cilja, zadatka, hipoteza i metoda istraživanja, eksperimentalnih faktora, modela, tehnika i instrumenata istraživanja, veličine i karakteristika uzoraka učenika u istraživanju i vremena sprovođenja pedagoškog eksperimenta. Metoda teorijske analize i deskriptivna metoda korišćene su i za pregled, proučavanje, analizu, snimak stanja i interpretaciju tj. opisivanje:

• Teorijskih postavki: stručne literature iz teorije likovnih i vizuelnih umetnosti, pedagoške literature, didaktičko-metodičke literature, psihološke literature i literature naučno-umetničkih disciplina, a koje su u korelaciji sa predmetnim sadržajima iz likovnih i vizuelnih umetnosti u gimnaziji.

• Empirijskih radova i praktičnih rešenja koji su predmet istraživanja.

• Pedagoške dokumentacije: nastavnog plana i programa za predmet Likovna kultura za gimnaziju i drugih korelativnih predmeta, personalne dokumentacije nastavnika (operativnih nastavnih planova i programa predmetnog nastavnika, koji daju uvid strukturno i kalendarski u plan realizacije metodskih jedinica u okviru nastave a koji su koncipirani na osnovu važećeg nastavnog plana i programa za tekuću školsku godinu); udžbeničke obavezne i dodatne-preporučene literature, podatataka iz dnevnika rada i pedagoško-psihološke statističke evidencije (opšteg uspeha učenika, uspeha učenika iz predmeta Likovna kultura na kraju drugog polugodišta 1. razreda gimnazije).

Nakon prikupljanja i sređivanja podataka deskriptivnom metodom, oni su upoređeni, vrednovani i interpretirani. Deskriptivnom, analitičko-sintetičkom metodom obuhvaćeno je i izvođenje zaključka.

3.6.2. Eksperimentalna metoda sa paralelnim grupama

Eksperimentalna metoda pedagoškog istraživanja sa paralelnim grupama – eksperimentalna E i kontrolna K grupa, primenjena je da bi se utvrdila uzročno-posledična veza među varijablama istraživanja i efekatima primene novih tehnologija i novih medija u predmetu Likovna kultura u gimnazijskom procesu poučavanja i učenja.

Odeljenja drugog razreda opšteg smera u Gimnaziji „Svetozar Marković“ iz Novog Sada su bile paralelne grupe gde se vršilo eksperimentalno istraživanje, između kojih je ustanovljena ujednačenost po određenim kriterijumima, kako bi bilo moguće izvršiti eksperimentalno pedagoško istraživanje.

U odeljenjima eksperimentalne grupe E, učenici su sadržaje nastavnih tema baroka, rokokoa, neoklasicizma i romantizma tradicionalnog nasleđa i istorije umetnosti, putem novih medija povezivali sa savremenim umetničkim praksama likovnih i vizuelnih umetnosti. Kontrolne grupe paralelnih odeljenja drugog razreda gimnazije, su predviđene sadržaje nastave iz predmeta Likovna kultura pratile po utvrđenom, tradicionalnom, uobičajenom konceptu rea-

lizacije sadržaja likovne kulture. Ova grupa služi valorizovanju postupaka tj. kontroli koje se primenjuju u grupi E (Tkalac Verčić, Sičić Ćorić i Pološki Vokić 2014).

Nakon definisanja hipoteza istraživanja, uvedena je nezavisna varijabla tj. eksperimentalni faktor predstavljen kao inovativni postupak učenju pomoću novih medija u nastavi predmeta Likovna kultura u eksperimentalnoj grupi istraživanja. Dalje je praćen efekat eksperimentalnog faktora delovanja, na kvalitet stečenog znanja, postignuća, motivaciju i interesovanja učenika eksperimentalne grupe u sticanju novih znanja, kao i mogućnost, transformisanja likovnog govora sa tradicionalnih umetničkih dela u novomedijsku umetničku praksu vizuelnih umetnosti.

Izvršeno je ujednačavanje učenika eksperimentalne i kontrolne grupe prema: opštem uspehu i uspehu iz predmeta Likovna kultura.

Analizom rezultata učenika E i K grupe nakon završenog istraživanja, statistikom zaključivanja sagledavane su razlike u postignuću između dve grupe na finalnom testu.

3.6.3. Statistička metoda

Statistička metoda korištena je sa ciljem dobijanja što preciznijih rezultata, kao pokazatelja kvaliteta i kvantiteta znanja i postignuća učenika nastalih kao rezultat uticaja primene inovativnih postupaka u nastavi/učenju. U okviru statističke metode izvršeno je prikupljanje, grupisanje i statistička obrada podataka, analiza statističkih podataka, testiranje hipoteza i statističko zaključivanje (Tkalac-Verčić i sar. 2014).

Metode pripreme i analize podataka su sprovedene u statističkom programu SPSS v16 (SPSS inc., 2007). Skorovi na inicijalnom i finalnom testu su operacionalizovani kao sumacioni skorovi. Sumacioni skorovi su nakon toga transformisani u standardizovane skorove.

Za potrebe preliminarnih analiza su upotrebljeni deskriptivni i frekvencijski metod, $\chi 2$ test i Pirsonov koeficijent korelacije. Kako bi se odgovorilo na prve dve hipoteze primenjen je frekvenciski statistički metod. Na hipoteze 1 i 2 je odgovoreno primenom t–testa za nezavisne uzorke. Multivarijantna analiza kovarijanse (MANCOVA) je primenjena kako bi se odgovorilo na hipotezu 3. Na poslednju, šestu hipotezu je odgovoreno integracijom dobijenih

rezultata u postojeća teorijska saznanja. Status varijabli istraživanja je definisan pre primene svake analize, u 4. poglavlju *Rezultati*.

3.7. Tehnike i instrumenti istraživanja

U cilju prikupljanja odgovarajućih podataka od čije validnosti zavisi kvalitet zaključivanja i uopštavanja korišćene su relevantne tehnike testiranja znanja učenika i anketiranje nastavnika. Instrumenti primenjeni u istraživanju bili su testovi za proveru znanja učenika E i K grupe i anketa za određivanje stavova i pristupa u radu, nastavnika predmeta Likovne kulture u gimnazijama.

3.7.1. Testovi za proveru znanja učenika

Tokom eksperimentalnog istraživanja učenici E i K grupe testirani su na *inicijalnom i finalnom testu* (Prilog 8.3., 8.4.).

Inicijalni test je imao za cilj ujednačavanje eksperimentalne i kontrolne grupe na osnovu prethodnih znanja učenika iz likovne kulture. Inicijalni test odnosio se na sadržaje iz prethodno obrađenih nastavnih tema iz likovne kulture tokom gimnazijskog školovanja u 1. razredu, po nastavnom planu i programu za predmet Likovna kultura za gimnazije opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja.

Teme koje su obrađivane u 1. razredu su bile: Pojam umetnosti, Praistorijska umetnost, Umetnost Mesopotamije i Egipta, Umetnost antičkog perioda – grčka i rimska umetnost, Ranohrišćanska umetnost, Vizantijska umetnost, Romanika, Gotika i Renesansa.

Finalni test je dat nakon realizacije nastavne teme: barok, rokoko, neoklasicizam i romantizam u cilju sagledavanja nivoa usvojenosti nastavnih sadržaja koji se odnose na nove medije (didaktičkog i umetničkog koncepta) kao sadržaje učenja i procene efekata primene različitih modela učenja E i K grupe.

Oba testa, inicijalni i finalni, urađeni su na bazi maksimalnog broja od 100 poena.

Testovi su koncipirani kroz četiri subtesta iz oblasti: 1. teorije umetnosti, 2. teorije forme, 3. istorije likovnih umetnosti, 4. savremene umetničke prakse.

3.7.2. Upitnik za nastavnike

Sastavljanje instrumenata istraživanja: anketa, upitnika i testova, izuzetno je značajno za rezultate iz kojih se izvode zaključci. Instrument istraživanja – *Anketa za nastavnike* (prilog 8.2.), osmišljen je da pruži uvid u zastupljenost novih medija (kao didaktičkog alata ali i kao praćenja novomedijske savremene umetničke prakse vizuelnih umetnosti) u nastavi likovne kulture i didaktičkom radu nastavnika.

Anketa za nastavnike koncipirana je prema važećem Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Priručniku za samovrednovanje i vrednovanje rada škole, Pravilniku o vrsti stručne spreme nastavnika, stručnih saradnika i pomoćnih nastavnika u gimnaziji (Ministarsvo prosvete i sporta Republike Srbije, 2006.) Pri izradi ankete korišten je i važeći nastavni plan i program za predmet Likovna kultura za gimnazije, kao i preporučena udžbenička literatura za učenike i nastavnike (Sl. glasnik R. Srbije, 2015).

Anketa je koncipirana na bazi zatvorenih pitanja, tj. pitanja sa višestrukim izborom odgovora.

3.8. Uzorak učenika

Istraživanje je sprovedeno u Gimnaziji „Svetozar Marković“ u Novom Sadu u četiri odeljenja drugog razreda opšteg smera koja broje 120 učenika. Paralelne grupe formirane su od po dva odeljenja za E eksperimentalnu grupu i dva za K grupu. Izbor gimnazije/škole izvršen je na teritoriji Južno-bačkog okruga tj. na teritoriji grada Novog Sada, na kojoj postoje četiri državne gimnazije. Uvidom u rad gimnazija i njihovom organizacijom u proteklim godinama i prema rasporedu rada za školsku 2016/17. školsku godinu, uz saglasnost rukovodstva i službi škole, dobijena je saglasnost za istraživanje i napravljen je dogovor o sprovođenju istraživanja. Rukovodstvo škole, pedagoško-psihološka služba i predmetni profesor Likovne kulture su koordinirano pripremali nastavu i učenike za eksperimentalnu nastavu što je rezultiralo zadovoljavajućim nivoom saradnje.

Cilj istraživanja je bio postizanje što egzaktnije osnove za upoređivanje rezultata učenika E i K grupe, ujednačavanje uzoraka učenika kod obe grupe na osnovu: broja učenika, opšteg uspeha učenika na kraju 1. razreda gimnazije, kao i iz uspeha učenika iz predmeta Likovna kultura.

3.9. Organizacija, tok i vreme realizacije eksperimenta

Tok pedagoškog eksperimenta odvijao se prema sledećem planu:

• Priprema nastavnih tema, pisanih priprema za čas, prezentacija i izbor motivacionih sadržaja za pedagoški eksperiment, maj-avgust 2016. godine.

• Pedagoški eksperiment započeo je u drugoj nedelji septembra, 2016/17. školske godine, u I polugodištu upoznavanjem učenika sa planom i programom rada i *inicijalnim testiranjem.*

• *Realizacija pedagoškog istraživanja sa paralelnim grupama* (u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi) odvijao se u periodu oktobar-decembar 2016. godine (u I polugodištu 2016/17. školske godine).

• *Finalno testiranje učenika E i K grupe* (testom znanja nakon realizacije pedagoškog istraživanja u obe grupe) sprovedeno je u drugoj dekadi decembra 2016. godine, pred kraj I polugodišta).

• *Anketiranje nastavnika gimnazija* odvijalo se tokom II polugodišta 2016/17. školske godine, u periodu maj-jun 2017. godine).

3.10. Metodički okvir za realizaciju nastavnih tema u eksperimentalnoj E grupi

Osnovu izrade metodičkog okvira za realizaciju nastavnih tema *Novih medija u likovnim i vizuelnim umetnostima* povezivanjem tradicionalnog nasleđa i savremene umetničke prakse, činio je Nastavni plan i program za predmet Likovne kulture za gimnaziju (Sl. glasnik Republike Srbije – Prosvetni glasnik, br. 4, 2013.) kao zvaničnom i validnom dokumentu tokom pripre-

me, organizacije i realizacije pedagoškog istraživanja. Pravilnikom je preciziran broj nastavnih tema istorijskih epoha koje pripadaju istoriji umetnosti i teorijskoj nastavi sa minimalnim brojem časova praktične nastave. Zadržavajući odrednice Pravilnika dizajniran je operativni plan rada za razrede E grupe, za I polugodište 2016/17. školske godine. Polazna osnova u koncipiranju operativnog plana su bile nastavne teme koje nisu izmenjene ni po obimu, ni po redosledu izvođenja metodskih jedinica, ali su izvršene minimalne izmene u izboru reperezentativnih umetničkih dela kao primera savremene umetničke produkcije, kao „dodatak" primera koje su se kroz vizuelni govor povezivale sa klasičnim, tradicionalnim likovnim umetničkim delima epoha istorije umetnosti: barokom, rokokom, neoklasicizmom i romantizmom koji se predstavljaju kroz likovne discipline slikarstva, skulpture, grafike, crteža i arhitekture. Dopuna operativnog plana sa savremenom umetnošću iznosi aproksimativno 30%, što je i dozvoljeno od strane prosvetnih vlasti u kreiranju operativnog nastavnog plana i programa.

3.10.1. Sadržaj i redosled nastavnih jedinica u ekspertimentalnoj E grupi

Nastavni plan i program za II razred gimnazija opšteg tipa i gimnazija-prirodno matematičkog smera predviđa nastavu sa jednim časom nedeljno, što je na godišnjem nivou 35 časova godišnje (Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, „Sl. Glasnik SRS – Prosvetni glasnik" br. 4/2013).

Pedagoško-psihološka služba i predmetni profesor Likovne kulture su koncipirali moguće nastavne teme iz validnog nastavnog plana i programa za E i K grupu za period oktobar-decembar I polugodišta za 2. razred:

1. Opšti deo: pojam umetnosti; likovne i primenjene umetnosti.

1.2. Samostalno likovno izražavanje: predstavljanje unutrašnjeg i spoljnog prostora, perspektive.

1.3. Likovna dela i spomenici kulture: *barok i rokoko, neoklasicizam i romantizam.*

2. Opažanje i predstavljanje.

3. Mediji: crtanje, slikanje, vajanje.

4. Sredstva: likovno-tehnička; didaktičko metodička.

Analizom školske dokumentacije: 1. *školskog kalendara* i 2. *rasporeda časova* za školsku 2016/17. godinu (koji je izglasan i usvojen na Nastavničkom veću Gimnazije „Svetozar Marković" u avgustu 2016. godine), ustanovljeno je da će nastava predmeta Likovna kultura biti izvođena u vidu blok-nastave sa po dva časa nedeljno, svake druge nedelje. Zbog predviđene blok nastave operativni plan za oktobar-decembar je oblikovan na sledeći način za eksperimentalnu E grupu za 10 časova sa sledećim metodskim jedinicama:

1. Nastavna celina: *Pojam umetnosti*; metodska jedinica: *Pojam umetnosti-moderna, postmoderna i neka nova moderna; vizuelne umetnosti* (determinisanje pojma umetnosti, vizuelne i likovne umetnosti, vremenske i prostorne, dramske, muzičke, književnost).

2. Nastavna celina: *Pojam umetnosti;* metodska jedinica: *Likovne i primenjene umetnosti/vizuelna komunikacija* - tradicionalne discipline i novi mediji; od slikarstva do pokretnih slika: GIF i Video art.

3. Nastavna celina: *Barokna umetnost;* metodska jedinica: *Barokna umetnost – stilske karakteristike* od nastanka i gde ih prepoznajemo danas u digitalnoj umetnosti (od analognog do digitalnog; film, video spot;).

4. Nastavna celina:*Barokna umetnost;*metodska jedinica: *Barok u Italiji* - mesto otkrivanja (teme i elementi baroka u savremenom oblikovanju vizuelnih umetnosti).

5. Nastavna celina: *Barokna umetnost*; metodska jedinica: *Barok u Francuskoj*- likovni govor (animacija, film, mapiranje).

6. Nastavna celina: *Barokna umetnost*; metodska jedinica: *Barok u Španiji*- likovni govor (film, savremeno slikarstvo).

7. Nastavna celina: *Barok;* metodska jedinica: *Barok na severu Evrope– stilske karakteristike* – likovni govor u savremenoj umetničkoj.

8. Nastavna celina: *Barok i rokoko;* metodska jedinica: *Rokoko – stilske karakteristike* – likovni govor u savremenoj umetničkoj praksi modnog dizajna.

9. Nastavna celina: *Neoklasicizam;* metodska jedinica: *Neoklasicizam stilske karakteristike* – likovni govor u novomedijskoj umetničkoj praksi.

10. Nastavna celina: *Romantizam*; metodska jedinica: *Romantizam- arhitektura i dizajn enterijera – digitalno oblikovanje.*

Pored sadržaja i redosleda nastavnih jedinica, jasno prezentovanje i uvid u uvođenje novih medija u nastavu likovne kulture detaljno je razrađeno u strukturi nastavnog časa kao i u pisanim pripremama za čas (Prilog 8.5.).

Kontrolna grupa je radila po nastavnim celinama istorije umetnosti na tradicionalan način, pridržavajući se sadržaja udžbeničke preporučene literature za predmet Likovna kultura od strane prosvetnih vlasti.

3.10.2. Struktura nastavnih časova Likovne kulture u eksperimentalnoj E grupi učenika

Struktura nastavnih časova za sve kreirane nastavne jedinice, bazirana je na metodičkim smernicama i pisanim pripremama za izvođenje nastavnih časova. Sve pisane pripreme činili su opšti metodički podaci nastavnog časa, artikulaciju i tok nastavnog časa.

Opšti metodički podaci nastavnog časa

Naziv nastavne jedinice je izveden iz nastavne teme ili takozvane nastavne celine, koji je praćen naglašavanjem ključnih reči i novih pojmova koji se analiziraju.

Ciljem nastavnog časa, težilo se da učenici usvajanjem obrazovnog vaspitnog sadržaja steknu osnovne pojmove i znanja o likovnim umetnostima u novom digitalnom vremenu. Istovremeno, pod obrazovno-vaspitnim ciljem, podrazumevale su se očekivane promene (kogni-

tivne, afektivne i psihomotorne) kod učenika, nastale kao rezultat uticaja nastavnog procesa i njihove aktivnosti u njemu. U skladu sa ciljem časa definisani su zadaci.

Zadaci časa su utvrđeni nastavnim planom i programom, konkretizovani su predmetnim sadržajem to jest metodskom jedinicom i diferencirani su prema: obrazovnim ili materijalno saznajnim zadacima koji se odnose na sticanje znanja o objektivnoj stvarnosti; funkcionalni ili formalno-razvojni zadaci koji se odnose na razvijanje navika intelektualnih i radnih, senzornih i izražajnih veština i sposobnosti. Vaspitni zadaci se odnose na formiranje stavova, interesovanja, motiva i oblika ponašanja učenika.

Ishodi časa su formulisani prema ciljevima učenja nastavnih tema i to su jasni opisi onoga što bi učenik trebalo da zna, razume i ume da uradi po završetku učenja. Cilj učenja je namera, a ishod učenja je merljivi rezultat ostvarenja te namere.

Tip časa je određen dominantnom didaktičkom funkcijom, najčešće, kao obrada novog gradiva.

Nastavne metode, date su kao načini objedinjavanja teorijskih i praktičnih aktivnosti učenika i nastavnika, usmerenih ka ostvarivanju postavljenog cilja u procesu ovladavanja obrazovno-vaspitnog sadržaja. Primenjene su nastavne metode: dijaloška, demonstrativno-ilustrativna, metod rada na tekstu i metoda praktičnog rada, demonstrativnog rada.

Oblici nastavnog rada predstavili su organizaciju nastavno-saznajne delatnosti učenika koja odgovara različitim uslovima izvođenja kojim se koristio nastavnik u nastavi. Primenjeni oblici nastavnog rada su: frontalni, grupni i individualni nastavni rad.

Nastavna sredstva i pomagala – nastavni mediji su artefakta, likovni alat i pribor za klasične likovne tehnike, tabla, informacione tehnologije – operativni programi, internet, kompjuteri, projektor, projekciono platno, digitalna kamera i smart telefoni.

Artikulacija nastavnog časa predstavljena je u 45 minuta. Nastavni čas je dinamički određen i konstruisan je didaktičkim celinama-etapama: pripremni-uvodni deo časa; glavni deo ili osnovni deo časa i završni deo časa. U sklopu ovih nastavnih etapa, smenjuju se sadržaji, nastavne metode, različiti oblici nastavnog rada i nastavna sredstva uz poštovanje korelacije kroz koje se ostvaruju ciljevi i zadaci časa.

Uvodni deo časa ili simbolička najava teme časa, artikulisana je u vremenskom trajanju od 5 do 10 minuta. U ovom uvodnom delu časa, najavljuje se tema kroz različite vizuelne poruke i vizuelne motive koji otvaraju i podstiču vizuelnu a potom i verbalnu komunikaciju. Putem vizuelnog govora i percepcije vizuelnih predstava-primera, učenici se podstiču na razmišljanje i dijalog. Percepcija se usmerava na teme i motive prikazanih vizuelnih formi pomoću kojih se dešifruje nastavna jedinica koja čini nastavnu temu. Definisanjem nastavne jedinice, formulišu se problemska pitanja, na koja se daju odgovori u drugim etapama časa.

Glavni deo časa ima najduže vremensko trajanje od 30 minuta, u ukupnoj artikulaciji časa. U ovom segmentu časa determinišu se najvažniji pojmovi i elementi koji su okosnica likovnog problema i zadataka metodske jedinice. Teorijskim pristupom se objašnjavaju osnovne karakteristike forme i principa komponovanja, medija, tehnologija i tehnika u stvaralaštvu koje

se postavljaju u kontekst istorije kulture i vrši se korelacija sa drugim umetničkim i stvaralačkim aspektima. Ilustrovavanje epohe i davanje artefakata, reprezentativnih umetničkih dela, situacija i primera umetničkih akcija, događaja, predstavljanje kolekcija.

Završni deo časa je rekapitulacija teme kroz analizu jednog reprezantativnog dela koji traje 5 do 10 minuta. Reprezentativno delo za analizu u završnici časa, bira se iz predstavljenih dela iz glavnog dela časa. Kroz analizu reprezentativnog umetničkog dela epohe koja se obrađivala, uspostavlja se veza i sa savremenom umetnošću. U korelaciji tradicionalnog stvaralaštva i savremene umetničke produkcije, predstavlja se umetnik iz našeg vremena čije stvralaštvo pripada novomedijskoj umetničkoj sceni.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je sprovedeno u skladu sa osnovnim postavkama metodologije pedagoškog istraživanja (Banđur i Potkonjak 2006; Tkalac Verčić i sar. 2011).

Eksperimentalno istraživanje sa paralelnim grupama učenika, eksperimentalnom (E) i kontrolnom (K) grupom, urađeno je u skladu sa obrazovno-vaspitnim sadržajima u drugom razredu gimnazije opšteg smera, u nastavi likovne kulture. U E grupi sadržaji su realizovani uz primenu *novih medija u stvaralaštvu likovnih i vizuelnih umetnosti*, dok su u K grupi, ovi obrazovni sadržaji realizovani na već ustaljeni, tradicionalni način rada.

Posebna pažnja bila je usmerena na ispitivanje i analizu mišljenja nastavnika Likovne kulture u odnosu na primenu novih medija u nastavi Likovne kulture kao i medijsku pismenost nastavnika koja je definisana u *četvrtom i petom zadatku* istraživanja. Putem ankete ispitivale su se aktivnosti nastavnika u nastavi, u vezi sa teorijskim i praktičnim radom, kako bi se dobio uvid u način poučavanja i učenja likovne kulture u gimnazijskom obrazovanju.

Realizaovanjem obrazovno-vaspitnih sadržaja, utvrđivala se uzročno-poslednična veza pedagoških varijabli i postavljenih zadataka. Efekat primenjenog sadržaja učenja u E grupi, u odnosu na tradicionalni i ustaljen pristup u K grupi, sagledan je kroz prvi, drugi i treći zadatak istraživanja, analizom postignuća učenika obe grupe na inicijalnom i finalnom testu. Postignuća učenika E grupe, kvalitet i kvantitet njihovih znanja koji uključuje i sposobnost učenika u rešavanju zadataka različitih kognitivnih nivoa kao i trajnost stečenog znanja, merena su testovima znanja, zadacima objektivnog tipa. Dobijenim rezultatima na odabranom uzorku, izvršeno je njihovo uopštavanje na osnovni skup. Prikupljanje, prikazivanje, analiza, interpretacija podataka i statističko zaključivanje izvršeni su statističkim postupcima (Banđur i Potkonjak 2006; Tkalac Verčić i sar. 2011) uz primenu programskih paketa SPSS Inc. Released 2007, SPSS for Windows, Version 16.0. Chicago, SPSS Inc.

Analizom odgovora i stavova iz *Ankete za nastavnike* (prilog 8.2.) izdvojeni su pokazatelji koji govore o faktorima koji utiču na kvalitet nastave predmeta Likovne kulture u gimnazijama, organizaciji i realizaciji, uslovima rada, kompetencijama nastavnog kadra, na personalnom usavršavanju u umetničkom i pedagoškom polju, i kao najvažnije, o primeni novih medija kao didaktičkom alatu i kao novomedijskoj umetničkoj praksi.

4.1. Rezultati testiranja znanja učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe

Testovima znanja merilo se usvojeno gradivo nastavnog programa predmeta Likovna kultura za 1. razred opšteg tipa gimnazija i to *inicijalnim testiranjem* koje je sprovedeno na

početku eksperimentalnog istraživanja, na početku I polugodišta 2. razreda 2016/17. školske godine. *Finalno testiranje* izvršeno je posle eksperimentalnog ciklusa nastave u 2. razredu pred kraj I polugodišta. Dobijeni su validni pokazatelji istraživanja, izraženi u kvantitetu i kvalitetu znanja, odnosno sposobnosti rešavanja zadataka različitih nivoa težine u eksperimentalnoj (E) i kontrolnoj (K) grupi.

Eksperimentalna procedura

Pre sprovođenja eksperimentalne procedure, učenici obe grupe (E i K) su upućeni u osnovni cilj istraživanja. Obema grupama su najavljeni datumi inicijalnog i finalnog testa. K grupi je naglašeno da će finalni test biti u skladu sa gradivom koje su učili tokom polugodišta, ali da će biti proširen pitanjima o vizuelnoj umetnosti i novim medijima i da neće dobijati ocenu. Predmetnom nastavniku je omogućeno da koristi rezultate testiranja i oformi ocenu učenicima E grupe na kraju prvog polugodišta, kada je pedagoško istraživanje i završeno. Između dva testiranja kontrolna grupa je imala nastavu u skladu sa planom i programom predviđenim za 2. razred opšteg smera gimnazije, dok je E grupa imala nastavu sa istim temama ali proširenu i usklađenu sa sadržajima koji su govorili o novomedijskoj savremenoj umetničkoj praksi u popularnoj i visokoj umetnosti (Prilog 8.5.). Kontrolnoj grupi je nastavu držao predmetni nastavnik dok je eksperimentalnoj grupi nastavu držao nastavnik Metodike likovne kulture – istraživač. Obe grupe su imale saznanje da je vreme za izradu oba testa ograničeno na blok časova (90 minuta).

Priprema i analiza podataka

Metode pripreme i analize podataka, sprovedene su u statističkom programu SPSS v16 (SPSS inc., 2007). Skorovi na inicijalnom i finalnom testu su operacionalizovani kao sumacioni skorovi. Sumacioni skorovi su nakon toga transformisani u standardizovane skorove.

Uzorak učenika je inicijalno obuhvatao 126 ispitanika (61 u kontrolnoj i 65 ispitanika u eksperimentalnoj grupi). Nakon formiranja skorova, iz uzorka su isključeni učenici koji nisu radili jedan od dva testa (inicijalni ili finalni). Iz kontrolne grupe je isključeno 7 učenika, dok je iz eksperimentalne grupe isključeno 6 učenika. Nakon isključivanja učenika koji nisu prisustvovali jednom od testova, u eksperimentalnoj grupi je ostalo 54 ispitanika dok je u kontrolnoj ostalo 49 ispitanika.

Za potrebe preliminarnih analiza upotrebljen je deskriptivni i frekvencijski metod, $\chi 2$ test i Pirsonov koeficijent korelacije. Kako bi se odgovorilo na prve dve hipoteze primenjen je frekvencijski statistički metod. Na hipoteze 3 i 4 je odgovoreno primenom t–testa za nezavisne uzorke. Multivarijantna analiza kovarijanse (MANCOVA) je primenjena kako bi se odgovorilo na hipotezu 5. Na poslednju, šestu hipotezu je odgovoreno integracijom dobijenih rezultata u postojeća teorijska saznanja.

Uzorak učenika činilo je 103 učenika 2. razreda Gimnazije „Svetozar Marković“ u Novom Sadu. Uzorkom je obuhvaćeno više devojčica (61; 59.2%). Raspodela ispitanika u kon-

trolnu i eksperimentalnu grupu je izvršena nasumičnim odabirom odeljenja koja je činila grupe (kontrolna grupa: II3 i II2; eksperimentalna grupa: II4 i II6).

Na osnovu dobijenih rezultata se zaključuje da su kontrolna i eksperimentalna grupa ujednačene u odnosu na broj ispitanika, pol, opšti uspeh, i uspeh iz predmeta Likovne kulture. Od 103 ispitanika, devojčica je činilo 61, od toga 31 je pripadala K grupi, dok je E grupu činilo 30 devojčica. Ženska populacija u pedagoškom istraživanju je bila neznatno brojnija. Ukupan broj dečaka je 42, od kojih je 18 bilo u K grupi, dok ih je 24 bilo u E grupi.

Sociodemografska obeležja celokupnog uzorka učenika kao i kontrolne i eksperimentalne grupe učenika su predstavljene u Tabeli 1.

Tabela 1. *Sociodemografska obeležja celokupnog uzorka učenika, kontrolne i eksperimentalne grupe učenika*

		Ceo uzorak	K grupa	E grupa	Razlike E i K grupe
	Broj ispitanika	103	49	53	χ^2 (1) = 0.24, p = .62
Pol	Dečaci	42	18	24	χ^2 (1) = 0.63, p = .43
	Devojčice	61	31	30	
Opšti uspeh	Dobar	2	-	2	
	Vrlo dobar	40	21	19	
	Odličan	61	28	33	
	Prosečna ocena	4.42	4.46	4.40	t (101) = 0.64, p = .53
Uspeh iz predmeta Likovna kultura	Odličan	103	49	53	

4.1.1. Rezultati hipoteze H1

Hipoteza H1. Pretpostavlja se da će eksperimentalna (E) i kontrolna (K) grupa biti ujednačene na osnovu opšteg uspeha učenika i njihovih ocena iz predmeta Likovne kulture iz prvog razreda gimnazije. Kako bi se ispitala ujednačenost E i K grupe u odnosu na opšti uspeh učenika, primenjen je t–test za nezavisne uzorke. Analizom je utvrđeno da ne postoje značajne razlike u opštem uspehu učenika između grupa (t(101) = 0.64, p = .526).

Hipoteza-H1 je u potpunosti potvrđena. Rezultati su prikazani Grafikonom 1.

Grafikon 1. *Prikaz opšteg uspeha učenika K i E grupe*

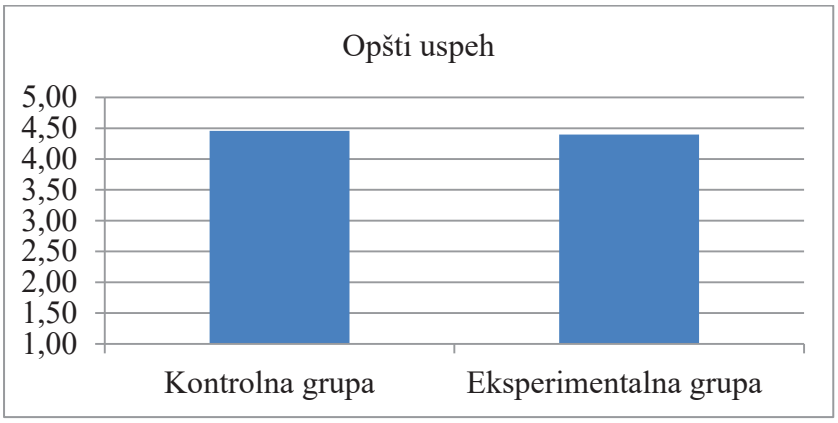

Što se tiče opšteg uspeha učenika koji su učestvovali u pedagoškom istraživanju, imali su prosečnu ocenu uspeha na kraju drugog polugodišta 1. razreda 4,42 (vrlo dobar), dok pojedinačne prosečne ocene opšteg uspeha K grupe su 4,46 (21 učenik je postigao vrlo dobar uspeh, odličan uspeh 28 učenika) dok je prosečna ocena opšteg uspeha bila u E grupi 4,40 (2 učenika su prošla dobrim, 19 vrlo dobrim i 33 odličnim uspehom). Prosečna ocena iz predmeta Likovna kultura svih ispitanika je odličan, 49 učenika K i 53 učenika E grupe ocenjeni su ocenom 5.

Iz navedenih podataka može se zaključiti da su ispitanici/učenici, koji su učestvovali u eksperimentalnom istraživanju, bili ujednačeni i imali visoke rezultate opšteg uspeha u 1. prvom razredu, kao i visoku ocenu iz predmeta Likovna kultura.

Posle analize školske dokumentacije razreda koji su učestvovali u pedagoškom istraživanju, pristupilo se dizajniranju inicijalnog testa. Prikupljanje podataka od učenika je sprovedeno u dve faze, u drugoj dekadi meseca septembra 2016. godine – inicijalni test, i tokom decembra 2016. godine – finalni test. Podatke je prikupio istraživač iz oblasti Metodike likovne kulture, u Gimnaziji „Svetozar Marković“ u Novom Sadu. Istraživanje je sprovedeno uz saglasnost uprave škole, pedagoško-psihološke službe i nastavnika predmeta Likovne kulture. Testovi su zadati u papir-olovka formatu, pri čemu je vreme potrebno za rad bilo od 60 do 75 minuta. Učenici su testove popunjavali u grupi (odeljenju), ali su test radili samostalno, tokom redovne blok-nastave iz predmeta Likovna kultura.

4.1.2. Rezultati testiranja hipoteze H-2 inicijalni test

Hipoteza H2. Pretpostavlja se da će eksperimentalna (E) i kontrolna (K) grupa biti ujednačene na osnovu rezultata inicijalnog testa znanja iz likovne kulture.

Inicijalni test - Sistematizacija godišnjeg gradiva likovne kulture za 1. razred opšteg i prirodno-matematičkog smera (Jockov 2016). Test je namenjen za ocenjivanje znanja učenika iz predmeta Likovna kultura, nakon završenog 1. razreda opšteg i prirodno-matematičkog smera gimnazije. Obuhvata ukupno 30 pitanja sa višestrukim izborom odgovora. Raspon skorova varira od 0 do 100. Test se može primenjivati u celini, kao opšta mera poznavanja gradiva iz predmeta Likovna kultura, ali takođe se može primeniti i u odnosu na četiri celine. To su: Te-

orija umetnosti (7 pitanja), Teorija forme (9 pitanja), Istorija likovnih umetnosti (14 pitanja) i Savremena umetnička praksa (2 pitanja). Inicijalni test je prikazan u Prilogu 8.2.

Preliminarni rezultati testiranja

U Tabeli 2. su prikazani deskriptivni statistički parametri za ukupni skor i odeljke inicijalnog i finalnog testa. Skorovi su normalno distribuirani, a vrednosti zakošenosti i spljoštenosti ne odstupaju od kriterijuma koje predlažu Tabačik i Fidel (±1.5), (Tabachnick & Fidell 2013).

Tabela 2. *Deskriptivni statistički parametri*

		Min	Maks	AS	SD	Sk	Ku
IT	Teorija umetnosti	2	14	7.96	2.31	0.00	0.02
	Teorija forme	4	21	13.40	3.65	-0.15	-0.56
	Istorija umetnosti	13	58	41.06	10.00	-0.38	-0.39
	Total	31	88	62.42	12.80	-0.33	-0.21
FT	Teorija umetnosti	4	14	10.60	2.56	-0.60	-0.32
	Novomedijska umetnička praksa	4	37	26.17	7.89	-0.46	-0.56
	Istorija likovnih umetnosti	3	36	26.58	8.45	-0.50	-0.98
	Savremena umetnost	0	9	4.87	3.52	-0.20	-1.55
	Total	26	95	68.35	20.56	-0.23	-1.42

Legenda. IT – inicijalni test; FT – finalni test; Min – minimalna vrednost; Maks– maksimalna vrednost; AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija, Sk – zakošenost; Ku – spljoštenost.

Korelacije između ukupnog skora i odeljaka testova su prikazane u Tabeli 3. Korelacije između ukupnog skora i odeljaka inicijalnog testa su sve statistički značajne i pozitivne, pri čemu intenzitet varira od umereno niskog do veoma visokog (r = .22 - .94). Korelacije između ukupnog skora i odeljaka finalnog testa su sve statistički značajne i pozitivne, pri čemu intenzitet varira od umereno visokog do veoma visokog (r = .54 - .95). Korelacije između ukupnog skora i skora na odeljcima između inicijalnog i finalnog testa nisu statistički značajne ili su u veoma slaboj pozitivnoj korelaciji (r = .05 - .32).

Tabela 3. *Korelacije između ukupnog skora i odeljaka inicijalnog i finalniog testa*

		1	2	3	4	5	6	7	8
IT	Teorija umetnosti (1)								
	Teorija forme (2)	.22*							
	Istorija umetnosti (3)	.34**	.35**						
	Total (4)	.51**	.60**	.94**					
FT	Teorija umetnosti (5)	.23*	.19	.23*	.28**				
	Novomedijsaka umetnička praksa (6)	.05	.15	.24*	.24*	.67**			
	Istorija umetnosti (7)	.07	.20*	.32**	.32**	.72**	.83**		
	Savremena umetnost (8)	-.06	.07	.19	.16	.58**	.75**	.78**	
	Total (9)	.07	.16	.29**	.28**	.79**	.94**	.95**	.86**

Kako bi se ispitala ujednačenost E i K grupe u odnosu na uspeh na inicijalnom testu, primenjen je *t–test* za nezavisne uzorke. Rezultat inicijalnog testa prikazan je u Tabeli 2.

Postoje značajne razlike u potignuću na inicijalnom testu između grupa ($t(101) = -2.04$, $p < .05$), pri čemu učenici iz E grupe postižu više skorove (AS = 64.83, SD = 12.11) od učenika iz K grupe (AS = 59.75, SD = 13.12). Razlike u postignuću znanja između E i K grupe učenika na inicijalnom testu, mogu se sagledati u trećoj grupi pitanja iz teorije umetnosti ($r = .60$) i istorije umetnosti ($r = .94$), rezultat može da se vidi u Tabeli 3.

Rezultat koji je u vezi sa otvorenim pitanjem, a u vezi sa zadatkom otvorenog tipa i koji se odnosio na savremeno umetničko stvaralaštvo – da se navedu savremeni umetnici likovne/vizuelne umetnosti, kao i muzeje koje poznaju.

Kontrolna grupa je navela sledeće umetnike kao savremene umetnike: Rembrant, Rubens, Boris Lukić, Paja Jovanović, Joko Ono samo po jedanput, dok velika većina učenika nije odgovorila na ovo otvoreno pitanje. Što se tiče muzeja, odgovori su glasili: Galerija Matica srpska – 2, Muzej Nikola Tesla – 8, Muzej Le Bardo, Tunis – 1, Muzej Novog Sada 2, Luvr – 3, Rembrantov muzej, Amsterdam – 1, Muzej Savremene umetnosti Vojvodine – 2, Muzej Albertina, Beč – 1, Galerija Paje Jovanovića – 1. Rezultat kontrolne grupe na inicijalnom testu u vezi sa navođenjem reprezentativnih kolekcija muzeja i galerija prikazan je na Grafikonu 2.

Grafikon 2. *Prikaz navedenih muzeja i galerija koje poznaju učenici K grupe na inicijalnom testu*

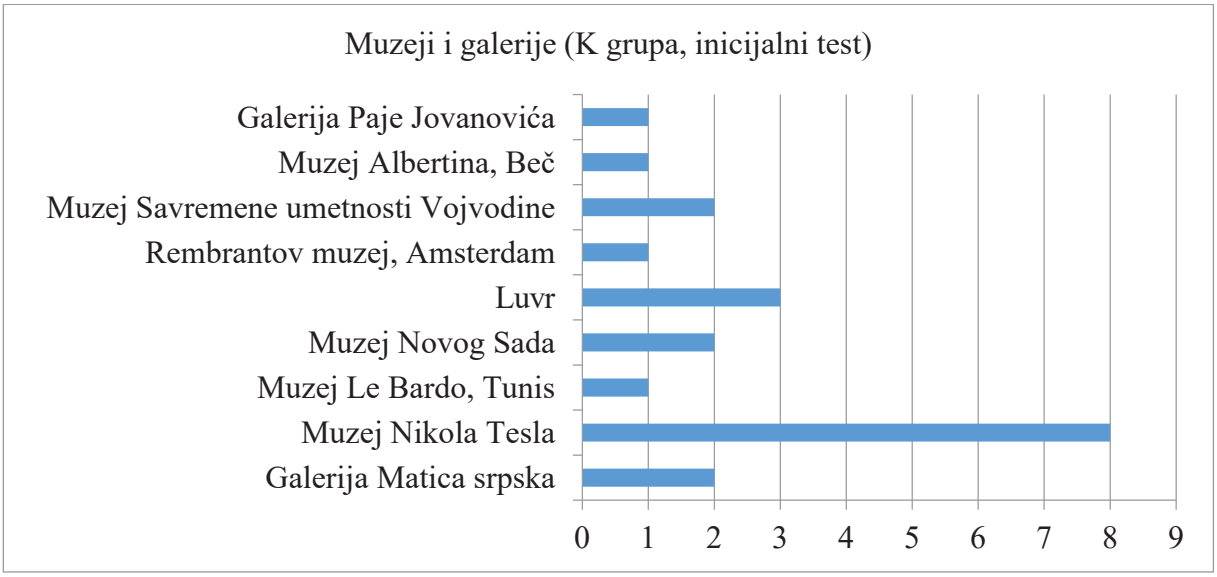

Rezultat E grupe učenika na inicijalnom testu pokazao je sledeći rezultat kod otvorenog pitanja u vezi sa savremenom umetnošću. Navedeni su sledeći umetnici kao oni koji pripadaju savremenoj umetničkoj praksi: Slobodan Trkulja –1, Sava Šumanović – 4, Emir Kusturica – 1, Pikaso – 1, Dejvid Geta – 1. Što se tiče muzeja i galerija, kao i značajnih kolekcija, učenici navode sledeće: Muzej grada Novog Sada – 2, Prirodnjački muzej, Beograd – 1, Muzej Vojvodine – 11, Luvr – 4, Prirodnjački muzej, Beč – 1, Aja Sofija – 1, Galerija Matica srpska – 1. Rezultat ovih odgovora prikazan je na Grafikonu 3.

Grafikon 3. *Prikaz navedenih muzeja i galerija koje poznaju učenici E grupe na inicijalnom testu*

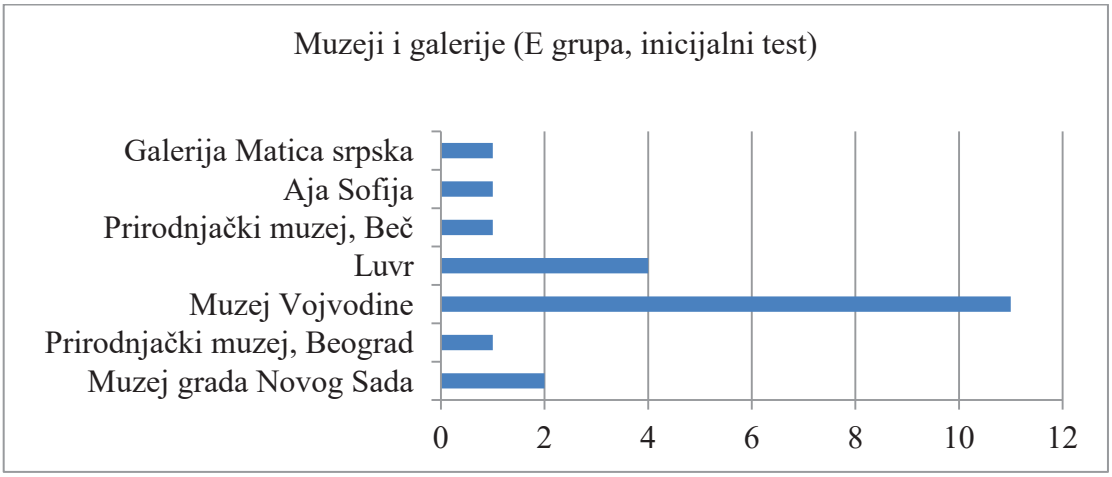

Postoje razlike u potignuću na inicijalnom testu između grupa ($t(101) = -2.04$, $p < .05$), pri čemu učenici iz E grupe postižu nešto više skorove (AS = 64.83, SD = 12.11) od učenika iz K grupe (AS = 59.75, SD = 13.12). Rezultati su prikazani na Grafikonu 4.

Grafikon 4. *Razlike u postignuću K i E grupe na inicijalnom testu*

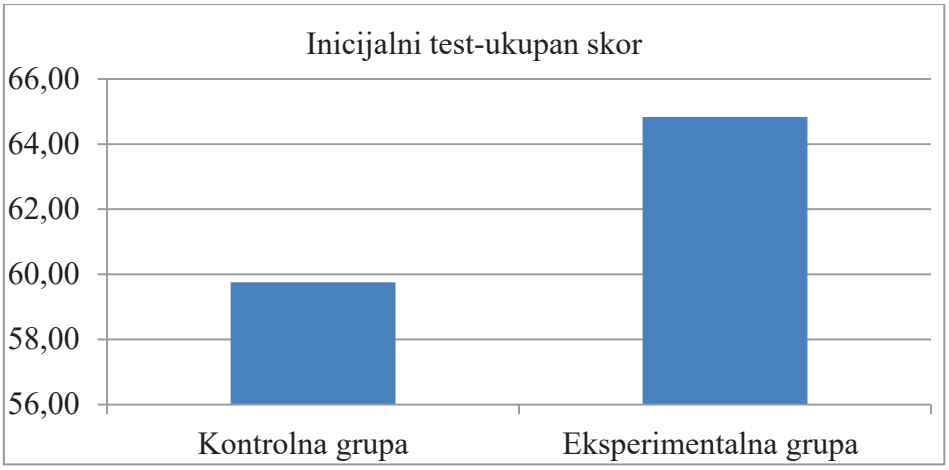

Kako bi se izračunala veličina efekta ovih razlika, primenjana je formula za računanje Kohenovog d statistika. Kako je d = 0.40, zaključeno je da je veličina efekta ovih razlika mala.

Eksperimentalna grupa je postigla bolji rezultat na inicijalnom testu, koji je statistički utvrđen, ali ne utiče na eksperimentalni proces.

Hipoteza H2. Pretpostavlja se da će eksperimentalna (E) i kontrolna (K) grupa biti ujednačene na osnovu rezultata inicijalnog testa znanja iz likovne kulture je odbačena.

4.1.3. Rezultati hipoteze H3

finalni test

Hipoteza H3. Pretpostavlja se da će postojati statistički značajna razlika u postignuću učenika (kvantitetu i kvalitetu njihovog znanja) poređenjem rezultata učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe na *finalnom testu* u celini i po pojedinim segmentima upitnika likovnih umetnosti i novih medija u vizuelnim umetnostima.

Kako bi se ispitala treća hipoteza primenjena je multivarijantna analiza kovarijanse (MANCOVA). Zavisne varijable predstavljaju ukupan skor na finalnom testu kao i skorovi na 4 segmenta finalnog testa (Teorija umetnosti, Nevomedijska umetnička praksa, Istorija likovnih umetnosti i Savremena umetnost). Nezavisnu varijablu predstavlja grupa – K i E. Kovarijat predstavlja ukupan skor na inicijalnom testu. Uvođenjem ukupnog skora na inicijalnom testu se statistički kontrolišu razlike između E i K grupe. Potreba za uvođenjem kovarijata se ogleda u odbačenoj drugoj hipotezi, koja je pretpostavljala odsustvo razlika između K i E grupe na inicijalnom testu (Tabela 4).

Tabela 4. *Razlike između K i E grupe na ukupnom skoru u odeljcima finalnog testa*

Legenda. F test – vrednost F statistika. η2p - parcijalni eta kvadrat.

	F - test	p nivo	η^2_p
Teorija umetnosti	50.01	.000	.333
Novomedijska umetnička praksa	178.88	.000	.641
Istorija umetnosti	175.04	.000	.636
Savremena umetnost	167.21	.000	.626
Total	239.20	.000	.705

Rezultat razlika na finalnom testu odgovora K i E može se pratiti po grupama pitanja iz teorije umetnosti, novomedijske umetničke prakse, istorije umetnosti i savremene umetnosti uopšteno (Tabela 5).

Tabela 5. *Razlike između K i E grupe na finalnom testu kada se kontrolišu razlike na inicijalnom testu*

Legenda. K – kontrolna grupa; E – eksperimentalna grupa; AS – aritmetička sredina grupe; ASDIF – razlika aritmetičkih sredina K i E grupe; p (ASDIF) – p nivo za razliku u aritmetičkim sredinama grupa.

	Grupa	AS	AS_{DIF}	p (AS_{DIF})
Teorija umetnosti	K	9.09	-2.88	.000
	E	11.97		
Novomedijska umetnička praksa	K	19.63	-12.47	.000
	E	32.10		
Istorija umetnosti	K	19.77	-12.98	.000
	E	32.76		
Savremena umetnost	K	1.94	-5.60	.000
	E	7.54		
Total	K	50.71	-33.65	.000
	E	84.36		

Grupa pitanja iz teorije umetnosti na finalnom testu (1–8. pitanja, Prilog 8.3.), uglavnom se odnosila na pojam umetnosti, određivanje umetničkih polja/grana umetnosti, disciplina, medija, tehnika. Ova grupa pitanja, bazično je koncipirana kao i na inicijalnom testu, ali je formulisana u skladu sa definicijama i pojmovima koji su se u sadržaju proširili i nadogradili u nastavnom procesu. Zbog toga, ona su bila složenija prema definisanju pojmova: umetnosti, likovnih umetnosti, prepoznavanju razlike likovnih i primenjenih disciplina, medija i tehnika. Zadaci su precizirani za određivanje kom pojmu pripadaju likovne i primenjene umetnosti, nabrajanjem likovnih disciplina, definisanjem primenjenih umetnosti, nominovanjem slikarskih tehnika, određivanjem pojma stripa, oblasti scenskog dizajna, dizajna kao opšteg pojma, interdisciplinarnosti arhitekture u umetnosti (1–8. pitanja, Prilog 8.3.).

Posebna provera znanja usmerena je na oblast primenjenih umetnosti i dizajna. To se može posebno utvrditi u formulaciji ove prve grupe pitanja (1–8. pitanja, Prilog 8.3.) Finalni test K i E grupe, prikazuje razliku u boljim rezultatima E grupe kod odgovara na pitanja: 5, 6, 7 i 8. Grafikon 5. prikazuje razliku u rezultatima znanja E i K grupa iz Teorije umetnosti.

Grafikon 5. *Razlike u znanju učenika između E i K grupe iz Teoriji umetnosti.*

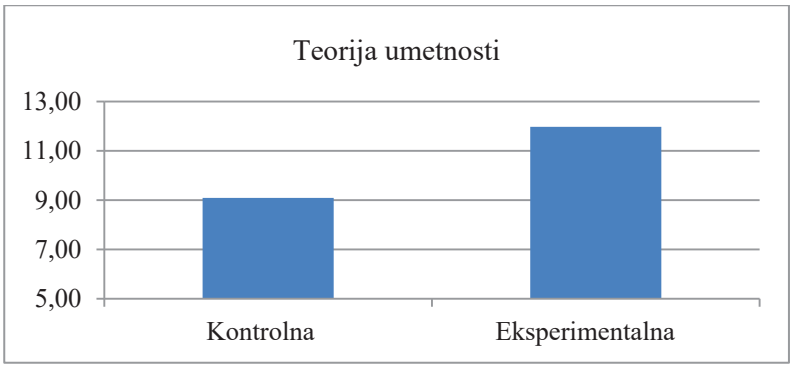

Grupa pitanja o novomedijskoj umetničkoj praksi na finalnom testu je koncipirana od (13–17. pitanja, Prilog 8.3.). Finalni test K i E grupe, prikazuje još veću razliku u boljim rezultatima E grupe u odnosu na K grupu. Novomedijska umetnička praksa odnosila se na digitalnu umetnost i na interfejs u stvaralaštvu vizuelnih umetnosti kao što su animacija, video art kreiran digitalnim medijima, fotomontaža, GIF, fenomen video igara ili dizajn video igrica (*game design*), prepoznavanju klasičnih likovnih motiva i tema koji su oblikovani i kreirani u digitalnim/novim medijima u vizuelnim umetnostima. Određivanje i prepoznavanje pojma frem video rada, video art i najznačajnijih umetnika ovog umetničkog izraza.

Značajna razlika uočena je kod odgovora na pitanja 14, 16 i 17, E grupe u odnosu na K grupu. Grafikon 6. prikazuje razliku rezultatima znanja E i K grupa o novomedijskoj umetničkoj praksi.

Grafikon 6. *Razlike u uspehu između učenika E i K grupe u novomedijskoj umetničkoj praksi*

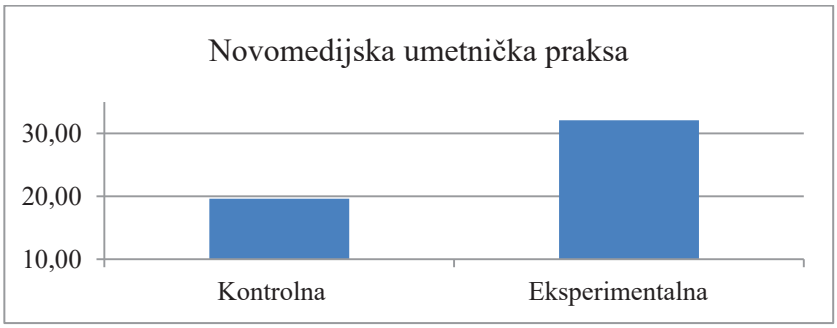

Grupa pitanja o istoriji umetnosti na finalnom testu su koncipirana od (18–28 pitanja, Prilog 8.3.). Finalni test K i E grupe, prikazuje značajnu razliku u boljim rezultatima E grupe u odnosu na K grupu. Pitanja iz istorije umetnosti odnosila su se na stilske karakteristike i istoriju kulture koja su se obrađivala po zvaničnom nastavnom planu i programu u obe grupe. Nastavne teme odnosile su se na baroknu epohu, stilske odrednice rokoko umetnosti, neoklasicizma

i romantizma. Dati su primeri reprezentativnih dela istorije umetnosti, određivanje likovnih umetnika navedenih umetničkih stilova, uočavanje i formulisanje motiva, tema i principa komponovanja kao i određivanje slikarskih tehnika i materijala.

Značajna razlika uočena je kod odgovora na pitanja: 20, 22, 23, 25 i 27, E grupe u odnosu na K grupu. Grafikon 7. prikazuje razliku u rezultatima znanja E i K grupa o novomedijskoj umetničkoj praksi.

Grafikon 7. *Razlike u uspehu učenika između E i K grupe iz oblasti Istorije likovnih umetnosti*

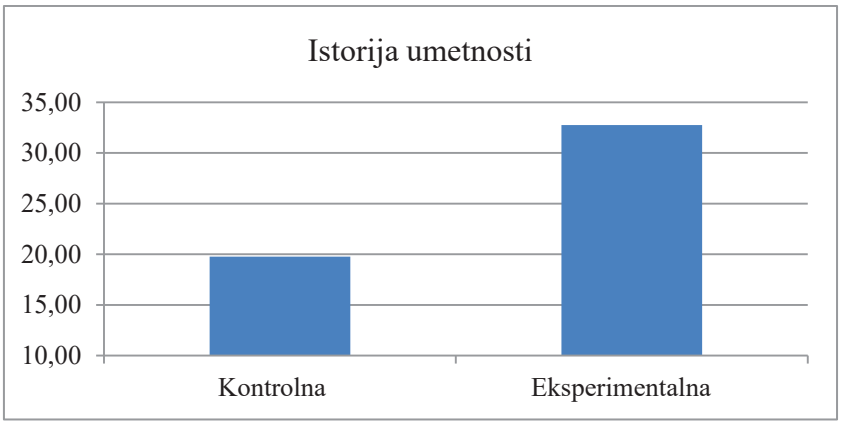

Grupa pitanja o savremenoj umetničkoj praksi likovnih i vizuelnih umetnosti na *finalnom testu* oblikovana je kroz tri pitanja otvorenog tipa (29, 30, 31; Prilog 8.3.) Za pitanje otvorenog tipa pod. br. 29, ilustrovan je primer gde se uspostavljala korelacija tradicionalnog motiva u savremenom vizuelnom oblikovanju. Sledeća pitanja otvorenog tipa (30, 31; Prilog 8.3.) su se odnosila na predstavnike savremene umetničke produkcije likovnih i vizuelnih umetnosti, navođenja reprezentativnih muzeja/galerija i kolekcija kako tradicionalne/istorijske umetnosti tako i recentne umetničke scene. Pitanja su proveravala znanja o galerijskoj i muzeološkoj praksi i sadržana su u nastavnim planovima i programima i udžbeničkoj literaturi za gimnazije, predmeta Likovna kultura opšteg tipa, što je bila osnova nastavnog rada u obe eksperimentalne grupe.

Uvidom u odgovore *finalnog testa* K i E grupe, prikazuje se značajna razlika u boljim rezultatima E grupe u odnosu na K grupu u delu zadataka savremene umetničke prakse. Učenici K grupe u najvećem broju nisu odgovorili na pitanja 30. i 31. (Prilog 8.3.).

Rezultat K grupe učenika, u vezi sa navođenjem umetnika savremene umetničke prakse na finalnom testu, pokazuje, da je samo jedan učenik naveo umetnicu Marinu Abramović, kao umetnika savremene umetničke prakse, dok ostali učenici nisu odgovorili na postavljeno pitanje. Kod pitanja u vezi sa kolekcijama muzeja i galerija, rezultat u odgovorima je bio sledeći: Luvr – 7, Muzej Savremene umetnosti Vojvodine – 3, Galerija Spomen-zbirka Pavla Beljanskog – 1, Muzej Albertina, Beč – 3, Muzej Vojvodine – 4. Rezultat je prikazan na Grafikonu 8.

Grafikon 8. *Prikaz navedenih muzeja i galerija koje poznaju učenici K grupe na finalnom testu*

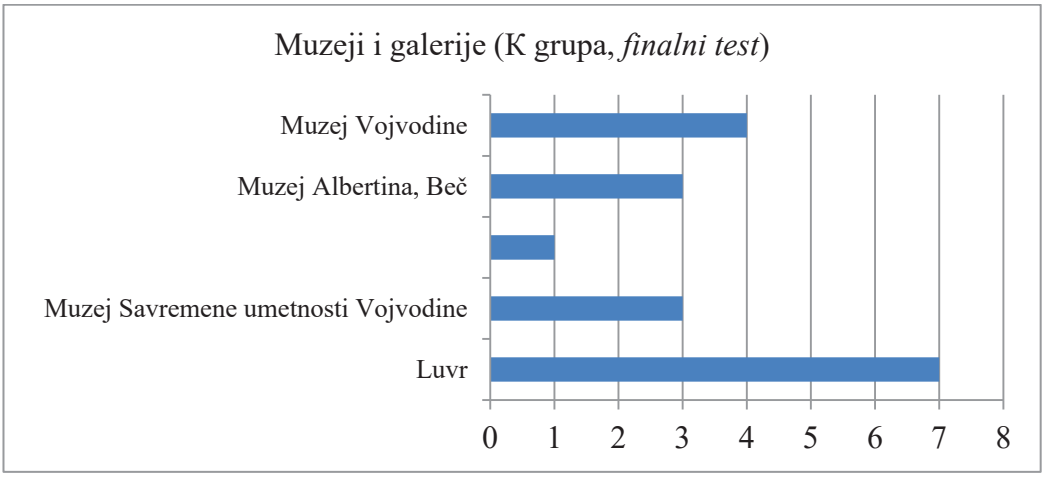

Eksperimentalna E grupa je pokazala značajno bolji rezultat u rešavanju ovih pitanja. Na 29. pitanje dati su potpuni i precizni podaci o delu, u 30. i 31. pitanju, su pokazali veliki broj naznačenih savremenih umetnika likovnih i vizuelnih umetnika, kao i velikih galerijskih i muzeoloških kolekcija kako nacionalnih tako i međunarodnih. Grafikon 9. prikazuje rezultate K i E grupe u delu savremene umetničke prakse za četvrti deo pitanja.

Rezultati E grupe učenika u vezi sa navođenjem umetnika savremene umetničke prakse na finalnom testu bio je značajno drugačiji i bolji: Bil Viola – 23, Dejvid Stendiš – 19, Eni Libpvic – 28, Lusijan Frojd – 34, Vivijan Vestvud – 18, Marina Abramović – 32,

Eniš Kapur – 8, Raša Todosijević – 5, Demijan Hirst – 31, Hu Jieminga – 5, Yinka Shonibare – 23, Rendal Okita – 21.

Što se tiče pitanja u vezi sa kolekcijama muzeja i galerija, rezultat odgovora je bio sledeći: Luvr, Pariz – 32, Modern Tejt, London – 21, Muzej Savremene umetnosti, Vojvodine, Novi Sad – 15, Muzej Albertina, Beč – 20, Britanski muzej, London – 23, Muzej Orsej, Pariz – 24, Galerija Haos, Beograd – 16, Galerija Blok, Beograd – 14, Narodni muzej, Beograd – 33, Muzej Belvedere, Beč – 46, Galerija Gemelde, Berlin – 23, Istorijski muzej, Beč – 21, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog – 27, Galerija Matica srpska, Novi Sad – 31.

Rezultat je prikazan na Grafikonu 9.

Grafikon 9. *Prikaz navedenih muzeja i galerija koje poznaju učenici E grupe na finalnom testu*

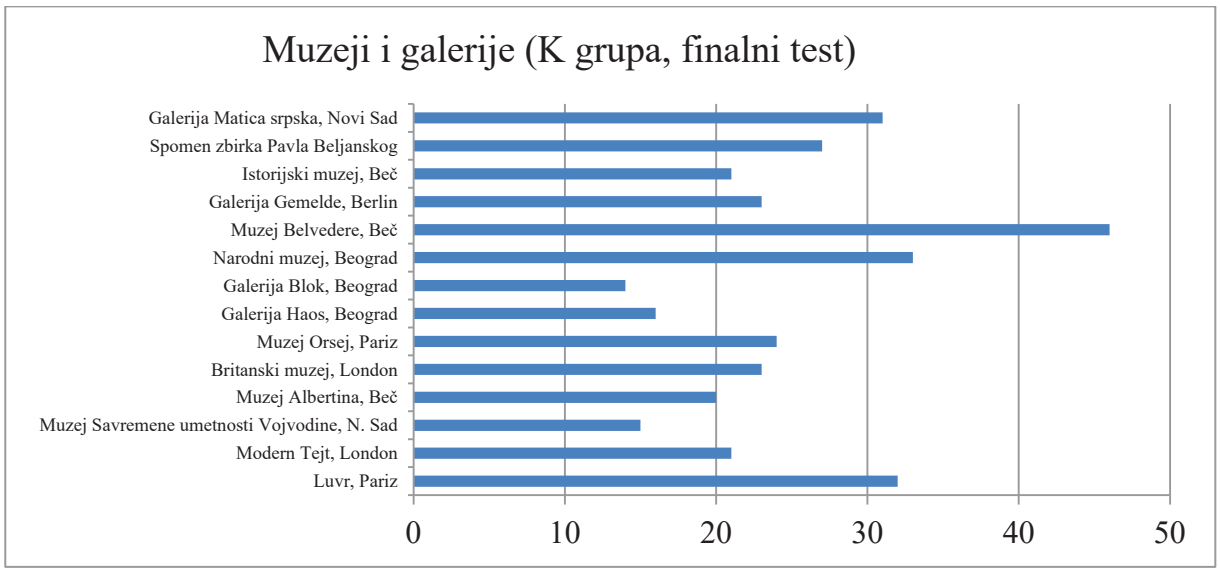

Grafikon 10. *Razlike u znanju učenika između E i K grupe o Savremenoj umetnosti*

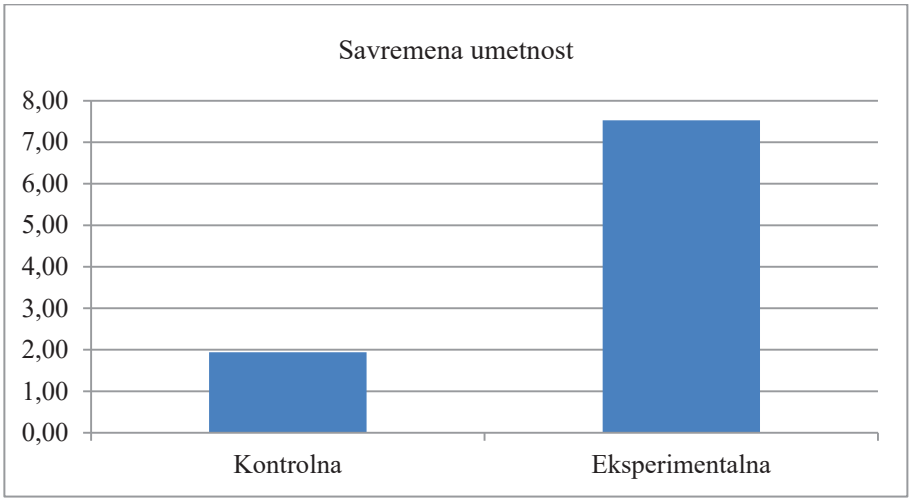

Na poslednjem prikazanom grafikonu je rezultat finalnog testa E i K grupe. Uočena je značajna razlika u totalu, tj. celokupnom rezultatu testiranja kontrolnih i eksperimentalnih grupa, (grupa E u odnosu na K grupu) – Grafikon 11.

Grafikon 11. *Razlike u znanju učenika između E i K grupe na ukupnom skoru*

Eksperimentalnim istraživanjem i sprovedenim merenjem/testiranjem hipoteze H3. koja glasi: Pretpostavlja se da će postojati statistička značajna razlika u postignuću učenika poređenjem rezultata učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe na finalnom testu u celini i po pojedinim segmentima upitnika likovnih umetnosti i novih medija u vizuelnim umetnostima, pokazalo se da je hipoteza potvrđena.

4.2. Upitnik za nastavnike o novim medijima i medijskoj pismenosti u nastavi Likovne kulture

4.2.1. Interpretacija rezultata ankete za nastavnike prema hipotezi H4

Hipoteza H4, glasi: Pretpostavlja se da nastavnici predmeta Likovne kulture u gimnazijama, klasičnim teorijsko-praktičnim sadržajima nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura, pridaju veću pažnju nego sadržajima savremene umetničke prakse (na temelju Upitnika za nastavnike, pitanja od br. 1 do 30).

Uzorak nastavnika predstavlja 16 nastavnika Likovne kulture iz različitih gimanzija sa područja AP Vojvodine, na čijoj teritoriji postoji 31 državna i 4 privatne gimnazije. U uzorku je prisutno više nastavnika ženskog (9; 56.3%) nego muškog pola (6; 37.5%), pri čemu jedan nastavnik nije dao informacije o polu. Starost nastavnika se kretala u rasponu od 29 do 55 godina (AS = 40.56, SD = 8.55), dok se pedagoški staž nastavnika kretao u rasponu od 2 do 17 godina (AS = 9.37, SD = 4.85). Najveći broj nastavnika ima stečeno zvanje likovnog umetnika (68.8%), zatim istoričara umetnosti (25.0%) dok je najmanje primenjenih umetnika (6.3%).

Podaci od nastavnika su prikupljeni u periodu od maja do juna 2017 godine. Podatke je prikupio istraživač iz oblasti Metodike likovne kulture. Ankete su zadate elektronski, odnosno poslate na i-mejl adresu nastavnika. Pristankom na popunjavanje ankete nastavnici su ujedno i pristali da učestvuju u istraživanju. Za popunjavanje ankete je bilo potrebno od 30 do 45 minuta, pri čemu nije postojala kompenzacija za učešće u istraživanju.

Instrumenti

Anketa o novim medijima i medijskoj pismenosti u nastavi predmeta Likovne kulture (Jockov 2016). Anketa je namenjena proceni učestalosti upotrebe novih medija i stepena medijske pismenosti u nastavi predmeta Likovne kulture. Ukupno se sastoji od 44 pitanja i obuhvata četiri celine: opšta pitanja (9 pitanja), teorijsku nastavu (9 pitanja), praktičnu nastavu (11 pitanja) i nove medije (15 pitanja); 43 pitanja su pitanja sa ponuđenim kategorijama odgovora dok je jedno pitanje otvorenog tipa. Upitnik je prikazan u Prilogu 8.2.

Rezultati ankete

Karakteristike nastavnika likovne kulture

U uzorku je prisutno više nastavnika ženskog (9; 56.3%) nego muškog pola (6; 37.5%), pri čemu jedan nastavnik nije dao informacije o polu. Starost nastavnika se kretala u rasponu od 29 do 55 godina (AS = 40.56, SD = 8.55), dok se pedagoški staž nastavnika kretao u rasponu od 2 do 17 godina (AS = 9.37, SD = 4.85). Najveći broj nastavnika ima stečeno zvanje likovnog umetnika (68.8%), zatim istoričara umetnosti (25.0%) dok je najmanje primenjenih umetnika (6.3%). Rezultat je prikazan na Grafikonu 12.

Grafikon 12. *Osnovne studije na kojima sam stekao/la sam diplomu*

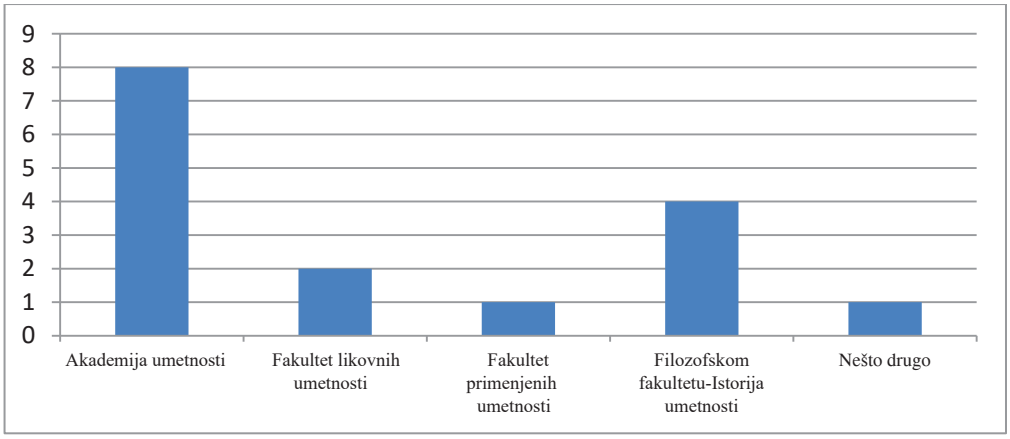

Upitnik je dao jasniji uvid o vrsti školovanja nastavnika predmeta Likovna kultura pre i posle Bolonjskog programa, kao i drugi niz podataka. Analizom statističkih podataka došlo se do rezultata prema kojima nastavnici u gimnazijama na teritoriji AP Vojvodine, koji predaju predmet Likovna kultura, pripadaju srednjoj generaciji. Oni su školovani po programima koji su se izvodili pre uvođenja bolonjskih studijskih programa. Rezultat je prikazan u Tabeli 6.

Tabela 6. *Vrsta studijskih programa po kojima su nastavnici studirali*

	F	%
Starom programu (pre bolonjskog sistema)	14	87.50
Po novom programu (bolonjskom programu)	2	12.50

Na grafikonu 13. je prikazan profil nastavnika koji u gimnazijama realizuju predmet Likovna kultura. Procentualno je najveći broj likovnih umetnika, zatim istoričara umetnosti, a najmanje je primenjenih umetnika.

Grafikon 13. *Profil nastavnika predmeta Likovna kultura*

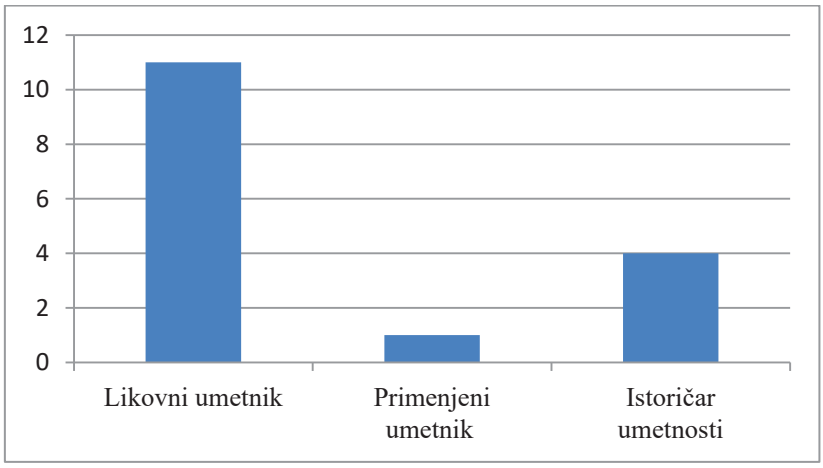

Sledeća referenca koja je ispitivana u Upitniku za nastavnike u grupi opštih pitanja (pitanja 1–9; Prilog 8.2.) je u vezi sa poslediplomskim ili master obrazovanjem. Od ukupnog broja ispitanika/nastavnika nešto manje od polovine nastavnika je steklo master diplomu iz polja umetnosti 43.75%, master studije iz polja nauke ima 12.50%. Magistarske studije je završilo iz polja umetnosti 12.50% nastavnika/umetnika, dok stečene magistarske diplome iz polja nauke nema niko od ispitanika. U kategoriji onih koji su svoje školovanje završili sa diplomskim studijama i nemaju stečenu master/magistarsku diplomu je u procentima 25.00% (Tabela 7).

Tabela 7. *Usavršavanje nastavnika posle osnovnih/diplomskih studija*

	F	%
Nedostaje odgovor	1	6.25
Magistarske studije iz polja umetnosti	2	12.50
Magistarske studije iz polja nauke	0	0.00
Master studije iz polja umetnosti	7	43.75
Master studije iz polja nauke	2	12.50
Nemam završene magistarske/master studije	4	25.00

U grupu opštih pitanja u anketi za nastavnike, ispitivane su reference svih nivoa koje pripadaju visokoškolskom obrazovanju, a kom pripadaju i doktorske studije iz naučnog ali i umetničkog polja. Od ukupnog broja ispitanika, u jednom odgovoru je registrovano zvanje doktora umetnosti. Prikaz ovog rezultata je u Tabeli 8.

Tabela 8. *Statistički podaci završenih doktorskih studija nastavnika predmeta Likovna kultura*

	F	%
Nedostaje odgovor	1	6.25
Doktorske studije iz polja umetnosti	1	6.25
Doktorske interdisciplinarne studije	0	0.00
Doktorske naučne studije	0	0.00
Nemam završene doktorske studije	13	81.25

Broj nastavnika sa stečenom licencom ili polaženim „državnim“ ispitom za rad u školi je procentualno visok. Od ukupnog broja nastavnika koji su učestvovali u aneketi 68.75% dalo je potvrdan odgovor o stečenoj licenci za predmet Likovna kultura, dok je 18.50% nastavnika koji su u proceduri za polaganje ispita za dobijanje licence. Nastavnici koji rade u nastavi a koji nemaju licencu za likovnu kulturu je mali, izraženo u procentima 12.50% (Grafikon 14).

Grafikon 14. *Prikaz nastavnika koji su stekli licencu za likovnu kulturu*

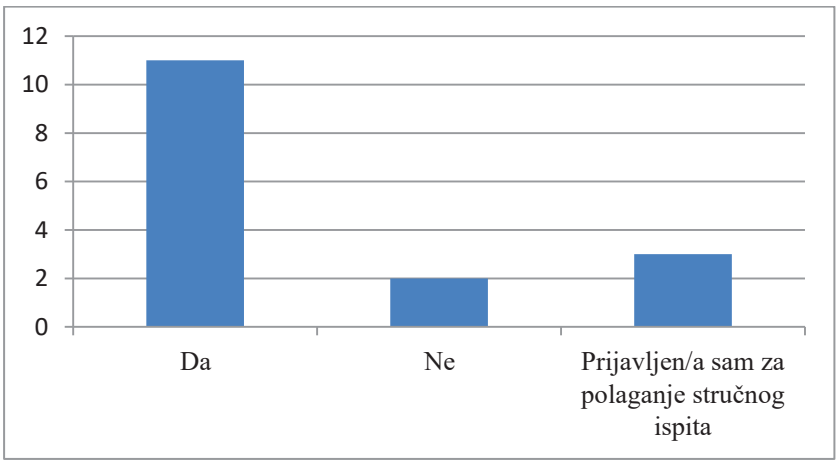

Anketno istraživanje je obuhvatilo pitanja o aktivnostima nastavnika posle završenog formalnog teorijsko-praktičnog obrazovanja iz polja umetnosti. Pitanja su se odnosila na profesionalne orijentacije i aktivnosti. Najveći broj nastavnika posle završenih studija se bavi isključivo pedagoškim radom 50%, uz pedagoški rad 20% nastavnika povremeno se bavi umetničkim radom koji isto tako povremeno i izlaže. Postoji i 15% anketiranih nastavnika koji se uz pedagoški rad aktivno bave umetničkim radom, koji redovno izlažu radove, dok 10% ispitanih kaže da se aktivno bavi umetničkom praksom koju ne publikuje. Najmanji procenat od 5% nastavnika predmeta Likovna kultura, uz rad likovne pedagogije radi i nešto drugo. Grafikon 15, prikazuje profesionalnu orijentaciju ispitanih nastavnika.

Grafikon 15. *Prikaz profesinalne orijentacije nastavnika predmeta Likovna kultura posle završenih umetničkih studija*

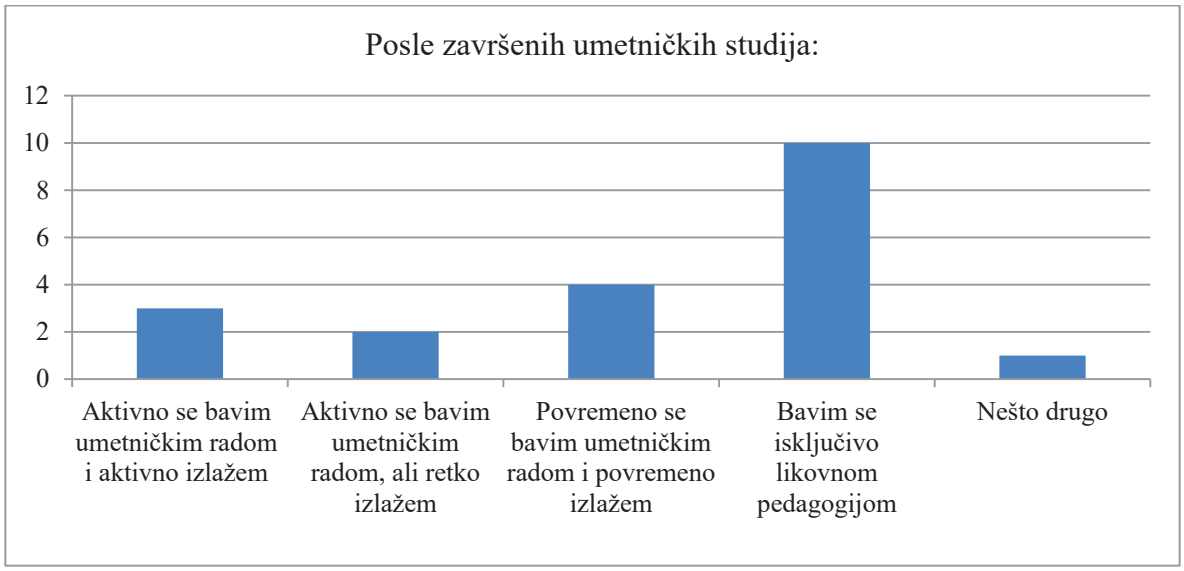

Hipoteza koju smo ispitivali u našem radu, H4 pretpostavlja se da nastavnici Likovne kulture u gimnazijama, klasičnim teorijsko-praktičnim sadržajima nastavnog plana i programa predmeta Likovne kulture, pridaju veću pažnju nego sadržajima savremene umetničke prakse (na temelju Upitnika za nastavnike, pitanja od br. 1 do 30).

Veliki procenat (93.75%) nastavnika predmeta Likovna kultura smatra da se likovna kultura u gimnazijama bavi likovnim i vizuelnim umetnostima, tradicionalnim nasleđem kroz istoriju umetnosti i obuhvata savremenu umetničku praksu, dok samo 6 ispitanih nastavnika (25%) smatra da se likovna kultura bavi likovnim umetnostima kroz istoriju umetnosti i tradicionalnim nasleđem (Tabela 9).

Tabela 9. *Sadržaji predmeta Likovna kultura*

	F	%
Likovnim i vizuelnim umetnostima Tradicionalnim nasleđem kroz istoriju umetnosti i obuhvata vizuelne umetnosti i savremenu umetničku praksu	15	93.75
Likovnim umetnostima kroz istoriju umetnosti i tradicionalnim nasleđem	1	6.25
Nešto drugo	0	0.00

Velika većina nastavnika 62.50% smatra da je naziv predmeta Likovna kultura u korelaciji sa nastavnim sadržajima koji se obrađuju, dok 31.25% smatra da naziv predmeta koji predaju nije u korelaciji sa sadržajima koji se obrađuju u nastavi (Grafikon 16).

Grafikon 16. *Korelacija naziva predmeta sa sadržajima koji se obrađuju u nastavi*

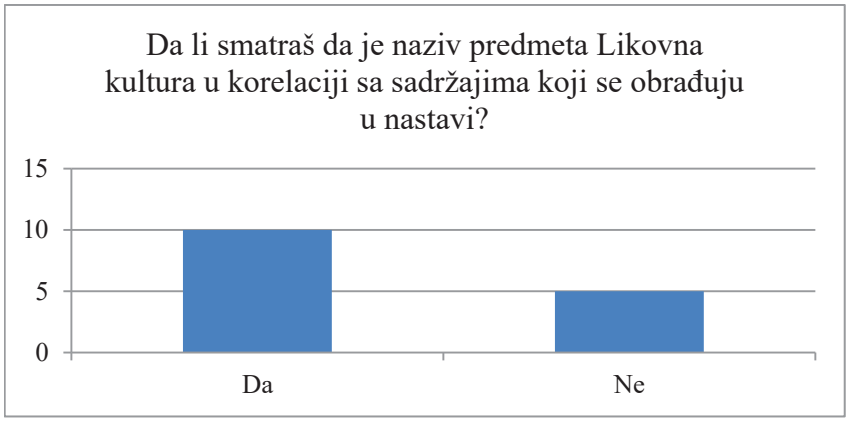

Mišljenje nastavnika o preporučenoj udžbeničkoj literaturi za predmet Likovne kulture, da li u dovoljnoj meri sadrže teme koje se odnose na nove medije u likovnim i vizuelnim umetnostima? Nastavnici smatraju da udžbenik ne sadrži u dovoljnoj meri teme koje se odnose na nove medije u likovnim i vizuelnim umetnostima (31.25%), dok 68.75% smatra da su navedene teme zastupljene delimično (Tabela 10).

Tabela 10. *Prikaz mišljenja nastavnika o zastupljenosti tema novih medija u likovnim i vizuelnim umetnostima u preporučenoj udžbeničkoj literaturi*

	F	%
Da	0	0.00
Ne	5	31.25
Delimično	11	68.75

Nastava predmeta Likovna kultura uglavnom se odvija u učionicama gimnazija u kojoj se izvodi nastava dva ili više srodnih predmeta, što je potvrdilo 68.75% anketiranih nastavnika. Procentualno 25% nastavnika kaže da nema kabinet za predmetnu nastavu koju izvodi. Najmanji je procenat nastavnika, 6.25% koji imaju mogućnost da izvode nastavu u učionici koja je namenjena isključivo za predmet Likovna kultura. Prikaz rezultata ovog pitanja dat je u Tabeli 11.

Tabela 11. *Prikaz odgovora na pitanje: Škola u kojoj izvodim nastavu predmeta Likovna kultura ima svoj kabinet*

	F	%
Da	1	6.25
Ne	4	25.00
Učionica se koristi za dva ili više srodnih predmeta	11	68.75

Nastavnici predmeta Likovna kultura u pripremi i izvođenju nastave, koriste sledeća metodičko-didaktička sredstva: Power Point/Prezi prezentaciju 18,67%; motivacione sadržaje u digitalnom formatu (video radove, digitalne fotografije, audio zapise i dr.) 18.67%; digitalne publikacije (monografije, specijalizovane časopise za umetnost, kataloge izložbi) 13%; internet

(veb-stranice reprezentativnih muzeja i galerija, tzv. virtualni muzej) 17.33%; preporučeni udžbenik za učenike 17.33%, preporučenu literaturu za nastavnike 12%, nešto drugo 2.67%. Prikaz navedenog može se videti na Grafikonu 17.

Grafikon 17. *Nastavna sredstva koje koriste nastavnici za pripremu časa predmeta Likovna kultura*

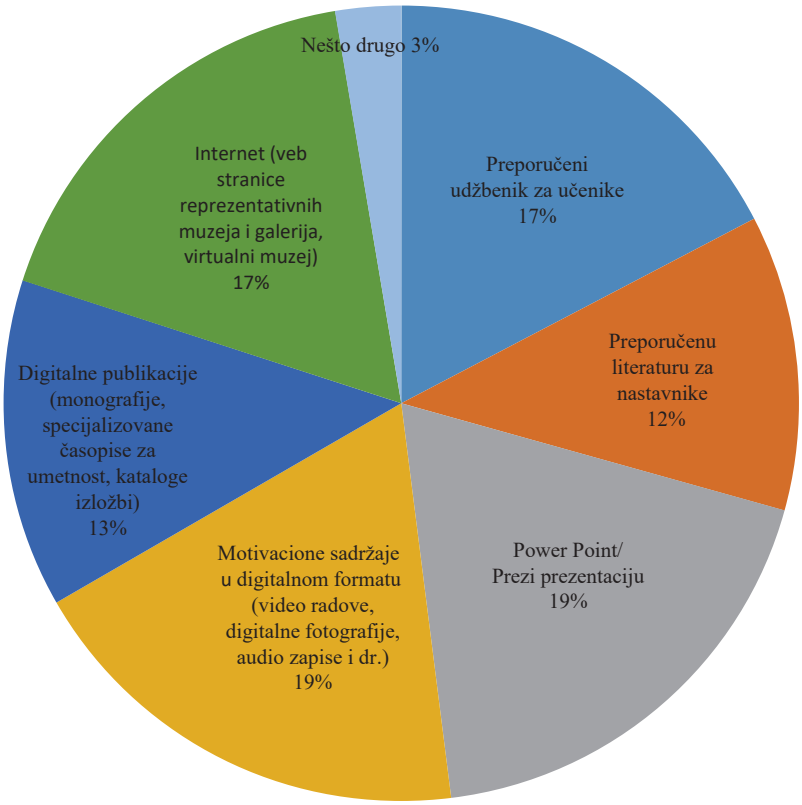

Na pitanje iz ankete, da li imaju pripremnu prostoriju u školi za izvođenje praktične nastave predmeta Likovna kultura, nastavnici u najvećem procentu daju odgovor da u školi nemaju pripremnu prostoriju za izvođenje praktičnih/likovnih radova 81.20%, dok je potvrdni odgovor dalo 18.80% nastavnika (Grafikon 18).

Grafikon 18. *Nastavnici koji imaju pripremnu prostoriju za izvođenje praktične nastave*

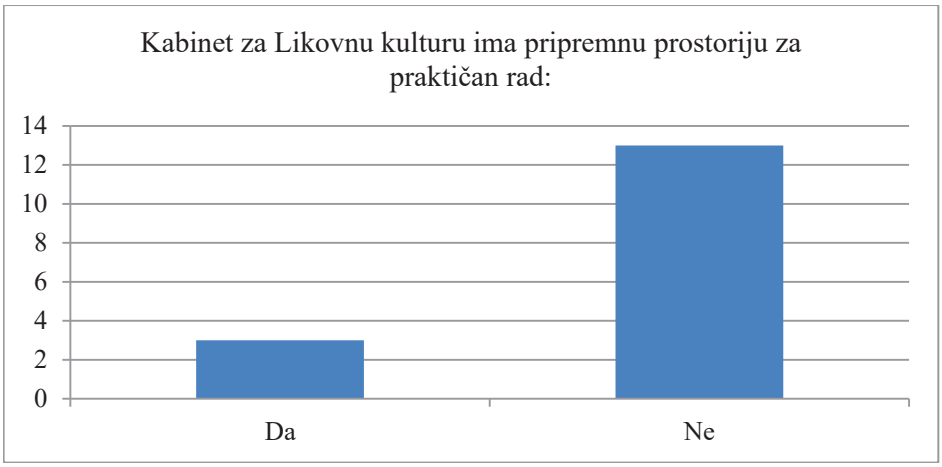

Kabineti za predmet Likovna kultura su u najvećem postotku opremljeni tehničkim sredstvima za rad u klasičnim likovnim medijima, kao što su štafelaji 33%, grafička presa, 33%, vajarski točak 20%, keramička peć 13%, dok analogni fotografski aparati nisu prisutni u praktičnom radu (Grafikon 19).

Grafikon 18. *Nastavna sredstva koje koriste nastavnici za praktičan rad u nastavi časa predmeta Likovna kultura*

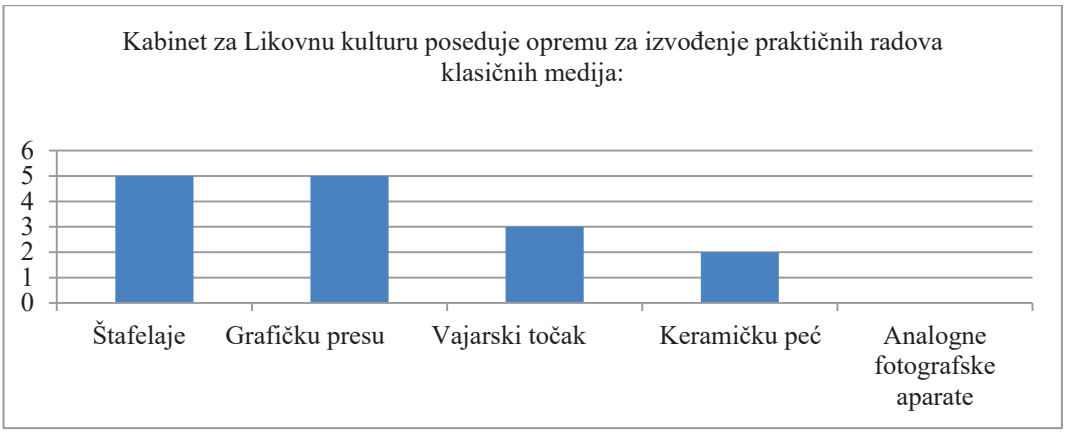

Praktičan rad u nastavi predmeta Likovna kultura, nastavnici najčešće izvode sledećim tehnikama: klasični likovni mediji i tehnike 52.63%, kombinovanje likovnih i digitalnih medija 47.37%. Ispitani nastavnici ne koriste isključivo digitalne medije u praktičnom radu (Tabela 12).

Tabela 12. *Tehnike koje se koriste pri izvođenju praktičnih radova u nastavi likovne kulture*

	F	%
Klasični likovni mediji i tehnike	10	52.63
Kombinovanje likovnih i digitalnih medija	9	47.37
Isključivo digitalni mediji	0	0.00

Praktični radovi, prema izjavama nastavnika, se izvode: dva do tri puta u toku polugodišta 62.50%, dva puta u toku polugodišta 25%, jednom u toku polugodišta 12.50%. Nije dobijen podatak, da se praktični radovi, u toku jednog polugodišta ne izvode (Tabela 13).

Tabela 13. *Broj realizvanih časova praktičnih radova u toku polugodišta na časovima predmeta Likovna kultura*

	F	%
Dva do tri puta u toku polugodišta	10	62.50
Dva puta u toku polugodišta	4	25.00
Jednom u toku polugodišta	2	12.50
Nijednom	0	0.00

Na anketno pitanje, kog savremenog umetnika nacionalnalnog ili internacionalnog značaja najčešće pominjete u nastavi, predmetni nastavnici su odgovorili, tako što su izdvajali, naj-

češće po jedno ime umetnika. U najvećem procentu zastupljena je Marina Abramović 33.33%, a potom i Banksi 15.15%, Miloš Šobajić 6.06%, Gromlej 3.03 %, Art K 3.03%, Branislav Nikolić 3.03%, Demijan Hirst 3.03%, Endi Vorhol 3.03%, Fredi Fabris 3.03%, Lusijan Frojd 3.03%, Mića Popović 3.03%, Mirko Ilić 3.03%, Raša Todosijević 3.03%, Trejsi Emin 3.03%, Vladimir Veličković 3.03%. Prikaz rezultata Tabela 14.

Tabela 14. *Imena umetnika čije stvaralaštvo nastavnici predmeta Likovna kultura pominju u nastavi*

	F	%
Marina Abramović	11	33.33
Banksy	5	15.15
Miloš Šobajić	2	6.06
A. Gormley	1	3.03
Art K	1	3.03
Branislav Nikolić	1	3.03
Demijan Hirst	1	3.03
Endi Vorhol	2	6.06

	F	%
Fredi Fabris	1	3.03
Lucian F	1	3.03
Mića Popović	1	3.03
Mirko Ilić	1	3.03
Polok	1	3.03
Raša Todosijević	1	3.03
Trejsi Emin	1	3.03
Vladimir Veličković	1	3.03

Analizom dobijenih rezultata, smatramo da hipoteza H4 koja glasi: Pretpostavlja se da nastavnici Likovne kulture u gimnazijama više obrađuju klasične teorijsko-praktične sadržaje vezane za nastavni plan i program likovne kulture, potvrđena.

4.2.2. Interpretacija rezultata ankete za nastavnike prema hipotezi H5

Sledeće analize ovoga rada pratiće ispitivanje hipoteza H5, pretpostavlja se da nastavnici Likovne kulture u gimnazijama pridaju manji značaj novomedijskoj umetničkoj praksi u nastavi (na temelju Upitnika za nastavnike, pitanja od br. 31 do 45).

Na temelju Upitnika za nastavnike kao i postavljenih ciljeva i zadataka u istraživanju, ispitali smo koji su mediji i tehnike zastupljeni u teorijsko-praktičnoj nastavi predmeta Likovna kultura. Nastavnici najčešće koriste medij slikanja i slikarske tehnike 24.14%, kombinovane tehnike 20.69%, vajanje 17.24%, digitalnu fotografiju 15.52, video art 10.43%, grafiku i grafičke likovne tehnike 5.17%, instalacije 5.17%, analognu fotografiju 1.72%, dok crtanje nije zastupljeno u nastavi. Rezultat je prikazan na grafikonu 20.

Grafikon 20. *Prikaz najčeće korištenih medija i tehnika u nastavi Likovne kulture*

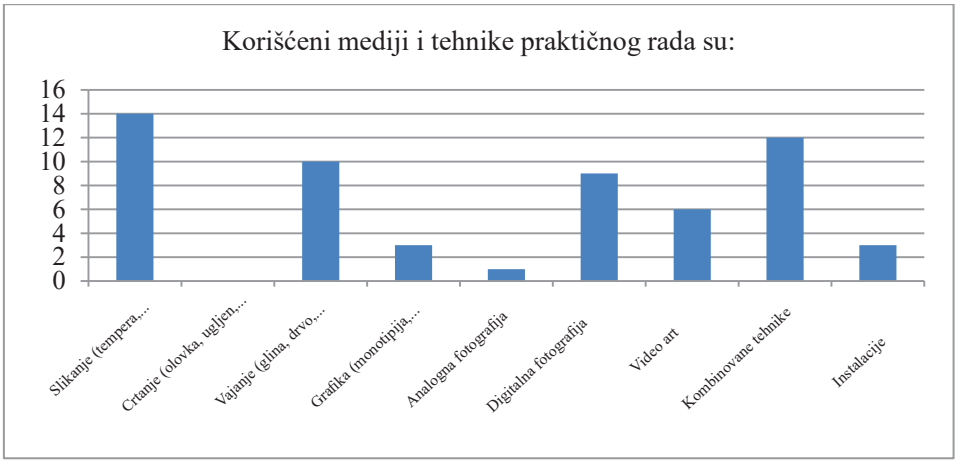

Ispitanici/nastavnici Likovne kulture, informacione tehnologije najviše koriste za privatne potrebe i u svakodnevnom radu u nastavi i za potrebe učenja i usavršavanja 64%, a potom za potrebe učenja i usavršavanja 36%. Od ukupnog broja anketiranih nastavnika niko ne koristi informacione tehnologije samo za privatne potrebe i stvaralaštvo. Prikaz rezultata Grafikon 21.

Grafikon 21. *Upotreba IT nastavnika Likovne kulture*

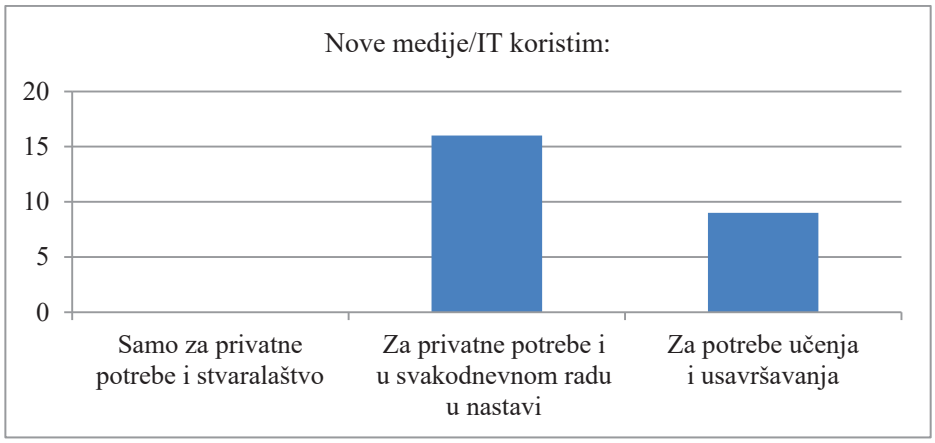

U istraživanju smo ispitali i način sticanja znanja nastavnika vezanih za informacione tehnologije. Ovo sticanja znanja iz IT i razvijanja medijske pismenosti kod nastavnika, odvijalo se pohađanjem informatičkih kurseva u privatnim školama 3.85%, pohađanjem akreditovanih seminara za nastavnike od strane ZUOV-a 34.62%, kao i samostalno, prateći on-line kurseve i video-tutorijale 61.54% (Grafikon 22).

Grafikon 22. *Načini sticanja znanja o IT i razvijanja medijske pismenosti nastavnika predmeta Likovna kultura*

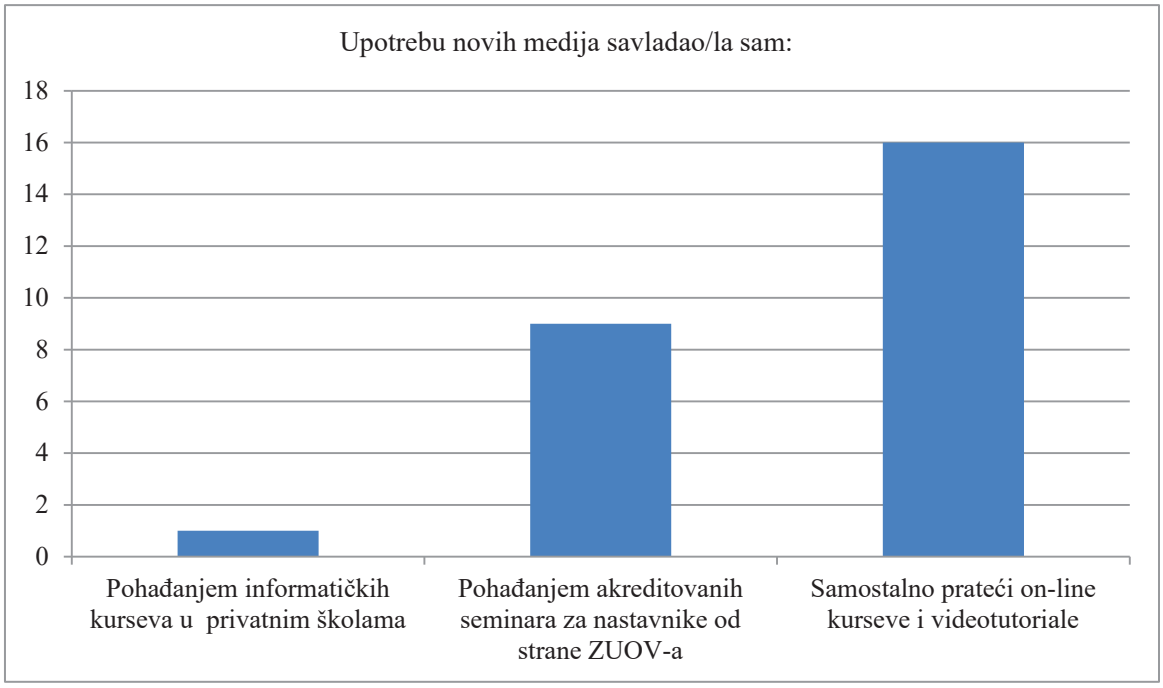

U pitanjima o tome, da li bi novi mediji doprineli boljem razumevanju nekih od sledećih sadržaja u nastavi Likovne kulture, nastavnici su odgovorili, da bi novi mediji doprineli: isključivo teorijskom znanju iz istorije umetnosti i praktičnom radu u polju likovnih disciplina 4.58% ispitanika, razumevanju moderne umetnosti 8.50%, za savremenu umetničku praksu vizuelnih umetnosti 7.48%, savremeni dizajn 8.50%, film 9.80%, pozorišnu umetnost 9.15%, arhitekturu i prostorno planiranje 8.50%, video art 9.15%, veb dizajn 9.80%, animaciju, dizajn i funkcije video igara 8.50%, intermedijalna istraživanja 7.19% (Tabela 15).

Tabela 15. *Prikaz mišljenja nastavnika o ulozi novih medija na razvoj likovnih i vizuelnih sadržaja predmeta Likovna kultura*

	F	%
Isključivo teorijskog znanja iz istorije umetnosti i praktičnog rada u polju likovnih disciplina	7	4.58
Razumevanje moderne umetnosti	13	8.50
Savremenu umetničku praksu vizuelnih umetnosti	12	7.84
Savremenog dizajna	13	8.50
Filma	15	9.80
Pozorišne umetnosti	14	9.15
Arhitekture i prostornog planiranja	13	8.50
Video art-a	14	9.15
Veb dizajna	15	9.80
Animacije	13	8.50
Dizajna i funkcije video igara	13	8.50
Intermedijalna istraživanja	11	7.19

Odgovori nastavnika su podeljeni kada je reč o upotrebi smart telefona i tableta u nastavi Likovne kulture, 37.50% se u potpunosti slaže da bi učenici bili motivisani u kreativnom stvaralašvu i učenju, sa ovom tvrdnjom delimično se slaže 43.75% nastavnika, a 18.75% nastavnika se ne slaže sa ovom tvrnjom (Grafikon 22).

Grafikon 22. *Mišljenje nastavnika o upotrebi smart telefona u nastavi Likovne kulture*

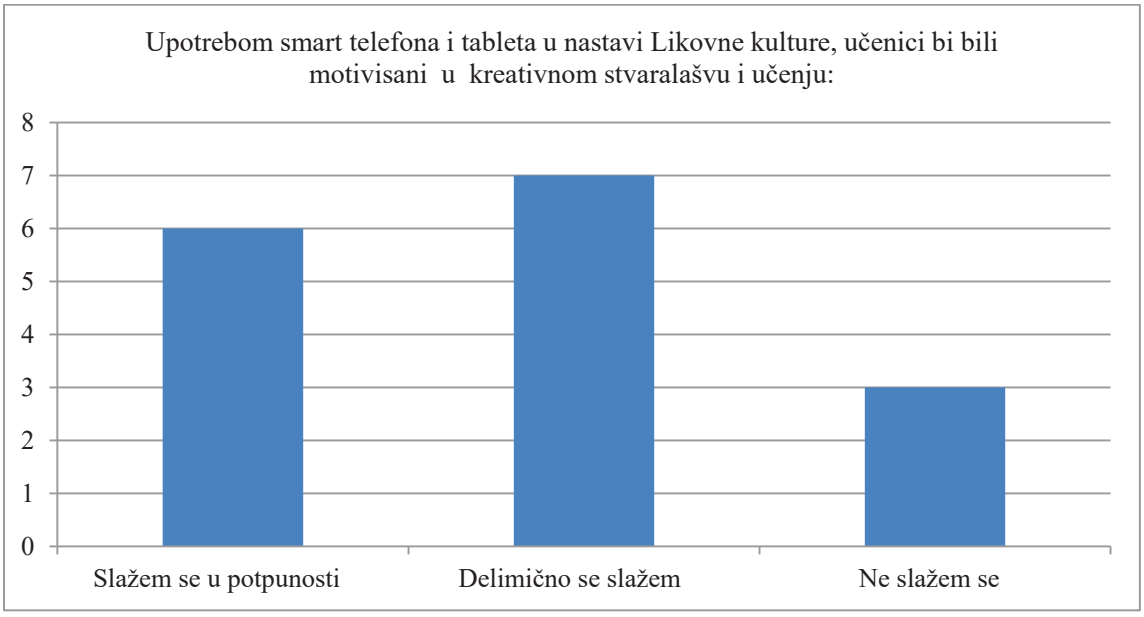

Mišljenje anketiranih nastavnika o upotrebi novih medija u teorijskoj i prakičnoj nastavi pokazuju da bi upotrebom novih medija: motivacija učenika rasla prema umetničkom polju

16.16%, uspostavljala bi se brža i jasnija korelacija umetnosti i nauke 16.16%, podstakao bi se interaktivni metod učenja 14.14%, razvijala bi se medijska pismenost 14.14%, uspostavljala bi se brža i jasnija međupredmetna korelacija 13.13%, razvijala bi se vizuelna komunikacija 12.12%, razvijala bi se interdisciplinarna nastava 14.14% (Grafikon 23).

Grafikon 23. *Mišljenje anketiranih nastavnika o upotrebi novih medija u teorijskoj i prakičnoj nastavi*

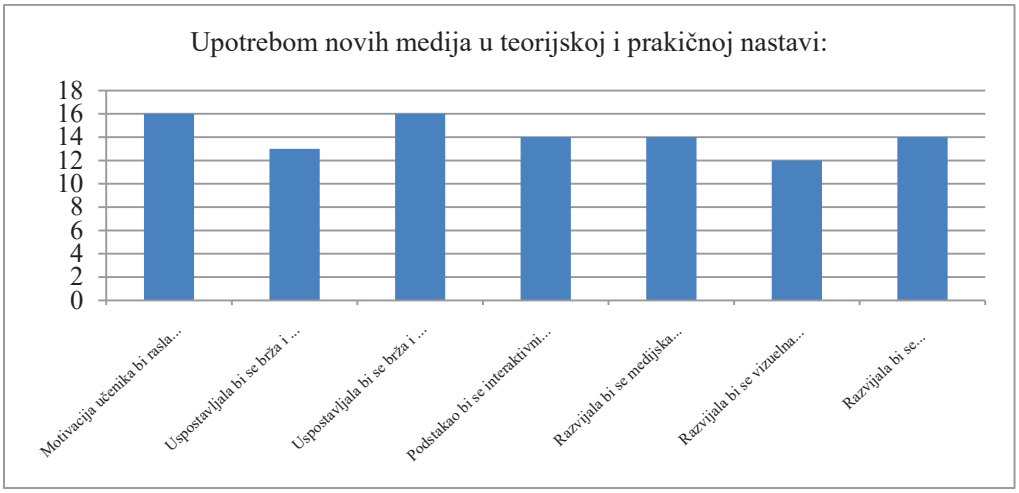

Nastavnici iznose sledeće mišljenje o funkciji smart telefona u nastavi Likovne kulture: u svrhu poučavanja i učenja 6.67%, za obe navedene aktivnosti 93.33%, za negovanje kreativnog stvaralaštva 0.00% (Grafikon 24). U upitniku, na pitanje: da li rad dizajniran pomoću smart telefona može da se tretira kao umetničko delo, potvrdno je odgovorilo 50% ispitanika, 37.50% ispitanika dalo je odgovor možda, dok se 12.50% nastavnika ne slaže sa ovom tvrdnjom (Grafikon 24).

Grafikon 24. *Mišljenje nastavnika o smart telefonu u funkciji učenja i stvaranja*

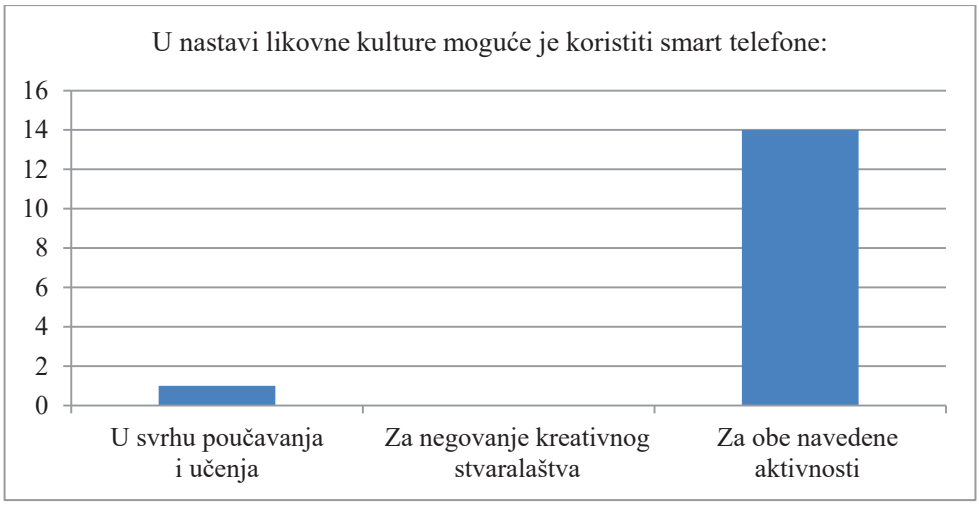

Na pitanje o tome: da li rad dizajniran pomoću smart telefona može da se tretira kao umetničko delo, potvrdno je odgovorilo 50% ispitanika, 37.50% ispitanika dalo je odgovor možda, dok se 12.50% ne slaže sa ovom tvrdnjom (Grafikon 25).

Grafikon 25. *Mišljenje nastavnika o smart telefonu kao alatu praktičnog umetničkog stvaralaštva*

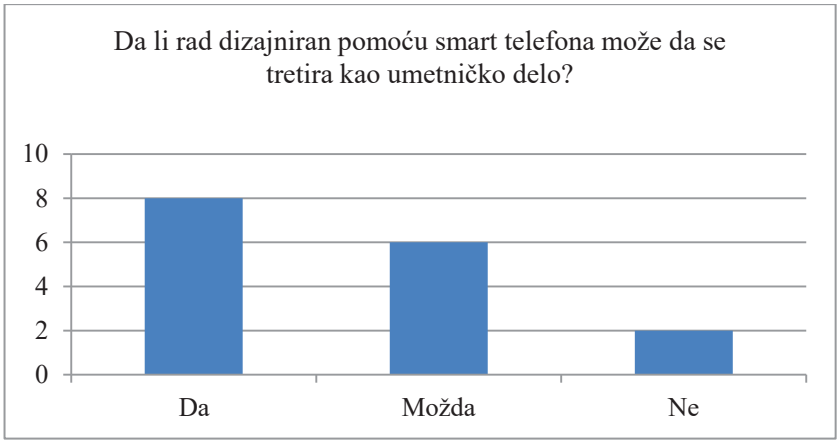

Rezultati istraživanja koji su ispitivali mišljenje nastavnika o primeni novih medija u teorijskoj i prakičnoj nastavi potvrdili su sledeće: upotrebom novih medija motivacija učenika bi rasla prema umetničkom polju 17.72%, uspostavljala bi se brža i jasnija međupredmetna korelacija 13.92%, podstakao bi se interaktivni metod učenja 15.19%, razvijala bi se medijska pismenost 17.72%, razvijala bi se vizuelna komunikacija 17.72%. Prikaz rezulteta u Grafikonu 26.

Grafikon 26. *Mišljenje nastavnika o efektima primene novih medija u teorijskoj i prakičnoj nastavi*

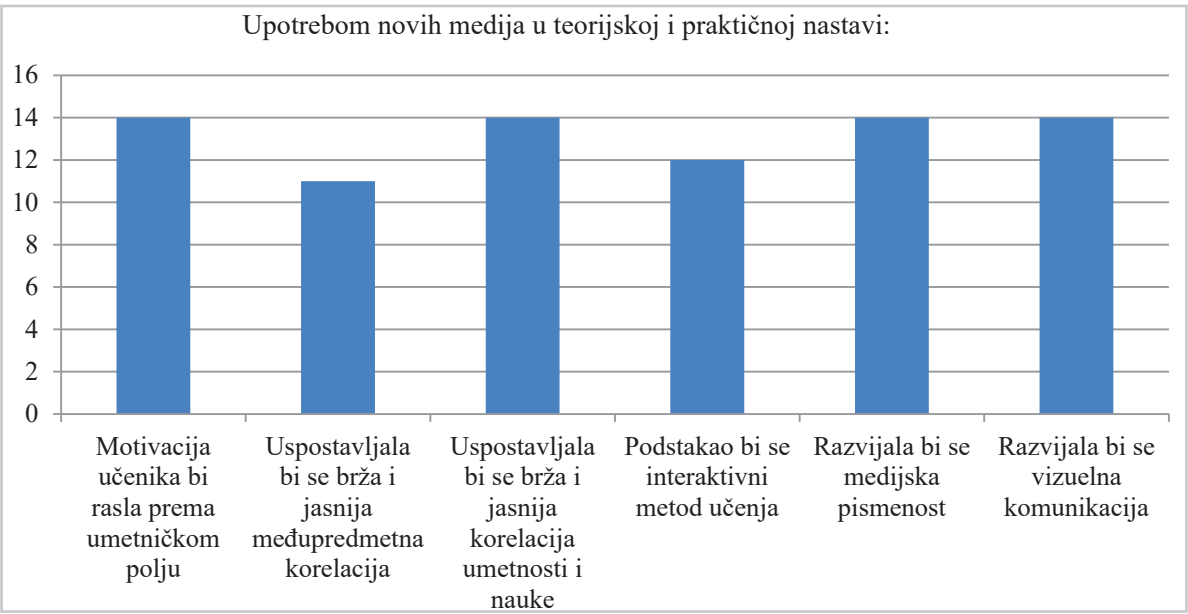

Nastavnici koriste digitalne medije na nastavi Likovne kulture u funkciji dizajniranja nekog rada. To realizuju najčešće primenom računara 48.15%, mobilnim telefonom 14.81%, tabletom 7.41% i digitalnom kamerom 29.63%. (Grafikon 27).

Grafikon 27. *Digitalni mediji koji se koriste u dizajniranja rada u nastavi*

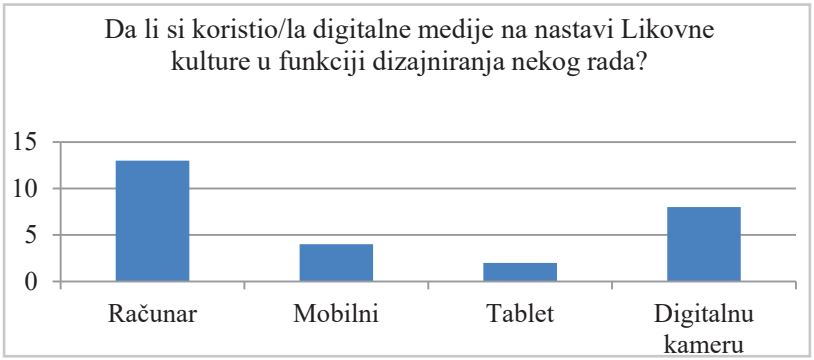

Najčešće aplikacije mobilnih telefona koje nastavnici koriste su: Google pretraživač, Youtube, Office Word, Facebook, Wikipedia, Instargram, My Space i dr. Prikaz Grafikon 28.

Grafikon 28. *Najčešće aplikacije mobilnih telefona koje nastavnici koriste*

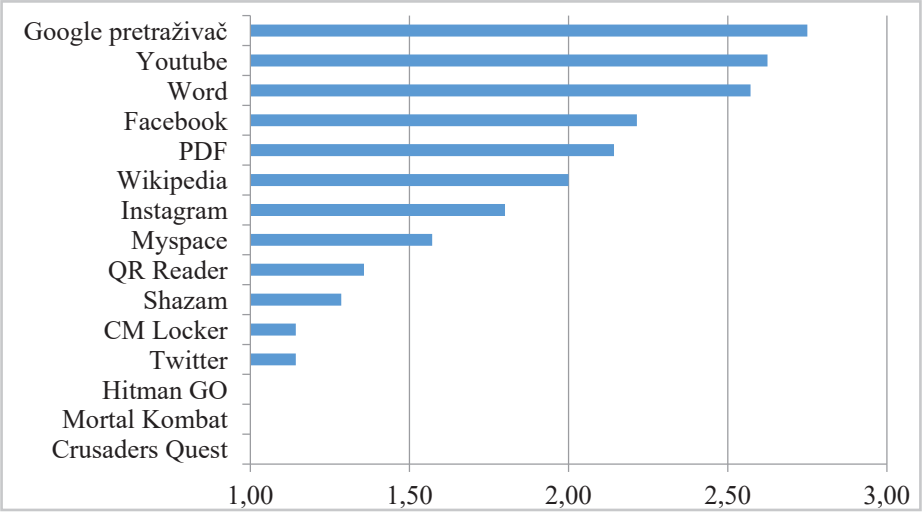

U istraživanju nas je interesovalo da li nastavnici Likovne kulture uopšte koriste kameru mobilnog telefona na nastavi, pa nam je 12.50% nastavnika predmeta Likovna kultura potvrdno odgovorili na ovo pitanje da oni koriste kameru mobilnog telefona u nastavi. Isti procenat, 12.50% nastavnika se izjasnio da retko koriste kameru mobilnog telefona u nastavi. Negativno je odgovorilo 75.00% na ovo pitanje (Grafikon 29).

Grafikon 29. *Upotreba kamere mobilnog telefona u nastavi*

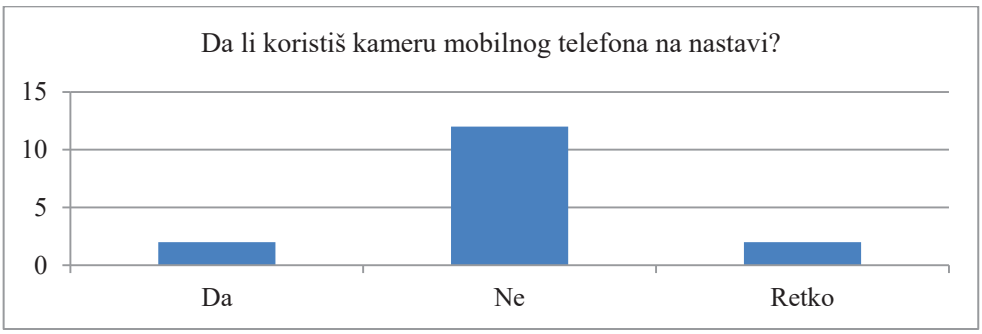

Na pitanje kako najčešće koriste kameru mobilnog telefona, nastavnici predmeta Likovna kultura su naveli da najčešće snimaju fotografije 58.33%, za video zapise 33.33%. Podjednak broj nastavnika koriste kameru za snimanje selfija, kao i za sve navedene opcije 4.17% (Grafikon 30).

Grafikon 30. *Namena upotrebe kamere mobilnog telefona*

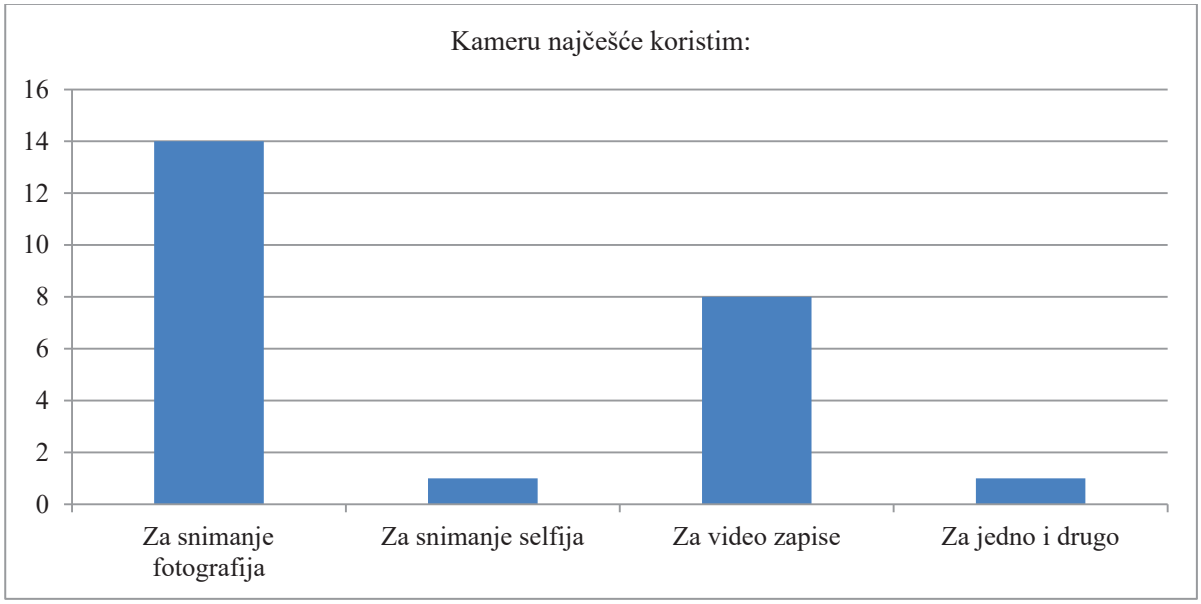

Interesovalo nas je i u kojoj funkciji nastavnici najčešće koriste kameru mobilnog telefona, i dobili smo odgovor da najviše nastavnika, 62.50% kameru mobilnog telefona koristi za kreativno stvaralaštvo, 25% je koriste radi zabave, dok 12.50% ispitanih nastavnika kameru mobilnog telefona koristi za nešto drugo (Grafikon 31).

Grafikon 31. *Najčešća upotreba kamere mobilnog telefona nastavnika predmeta Likovne kulture*

Od savremenih kompjuterskih programa nastavnici predmeta Likovna kultura za dizajniranje praktičnog rada koriste sledeće softverske programe: najviše Photoshop 35.14%, Coreldraw 29.73%, podjednako Artweaver i BSPlayer 5.41%, neki drugi 18.92%, ne koristi ni-

jedan 2.70%. Rezultat koji je prikazan na Grafikonu 32, prikazuje da nastavnici najviše koriste Photoshop i Coreldraw.

Grafikon 32. *Prikaz najčešće korištenih softverskih programa*

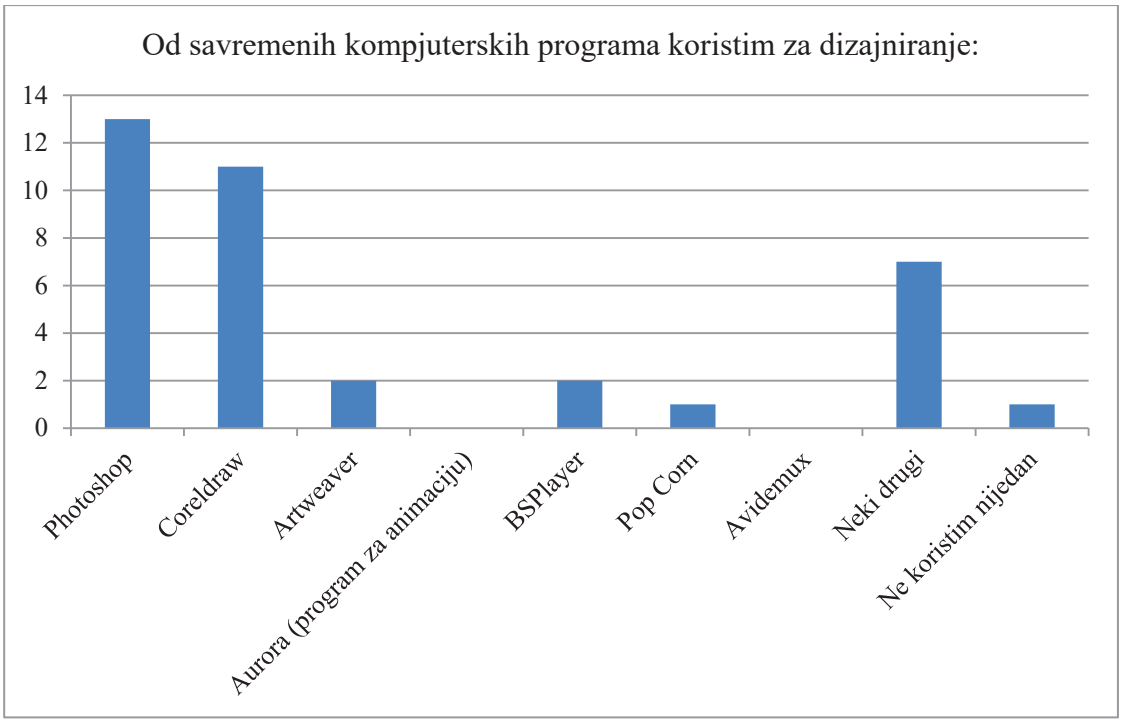

HipotezaH5. Analizom dobijenih anketnih odgovora na pretpostavku da nastavnici Likovne kulture u gimnazijama nedovoljno uvode nove medije u nastavi i da nisu dovoljno medijski pismeni, je delimično potvrđena.

4.2.3. Interpretacija rezultata prema hipotezi H6

Hipoteza H6. Pretpostavlja se da, na temelju urađenog istraživanja, postoji mogućnost unapređenja nastave likovne kulture odnosno novo definisanje, redefinisanje i ponovno oblikovanje postojećeg predmeta Likovna kultura u predmet Vizuelna kultura u gimnaziji.

U delu rada sa podnaslovom *Diskusija najvažnijih rezultata*, analizom i interpretacijom svih dobijenih rezultata u eksperimentalnom delu istraživanja, kao i dobijenih odgovora iz anketnog Upitnika nastavnika predmeta Likovna kultura u gimnazijama, detaljnije će se razmotriti mogućnost osavremenjavanja predmeta Likovna kultura. Uz to će se problematizovati naziv predmeta, uzimajući u obzir nove sadržaje iz oblasti vizuelne kulture. Ta problematizacija će se izvesti putem analize postojećeg nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura za gimnazije i udžbeničke literature preporučene od prosvetnih vlasti imajući u vidu rezultatate sprovedenog istraživanja.

5. DISKUSIJA NAJVAŽNIJIH REZULTATA ISTRAŽIVANJA

„Protiv žaljenja zbog promašenog plana nema bolje utehe
nego što brže izraditi nov plan.
Žan Pol

Novi mediji su „nova“ paradigma u umetničkoj praksi i nezaobilazni didaktički alat u nastavi predmeta Likovna kultura. Pedagoško istraživanje u ovoj doktorskoj disertaciji sagledava uticaj novih medija na proces učenja, kao i evaluaciju promena u načinu transfera znanja ne samo u metodičko-didaktičkom domenu već i u razvoju vizuelnog govora u savremenom umetničkom stvaralaštvu koje je takođe prouzrokovano novim tehnologijama. Novi mediji su postali i pokrovni naziv digitalne umetnosti koja postaje sve više zastupljena u savremenoj umetničkoj produkciji kako visoke tako i popularne umetnosti i kulture (Đurić 2011; Maravić 2011; Stojnić 2015).

Da bi se savremene tendencije u umetnosti razumele i pratile, neophodno je razvijati znanja o vizuelnim umetnostima prevashodno u formalnom obrazovanju kroz teorijsko-praktičnu nastavu koja je zastupljena u srednjoškolskom obrazovanju, najviše u gimnazijama. Zato, obrazovanje iz oblasti likovnih i vizuelnih umetnosti treba da motiviše učenike-mlade, da prate i kritički procenjuju stanje umetnosti koja doprinosi kreiranju sveukupne kulturne stvarnosti (Maravić 2014; Jockov 2016).

Novi mediji su postali glavni didaktički alat koji su ključ poučavanja o likovnim i vizuelnim umetnostima u obrazovanju. Sem toga, novi mediji su vodeći mediji kada se govori o umetničkom izričaju u savremenom stvaralaštvu. Zbog savremenih tendencija koje se dešavaju u obrazovanju a i u samoj umetničkoj praksi, za nastavni proces predmeta Likovna kultura najvažnija je priprema za čas i sama realizacija koja uzima u obzir specifičnosti obrazovno-vaspitnih sadržaja, postojeća učenička znanja i umeća, kao i potrebe života i rada savremenog čoveka. Prosvetne vlasti treba da revidiraju i postave nove programske sadržaje o likovnim i vizuelnim umetnostima koje će inovativnim pristupima u nastavi pružiti učenicima priliku da postupno razvijaju vizuelnu komunikaciju i medijsku pismenost u diskursu likovnog i vizuelnog govora (Freedman 2003; Maravić 2014). Vizuelne tehnologije se zasnivaju na vizuelnoj estetici, čija je snaga zavodljiva i didaktička, ona takođe, lako i brzo omogućuje da prelazimo koncepcijske granice, uspostavljajući veze između ljudi, mesta, objekata, ideja, pa čak i profesionalnih disciplina. Koristeći vizuelnu tehnologiju koja obuhvata likovne medije i tehnike kao i novomedijsku praksu-digitalne medije, ideje se jednostavno referišu i predstavljaju u formama koje publika treba da shvati na osoben način (Freedman 2003).

Novi mediji koji pripadaju kompjuterskoj tehnologiji postali su didaktička platforma, ali i mediji koji predstavljaju i kulturalne proizvode za posredovanje i izlaganje. Na ovaj način internet, veb-sajtovi, kompjuterski multimediji i slično, bi potpadali pod termin novi mediji. Međutim, problem sa ovakvom kategorizacijom leži u tome da bi ovakva definicija morala biti revidirana svakih nekoliko godina, kako bi se prilagodila najnovijim formama novih medija koji su u funkciji učenja novomedijskog umetničkog stvaralaštva.

Savremeni pristup učenja u likovnim/vizuelnim umetnostima, sačinjen je od raznovrsnih tehnika usklađenih sa specifičnostima obrazovno-vaspitnih sadržaja. Korelacija sadržaja se vrši prema nivoima znanja učenika i njihovim preferencijama, i u odnosu na vremensku artikulaciju i strukturu nastavnog časa. Ovim pristupom poboljšavaju se efekati učenja, povezuju se i stiču znanja različitih oblasti koji formiraju kritičko mišljenje i formiraju pozitivan stav učenika. Ovakav pristup mogao bi da se primenjuje i revidiranjem nastavnog plana i programa u cilju osavremenjavanja nastave (Zupančič 2015).

Umrežavanje znanja iz različitih medija likovnih i vizuelnih umetnosti doprinosi formiranju funkcionalnih znanja. Inovativni model učenja putem novih medija koji daje mogućnost korelacije kao metodičkog pristupa, a koji je realizovan u eksperimentalnoj grupi (prikazan u ovoj doktorskoj disertaciji, u pisanim pripremama za čas; Prilog 8.5) pokazao je da se ostvaruju pozitivni efekti na postignuća učenika i njihova mišljenja o savremenoj umetničkoj praksi. Benefit ovakvog metodičkog pristupa pomaže razumevanju da digitalne tehnologije postaju jedan od glavnih alata u kreiranju nove umetničke prakse.

5.1 Eksperimentalna metoda E i K grupa – inicijalno i finalno testiranje

S obzirom da je realizovano pedagoško istraživanje bazirano na osnovnim postavkama metodologije pedagoškog istraživanja u kome je primenjena eksperimentalna metoda sa paralelnim grupama, njegovom sprovođenju prethodilo je ujedanačavanje E i K grupe učenika na osnovu opšteg uspeha i uspeha učenika iz predmeta Likovna kultura. Vrednosni Hi kvadrat testa ($\chi 2$) sa p= , 53 je za kategoriju opšteg uspeha. Kako bi se ispitala ujednačenost E i K grupe u odnosu na opšti uspeh učenika, primenjen je *t – test* za nezavisne uzorke. Ne postoje značajne razlike u opštem uspehu učenika između grupa (t (101) = 0.64, p = .526) što je predstavljeno u potpoglavlju 4.1. Rezultati testiranja znanja učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe, u delu Priprema i analiza podataka (prikazano u Tabeli 1, i kod rezultata posebne hipoteze H-1, što se može videti na Grafikonu 1).

Učenici E i K grupe visoko su ujednačeni po osnovu opšteg uspeha 1. razreda gimnazije opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja, kao i prosečne ocene iz predmeta Likovne kulture na kraju drugog polugodišta. Zanimljivo je, da je prosečna ocena svih učenika koji su učestvovali u eksperimentalnom istraživanju odličan 5.00, što potvrđuje opšte uverenje, da su predmeti: Likovna kultura, Muzička kultura, Fizičko vaspitanje i obrazovanje, oni koji i dalje čuvaju i izgrađuju opšti prosek učenika. Hipoteza (H1) u kojoj se pretpostavljalo da će eksperimentalne

(E) i kontrolna (K) grupa biti ujednačene na osnovu opšteg uspeha učenika i njihovih ocena iz predmeta Likovna kultura iz prvog razreda gimnazije, u ovom pedagoškom istraživanju je potvrđena.

Inicijalni test koji je oblikovan za potrebe ovog eksperimentalnog istraživanja[14] nastao je na temelju: 1. nastavnih sadržaja predviđenih u okviru nastavnog plana i programa za gimnazije[15] opšteg smera za 1. razred (Prilog 8.1.), 2. uvidom u operativne planove predmetnog nastavnika za 2015/2016. školsku godinu (Prilog 8.1.1.) i 3. prema udžbeničkoj[16] literaturi koja je preporučena od prosvetnih vlasti i koja se koristi u nastavi od školske 2015/16. godine. *Inicijalni test* obuhvata ukupno 30 pitanja zatvorenog tipa sa višestrukim izborom odgovora i jedno pitanje otvorenog tipa. Test se može primenjivati u celini, kao opšta mera poznavanja gradiva iz predmeta Likovna kultura, ali takođe se može primeniti i u odnosu na četiri celine. Prve dve pripadaju grupi pitanja iz *teorije umetnosti*[17] (7 pitanja; Prilog 8.3.) i *teorije forme*[18] (9 pitanja; Prilog 8.3.) koja se odnose na Opšti deo iz nastavnog programa (Prilog 8.1.) kojim su predviđene sledeće teme i pojmovi:

- Šta je umetnost?
- Umetnost u prostoru i vremenu.
- Umetnost i priroda.
- Umetnost i društvo.

Rezultati prve dve grupe pitanja inicijalnog testa pokazuju minimalne razlike u skorovima (r = .22, Tabela 3; poglavlje 4. Rezultati istraživanja) znanja E i K grupe učenika u delu pitanja iz teorije umetnosti i teorije forme (principi komponovanja, likovni elementi, mediji i tehnike u praktičnom radu i dr.). Pitanja koja su proveravala znanja opštih pojmova iz pomenutih područja a koja su se odnosila na: značenje pojmova šta je umetnost, podela umetničkih disciplina (muzička umetnost, likovna/vizuelna umetnost, književnost, dramska umetnost i dr.), određivanje prostornih i vremenskih umetničkih formi, uočavanje distinkcije likovnih i primenjenih umetnosti i dizajna (Šuvaković 2011; Mišević 1989). Drugom grupom pitanja proverava se znanje iz teorije forme koja su se odnosila na utvrđivanje pojmova: kompozicija, određivanje likovnih elemenata, pojedinačno određivanje pojma valera kao likovnog elementa i njegova funkcija u kompoziciji, viziranje kao postupak u određivanju proporcije, zlatni presek, značenje trodimenzionalog oblikovanja, i bliže određivanje pojma statue, biste, portreta, figure prema likovnoj disciplini vajarstva (8–16. pitanja, Prilog 8.3.).

[14] Jelavić, F. (2008). Didaktika. Zagreb: Naklada slap.

[15] Nastavni plan i program za predmet Likovna kultura za gimnazije. Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja Republika Srbija, mrežna adresa dokumenta (url): http://www.ceo.edu.rs/portal/ - pristupljeno 1. 09. 2015.

[16] Čudov, M. (2015). Likovna kultura – udžbenik za 1. razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa. Beograd: Klett.

[17] Damjanov, J. (1991). Vizuelni jezik i likovna umjetnost. Zagreb: Školska knjiga.

[18] Mišević, R. (1989). Izbor tekstova za izučavanje Teorije forme. Beograd: Univerzitet umetnosti.

Treća grupa pitanja *inicijalnog testa* (14 pitanja) iz *istorije umetnosti* [19] *odnosila se na deo nastavnog programa pod nazivom Likovna dela i spomenici kultre (Prilog 8.1.) a koja obuhvataju sledeće sadržaje:*

• Pojava umetničkog stvaranja i karakter praistorijske umetnosti. Tipična ostvarenja slikarstva, skulpture, primenjene umetnosti i arhitekture. Praistorijski spomenici na teritoriji Srbije.

• *Umetnost starog Egipta. Karakter umetnosti i najznačajnija ostvarenja arhitekture.*

• *Odlike skulpture i slikarstva. Civilizacije u predelu Tigra i Eufrata.*

• *Preteče grčke umetnosti: Krit i Mikena.*

• *Razvoj umetnosti u Grčkoj: arhajski, klasični i helenistički period. Najznačajnija ostvarenja i vodeći umetnici.*

• *Umetnost starog Rima. Urbanizam, arhitektura i skulptura. Slikarstvo (freske i mozaici).*

• *Pojava i karakter ranohrišćanske umetnosti. Umetnost pre i posle Milanskog edikta (Prilog 8.1.).*

Eksperimentalna (E) grupa u odnosu na kontrolnu (K) grupu je pokazala bolji rezultat u trećoj grupi pitanja iz istorije umetnosti (r = .95), prikazano u Tabelama 2. i 3, u potpoglavlju 4.1. Rezultati testiranja znanja učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe). Učenici (E) grupe su pokazali značajnu razliku u odgovorima prepoznavanja umetničkih dela iz perioda praistorije i određivanja naziva prikazanih reperezentativnih umetničkih dela *Vilendorfske venere i Venere iz Donje Vestonice*, pećinskih crteža *Figura bika* iz perioda paleolita (Janson, E. F. i Janson H. V. 2016) Pitanja koja su se odnosila na umetnost Mesopotamije (asirske, sumerske i persijske civilizacije) određivala su tačnije stilske karakteristike, koje se odnose na motive, principe komponovanja i same likovne discipline i medije predstavljenih reprezentativnih dela istorijskog perioda koji se pratio. Takođe, učenici (E) bolje su prepoznavali i stilske odlike antičke grčke umetnosti u periodima arhajskog, klasičnog i helenističkog perioda u skulpturi i prepoznavanju reprezentativnih umetničkih dela *Nike sa Samotrake, Apoksimeona i Laokona i sinovi* (Gavela 2002). U pitanjima koja su se odnosila na egipatsko, grčko, mesopotamsko i persijsko slikarstvo, učenici su uspešno diferencirali razlike u motivima i principima komponovanja. Prepoznavali su medije i osobene kolorističke postupke oslikavanja vaza u grčkoj umetnosti kao što je crno-figuralni i crveno-figuralni stil (Gavela 2002). Eksperimentalna (E) grupa u odnosu na kontrolnu (K) grupu, uspešnije je određivala stilske elemente hramova grčke i rimske umetnosti, u arhitekturi kao likovnoj disciplini. U okviru antičke epohe, učenici (E) grupe su pokazali bolje znanje o likovnim disciplinama: slikarstvu, skulpturi i arhitekturi kao i temama, motivima, medijima, tehnikama. Učenici su određivali stilove kapitela grčkih stubova (dorski, jonski, korintski), prepoznavali reperezentative hramove grčkog i rimskog perioda *Partenon, Panteon, Fortuna Virilis* (Fortuna Virilis) hramove po stilskim karakteristikama

[19] Čudov, M. (2015). Likovna kultura – udžbenik za 1. razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa. Beograd: Klett.

grčkog i rimskog arhitektonskog oblikovanja (Janson, E. F. i Janson H. V. 2016) (pitanja 17–24, Prilog 8.3). Takođe, važno je istaći, da su učenici (E) grupe učenika na *inicijalnom testu* pokazali veća znanja o slikarskim disciplinama, tehnikama, materijalima i postupcima rada kada se sagledavalo u celini srednjovekovno stvaralaštvo (pitanja 25–30. pitanja, Prilog 8.3.).

U daljoj analizi rezultata *inicijalnog testiranja*, a koja se odnosi na hipotezu H2, uočava se da su korelacije između ukupnog skora i pojedinačnih delova inicijalnog testa, statistički značajne i pozitivne, pri čemu intenzitet varira od umereno niskog do veoma visokog ($r = .22 - .94$), (Rezultat inicijalnog testa prikazan je na Grafikonu 2. u poglavlju 4.1. Rezultati istraživanja). Uočeno je da postoje značajne razlike u potignuću na inicijalnom testu između grupa ($t(101) = -2.04$, $p < .05$), pri čemu učenici iz E grupe postižu više skorove (AS = 64.83, SD = 12.11) od učenika iz K grupe (AS = 59.75, SD = 13.12). Kako bi se izračunala veličina efekta ovih razlika, primenjana je formula za računanje *Kohenovog d* statistika. Kako je $d = 0.40$, zaključeno je da je veličina efekta ovih razlika mala. Hipoteza H2 je odbačena. Eksperimentalna grupa je postigla nešto bolji rezultat na *inicijalnom testu,* što je zaključeno analizom dobijenih rezultata, ali to nije uticalo na eksperimentalni proces.

Eksperimentalna (E) grupa učenika koja je pratila sadržaje po inovativnom programu, pokazala je bolja znanja kod istorijskih činjenica koje se odnose na ranohrišćansku umetnost i determinisanja simbola kao što su: krst, riba, golub, dobri pastir, maslinova grana, a koji su ujedno dominantni kao motivi i narativi ovog istorijskog perioda. Učenici obe eksperimentalne grupe su na inicijalnom testu uspešno određivali stilske osobenosti vizantijske umetnosti, osnovne elemente arhitektonskog stvaralaštva, i prepoznavali razlike i sličnosti skulpturalnog oblikovanja i slikarskog izražavanja romanike i gotike.

U četvrtoj grupi, kao poslednji, ali možda i najvažniji zadatak ovog pedagoškog istraživanja, konstruisano je pitanje otvorenog tipa, a u vezi sa savremenom umetničkom praksom upravo potvrđuje i hipoteze H3, H4 i H5 . Ovim pitanjem na *inicijalnom testu*, utvrdilo se, koliko su učenici upoznati sa savremenim stvaraocima likovnih i vizuelnih umetnosti, kao i sa kolekcijama reprezentativnih muzeja i/ili galerija. Važnost ovog pitanja reflektuje upravo onaj izuzetno značajan deo nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura za gimnazije, koji se odnosi na opšti cilj i posebne zadatke učenja o likovnim i vizuelnim umetnostima:

„Cilj nastave je: razvijanje i unapređivanje stvaralačkog mišljenja i inovativnosti; unapređivanje likovne pismenosti i osposobljavanje za vizuelnu i verbalnu komunikaciju tradicionalnim i savremenim medijima; podsticanje na samostalno pronalaženje, sistematizovanje i korišćenje informacija iz različitih izvora.

Zadaci nastave likovne kulture su da učenici: [...]

– budu osposobljeni da vizuelno predstavljaju svet oko sebe, sopstvene ideje, stavove i emocije tradicionalnim i savremenim medijima, da obrazlažu svoje stavove i prezentuju svoje radove...

– da upoznaju nacionalno i svetsko kulturno i umetničko nasleđe, njegove osnovne odlike, reprezentativne primere, najznačajnije umetnike, pravce i stilove i razviju odgovoran odnos prema očuvanju kulturne i umetničke baštine;

– formiraju kritički odnos prema umetničkim delima i budu motivisani da procenjuju umetnička dela, svoje i tuđe likovne radove;

– efikasno koriste informacije iz različitih izvora;

– budu motivisani da prate kulturne i umetničke manifestacije putem različitih medija, da posećuju izložbe, muzeje, legate, lokalitete… i motivisani za različite vidove učešća u kulturnim i umetničkim aktivnostima;

– steknu uvid u značaj povezanosti likovnog stvaralaštva sa ostalim umetnostima, naukama i procesima rada…“ (Prilog 8.1.).

Uporednom analizom nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura za 1. razred opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja i preporučene udžbeničke literature može se utvrditi da savremena umetnička praksa nije zastupljena. U predmetnom nastavnom programu ona je formulisana u cilju i predstavljena kroz dva zadatka, dok u posebnim segmentima programa u opštem delu, samostalnom likovnom stvaralaštvu, u delu likovna dela i spomenici kulture ovaj izuzetno važan deo, nije zastupljen. Korelacija između tradicionalnog nasleđa-istorije umetnosti i savremene umetničke prakse-novomedijske umetničke produkcije nije uspostaljen. Rezultat koji je dobijen na poslednjem pitanju inicijalnog testa u vezi sa savremenom umetnošću bio je očekivan. Učenici obe eksperimentalne grupe E i K, nisu znali da navedu imena umetnika koji pripadaju recentnoj, savremenoj umetničkoj sceni. Takođe, znanje o značajnim kolekcijama, muzeološkoj i galerijskoj praksi i produkciji učenicima eksperimentalnog istraživanja je nepoznat. Od ukupanog broja učenika (103), koji su učestvovali u inicijalnom testiranju, samo u jednom odgovoru K grupe učenika, navodi se ime lokalnog novosadskog savremenog slikara, mlađe generacije Borisa Lukića. U grupi E učenika, pominju se (u dva slučaja) konceptualne umetnice Marina Abramović i Joko Ono. Navođenja sledećih umetnika u obe grupe, kao što su Rembrant, Rubens, Paja Jovanović, Slobodan Trkulja, Sava Šumanović, Pikaso, ukazuju na činjenicu da učenicima obe grupe eksperimentalnog istraživanja, u redovnoj nastavi nisu razjašnjeni pojmovi koji se odnose na 1. tradicionalno umetničko nasleđe, 2. modernu, 3. postmodernu i 4. savremeno stvaralaštvo (Argan 2011; Kloc 1995; Šuvaković 2011, Shiner 2001.). Učenici smatraju da Pablo Pikaso kao pripadnik moderne, ujedno, učestvuje i u označavanju savremenog stvaralaštva. Konteksti navedenih pojmova problematizovani su u poglavlju 1. *Teorijski okvir istraživanaja* ove disertacije, ali zbog važnosti teme koja se ovde razmatra, neopohodno je ponoviti da tradicionalno nasleđe obuhvata period praistorijske umetnosti kroz sve poznate stilske epohe i pravce do pred kraj 19. veka, tačnije do pojave moderne. Sama moderna je obuhvaćena istorijom umetnosti, koja je bila paradigma prve polovine 20. veka. Kontekst savremenog stvaralaštva „na snazi“ je od početka 21. veka, te diskurs tradicionalnog i savremenog određen je jasno medijima i tehnologijama u vremenu u kom nastaje.

Rezultat koji nije zadovoljavajući, je onaj koji se odnosi na pitanje označavanja muzeološke i galerijske prakse, tačnije, poznavanja kolekcija u kojima se čuvaju reprezentativna umetnička dela. Za oblikovanje i jačanje opšte kulture gimnazijalaca, značajno je i kontinuirano praćenje umetničkih događaja i manifestacija koji čine sistem kulturnog sektora na nacionalnom i međunarodnom planu. Ovo pitanje odnosilo se na jedno od definisanih zadataka koje je formulisano u nastavnom planu i programu za predmet Likovna kultura u gimnazijama a glasi: „ …da učenici budu motivisani da prate kulturne i umetničke manifestacije putem različitih medija, da posećuju izložbe, muzeje, legate, lokalitete… i motivisani za različite vidove učešća u kulturnim i umetničkim aktivnostima…“ (Prilog 8.1.).

Muzeji koji se u najvećem broju odgovora navode na inicijalnom testiranju obe grupe E i K, a na finalnom testiranju K grupa učenika su: Prirodnjački muzej i Muzej Nikola Tesla u Beogradu, Muzej Vojvodine u Novom Sadu i drugi, koji uglavnom u svojim kolekcijama sadrže arhivsku građu koja se odnosi na političku i naučnu istoriju, etnografiju i dr. Navedeni muzeji koje učenici navode iz obe grupe E i K, se odnose na muzeologiju koja nije u direktnoj vezi sa umetničkim stvaralaštvom likovnih i vizuelnih umetnosti. Muzeji koji su još jedna paradigma nastave likovne i vizuelne kulture, a koji plene pažnju svojim postojanjem prvo kao primeri arhitekture koji učestvuju u oblikovanju javnog prostora i ujedno razvijaju vizuelnu kulturu. Muzeji imaju posebnu „multifunkcionalnu“ ulogu u razvijanju vizuelne kulture, jer na prvom mestu promovišu savremenu arhitekturu spoljnog i unutrašnjeg prostora u kom se promovišu kolekcije i umetnike.

Gimnazija kao vaspitno-obrazovna institucija, u okviru nastave predmeta Likovna kultura mora da poučava o velikim umetničkim događajima kroz istoriju do danas, reprezentativnim muzeološko-galerijskim praksama kao što su Tejt modern, Britanski Muzej, i Nacionalna galerija u Londonu, Orsej, Luvr, Žorž Pompidu u Parizu, Hamburger banhof u Berlinu, Pegi Gugenhajm u Berlinu, Veneciji, Njujorku, Prado u Španiji, MUMOK, Albertina, Leopold u Beču i mnogi drugi su nezaobilazni primeri u poučavanju likovne kulture a koji predstavljaju koordinate izložbenih prostora na svetskoj mapi. Ulogom muzeološko-galerijske prakse u afirmisanju vizuelne kulture i determinisanju reprezentativnih izlagačkih prostora posebno se bavio italijanski istoričar i kritičar umetnosti Akile Bonito Oliva (Achille Bonito Oliva) . On upravo ukazuje na sintezu moderne i savremene arhitekture, kolekcija i umetnika, Upravo ova označena celina muzeja, kolekcija i njihovih stvaraoca su nezaobilazni sadržaji nastave likovne/vizuelne kulture. Primere samo od nekih koje navodimo kao što su Muzej Gugenhajm u Bilbau koji je projektovao arhitekta Frenk O. Geri (Frank Gehry) 1997. godine, Muzej savremene umetnosti u Barseloni arhitekte Ričarda Majera (Richard Meier) koji datira iz 1995. godine, Muzej Hijazam u Helsinkiju delo arhitekte Stivena Hola (Steven Holl) 1998. godine, nezaobilazna MOMA *(*engl. *The Museum of Modern Art)* 1929. u Njujorku, dok je zgrada na današnjoj lokaciji (koja je kasnije izgrađena) osmislila je grupa arhitekata Tanaguči, Ston i Gudvin (Yoshio Taniguchi, Edward Durell Stone, Philip Goodwin), (Oliva 2010).

Izložbeni prostori su građeni i stvarani za publiku, koja se prvo formira kroz školsko obrazovanje i posebno kultiviše kroz deo nastave koji je planiran u segmentu „rad van učionice" predmeta Likovna kultura.

Rezultat *inicijalnog testiranja*, u analizi hipoteze H2, pokazao je da su korelacije između ukupnog skora i pojedinačnih delova inicijalnog testa, statistički značajne i pozitivne, pri čemu intenzitet varira od umereno niskog do veoma visokog ($r = .22 - .94$), (Rezultat inicijalnog testa prikazan je na Grafikonu 2, u poglavlju 4.1., Rezultati istraživanja). Uočeno je da postoje značajne razlike u postignuću na inicijalnom testu između grupa ($t(101) = -2.04$, $p < .05$), pri čemu učenici iz E grupe postižu više skorove (AS = 64.83, SD = 12.11) od učenika iz K grupe (AS = 59.75, SD = 13.12). Kako bi se izračunala veličina efekta ovih razlika, primenjana je formula za računanje Kohenovog d statistika. Kako je $d = 0.40$, zaključeno je da je veličina efekta ovih razlika mala. Hipoteza H2 je odbačena. Eksperimentalna grupa je postigla nešto bolji rezultat na *inicijalnom testu,* što je zaključeno analizom dobijenih rezultata, ali to nije uticalo na eksperimentalni proces.

U daljem eksperimentalnom delu pedagoškog istraživanja, predmet analize bila je paradigma novomedijske umetničke prakse i savremene umetničke tendencije u nastavno-obrazovnom programu. Evalucijom sadržaja koji su primenjeni u nastavi, pratili su se efekti učeničkih znanja prema utvrđenim ciljevima i zadacima koji su formulisani u *posebnom kurikulumu* koji u opsežnoj studiji *Kurikulum*[20]*,* Cindrića i grupe autora piše: „Kurikulum omogućava da nastavni proces promišlja drugačije dimenzije nastave, nastave koja otvara mogućnost sjedinjavanja učeničkih i nastavničkih potreba u obrazovno-vaspitnom radu, posebno pri realizaciji eksperimentalnih istraživanja, akcijskih istraživanja i inovacija" (Cindrić, Miljković i Strgar 2010: 92). Upravo ovaj *posebni kurikulum* je osmišljen za potrebe ovog istraživanaja a koji je prikazan kroz 11 metodskih jedinica u poglavlju 3. Metodologija istraživanja, potpoglavlja 3.10.1. Sadržaj i redosled nastavnih jedinica u eksperimentalnoj E grupi.

Finalno testiranje učenika usledilo je nakon završenog nastavnog ciklusa koji je bio okosnica pedagoškog istraživanja, u kom se radilo sa paralelnim grupama i primenom novih medija i IK tehnologije na kreiranim nastavnim sadržajima. Vrednovanje eksperimentalnog programa dovelo je do intenziviranja celokupne delatnosti škole i do snažnije saradnje učenika i nastavnika. Nastava koja je izvedena u eksperimentalnim grupama u dva odeljenja, u 2. razredima opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja u Gimnaziji „Svetozar Marković" u Novom Sadu, koncipirana je prema važećem nastavnom planu i programu za predmet Likovna kultura za gimnazije, za 2. razred opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja prema celinama I i II, koje se izvode u prvom polugodištu i koje su planirane sa po 15 časova, prema školskom kalendaru koji je usvojen za školsku 2016/17. godinu. Po ovim sadržajima je konstruisan operativni plan rada sa učenicima E i K grupe (Prilog 8.1.). Kako je nastava, po školskom rasporedu pla-

[20] „Tradicionalno se kurikulum definiše kao sadržaj vaspitanja i obrazovanja koji je određen nastavnim planom i programom. Međutim, 30-ih godina 20. veka, kurikulum se razume znatno šire, što znači da se proširuje na delovanje svih strukturnih činilaca školske socijalizacije" (Cindrić, Miljković i Strugar 2010: 79).

niranom za predmet Likovne kulture realizovana u vidu blok-nastave sa 2 časa nedeljno, svake druge nedelje, u skladu sa tim su odabrane i nastavne celine koje su povezane i razrađene po metodskim jedinicama. Inovativni, eksperimentalni program, pored postojećih sadržaja sadržavao je i teme nove medijske umetničke produkcije. Korelacijom kao metodičkim pristupom, povezivali su se postojeći utvrđeni sadržaji tradicionalnog stvaralaštva sa savremenom umetničkom produkcijom koja je izvedena putem novih medija. Jedan od primera korelacije koja je vršena u eksperimentalnoj nastavi je dovodio u vezu teme fresko slikarstva visoke renesanse sa temama dela koje se svrstavaju u savremeno stvaralaštvo, tačnije novomedijsku umetničku praksu, umetnosti koje su posredovane digitalnim medijima. Fresko-slikarstvo razmatrano je kroz biblijsku temu *Masolinijeve Pijete*, *Kapela Brankači-Firenca* (1401–1428). Novozavetna biblijska scena zastupljena je i kao tema u video radu američkog umetnika, i jednog od najvažnijih predstavnika video umetnosti Bil Vajole (Bill Viola), sa čijim je stvaralaštvom vršena korelacija. Video rad *Izranjanje* čiji je motiv pijeta[21] (Pietà), (Farthing 2010) nastao je 2002. godine u trajanju od 12 minuta. Umetnik Bil Vajola bio je direktno inspirisan reprezentativnom freskom iz *Kapele Brankači*. Isti motiv, religijske teme prikazan je učenicima kroz dva različita medija: 1. slikarstva-fresko tehnike i 2. novomedijske umetničke prakse – video umetnosti digitalnog medija. Korelacija prikazana u pripremi nastavne jedinice Likovne i primenjene umetnosti/vizuelna komunikacija – tradicionalne discipline i novi mediji; od slikarstva do pokretnih slika: GIF i Video art (Prilog 8.5). Korelacija kao metodički pristup (Jensen 2003; Đorđević 2011) koji je korišten u eksperimentalnoj nastavi, doprineo je boljem razumevanju novomedijske umetničke prakse, upoznavanju sa stvaralaštvom umetnika savremene umetničke scene kao i uočavanju kontinualnog stvaralaštva istorije umetnosti. Takođe, ovaj korelacijski pristup u didaktičkom radu, podsticao je i dijalošku metodu, vizuelnu metodu i metodu učenja prema modelu (uzoru). U didaktičkom radu je sprovedena i strategija integrativnog učenja koje je usmereno ka učeniku i to ne samo na njegov kognitivni aspekt razvoja, nego sa intencijom na celovito povezivanje kognitivnog, socijalnog i moralnog učenja (Cindrić, Miljković i Strgar 2010; Jelavić 2008), na razvoj kritičkog mišljenja i podsticanje imaginacije. Rezultat ovakvog načina poučavanja, gde je metodska jedinica bazirana na tradicionalnoj umetnosti, koja ispunjava i prati zvaničan nastavni plan i program ali se povezuje i sa novim medijskim sadržajima, sa umetničkom praksom – video umetnosti digitalnog medija, pokazao je svoj efekat u znanju učenika na finalnom testu (4.1. Rezultati testiranja znanja učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe) i potvrdio hipotezu H3, H4 i H5.

Naša svakodnevica opterećena je brojnim sociološkim krizama i pojavama koje su dovele do brojnih problema koji opterećuju vaspitanje i obrazovanje dece i mladih, koje traže određena rešenja, između ostalog i kroz programske nastavne sadržaje. Novi mediji, digitalni prostor i internet su postali prostor mladih i odraslih, prostor u kome se svakodnevno krećemo i komuniciramo. Video igrice su jedan od decenijskih društvenih problema koji utiču na odra-

[21] Pietà (ital. *saosećanje, milosrđe*) ili blagoslov Hrista je u hrišćanskoj ikonografiji motiv Blažene Device Marije koja drži mrtvo telo Isusa u krilu (Farthing 2010: 530).

stanje mladih, i jedan od uzročnika porasta vršnjačkog nasilja kako odrasli često objašnjavaju. Mladi se često identifikuju sa filmskim junacima, strip junacima i glavnim protagonistima video igrica gde je rat glavna tema i zamišljaju da natprirodne moći poseduju i oni sami (Maravić 2011).

Razna istraživanja koje Maravić pominje u svojoj studiji *Kritike politike i fenomenologije video igara* (2011), ukazuju na termin moralne panike koja se javlja u društvu govoreći o štetnosti ovog fenomena popularne kulture. Igranje video igara, pedagozi, roditelji i javnost su okarakterisali kao vrstu zavisnosti od digitalne slike, gubljenje vremena kod populacije mladih, koja je u delikatnom i osetljivom životnom dobu. Svaka zabrana koja se postavlja kao pedagoška mera, kao vrsta kazne ili u preventivne svrhe, u ovom uzrastu stvara otpor i bunt. Autor Maravić u svojoj studiji (2011), ipak govori i o pozitivnim aspektima video igara koje podstiču medijsku pismenost i kulturu, razvijaju vizuelne komunikacije i razumevanje proizvoda popularne kulture.

Fenomen novih medija i nove medijske produkcije, koja se ponekad očitava kao društveni problem ali i kao mogući potencijal tinejdžera, pratio se u eksperimentalnoj nastavi likovne kulture u našem radu. Video igre pružaju, najpre vizuelnu senzaciju koja okupira mlade i koja je definisana u eksperimentalnom pristupu nastavi. Primena medija u našem eksperimentu, nije imala cilj konfrontaciju prema mladima, već razmatranje, medijskog delovanja kroz drugačiji, afirmativni pristup, koji može da doprinose razvoju znanja, kognicije kod mladih, ali jednako i razvoju motivacije – tolerancije, razumevanja i brige u odnosima između mladih i odraslih, učenika i pedagoga, kao i roditelja.

Zbog ovog promišljanja o što efikasnijem rešavanju problema koje stvaraju video igrice, korelacijskim pristupom koji je primenjivan u obradi nastavnih jedinica a koje su sadržane u posebnom kurikulumu (Cindrić, Miljković i Strugar 2010) inovativnog pristupa u eksperimentalnoj nastavi, razmatrao se pojam video igara kroz sociološke i umetničke fenomene. Ako se ipak osvrnemo i na didaktičke zadatke o poučavanju, gde se nastava kreira i usmerava prema potrebama učenika, kritički odnos prema video igricama stvara još veću konfrontaciju između adolescenata-učenika i odraslih. Metodska jedinica *Neoklasicizam stilske karakteristike – game design* (dizajn video igara), (Prilog 8.5. pripreme za čas) povezuje istoriju kulture, teoriju umetnosti, istoriju umetnosti, teme i motive neoklasicizma sa novomedijskom praksom. Analiza reprezentativnog dela Žak-Luj Davida, *Napoleon prelazi Alpe* 1802/3; (ulje na platnu, 264 × 231 cm; Austrijska galerija Belvedere, Beč) bavila se istorijsko-političkim okolnostima vremena u kom je stvarao jedan od glavnih predstavnika neoklasicizma u Francuskoj. Detaljnom analizom slike i predstavljanjem autora ovog dela, ujedno je prikazan i galerijski prostor Belvedere gde se nalazi ovo reprezentativno delo. U okviru obrade pomenute metodske jedinice, nazanačena su i ostala umetnička dela ove reprezentativne kolekcije. Napoleon kao istorijska ličnost, bio je inspiracija za kreiranje strateške igrice[22] koja je predstavila jednu od bitaka francuske vojske.

[22] Official SEGA Napoleon Total War video game Peninsular Campaign [HD] trailer; https://www.youtube.com/watch?v=2IV3B-QPvrg

U ovom segmentu eksperimentalne nastave determinisan je pojam video igara, video dizajna i animacije.

Video igre se dovode u vezu sa zabavom, ali u savremenom društvu one su postale mediji sa velikim i raznovrsnim potencijalom za prenošenje poruka, znanja i ideologija u tehnološki sofisticiranom svetu. Ovaj fenomen koji je najviše okupirao tinejdžere, sve više privlači pažnju i drugih populacija. U društveno-ekonomskim aspektima video igre se izdvajaju kao bitan činilac popularne i medijske kulture, koji je uticao na formiranje nove industrije koja je zapažena i vrlo tražena na tržištu. Zbog sve vidljivije pozicije video igara neophodno je govoriti o ovom fenomenu u kontekstu savremene društvene i kulturne stvarnosti. Video igre mogu da se determinišu kao sredstvo u promovisanju vrednosti, ideja, konstrukciji društvene realnosti, rodnih i rasnih identiteta, političkom i etičkom i umetničkom delovanju (Maravić 2011: 8).

Umetničko delovanje video igara percipira se upravo kroz njihovo vizuelno oblikovanje u digitalnom prostoru. Video dizajn se determiniše i vezuje za sve oblike novomedijskog stvaralaštva. Ova poveznica likovnih i primenjenih umetnosti i dizajna na primerima video igara u nastavi predmeta Likovna kultura, proizvelo je novu dinamiku rada eksperimentalne nastave koja se mogla definisati kao integrativna nastava. Integrativna nastava je okosnica ovoga rada, i u našem eksperimentalnoj nastavi reflektovala se kroz pojam video umetnosti i kroz digitalnu tehnologiju. Integrativni pristup u nastavi, odnosi se na pristup učenju koji podržava celovit razvoj učenika i povezuje kognitivno, socijalno i moralno učenje (Cindrić, Miljković i Strugar 2010). Takođe, u integrativnom pristupu učenici su prepoznavali, određivali i vrednovali estetske karakteristike i razvijali kritički odnos prema savremenom stvaralaštvu putem novih medija. Afirmisanje video igara kao segmenta popularne kulture na časovima Likovne kulture posebno je motivisao učenike da promišljaju i vrednuju ovu vrstu stvrarlaštva kroz društveni i umetnički aspekt. Vizuelni govor video-igrica bio je u fokusu nastave, gde su učenici analizirali kompoziciju pojedinih fremova, u okviru kojih su određivali likovne elemente i principe komponovanja.

Na časovima Likovne kulture koji su se odvijali prema eksperimentalnom i inovativnom programu, dizajn video igara/*game design* je predstavljen kao umetnička forma popularne umetnosti koja u polju vizuelnih umetnosti ima svoje mesto i vrednost. Ovom prilikom, o video igrama se govorilo kroz afirmativni umetnički diskurs u kom su se pronalazili vrednosni elementi vizuelnog govora. To znači da se govorilo o narativnom aspektu video igre koji je na ovim primerima bio u vezi sa temama i motivima tradicionalnog stvaralaštva koji je sadržan u ekranskoj slici. Poučavanje i učenje o novomedijskoj praksi odvijalo se kroz obradu tema video umetnosti, dizajniranje video igara, animaciju, mapiranje i dr. Prepoznavanje likovnog govora učenici su tražili kroz analogiju slikarskog diskursa i pikturalnih vrednosti u odnosu na vizuelne komunikacije digitalnih medija. Kao i svaki drugi kulturni artefakt video igre konstituišu i/ili konstruišu pogled na svet. One, kao i druge igre, predstavljaju društveni oblik kontrole života. Poput radija, televizije i filma, video igre nisu imune na prenos ideoloških poruka upakovanih u kontekst zabave (Maravić 2011: 10).

Zbog ove sociološke uloge, nastava predmeta Likovna kultura je okrenula u svoju korist, u korist učenika, sve one vrednosti vizuelnog govora i kultivisanja medijske pismenosti kroz aspekte popularne, medijske kulture koja im je poznata i bliska. Ambijent digitalnog prostora u kom su mladi smešteni i gde se suvereno kreću, pospešuju svakodnevno vizuelnu komunikaciju i preispituje njihovu medijsku pismenost.

Teorijske analize *vizuelnog studija* doprinele su razumevanju razlike (uloge i funkcije) visoke umetnosti i popularne kulture, i dala su vredan doprinos u promišljanju intencija i strategija didaktičkog rada u našem eksperimentu vezanom za likovnu kulturu (Paić 2008; Purgar 2009). Teorijska razmatranja studija kulture uspela su da se distanciraju od eltističkog stanovišta, odnosno stava da se pod pojmom kulture podrazumevaju samo umetnička dela visoke umetnosti, već ukazuju na značaj savremenih tehnologija koje su nove kreativne industrije označile kao komercijalne zabave mase. Umetnički proizvodi popularne kulture zbog toga su shvaćene kao 'niže' umetnosti ili oblici kulture koji su posledica lošeg ukusa. Zbog toga su video igre svrstane u proizvode dela koji pripadaju čisto komercijalnim vrednostima, što ovaj vid stvaralaštva u startu deklasira (Maravić 2011).

Kreiranje metodskih jedinica inovativnog programa i izbor novomedijskih umetničkih praksi bio je ograničen i sužavao se prema utvrđenom fondu časova za polugodište (15 časova) u kom je vršeno eksperimentalno istraživanje i nizom drugih okolnosti koji su određivali realizaciju nastave predmeta Likovna kultura. Veliku ulogu na koncipiranje sadržaja eksperimentalne nastave sa paralelnim grupama, imali su preliminarni rezultati inicijalnog testiranja. Komparativnom analizom dobijenih preliminarnih rezultata *inicijalnog testiranja*, sadržaja nastavnog plana i programa i fondom časova koji je predviđen za predmet Likovna kultura, uobličen je operativni plan rada.

Metodske jedinice operativnog plana i programa za odeljenja eksperimentalne (E) grupe učenika, osmišljene su tako, što su teme Likovne i primenjene umetnosti i Prostor, dopunjene pojmovima iz oblasti teorije umetnosti. Definisanje pojmova kao što su: moderna, postmoderna i savremena likovna/vizuelna umetnost doprinose razumevanju uloge i značaja savremenih umetnika i umetnosti u našem vremenu. Novi pojmovi koji su uvršetni u programske sadržaje, imali su za cilj uspostavljanje veze između tradicionalnog umetničkog stvaralaštva i savremene umetničke prakse. Ovo je učinjeno, da bi se ostvario jedan od postavljenih zadataka u nastavnom planu i programu predmeta Likovna kultura za gimnazije (Prilog 8.1.), a koji je definisan na sledeći način: "… da bi se unapređivala likovna pismenost i podsticala vizuelna i verbalna komunikacija prema tradicionalnim i savremenim medijima; kao i motivisanje učenika na samostalno pronalaženje, sistematizovanje i korišćenje informacija iz različitih izvora."

Evaluacija nastavno-obrazovnog programa (Kiper & Mische 2008) koja je izvršena inicijalnim testiranjem, pokazala je da ovaj zadatak nije ostvaren. Zadatak koji nije ostvaren u nastavnom procesu predmeta Likovna kultura u 1. razredu kod učenika eksperimentalnog istraživanja je u vezi sa četvrtim delom inicijalnog testa, i koji se odnosi na savremenu umetnost (prikazano u poglavlju 4. Rezultati istraživanja).

U skladu sa rezultatima *inicijalnog testiranja*, operativni plan i program za eksperimentalno istraživanje, nije samo uspostavljao diskurs savremenog i tradicionalnog umetničkog stvaralaštva putem novih medija, već i ujednačen odnos zastupljenosti teorijsko-praktičnih umetničkih oblasti iz kojih se razmatra umetničko stvaralaštvo. Kreiranim programom koji je primenjen u nastavnom procesu eksperimentalnog dela istraživanja, ujednačeni su sadržaji iz teorije umetnosti, teorije forme i istorije umetnosti kao i sama umetnička praksa koja se ilustruje u nastavi što se može videti u navedenim naslovima metodskih jedinica:

1. Nastavna celina: *Pojam umetnosti*; metodska jedinica: *Pojam umetnosti-moderna, postmoderna i neka nova moderna; vizuelne umetnosti* (determinisanje pojma umetnosti, vizuelne i likovne umetnosti, vremenske i prostorne, dramske, muzičke, književnost).

2. Nastavna celina: *Pojam umetnosti;* metodska jedinica: *Likovne i primenjene umetnosti/vizuelna komunikacija* - tradicionalne discipline i novi mediji; od slikarstva do pokretnih slika: GIF i Video art.

3. Nastavna celina: *Barokna umetnost;* metodska jedinica: *Barokna umetnost – stilske karakteristike* od nastanka i gde ih prepoznajemo danas u digitalnoj umetnosti (od analognog do digitalnog; film, video spot;).

4. Nastavna celina:*Barokna umetnost;*metodska jedinica: *Barok u Italiji* - mesto otkrivanja (teme i elementi baroka u savremenom oblikovanju vizuelnih umetnosti).

5. Nastavna celina: *Barokna umetnost*; metodska jedinica: *Barok u Francuskoj*- likovni govor (animacija, film, mapiranje).

6. Nastavna celina: Barok; metodska jedinica: *Barok u Španiji*- likovni govor, (fotografija, savremeno slikarsvo).

7. Nastavna celina: *Barok;* metodska jedinica*:Barok na severu Evrope– stilske karakteristike* – likovni govor u savremenoj umetničkoj.

8. Nastavna celina: *Barok i rokoko;* metodska jedinica: *Rokoko – stilske karakteristike* – likovni govor u savremenoj umetničkoj praksi modnog dizajna.

9. Nastavna celina: *Neoklasicizam;* metodska jedinica: *Neoklasicizam stilske karakteristike* – likovni govor u novomedijskoj umetničkoj praksi.

10. Nastavna celina: *Romantizam*; metodska jedinica: *Romantizam- arhitektura i dizajn enterijera – digitalno oblikovanje.*

Finalno testiranje je pokazalo značajne razlike korelacije u znanju između ukupnog skora i delova testa, koje su statistički značajne i pozitivne, pri čemu intenzitet varijara je od umereno visokog do veoma niskog (r = .22 - .94, što se može videti u Tabeli 3, u delu 4. Rezultati istraživanja). Finalni test pokazao je značajnu razliku u znanju K i E grupe učenika po delovima testa. U prvoj grupi pitanja koja su se odnosila na teoriju umetnosti (1–8. Pitanja; Prilog 8.3.) razlika u rezultatu znanja u ovoj grupi pitanja između E i K grupi je niska (r = .23). Pitanja su ispitivala razumevanje pojmova likovna umetnost i primenjena umetnost, pojmova koji su dati u nastavnom planu i programu za predmet Likovna kultura za gimnazije 2. razreda opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja, a odnosi se na teme iz prve celine opšteg dela (Prilog 8.1).

Određivanje pojmova likovnih umetnosti i disciplina, slikarskih tehnika i materijala kao i određivanje formi koje oblikuju primenjene umetnosti i dizajn. Anilizirani i tumačeni su pojmovi dizajna, stripa, scenskog dizajna i arhitekture. Komparativnom analizom nastavnog plana i programa, i udžbeničke literature, može se utvrditi da je ovaj deo teorije umetnosti i forme, nedovoljno zastupljen u programu predmeta Likovna kultura. Što se može potvrditi na sledećem, izdvojenom primeru likovne umetnosti koje su obrađene kroz nabrajanje likovnih disciplina i medija: crtež, slikarstvo, skulptura i grafika sa nedovoljno informacija. Ova tvrdnja se potvrđuje i izvodom iz teksta koji se nalazi u udžbeničkoj, preporučenoj udžbeničkoj literaturi od strane prosvetnih vlasti:

„Crtež je likovni rad u kojem umetnik linijama stvara oblike na dvodimenzionalnoj površini. Crtež se izvodi linijama, a može se bojiti ili senčiti. Crtanje je početni korak likovnog stvaranja jer umetnik osmišljava svoje delo (sliku, skulpturu, zgradu i sl.) praveći primarni crtež ili skicu. Postoje različite vrste umetničkog crteža: kroki, karikatura, studija. Pribor za crtanje nije se mnogo menjao tokom istorije, pa su olovka, ugalj i mastilo materijali koje umetnici i danas koriste za rad na crtežu.” (Županić-Šuica 2015: 9). Navedeni citat je i ujedno sve što se odnosi na crtež kao likovnu disciplinu u udžbeničkoj literaturi. Sagledavajući autore koji su se prevashodno bavili likovnom praksom i likovnom pedagogijom kao što su Pavle Vasić, Radenko Mišević, Jadranka Damjanov, Zoran Pavlović, Kosta Bogdanović i analizom literature ovih eminentnih umetnika i pedagoga, kao i portala *art education*, crtež se analizira i prati kroz teoriju forme (principe komponovanja i likovne elemente), sagledavanjem njegove funkcije i razvoja kroz istoriju umetnosti, kroz tehnike, tehnologije medije i pre svega kao polaznom osnovom u stvaralaštvu likovnih i vizuelnih umetnosti (Vasić 1959; Mišević 1989; Damjanov 1991). Analizom udžbeničke literature u celosti, za predmet Likovna kultura, za 2. razred gimnazija opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja crtežu kao mediju se ne pridaje dovoljna pažnja.

Takođe i slikarstvo, skulptura i grafika, kao i pojam arhitekture je obrađen tekstualno na isti način (Županić-Šuica 2015: 8–15).

U *finalnom testu*, u drugoj grupi pitanja, koja su se odnosila na nove medije, određivali su se pojmovi GIF-a (*Graphics Interchange Format*), zatim video umetnost, animacija, novi likovni mediji, kao i određivanje umetnika video arta i novomedijskih umetničkih praksi i dr. Rezultati vezani za deo novomedijske umetničke prakse (13–17. pitanja; Prilog 8.3.) daju značajne razlike u rezultatima znanja E grupe učenika u odnosu na K grupu učenika i njihovo poznavanje savremene umetničke prakse. Korelacija paralelnih E i K grupe je $r = .95$ što je veoma visoka razlika u postignutom rezultatu (Tabela 3, u delu 4. Rezultati istraživanja), u korist E grupe.

Novi mediji u udžbeničkoj literaturi su zastupljeni na strani 14 i 15 (Županić-Šuica 2015) u sledećem pasusu:

„Novi tehnološki izumi u 19. veku – fotografija i film – bili su u početku prihvaćeni kao sredstva zabave za komercijalne potrebe. Međutim, veoma brzo su uočene prednosti umet-

ničkog izražavanja u ovim medijima. Iako su to složene umetnosti koje spajaju književnost, muziku i pozorište, u postupku nastanka fotografije, filma i animiranog filma, koriste se likovni elementi i načela komponovanja kao i u svim likovnim disciplinama.

Fotografija se dobija delovanjem svetlosti na određenu fotoosetljivu podlogu. Fotografija izražava subjektivan stav umetnika prema stvarnosti koju on beleži foto-aparatom. Prema svojoj nameni, fotografija može biti primenjena i umetnička.

Film je posebna umetnička oblast koja spaja nekoliko vrsta umetnosti. Film je specifičan po tome što se ostvaruje i u prostoru, a ima i vremensko trajanje. Osnovna izražajna sredstva filmskih umetnika su slike, zvuk i pokret. Animirani film je složena stvaralačka forma koja spaja likovnu i filmsku umetnost. Vrste animiranog filma su: crtani film, lutkarska animacija, animacija glinenim figurama, kolažna animacija i kompjuterska animacija" (Županić-Šuica 2015: 14–15).

Citirani tekst je ujedno i deo koji je obrađen u vezi sa novim medijima u udžbeničkoj literaturi za predmet Likovna kultura, za 2. razred opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja a koji je preporučen od prosvetnih vlasti.

Novi mediji su vrlo nejasno i nedovoljno zastupljeni u literaturi koja je namenjena predmetu Likovna kultura učenicima u gimnazijama. Ne razmatra se diskurs filma i fotografije prema 'starim' – analognim aparatima i tehnikama i novim medijima – digitalnih tehnologija. Distinkciju *starih* medija i *novih* u kontekstu teorije umetnosti, vizuelnih studija i studija kulture, problematizovali su mnogi autori. Autor Šuvaković je sve pojmove u vezi sa umetničkim teorijsko-praktičnim stvaralaštvom, konkretno o novomedijskoj umetničkoj praksi sakupio, sistematizovao i determinisao u *Pojmovniku teorije umetnosti* (2011). Ova doktorska disertacija, u poglavlju 2. Teorijiski okvir, i u podnaslovu 2.2.3. Pojam novih medija u savremenoj umetničkoj praksi, bavi se pojmom novih medija i njegovim određenjem. Novi mediji u umetnosti se označavaju kroz umetničke prakse, kroz koje se uvode „nove" do tada „nekorišćene" medije u tradicionalno definisani medijski identitet umetničkih disciplina. Novomedijskom umetničkom praksom se determiniše umetnost koja se prevodi nestandardnim medijem u standardizovanu zatvorenu umetničku disciplinu. U ovom radu u teorijskom okviru, referišu se značajni autori Paić, Purgar, Bruski-Uzelac, Ransijer i dr., koji su sagledali novomedijsku umetničku praksu u polju likovnih/vizuelnih umetnosti.

Značajan doprinos razvoju fotografije i filma kao medija vizuelnih umetnosti u nastavi i metodičkom pristupu, dao je Krešimir Mikić (2001) koji kaže da je film u nastavi, deo medijske kulture. Mikić upravo definiše film u današnjem vremenu: „Film je u današnjem društvu samo jedno od sredstava saopštavanja, odnosno komuniciranja sa gledaocima. Mediji se (kada govorimo o vizuelnim medijima) temelje na filmu (fotografiji) kao svom ishodištu, nakon čega slede televizija, video, DVD, ono što danas nazivamo multimedijima (kompjuter, CD-ROM i drugo) i likovna oprema (dizajn) kada se govori vizuelnim komunikacijama" (Mikić 2001: 8).

Mikić u svojoj studiji o filmu putuje kroz vreme i prostor, od starih tehnologija i celuloidne trake do digitalnog formata. Upravo ova tranzicija filma iz tradicionalnog tehnološ-

kog diskursa, prešao je u digitalni zapis i dopunio je novomedijsku umetničku praksu. Ako sagledavamo video-umetnost kao najbližeg srodnika filmske umetnosti, koja je nastala još u postmodernističkom vremenu umetničkog stvaralaštva druge polovine 20. veka, tačnije 60-ih godina na čelu sa Nam Džun Pajkom (Nam Jun Paik) Bil Violom (Bill Viola) nezaobilazni je deo medijske kulture i još više vizuelne kulture (Mikić 2001).

Fotografija, film, video umetnost, video instalacije i druge umetničke prakse koje su nastajale nekada u likovnom području analognim tehnologijama, digitalizacijom prešle su u polje vizuelnih umetnosti što danas označavamo *novim medijima* u umetničkoj praksi i što su nezaobilazni sadržaji u nastavi likovne kulture.

Novi mediji su tema koja je poslednjih godina u naučno-umetničkim krugovima, inicirala veliki broj istraživanja koja su otvorila debate i čije su diskusije u toku. Teorija umetnosti, postavlja pojam digitalne umetnosti, kao savremeno umetničko stvaralaštvo novomedijske kulture, veoma široko u kontekstu raznorodnih umetničkih praksi koje klasifikuje prema kriterijumu tretmana tehnologije:

„1) Digitalizacija tradicionalnih umetničkih formi podrazumeva upotrebu digitalne tehnologije kao novog alata za reoblikovanje, redefinisanje i proširivanje opsega tradicionalnih umetničkih formi. Na taj način nastaju novi oblici kao što su digitalna fotografija, digitalni film, digitalna muzika, digitalni teatar, sajberformans, tehnoperformans, digitalna/tehno opera itd.

2) Umetničke forme razvijene za digitalni prostor koje koriste tehnologiju kao primarni medij proizvode se, čuvaju i predstavljaju isključivo u digitalnom prostoru. Tako su nastale: kompjuterska umetnost, kibernetička umetnost, sajber-umetnost, umetnost virtuelne realnosti, umetnost kompjuterske multimedije, biotehnološka umetnost i sl.

3) Metaforična upotreba pojma digitalizacije kao procesa oslobađanja, odbacivanja suvišnih informacija da bi se došlo do pojma i/ili koncepta. U metaforičkom smislu termin digitalno može se primeniti na umetnosti koje ne prikazuju svet na osnovu analoških relacija pojavnosti dela i izgleda objekta prikazivanja (uključujući apstraktno slikarstvo, književnost i muziku)“, (Stojnić 2015: 67).

Stojnić razmatra teoriju izvođenja u digitalnoj umetnosti i zaključuje da je u digitalnoj umetnosti uvek na snazi izvođenje koje se dešava u realnom vremenu unutar digitalnog sistema. U pitanju je izvođenje u kom je glavni performer digitalni sistem koji ne zahteva ali dopušta ljudsko ko-izvođenje (Stojnić 2015: 69–70).

Eksperimentalna grupa je na časovima predmeta Likovna kultura pratila i navedene karakteristike (frem, animacija, montaža) digitalne umetnosti i razumevanje njenih fenomena, koje se reflektovalo i na znanje učenika koje prikazuje rezultat *finalnog testiranja* kod odgovora na pitanja grupa o novomedijskoj umetničkoj praksi: 20, 22, 23, 25 i 27, E grupe u odnosu na K grupu. Učenici eksperimentalne E grupe su razumeli, uočavali, definisali i tačno određivali pojmove GIF-a, video umetnosti, video instalacija, dizajna video-igara, digitalne fotografije, animacije. Takođe, navodili i imena umetnika savremene umetničke prakse (prikaz rezultata u 4. poglavlju).

Velika razlika u rezultatima E i K grupe, uočava se i u delu savremene umetničke prakse, kod zadatka otvorenog tipa, u kome se traži navođenje imena umetnika recentne umetničke scene, kao i poznavanje reprezentativnih kolekcija muzeja i galerija. Učenici E grupe postigli su značajno bolje rezultate što je prikazano u poglavlju 4. Rezultati finalnog testa (Grafikoni 8, 9 i 10). Rezultat ovog dela finalnog testa je upravo bio usmeren na to da ukaže u kolikoj meri učenici prate tendencije savremene umetničke scene. Učenici E grupe su navodili veliki broj muzeja i galerija čija su se reprezentativna dela analizirala u okviru inovativne nastave:

Luvr, Modern Tejt, Muzej Savremene umetnosti Vojvodine, Muzej Albertina, Britanski muzej, Muzej Orsej, Galerija Haos, Galerija Blok, Narodni muzej Beograd, Muzej Belvedere, Galerija Gemelde Berlin, Istorijski muzej Beč, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog u Novom Sadu, Galerija Matice srpske Novi Sad.

Rezultati E grupe učenika u vezi sa navođenjem umetnika savremene umetničke prakse na finalnom testu bio je značajno drugačiji i bolji: Bil Viola, Dejvid Stendiš, Eni Libpvic, Lusijan Frojd, Vivijan Vestvud, Marina Abramović, Eniš Kapur, Raša Todosijević, Demijan Hirst.

O rezultatima finalnog testiranja, neophodno je sagledati deo predmeta Likovna kultura koji pripada istoriji umetnosti, a čije polje je najzastupljenije u poučavnju predmeta Likovne kulture u gimnazijama. U prethodnim delovima doktorske disertacije, pisano je o velikom obimu istorije umetnosti kao delu programa prema nedeljnom i godišnjem fondu planiranih časova. Stilske epohe i umetnički pravci su preovladali kao sadržaji nastavnog programa, i čine platformu teorijske građe u preporučenoj udžbeničkoj literaturi.

Grupe pitanja o istoriji umetnosti na finalnom testu su koncipirane od (18–28. Pitanja; Prilog 8.3.). Finalni test K i E grupe, prikazuje značajnu razliku u boljim rezultatima E grupe u odnosu na K grupu. Pitanja iz istorije umetnosti pratila su usvojena znanja u vezi sa stilskim karakteristikama a koja su se odnosila na: period nastanka baroka, principe komponovanja u periodu baroknog likovnog stvaralaštva kao i najvažnijim pojmovima i definicijama likovnih disciplina i tehnika, kao i određivanje predstavnika ove epohe. Uočavanje sličnosti i razlika baroka i rokokoa, kako u likovnim tako i u primenjenim umetnostima 16. i 17. veka u Evropi.

Proveravano je znanje o nastavnim temama neoklasicizma i romantizma, najvažnijim stilskim odrednicama u kontekstu razvoja istorije kulture kroz primere reprezentativnih umetničkih dela i autora disciplina: arhitekture, skulpture, slikarstva, grafike i crteža. Takođe, traženi su primeri primenjenih umetnosti ovog vremena. Finalni test je kroz pitanja višestrukog odgovora, ispitivao vezu motiva i tema neoklasicizma i romantizma i ispitivao svojevrsnu korelaciju tradicionalnog nasleđa i savremene umetničke prakse (Prilog 8.3.).

Najpopularnije monografsko izdanje, Istorija umetnosti H. V. Jansena (1987) i dopunjeno izdanje Istorija umetnosti E. V., kao i druga mnogobrojna literatura, koja je usko profilisana prema epohama, kao i stilovima i prezentacijom umetničkog likovnog stvaralašta, pretočena je u udžbenik predmeta Likovna kultura za 1. i 2. razred gimnazija ne samo opšteg i prirodno-matematičkog usmerenja, već i za ostala usmerenja, društvenog i filološkog. Udžbenici za

gimnazije iz predmeta Likovna kultura, sadržajno više pripadaju literaturi koja je namenjena za predmet Istorija umetnosti.

Kada se rezultat finalnog testiranja sagleda u krajnjem skoru, uočava se značajna razlika u usvojenim znanjima E i K grupe učenika posle završene eksperimentalne nastave. Učenici koji su imali nastavu po inovativnom, tačnije, redizajniranom programu koji je bio orijentisan prema novomedijskoj umetničkoj praksi, ostvarili su bolje rezultate u prepoznavanju, razumevanju i određivanju umetničkog stvaralaštva u odnosu na grupu učenika koji su nastavu pratili po ustaljenom, tradicionalnom načinu o likovnim umetnostima. Zbog toga je hipoteza H3, u potpunosti potvrđena.

Posebna hipoteza H4 se odnosila na pretpostavku da nastavnici predmeta Likovna kultura u gimnazijama više obrađuju klasične teorijsko-praktične sadržaje vezane za nastavni plan i program likovne kulture, i u našem radu je potvrđena. Sagledavanjem odgovora na anketna pitanja nastavnici su u najvećem procentu likovni umetnici (68.8%) i sa stečenom licencom za rad (68.75%). Mali broj nastavnika u gimnaziji su istoričari umetnosti (25%) i primenjeni umetnici (6.3%). Ovaj podatak prikazuje da se nastava iz predmeta Likovna kultura ne poučava iz likovnih umetnosti, kroz teorijsko-praktičan rad u svim gimnazijama na teritoriji Vojvodine (ukupan broj: 31 državna i 4 privatne gimnazije[23]). Profesori ovog umetničkog predmeta, smatraju da nastavni plan i program, kao i udžbenik, nemaju dovoljno zastupljenih sadržaja iz savremene umetnosti i novomedijske umetničke prakse i smatraju da je naziv predmeta u korelaciji sa sadržajem koji se predaje (Rezultat 4.2.1. Interpretacija rezultata ankete za nastavnike prema hipotezi H4). Nastavnici u gimnazijama tvrde da nisu u punoj meri opremljeni savremenom tehnologijom i savremenim didaktičkim sredstvima, da nemaju svoj kabinet (68.75%) u kom se odvija nastava samo iz predmeta Likovne kulture, nego se tu nastava odvija još iz nekih predmeta. Takođe, velika većina nastavnika, (81.20%) nema pripremnu prostoriju za praktičnu nastavu i nema dostupan internet koji bi mogli da koriste u toku same nastave. Najčešće nastavu izvode po utvrđenoj i ustaljenoj metodičkoj praksi, kako za teorijski tako i praktični deo nastave.

Priprema za čas koja je ključ nastave, nedovoljno je oslonjena na nove medije i digitalnu tehnologiju. Zbog toga navode da za pripremu nastave koriste metodičko-didaktička sredstva: Power Point/Prezi prezentaciju 18,67%; motivacione sadržaje u digitalnom formatu (video radove, digitalne fotografije, audio zapise i dr.) 18.67%; digitalne publikacije (monografije, specijalizovane časopise za umetnost, kataloge izložbi) 13%; internet (veb-stranice reprezentativnih muzeja i galerija, tzv. virtualni muzej) 17.33%; preporučeni udžbenik za učenike 17.33%, preporučenu literaturu za nastavnike 12%, nešto drugo 2.67%. Na temelju Ankete za nastavnike kao i postavljenih ciljeva i zadataka u istraživanju, ispitali smo koji su mediji i tehnike zastupljeni u teorijsko-praktičnoj nastavi predmeta Likovna kultura. Nastavnici najčešće koriste medij slikanja i slikarske tehnike 24.14%, kombinovane tehnike 20.69%, vajanje 17.24%, digi-

[23] Pokrajnski sekretarijat za obrazovanje, propise, upravu nacionalne manjine nacionalne zajednice AP Vojvodina, Republika Srbija. http://www.puma.vojvodina.gov.rs/

talnu fotografiju 15.52, video art 10.43%, grafiku i grafičke likovne tehnike 5.17%, instalacije 5.17%, analognu fotografiju 1.72%, dok crtanje nije zastupljeno u nastavi (potpoglavlje 4.2.1.; Rezultat je prikazan na Grafikonu br. 16 i 19).

5.2 Uloga nastavnika u osavremenjavanju nastave predmeta Likovna kultura

Potvrđivanje pretpostavke da nastavnici izvode nastavu po tradicionalnom i ustaljenom načinu, potvrđuju i odgovori na otvoreno pitanje o praćenju savremene umetničke prakse i navođenje umetnika recentne umetničke scene.

Nastavnici su na otvorenom pitanju navodili samo po jedno ime umetnika nacionalne ili međunarodne umetničke prakse: Marina Abramović, Benksi, Gormlej, Raša Todosijević, Demijan Hirst, Grupa Kolektiv, Trejsi Emin, Vladimir Veličković, Mirko Ilić. Sva navedena imena pripadaju umetnicima više likovnih umetnosti, performansa, strit arta koji su obeležili poslednje dve decenije 20. veka i 21. veka do danas. Takođe navode se i imena koja pripadaju više postmoderni kao što je Polok (1912–1956), Endi Vorhol (1928–1987) i Lusijan Frojd (1922–2011), Mića Popović (1923–1996), slikar srpskog postmodernističkog slikarstva, koji u udžbeničkoj literaturi nije zastupljen zbog toga što ni ovaj period nije obrađen. Nastavnici navođenjem ovih imena po pitanju savremene umetničke prakse, ostavljaju utisak da se ne bave savremenom umetnošću u potpunosti i da distinkcija stvaralaštva druge polovine 20. veka u odnosu na 21. vek, nije tema kojom se bave u nastavi. Navedeni odgovori anketnog upitnika (grupa pitanja I, II i III; pitanja od 1–30; Prilog 8.3.) upućuju da se nastava predmeta Likovna kultura ostvaruje na ustaljen, tradicionalan način i da se ne razvija i ne unapređuje najčešće zbog oskudnih tehničkih uslova u gimnazijama kao vaspitno-obrazovnim institucijama. Nastavnici često odgovaraju da prate nove trendove s vremena na vreme, i najčešće samostalno, preko interneta. Tehnike praktičnog rada i materijali pripadaju tradicionalnim pristupom rada temperom kada se slika, olovkom kada se crta i kombinovanjem likovnih tehnika što smatraju nešto savremenijim pristupom u izvođenju praktičnog zadatka u nastavi.

Pretpostavka da nastavnici rade na tradicionalan način potvrđuje postavljenu hipotezu H4, međutim, na određeni način, implicite govori da profesori „rade na sebi i nastavi“ naspram datih mogućnosti koje škola i država pružaju.

Četvrta grupa anketnih pitanja više govori o proceni nastavnika u vezi sa novim medijima u nastavi kao didaktičkom alatu i poučavanju pomoću softverskih programa. Anketni upitnik je pratio nastavnička mišljenja o novomedijskoj praksi i digitalnoj tehnologiji kao alatu, te nije merio stepen medijske pismenosti, tako da ne možemo davati validnije informacije vezano za medijsku pismenost nastavnika. Upitnik je tražio od nastavnika više odgovore informativnog karaktera, o digitalnoj tehnologiji u funkciji didaktike i digitalne tehnologije u funkciji umetničkog stvaralaštava, što u suštini, ne mora da reflektuje i nivo njihove medijske pismenosti (pitanja od 30–44, Prilog 8.2.).

Kada se radi o kompjuteru, kao o novom mediju u nastavi, anketa prikazuje podatak o tome da nastavnik može da upotrebi kompjuter u nastavi, ali, da veoma često, kompjuter nema pristup internetu. Takođe, kompjuteri u nastavi nisu dostupni svim učenicima u odeljenju, što uskraćuje mogućnost interaktivne nastave koja otvara perspektivu grupnog rada, istraživačkog pristupa i dolaženja do rezultata međusobno učenika i učenika zajedno sa predmetnim nastavnikom. U tome je i glavno značenje interaktivnog učenja: initerakcija između učenika i nastavnika, te učenika i učenika. U ovaj odnos, učenici ulaze sa prethodnim fondom znanja i umeća, aktivno ga ulažu u učenje kako bi sami (ili uz nastavničku podršku i pomoć) konstruisali svoje znanje. U interaktivnom učenju smisao učenja je proces konstruisanja znanja. Novi mediji kao didaktički alati, bi doprineli upravo ovom osposobljavanju učenika i nastavnika za aktivno učestvovanje u nastavi, za korisno pretraživanje i upotrebu različitih izvora informacija odnosno znanja, razvijanja kritičkog mišljenja, vrednovanja i zauzimanje i odbranu stavova o spornim pitanjima (Cindrić, Miljković i Strugar 2010: 176).

Nove tehnologije nastavnici koriste najviše za privatne potrebe i u svakodnevnom radu u nastavi, koju pripremaju van škole. Medijsku pismenost, pojedini profesori su sticali pohađanjem informatičkih kurseva u privatnim školama 3.85%, pohađanjem akreditovanih seminara za nastavnike od strane ZUOV-a 34.62%, kao i samostalno, prateći *on-line* kurseve i video-tutorijale 61.54% (Grafikon 21).

Odgovor na 33. pitanje (Prilog 8.2.) reflektuje prepoznavanje ishoda učenja putem novih medija koji bi doprinosili: isključivo teorijskom znanju iz istorije umetnosti i praktičnom radu u polju likovnih disciplina 4.58% ispitanika, razumevanju moderne umetnosti 8.50%, za savremenu umetničku praksu vizuelnih umetnosti 7.48%, savremeni dizajn 8.50%, film 9.80%, pozorišnu umetnost 9.15%, arhitekturu i prostorno planiranje 8.50%, video art 9.15%, veb-dizajn 9.80%, animaciju, dizajn i funkcije video igara 8.50%, kao i intermedijalna istraživanja 7.19% (Tabela 15).

Iz anketnih odgovora nastavnika zaključuje se da ih skromna tehnička opremljenost učionica, u kojima održavaju nastavu, onemogućava da uvedu nove medije kao didaktički alat u nastavu i tako je osavremene, i na taj način, osnaže kvalitet predmeta Likovna kultura. Nastavnici se protive upotrebi mobilnih telefona u nastavi jer smatraju da oni ne doprinose kvalitetu nastave i učenja. Takođe, tvrde da mobilni telefoni, nisu pogodni za stvaranje i kreiranje umetničkog rada pomoću kamere ili dodatnih aplikacija. Od savremenih softverskih programa koriste *Photoshop*, *Coreldraw*, *Artweaver* ili neki drugi, ali ga ne navode precizno, mada ima i nastavnika koji navode da ne koriste ni jedan od softverskih programa. Ovi odgovori samo preciziraju stanje nastave predmeta Likovna kultura u gimnazijama. Novi mediji se nedovoljno, a negde se skoro i ne primenjuju u nastavi zbog loših tehničkih uslova, kao i nedostatka savremene tehnike i digitalnih medija u učionicama/kabinetima gde se izvodi nastava predmeta Likovna kultura. Medijska pismenost nastavnika ne može da se vrednuje kroz odgovore naše ankete, već kroz druge instrumente merenja koji mogu biti konstruisani samo za testiranje ovih

znanja i veština. Eksterna evaluacija škola od strane prosvetnih vlasti u budućim istraživanjima može dati validniji i precizniji podatak o navedenoj problematici.

Na temelju prethodno postavljenih hipoteza konstruisana je i poslednja, posebna, H6 hipoteza, kojom se pretpostavlja, da na temelju urađenog istraživanja, postoji mogućnost unapređenja nastave likovne kulture, odnosno novo definisanje, redefinisanje i ponovno oblikovanje postojećeg predmeta Likovna kultura u predmet Vizuelna kultura u gimnaziji.

Pedagoško istraživanje koje je bilo usmereno na gimnaziju kao vaspitno-obrazovnu instituciju i predmet Likovna kultura, pokazalo je brojne nedostatke ali i pozitivne rezultate. Najvažniji deo istraživanja odnosio se na samu nastavu i eksperimentalno istraživanje sa paralelnim grupama. Efekti učenja eksperimentalnih E odeljenja u nastavi, primenom novih medija i novih IK tehnologija, pokazali su snažnije usvojena znanja na finalnom testu, u odnosu na K odeljenja, a koja su se odnosila na novomedijsku umetničku praksu i savremenu umetnost. Učenici 2. razreda gimnazije opšteg smera, kada se govori o ishodima učenja, mogu da odrede razliku u pojmovima umetnosti, likovnim i primenjenim umetnostima, disciplinama i medijima, da definišu determinante koje prave razliku između tradicionalnog stvaralaštva, moderne, postmoderne i savremene umetnosti kroz sagledavanje tema, motiva i medija. Novomedijsku praksu prepoznaju, razumeju i razlikuju u kontekstu vizuelnog stvaralaštva.

Analizom dobijenih rezultata ankete, na prvom mestu se pratio profil nastavnika koji predaju predmet Likovna kultura u gimnazijama. Ovaj podatak je bio vrlo važan zbog nastave koja pripada likovnoj pedagogiji srednjoškolskog obrazovanja, a koji je u gimnaziji postavljen kao teorijsko-praktičan predmet. Nastava likovne kulture koja je u gimnaziji sadržana kroz polje teorije umetnosti, obuhvata i jedan manji fond nastavnih jedinica koji se odnosi i na izvođenje praktične nastave i koja se bavi likovnim stvaralaštvom. Sagledavanjem nastvanog plana i programa predmeta Likovna kultura za gimnazije, zaključuje se da nastavnici koji vode nastavu ovog predmeta, moraju biti likovni umetnici čija je primarna struka iz polja likovnih ili primenjenih umetnosti. Nastavnici koji su završili umetničke akademije i/ili fakultete, stekli su znanja i veštine iz polja likovnih/vizuelnih umetnosti kako iz teorijsko-praktičnog dela slikarstva, skulpture, grafike, crteža, fotografije, novih likovnih medija, primenjenih umetnosti i dizajna, tako i iz teorije umetnosti, istorije umetnosti i metodičko-psiholoških predmeta. Prosvetna vlast je za vođenje ovog predmeta postavila mnogo širi spektar zvanja u pravilnicima o zapošljavanju u gimnazijama[24], koja obuhvataju i istoričare umetnosti i druge obrazovne profile koji u diplomi osnovnih studija sadrži navedene oblasti za predmet Likovna kultura. Pravilnikom je utvrđeno da nastavnici moraju imati i stečenu master diplomu, a kasnije i položenu licencu za rad u nastavi.

U anketi za nastavnike, koja je konstruisana za potrebe ovog istraživanja, koja je distribuirana elektronskim putem na teritoriji AP Vojvodina, pratio se i profil nastavnika i njihovo mišljenje o predmetu Likovna kultura koji predaju u gimnazijama. Iz dobijenih rezultata na

[24] ZUOV– Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Republika Srbija; Zakonska regulativa za gimnazije. http://www.zuov.gov.rs/poslovi/nastavni-planovi/nastavni-planovi-os-i-ss/

pitanja iz ankete, zaključujemo da u gimnazijama ima najviše nastavnika sa završenom umetničkom akademijom/fakultetom likovnih umetnosti (68.75%), zatim filozofski fakultet – istorija umetnosti (25%) i fakultet primenjenih umetnosti (6.25%). Takođe, nastavnici koji rade u nastavi, završili su i master studije (47.75%), iz polja umetnosti ili nauke. Takođe, visok je procenat ispitanika koji su stekli licencu za rad u nastavi likovne kulture (68.75%) i onih (18.75%) koji su u procesu polaganja za državni ispit/licencu pri Pokrajnskom sekretarujatu za obrazovanje u Novom Sadu. Nastavnici se u najvećem broju bave isključivo likovnom pedagogijom, i povremeno umetničkom praksom, koju publikuju u javnosti. Uz ove dve navedene aktivnosti, ispitanici povremeno prate aktuelna dešavanja na umetničkoj sceni (68%), (navedeni rezultati su prikazani u poglavlju 4, u delu rezultati hipoteze H4). Nastavnike likovne kulture u gimnazijama, u velikoj meri, čine likovni umetnici koji su po svom obrazovanju i masteri sa stečenom licencom. Nije zanemarljiv procenat istoričara umetnosti, koji imaju master diplomu i stečenu licencu za rad. Ovo otvara jedno novo problemsko pitanje, koje upućuje na kompetencije rada istoričara umetnosti u vođenju predmeta Likovna kultura, s obzirom da u strukturi studijskog programa[25] Istorija umetnosti na Filozofskom fakultetu, Univerziteta u Beogradu nije implementirana metodika likovne kulture, nego isključivo metodika istorije umetnosti na trećoj godini studija. Takođe, studenti istorije umetnosti, u svom studijskom programu, nisu upoznati sa predmetima koji razvijaju umetničku praksu, a što je izuzetno važno za poučavanje likovne kulture u gimnazijama i ostalim stručnim školama srednjoškolskog obrazovanja. Ovo takođe, implikuje činjenicu, da nastavnici koji predaju likovnu kulturu, a koji su istoričari umetnosti, nemaju kompetencije za rad u teorijsko-praktičnom delu likovnih disciplina, tehnologija i tehnika i da njihova percepcija nastave proizilazi iz perspektive istoričara umetnosti. Takođe i sami autori udžbenika za gimnazije, literaturu su sastavili isključivo iz oblasti istorije umetnosti. Ovaj udžbenik preporučile su nadležne prosvetne vlasti, oni koji su kreirali i predmetni kurikulum/nastavni plan i program za likovnu kulturu (sadržaje i zadatke). Ishodi i standardi za predmet Likovne kulture u gimnazijama još uvek nisu formulisani, što se može ustanoviti na zvaničnom sajtu Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja[26]. Sadržaj nastavnog programa nije usklađen sa planiranim fondom časova. Takođe, mnoge teme iz programa predmeta Likovna kultura nisu dovoljno obrađene u udžbeničkoj literaturi.

Anketirani nastavnici predmeta Likovna kultura u gimnazijama, u velikom procentu (93.75%) smatraju da se predmet bavi likovnim i vizuelnim umetnostima tradicionalnog nasleđa putem istorije umetnosti i da obuhvata vizuelne umetnosti i savremenu umetničku praksu, dok je izuzetno mali broj nastavnika koji misle da je predmet baziran na likovnim umetnostima i da se sagledava iz perspektive istorije umetnosti i isključivo iz ugla tradicionalnog nasleđa (Prikaz rezultata potpoglavlje 4.2.1. Interpretacija rezultata ankete za nastavnike prema hipotezi H4; Tabela 9). Velika većina nastavnika (62.50%) smatra da je naziv predmeta Likovne

[25] Struktura studijskog programa Istorija umetnosti Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu; https://www.f.bg.ac.rs/sr-lat/istorija_umetnosti/program_studija.php?IDK=3872

[26] ZUOV – Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Republika Srbija; http://www.zuov.gov.rs/poslovi/nastavni-planovi/nastavni-planovi-os-i-ss/

kulture u korelaciji sa nastavnim sadržajima koji se obrađuju, dok (31.25%) smatra da naziv predmeta koji predaju nije u korelaciji sa sadržajima koji se obrađuju u nastavi (potpoglavlje 4.2.1.; Grafikon 15). Nastavnici smatraju da udžbenik ne sadrži u dovoljnoj meri teme koje se odnose na nove medije u likovnim i vizuelnim umetnostima (31.25%), dok 68.75% smatra da su navedene teme zastupljene delimično (Tabela 10).

Sve ovo upućuje na redizajniranje postojećeg predmeta Likovna kultura, koje je moguće ako se najpre definišu obrazovni standardi za srednjoškolsko obrazovanje iz oblasti likovne kulture, koje, prosvetne vlasti u Republici Srbiji, još uvek nisu definisale. Međutim, postoje istraživanja koja su postavila obrazovne standarde za predmet Vizuelna kultura u nekim evropskim zemljama a koji mogu pokrenuti razmatranje ovog pitanja i kod nas. U tom smislu, zanimljive su opservacije obrazovnih standarda upravo za vizuelnu umetnost koje je postavio College Board (2013).

U Finskoj, kategorije ključnih standarda sadržaja predmeta koji se bave likovnim i vizuelnim umetnostima uključuju: vizuelnu ekspresiju i mišljenje; znanje o umetnosti i kulturnu ekspertizu; estetiku, arhitekturu i dizajn prostora, te medijsku i vizuelnu komunikaciju. U Švedskoj standardi se svode na izradu slika, sredstava za izradu slika i na analizu slika. Za razliku od Švedske, u Sjedinjenim Američkim Državama, standardi sadržaja znatno su šire određeni. Oni uključuju: razumevanje i primenu medija, tehnika i procesa; upotrebu znanja o strukturama i funkcijama; izbor i vrednovanje određenog nastavnog sadržaja, simbola i ideja; razumevanje vizuelnih umetnosti u odnosu na istoriju kulture, uz povezivanje vizuelnih umetnosti i drugih disciplina.

Kao što u umetničkom obrazovanju i vaspitanju ne postoje jedinstveni standardi sadržaja, tako nema jedinstvenih načina vrednovanja ishoda i stečenih kompetencija. Oni se razlikuju zavisno od toga da li je reč o kurikulumu za osnovno ili srednje obrazovanje, ili od vrste i prirode umetničke prakse. Tako se, pored ostalog, za vrednovanje koriste indikatori postignuća (Kanada), opisi dobre prakse (Finska), opis učeničkog praktičnog rada koji je povezan sa specifičnim sadržajima na kraju svakog razreda (Švedska) ili posebni kriterijumi za vrednovanje različitih sposobnosti (Singapur).

Obrazovni standardi i ostvarivanje kurikuluma iz oblasti umetnosti u vezi je sa postizanjem nekoliko tzv. sekundarnih vaspitno-obrazovnih ciljeva, kao što je povezivanje s lokalnom zajednicom i umetnicima, rad van učionice (posete galerijama, upoznavanje sa galerijskom, muzeološkom, pozorišnom praksom, direktan rad sa umetnicima). Uz to, standardi predviđaju integraciju umetničkih sadržaja u druge nastavne predmete i kros-kurikulumsko povezivanje. Studija obrazovnih standarda za umetničko obrazovanje i vaspitanje takođe je istakla vezu sa okolinom (održivi razvoj, arhitektura, dizajn, svakodnevna estetika i graditeljstvo). Standardi gotovo svih zemalja uključenih u navedenu studiju, navode ulogu umetničkog vaspitanja i obrazovanja u učenju o sopstvenom kulturnom nasleđu i upoznavanja učenika sa umetnošću drugih kultura ističući pri tome važnost kulturnog konteksta. Standardi za umetničko vaspitanje i obrazovanje redovno sadrže još jedan cilj koji je vezan za učeničko zadovoljstvo, osećaj vrednosti i vlastite dobrobiti zbog umetničkog stvaralaštva College Board (2013).

6. ZAKLJUČCI NA OSNOVU NAJVAŽNIJIH REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Pedagoško istraživanje čiji je predmet bio *Uloga novih medija u nastavi predmeta Likovna kultura u gimnazijama*, reflektovalo je prave vrednosti poučavanja i učenja o umetnosti, ali i sve ono što nastavnu praksu opterećuje. Likovna kultura je oduvek bio predmet koji je nudio sadržaje koji su podsticali imaginaciju, intuiciju i kretaivnost. Vizuelne senzacije koje korespondiraju sa mladima i odraslima, otvaraju brojne mogućnosti spoznaje vidljivog sveta oko nas. Učenjem likovnih i vizuelnih umetnosti u obrazovanju, naročito u gimnaziji kao vaspitno-obrazovnoj instituciji, obezbeđuje se kontinuirani proces kultivisanja svesti o opštoj kulturi, posebno formiranja ukusa koji će slediti prave vrednosti umetničkog stvaralaštva.

Uspon digitalne tehnologije često se tumači kao potčinjavanje likovnih umetnosti popularnoj kulturi koja je značenski komercijalna i svima dostupna. Zbog toga su *novi mediji*, kao krovni naziv za digitalne umetnosti, izabrani za razmatranje u nastavi likovne kulture u gimnazijama iz dva aspekta: 1. novi mediji kao didaktički alat pomoću koga je jedino moguće poučavati i 2. o novomedijskoj umetničkoj praksi. Jedino putem novomedijskih didaktičkih alata, moguće je pratiti, gledati, razumeti i novomedijsku umetničku praksu bilo kroz dimenziju visoke umetnosti ili iz aspekta popularne umetnosti tj. kulture.

Likovna kultura kao predmet u gimnazijama zastupljen je na svim usmerenjima: opšteg tipa i prirodno-matematičkog usmerenja u 1. i 2. razredu (sa godišnjim fondom časova 37 i 35); filološkog tipa i društveno-jezičkog usmerenja u 1, 2, 3, i 4. razredu (sa godišnjim fondom časova 37, 35, 36 i 32). Nastava ovog predmeta zasnovana je na teorijsko-praktičnom radu sa po dva časa praktičnog rada u svakom polugodištu. Nastavni plan i program za ovaj predmet konceptualno nije menjan od 90-ih godina prošlog veka, kada je gimnazija kao škola vraćena u sistem školovanja u Republici Srbiji.

Tokom pedagoškog istraživanja sa paralelnim grupama eksperimentalnom i kontrolnom (E i K) učenika u 2. razredu opšteg tipa gimnazija; nastavna tema Novi mediji u umetničkom stvaralaštvu koji povezuju tradicionalno umetničko nasleđe sa savremenim stvaralaštvom. Sa korelacijom kao didaktičkim pristupom, putem 10 metodskih jedinica, nastojali smo da dovodemo u vezu tradicionalan, uobičajeni način učenja predmeta Likovna kultura, sa novim temama i pojmovima novomedijske umetničke prakse visoke i popularne umetnosti.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 120 učenika u novosadskoj gimnaziji „Svetozar Marković“, i na osnovu rezultata ovog istraživanja, može se zaključiti sledeće:

1. Učenici obe gupe grupe (E i K) su pre i nakon realizacije navedenih nastavnih tema testirani istim instrumentima (testovima za objektivnu proveru znanja učenika iz likovne kulture) *inicijalnim i finalnim testom.*

2. Na početku istraživanja učenici su ujednačeni na osnovu opšteg uspeha i uspeha iz predmeta Likovna kultura. Kako bi se ispitala ujednačenost E i K grupe u odnosu na opšti uspeh učenika, primenjen je *t – test* za nezavisne uzorke i utvrđeno je da ne postoje značajne razlike u opštem uspehu učenika između grupa ($t(101) = 0.64$, $p = .526$). Kako svi učenici u obe grupe imaju ocenu 5 iz predmeta Likovna kultura, grupe se takođe ne razlikuju ni u odnosu na ocenu iz predmeta Likovne kulture.

3. Na *inicijalnom testu* znanja, E grupa je pokazala nešto bolje rezultate u odnosu na K grupu učenika. Korelacije između ukupnog skora i odeljaka *inicijalnog testa*, pokazale su se sve statistički značajne i pozitivne, pri čemu je intenzitet varirao od umereno niskog do veoma visokog ($r = .22 - .94$). Kako bi se izračunala veličina efekta ovih razlika, primenjana je formula za računanje Kohenovog d statistika. Kako je $d = 0.40$, zaključeno je da je veličina efekta ovih razlika mala i da nema uticaja na dalji tok istraživanja.

4. *Finalno testiranje*, ekspliciralo je razlike između K i E grupe na pojedinačnim varijablama rezultata, i sugerisao zaključak da su prisutne statistički značajne razlike između E i K grupe, kako na ukupnom skoru, tako i na sva četiri odeljka finalnog testa. Parcijalni eta kvadrat ($\eta 2p$; veličina efekta) ukazuje da su ove razlike izuzetno velike u korist E grupe.

5. *Anketa za nastavnike* potvrdila je da se nastava za predmet Likovna kultura odvija po ustaljenom i tradicionalnom načinu učenja zbog neadekvatne opremljenosti učionica i kabineta, koji često nastavnici i ne poseduju.

6. U profilu nastavnika predmeta Likovne kulture su u velikoj većini likovni umetnici i pedagozi, ali sve više su prisutni i istoričari umetnosti.

7. Rezultati istraživanja su pokazali da se primenom novih medija i IK tehnologija u nastavi postižu statistički značajno bolji rezultati u odnosu na tradicionalan način njihove obrade. Uvođenjem primera novomedijske umetnosti u odnosu povezivanja tradicionalnog i savremenog stvaralaštva u likovnoj kulturi, doprinosi da učenici bolje razumeju pojam umetnosti i njenu ulogu i funkciju u savremenom društvu.

U Republici Srbiji do sada se nije ozbiljnije, naučno utemeljeno i empirijski proverljivo, razmatrao predmet Likovna kultura u gimnazijama. Stoga, ova doktorska disertacija ima pionirsko nastojanje da osvetli neke aspekte stvarnog stanja ovog predmeta kao i da pruži neke mogućnosti osavremenjavanja nastave likovne kulture u gimnazijama. Ovo istraživanje samo je „odškrinulo vrata“ izuzetno složene problematike kojoj treba da se posveti šira struka, najpre iz oblasti vizuelnih umetnosti, zatim metodičara likovnih i vizuelnih umetnosti, nastavnika koji vode ovaj predmet, pedagoga, didaktičara, psihologa, sociologa, učenika i prosvetnih vlasti koje bi sve dobijene smernice, rezultate i zaključke trebalo da uobliči u zakonske okvire, zvanična dokumenta i propisane standarde.

Ovo pionirsko istraživanje, nije moglo sagledati sve aspekte i problematiku položaja predmeta Likovna kultura u gimnaziji. Zato je izbor teme istraživanja tražen u sadržajima nastavnog plana i programa i markiranja pojava u društvenoj stvarnosti, kroz praćenje tendencija savremenog umetničkog stvaralaštva i novomedijskih praksi, što nije sadržano u nastavnim planovima i programima. U ovoj disertaciji se kontinuirano koristio termin nastavni plan i program predmeta, iako je pojam predmetnog kurikuluma dominantniji u terminologiji van područja Srbije.

U disertaciji su sagledavani:

1. Rezultati znanja učenika eksperimentalne nastave u kojoj se sprovelo učenje putem novih medija.

2. Nastavni plan i program za predmet Likovna kultura koji je preobiman u odnosu na planirani fond časova.

3. Istorija umetnosti koja je u prevelikom obimu sadržana u nastavnim celinama.

4. Udžbenička literatura, tehnički uslovi rada ali i najvažnije – profil nastavnika koji realizuju nastavni plan i program predmeta Likovna kultura.

Preispitivanjem svega navedenog i postavljanjem u kauzalni odnos navedenih elemenata koji čine okosnicu nastave i predmeta Likovna kultura, moguće je definisati obrazovne standarde, koji su neophodni da bi se dalje redefinisali ciljevi, zadaci i ishodi učenja ovog predmeta. Polazište i platforma redefinisanja predmeta ukazuju na promene u teorijskim postavkama i diskusijama koje su započete krajem 20. veka a koje su se potvrdile u umetničkoj praksi, što se može sagledati i u teorijskom okviru ove disertacije u kojoj se utvrdilo da je likovna kultura postala deo vizuelne kulture.

U međunarodnom kontekstu, obrazovni standardi postignuća deo su obrazovnih politika koji artikulišu najvažnije zahteve obrazovanja. Pitanje obrazovanja u Srbiji u 21. veku razrađeno je u dokumentu Strategija obrazovanja u Srbiji 2020+. U tranzicionoj fazi ekonomskih, političkih i tehnoloških promena, neophodno je uspostaviti referentni okvir obrazovanja pomoću obrazovnih standarda.

Obrazovni standardi su alatka, instrument za organizaciju ideja i strukture određenog kurikuluma. Obrazovni standardi određuju znanja, veštine, stavove i pretpostavljaju vrednovanje postavljenih ciljeva i ishoda. Standardi su neophodni za unapređenje nastave, podizanje kvaliteta i efikasnosti učenja.

Obrazovni standardi nisu definisani za polje umetnosti u gimnazijskom obrazovanju. Njih je neophodno odrediti kako bi se suštinski reformisao i unapredio postojeći predmet Likovna kultura. Pomenuti predmet se bavi ne samo likovnim umetnostima već i drugim umetničkim poljima. Postojeći nastavni plan i program za predmet Likovna kultura je preobiman i nije u vezi sa tendecijama savremenog društva i potrebama mladih. Obrazovni standardi će pomoći da se precizira pojam vizuelnih umetnosti i redefiniše podela umetničkih disciplina u okviru oblasti. To će, uz ostalo, rezultirati i preimenovanjem predmeta iz Likovne kulture u Vizuelnu kulturu.

Na temelju ove nove postavke, moguće je definisati ciljeve, zadatke i ishode, a u skladu sa uzrastom mladih u gimnazijskom obrazovanju, i to za sve tipove gimnazija i razreda. Na taj način moguće je uskladiti obim novog kurikuluma sa planiranim fondom časova. Ovakve osnovne, funkcionalne promene mogle bi doprineti boljem razumevanju u vizuelnoj kulturi klasičnih i novih medija, tehnika i procesa; efikasnijoj upotrebi znanja o strukturama i funkcijama; simbolima i idejama.

Suštinski preoblikovan predmet sa novim nazivom Vizuelna kultura, razvijaće vizuelnu komunikaciju i medijsku pismenost. U srednjoškolskom obrazovanju i vaspitanju mladih izuzeno je važno održati kontinuitet estetskog obrazovanja i vaspitanja koje je stečeno u osnovnim školama a koje prelazi na višu etapu poučavanja o umetnosti. Poučavanje o značenju i značaju umetnosti, najvažniji je preduslov za održanje i napredak kulture jednog društva, a ključ uspeha poučavanja je u dobro koncipiranom kurikulumu oblikovanom pomoću obrazovnih standarda.

U ovom doktorskom radu, u kom smo se bavili likovnom kultrom u gimnazijama kao školama, tačnije umetnošću u obrazovanju adolescenata, samo su „odškrinuta vrata“ teme koja traži nova sagledavanja, novo definisanje i egzaktno određenje obrazovnih standarda u području likovne pedagogije.

Pedagoške implikacije

Rezultati ovog istraživanja približili su nas razumevanju, pridruživanju i standardizovanju vizuelnog umetničkog područja kroz predmet Likovna/Vizuelna kultura na svim etapama i oblicima obrazovanja, što je već učinjeno u mnogim evropskim zemljama. Samim tim i nastavnici koji su prvo likovni/vizuelni umetnici, ali i pedagozi ovog područja, mogu biti dodatno motivisani u unapređenju i razvijanju pojma vizuelnih umetnosti u samoj nastavi. Institucije obrazovanja, treba da iskoriste šansu da ojačaju medijske kompetencije svojih nastavnika i učenika, koje oni u nastavu donose iz svakodnevnog života, a čime bi se stvorila radna, podsticajna klima učenja i poučavanja.

Pojmovi savremene „visoke“ umetnosti bili bi jasniji naspram popularne umetnosti i kulture. Atraktivnost nastave putem novih medija je neosporna činjenica jer ide u korak sa stvarnim životom. Mladi danas traže praktične, logične i pragmatične situacije u nastavi, kako bi brzo i sa razumevanjem učili, a nastava uz pomoć novih medija, pomaže im da proces poučavanja i učenja, izađe iz, danas često prisutnog aspekta apstraktnosti.

7. LITERATURA

1. Alibabić, Š. (2008). „Konceptualne i organizacione karakteristike daljeg obrazovanja.”U: Š. Alibabić., Pejatović. A., *Obrazovanje i učenje – pretpostavke evropskih integracija.* Beograd: Čigoja štampa, 9–23.

2. Amstrong, T. (2006). *Višestruke inteligencije u razredu.* Zagreb: Educa.

3. Andevski, M. (2004). „TQM – možemo li upravljati kvalitetom u školama?”. *Pedagoška stvarnost, 50* (5–6): 358–365.

4. Andevski, M. (2008). *Umetnost komuniciranja.* Novi Sad: Cekom.

5. Andevski, M., Arsenijević, J., Jockov, M. (2017). „Role of Communication in Classroom Management”, *Anthropologist – International Journal of Contemporary and Applied Studies of Man, 28* (1–2): 69–78.

6. Andevski, M., Budić, S., Gajić, O. (2015). *Profesionalno delovanje u učionici – put ka refleksivnom praktičaru.* Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.

7. Andevski, M., Gajić, O., Budić, S. (2012). *Omladinski rad u potrazi za identitetom.* Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”.

8. Andevski, M., Vučković Ž. (2012). *Prolegomena za kritičku pedagogiju medija.* Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „“Mihailo Palov”.

9. Anderman, W., Anderman, E. M., Christopher, A. W. (2006). *Goals, Values, and Affect: Influences on Student Motivation,* in: P. A. Alexander, P. H. Winne (ed.), *Handbook of Educational Psychology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

10. Apple, M. (2012). *Ideologija i kurikulum.* Beograd: Fabrika knjiga.

11. Arden, P. (2007). *Kontekstualna umetnost.* Novi Sad: Muzej savremene umetnosti Vojvodine.

12. Argan, Đ. K. (2011). *Projekat i sudbina: Ogledi o modernoj, postmodernoj umetnosti i arhitekturi, industrijskom dizajnu, istoriji umetnosti i umetničkoj kritici.* Beograd: Orion Art.

13. Arnhajm, R. (1998). *Umetnost i vizuelno opažanje: Psihologija stvaralačkog gledanja.* Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

14. Arnhajm, R. (1985). *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

15. Arsenijević, J., Andevski, M. (2015). *Mreže medijske stvarnosti.* Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Pavlov”.

16. Avramović, Z., Vujačić, M. (2009). „Saradnja među nastavnicima”, *Pedagogija,* (64) (1): 112–123.

17. Banđur, V., Potkonjak, N. (2006). *Istraživački rad u školi: Akciona istraživanja.* Beograd: Savez pedagoških društava.

18. Bašić, S. (2007). Obrazovni standardi – didaktički pristup metodologiji izrade kurikuluma. U: Previšić, V. (ur.), *Kurikulum: teorija – metodologija – sadržaj – struktura.* Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta i Školska knjiga, 117–155.

20. Briski Uzelac, S. (2008). *Vizualni tekst.* Zagreb: CVS – Centar za vizuelne studije.

21. Bruner, J. (2000). *Kultura obrazovanja.* Zagreb: Educa.

22. Budić, S. (2011). *Strukturiranje znanja u nastavi.* Novi Sad: Filozofski fakultet.

23. Budić, S., Andevski, M. (2010). *Obrazovanje za pluralističko društvo.* Novi Sad: Filozofski fakultet.

24. Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum.* Zagreb: IEP-D2.

25. College Board (2013). *International Standards for Arts Education: A review of standards, practices, and expectations in thirteen countries and regions.* New York: The National Coalition for Core Arts Standards.

26. Čekić, J. (2015). *Izmeštanje horizonta.* Beograd: Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum.

27. Čudov, M. (2015). *Likovna kultura – udžbenik za 1. razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa.* Beograd: Klett.

28. Čudov, M. (2014). *Likovna kultura – udžbenik za 2. razred gimnazije drušveno jezičkog smera i specijalizovano – filološka odeljenja.* Beograd: Klett.

29. Damjanov, J. (1991). *Vizuelni jezik i likovna umjetnost.* Zagreb: Školska knjiga.

30. Delors, J. (1998). *Učenje: Blago u nama.* Zagreb: Educa.

31. Dewey, J. (1934/2005). *Art as Experience.* New York: A Perigee Book.

32. Duncum, P. (2009). „Visual Culture in Art Education", *Visual Art Research, 35*(1): 64–75.

33. Đelić, J. (2014) „Stavovi učitelja o standardima postignuća iz matematike na kraju prvog ciklusa", *Inovacije u nastavi, 27*(2): 56–70.

34. Đorđević, B. (2011). „Muzika i korelacija u razrednoj nastavi", *Norma, 16*(1): 43–56.

35. Đurić, D. (2011). *Diskursi popularne kulture.* Beograd: Fakultet za medije i komunikacije.

36. Efland, A. (2002). *Art and Cognition: Integrating the visual arts in the curriculum.* New York & London: Columbia University Teachers College.

37. Emery, L. (2002). *Teaching art in a Postmodern World.* Altona: Coomon Ground.

38. Farthing, S. (2010). *Umjetnost: Vodič kroz povijest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

39. Filipović, S. (2014). „Zvanični obrazovni standardi u oblasti likovne kulture za kraj obaveznog obrazovanja – kako prevazići nedostatke", *Kultura* (142): 243–261.

40. Freedman, K. (2003). *Teaching Visual Culture Curriculum, Aesthetics and the Social Life of Art.* New York and London: Columbia University Teachers College.

41. Galović, V., Karadžić, B. (1991). *Likovna kultura za srednje škole.* Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

42. Gardner, H. (2005). *Disciplinarni um: Obrazovanje kakvo zaslužuje svako dijete – s onu stranu činjenica i standardiziranih testova.* Zagreb: Educa.

43. Gavela, B. (2002). *Istorija umetnosti antičke Grčke.* Beograd: Naučna KMD.

44. Gir, Č. (2001). *Digitalna kultura.* Beograd: Clio.

45. Glazzard, J., Denby, N., Price, J. (2016). *Kako poučavati.* Zagreb: Educa.

46. Grau, O. (2008). *Virtuelna umetnost.* Beograd: Clio.

47. Greenberg, C. (1997). *Ogledi o posleratnoj američkoj umetnosti.* Novi Sad: Prometej.

48. Goodnow, J. (1977). *Children´s drawings.* Glasgow: Fontana Open Books Original.

49. Grgurić, N. (2003). *Oblikovanje papirom, alufolijom i didaktički neoblikovanim materijalima.* Zagreb: Educa.

50. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: Metodički priručnik.* Zagreb: Educa.

51. Gudjons, H., Teske R. i Winkel, R. (ur.). (1994). *Didaktičke teorije.* Zagreb: Educa.

52. Hemenway, P. (2009). *Tajni kod: Zlatni rez – tajanstvena formula koja vlada umjetnošću, prirodom i znanošću.* Zagreb: VBZ.

53. Henting, von, H. (2008). *Što je obrazovanje.* Zagreb: Educa.

54. Hill, A. C., Helmers, M. (2004). *Defining Visual Rhetorics.* London: Erlbaum Associates Publishers.

55. Hobsbaum, E. (2012). *Kraj kulture.* Beograd: Arhipelag.

56. Ilišin, V., Builet, D., D., Gvozdanović, A., Potočnik D. (2013). *Mladi u vremenu krize.* Zagreb: Institut za društvena istraživanja i Friedrich Ebert Stiftung.

Janson, E. F., Janson H. V. (2016). *Istorija umetnosti (dopunjeno izdanje)*. Beograd: Delfi.

57. Janson, H. V. (1987). *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

58. Jelavić, F. (2008). *Didaktika.* Zagreb: Naklada Slap.

59. Jensen, E. (2003). *Super-nastava.* Zagreb: Educa.

60. Jockov, M. (2016). „Vizuelna kultura i mladi". *Pedagoška stvarnost,* LXII(2): 348–361.

61. Jockov, M. (2015). „Zastupljenost suvremene umjetničke teorije i prakse u gimnazijskim kurikulima Likovne kulture". *Zbornik Konferencije Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Međunarodna znanstvena konferencija,* Opatija, april, 2015, 86–97.

62. Joksimović, A. (2006). Inicijalno školovanje i profesionalni razvoj nastavnika iz oblasti vizuelnih umetnosti u obaveznom obrazovanju kod nas i u svetu. Doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu u Beogradu 2006.

63. Joksimović, A. (2009). „Inicijalno školovanje, profil i uloga nastavnika vizuelnih umetnosti", *Nastava i vaspitanje,* (9): 73–89.

64. Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja.* Rijeka: Hofbauer p.o.

65. Kešelj, V., Marković, N. (2013). „Medijska pismenost tinejdžera u Srbiji". *Zbornik Filozofskog fakulteta: Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 5.* Novi Sad: Filozofski fakultet, Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene, (3): 93–103.

66. Kiper, H., Mischke, W. (2008). *Uvod u opću didaktiku.* Zagreb: Educa.

67. Klajn, I., Šipka, M. (2006). *Veliki rečnik stranih reči i izraza.* Novi Sad: Prometej.

68. Kloc, H. (1995). *Umetnost u 20. veku: Moderna – posmoderna – druga moderna.* Novi Sad: Svetovi.

69. Koković, D. (2009). *Društvo i obrazovni kapital.* Novi Sad: Meditteran Publishing.

70. Koković, D. (1994). *Sociologija obrazovanja.* Novi Sad: Matica srpska.

71. Koks, M. (2000). *Dečiji crteži.* Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

72. Košćec Bousfield, G., Loher, I., Bračun Filipović, J. (2015). „Istraživanje korištenja informacijsko-komunikacijskih tehnologija učenika od 5. do 8. Razreda". *Zbornik Konferencije Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Međunarodna znanstvena konferencij,* Opatija, april, 2015, 140–153.

73. Kuka, E. (2012). „Koncept neformalnog obrazovanja"*, Život i škola*, *58* (27): 197–203.

74. Labaš D., Mihovilović M. (2011). „Masovni mediji i semiotika masovne kulture", *Kroatologija*, *2* (1): 95–122.

75. Langmuir, E. & Lynton, N. (2000). *The Yale dictionary of ART&ARTIST.* New Haven and London: NB.

76. Lattke, S., Popović, K., Weickert, J. (2014). *Globalni kurikulum za obrazovanje i učenje odraslih.* Beograd: Društvo za obrazovanje odraslih.

77. Laven, R., Wagner, E., Zapp, K., Fütterer, W., Haanstra, F., Billmayer, F. (2015). Towards a Common European Framework of Reference on Visual Literacy (CEFR_VL) by ENViL. *Zbornik Konferencije Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Međunarodna znanstvena konferencija,* Opatija, april, 2015, 153–165.

78. Malinić, D., Komlenović, Đ., Stanišić, J. (2013). „Uticaj implementacije obrazovnih standarda na ocenjivanje i postignuće učenika: očekivanja nastavnika", *Nastava i vaspitanje*, (4), 576–590.

79. Manovič, L. (2015). *Jezik novih medija.* Beograd: Clio.

80. Maravić, M. (2011). *Kritika politike i fenomenologije video igara.* Novi Sad: Vojvođanska akademija nauka i umetnosti.

81. Maravić, M. (2014). „Moderne i postmoderne osnove umetničkog obrazovanja: Od likovne ka vizuelnoj kulturi", *Nastava i vaspitanje, 63* (2): 203–214.

82. Marsh, C. J. (1994). *Kurikulum: Temeljni pojmovi.* Zagreb: Educa.

83. Mayer, R. E. (2001). *Multimedia Learning.* New York: Cambridge University Press.

84. Mikić, K. (2001). *Film u nastavi medijske kulture.* Zagreb: Educa.

85. Milutinović, J. (2010). „Učenje u muzeju", *Povijest u nastavi*, VIII (2): 217–229.

86. Mišević, R. (1989). *Izbor tekstova za izučavanje Teorije forme.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

87. Mitrović, D. (1969). *Savremeni problemi estetskog vaspitanja.* Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika.

88. Muhovič, J. (1990). Odnos med otroškim likovnim izražanjem in likovno ustvarjalnostjo odraslih. *Anthropos,* 22, 3–4.

89. National Academy of Education (2009). *Standards, Assessment and Accountability*. Washington, DC: National Academy of Education.

90. Olić, S., Adamov, J. (2015). „Ostvarenost obrazovnih standarda za kraj obaveznog obrazovanja za nastavni predmet hemija", *Nastava i vaspitanje,* (2), 223–239.

91. Oliva, A. B. (2004). *Moderna umetnost 1770–1970–2000. I.* Beograd: Clio.

92. Oliva, A. B. (2005). *Moderna umetnost 1770–1970–2000. II.* Beograd: Clio.

93. Oliva, A. B. (2006). *Moderna umetnost 1770–1970–2000. III.* Beograd: Clio.

94. Oliva, A. B. (2010). *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

95. Paić, Ž. (2008). *Vizualne komunikacije.* Zagreb: CVS – Centar za vizualne studije.

96. Palekčić, M. (2007). „Od kurikuluma do obrazovnih standarda". U: Previšić, V. (ur.), *Kurikulum: teorije – metodologija – sadržaj – struktura*. Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta i Školska knjiga, 39–115.

97. Panić, V. (2005). *Psihologija i umetnost*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

98. Panić, V. (1999). *Razvoj, učenje i mera psihičkog.* Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

99. Pešikan, A. (2012). „Standardi u obrazovanju kao način podizanja kvaliteta obrazovanja", *Inovacije u obrazovanju*, *25*(1), 5–22.

100. Petrić, B. (2006). *Rečnik reforme obrazovanja.* Novi Sad: Pedagoški zavod Vojvodine.

100. Pirstinger, F. (2009). *Intervention Trought Art Education.* Graz: Catholic University, College of Education.

101. Pjotrovski, P. (2013). *Kritički muzej.* Beograd: Evropa Nostra Srbija, Centar za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

102. Poter, Dž. (2008). *Medijska pismenost.* Beograd: Clio.

103. Potkonjak, N. (1996). *Pedagoški leksikon.* Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

104. Previšić, V. (2007). *Kurikulum: teorije – metodologija – sadržaj – struktura.* Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

105. Purgar, K. (2009). *Vizualni studij: Umjetnost i mediji u doba slikovnog obrta.* Zagreb: CVS – Centar za vizualne studije.

106. Radojković, M., Miletić, M. (2006). *Komuniciranje, mediji i društvo.* Novi Sad: Stylos.

107. Ravich, D. (2010). *The Death and Life of the Great American School System: How Testing and Choice Are Undermining Education.* New York: Basic Books.

108. Read, H. (2007). *Modern Sculpture: A Concise History.* New York: Themes & Hudson.

109. Rodek, S. (2010). „Novi mediji i nova kultura učenja", *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva. 15*(2): 9–28.

110. Roeders, P. (2003). *Interaktivna nastava: Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

111. Ruhrberg, Sch., Fricke, H. (2005). *Art 20. Century*. Köln: Taschen.

112. Rush, M. (2003). *New Media in Art.* New York: Themes & Hudson.

113. Sahlberg, P. (2013). *Finske lekcije: Šta svet može da nauči iz obrazovnih reformi u Finskoj?.* Beograd: Navoli.

114. Savić, D. (2003). *Likovna kultura.* Sombor: Učiteljski fakultet.

115. Slijepčević, S. (2015). „Značaj informacione, medijske i tehnološke kompetetivnosti školskih pedagoga". *Zbornik Filozofskog fakulteta: Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 5.* Novi Sad: Filozofski fakultet, (5): 215–225.

116. *Službeni glasnik SRS – Prosvetni glasnik,* (2013). *Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju,* br. 17/2013.

117. SPSS Inc. Released 2007. SPSS for Windows, Version 16.0. Chicago, SPSS Inc.

118. Sokolović Ignjačević, M. (2014). „Standardi postignuća za predmet Muzička kultura u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji – uporedni prikaz", *Inovacije u nastavi*, *27*(2), 71–83.

119. Stojnić, A. (2015). *Teorija izvođenja u digitalnoj umetnosti.* Beograd: Fakultet za medije i komunikacije i Orion Art.

120. Strugar, V. (2014). „Educational Standards and Competences: New Didactical Areas?", *Život i škola*, *60*(1): 45–58.

121. Stuckenbrock, C., Töpper, B. (2005). *1000 Masterpieces of European Painting*. Könemann, Tandem Verlag GmbH.

122. Šiner, L. (2007). *Otkrivanje umetnosti.* Novi Sad: Adresa.

123. Šuvaković, M. (2011). *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

124. Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics, 6th ed*. Boston: Pearson.

125. Tabs, S. (2013). *Komunikacija: Principi i konteksti.* Beograd: Clio.

126. The group of authors (2012). *ICT in Primary Education Analytical survey*. Moscow: Published by the Institute for Information Technologies in Education UNESCO.

127. Thompson, J. (2016). *Vodič za rad s djecom i učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.* Zagreb: Educa.

128. Tkalac Verčić, A., Sičić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2014). *Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima.* Zagreb: M.E.P.

129. Tomas, G. (2015). *Kratak uvod u pedagogiju.* Zagreb: Educa.

130. Uzelac, M. (1993). *Uvod u estetiku.* Novi Sad: Prometej.

131.Vasić, P. (1959). *Uvod u likovne umetnosti.* Beograd: Narodna knjiga.

132. Vilotijević, M. (2000). *Didaktičke teorije i torije u učenja.* Beograd: Naučna knjiga.

133. Wilson, M. (2013). *How to Read Contemporary Art.* London: Thames & Hudson.

134. Wood, K. (2011). *Education: The Basics.* London and New York: Routledge.

135. Zhao, Y. (2012). *Sustizati ili voditi: Američko obrazovanje u doba globalizacije.* Zagreb: Educa.

136. Zupančič, T. (2001). *Likovno-ustvarjalni razvoj otrok v predšolskem obdobju*. Ljubljana: Debora.

137. Zupančič, T. (2006). *Metoda likovno-pedagoškega koncepta.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

138. Zupančič, T. (2015). „Slovenski učni načrt za predmet likovna umetnost v gimnazijskem programu v primerjavi s podobnimi dokumenti evropskih držav = Slovenian secondary school visual arts curriculum in comparison with similar European documents". *Revija za elementarno izobraževanje,* ISSN 1855–4431. [Tiskana izd.], 8(4): 65–85.

139. Zupančič, T. (2015). „Usporedba europskih srednjoškolskih nastavnih programa likovnih umjetnosti iz perspektive suvremene relevantnosti". *Zbornik Konferencije Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Međunarodna znanstvena konferencija,* Opatija, april, 2015, 188–198.

140. Zupančič, T., Köster, Annely, Torres de Eça, Teresa. (2015). „Grammar school students' opinions on the art curriculum: An Estonian, Portuguese and Slovenian comparative study", *CEPS journal, 5(3)*: 33-50, http://www.cepsj.si/pdfs/cepsj5_3/cepsj_5_3_pp_33-50_Zupancic%20et%20al.pdf.

141. Žilber, K. (2005). *Muzej i publika.* Beograd: Clio.

142. Žoli, M. (2009). *Slika i njeno tumačenje.* Beograd: Clio.

143. Županić Šuica, L. (2015). *Likovna kultura – udžbenik za 1. razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa.* Beograd: Klett.

144. Županić Šuica, L. (2014). *Likovna kultura – udžbenik za 2. razred gimnazije društveno jezičkog smera i specijalizovano – filološka odeljenja.* Beograd: Klett.

145. Županić Šuica, L. (2012). *Likovna kultura – udžbenik za 3. razred gimnazije društveno jezičkog smera i specijalizovano – filološka odeljenja.* Beograd: Klett.

146. Županić Šuica, L. (2012). *Likovna kultura – udžbenik za 4. razred gimnazije društveno jezičkog smera i specijalizovano – filološka odeljenja.* Beograd: Klett.

Web izvori:

• Art educations portal za umetničko usavršavanje, (url): /www.arteducators.org/research/art-education-journal/ pristupljeno 15. 09. 2016.

• Edukacija, portal registra srednjih škola u Srbiji, (url): /http://srednjeskole.edukacija.rs/drzavne-srednje-skole/svi-gradovi/ pristupljeno 15. 01. 2016.

• ICOM (url): /http://icom.museum/the-vision/museum-definition/ pristupljeno 6. 8. 2016.

• IEA: ICILS (2013). Rezultati IEA-ovog istraživanja ICILS 2013. provedenog u Republici Hrvatskoj /online/ sa /http://www.ncvvo.hr/drzavnamatura/c/portal/layout?p_l_id=PUB.1001.63/ pristupljeno 20. 8. 2016.

• Nastavni plan i program za predmet Likovna kultura za gimnazije. Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, Republika Srbija, (url): /http://www.ceo.edu.rs/portal/ pristupljeno 1. 9. 2015.

• Official SEGA Napoleon Total War video game Peninsular Campaign [HD] trailer, (url): /https://www.youtube.com/watch?v=2IV3B-QPvrg/ pristupljeno 10. 6. 2016.

• Okvir nacionalnog kurikuluma, (url): http://www.razvionica.edu.rs/ pristupljeno 10. 6. 2015.

• Okvir nacionalnog kurikuluma – osnove nastave i učenja – za obuke i oglednu primenu, (url): http://www.razvionica.edu.rs/ pristupljeno 10. 6. 2015.

• Okvir predmetnog kurikuluma – obavezni predmeti u opšem srednjem obrazovanju, (url): /http://www.politika.rs/sr/clanak/347229/Pogledi/Reforme-ili-skolstvo-na-popravnom/ pristupljeno 16. 1. 2016.

• Okvir predmetnog kurikuluma – obavezni predmeti u osnovnom obrazovanju, (url): /http://www.razvionica.edu.rs/ pristupljeno 10. 6. 2015.

• Predmetni kurikulum Republike Slovenije, (url): http://bro.gov.mk/?q=mk/sredno-strucno, pristupljeno 24. 01. 2016.

• „Projekat Razvionica" (2012–2015). Podrška razvoju ljudskog kapitala i istraživanju – razvoj opšteg obrazovanja i ljudskog kapitala; nosilac projekta je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Projekat sprovodi konzorcijum koji vodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G., (url): /http://www.razvionica.edu.rs/ pristupljeno 10. 6. 2015.

• Struktura studijskog programa Istorija umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, /https://www.f.bg.ac.rs/srlat/istorija_umetnosti/program_studija.php?IDK=3872/ pristupljeno 21. 8. 2017.

• Uzelac, A. Kultura u digitalnom prostoru – kulturni portali između informacije i komunikacije, (url): /http://www.vizualni-studiji.com/projekti/vknm1.html/ pristupljeno 10. 7. 2016.

• ZUOV – Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Republika Srbija; Zakonska regulativa za gimnazije, (url): /http://www.zuov.gov.rs/poslovi/nastavni-planovi/nastavni-planovi-os-i-ss/ pristupljeno 21. 8. 2017.

• (2009) Obrazovni standardi za kraj obaveznog obrazovanja. Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, Republika Srbija, (url): /http://www.ceo.edu.rs/portal/ pristupljeno 1. 9. 2015.

• (2009) Pravilnik o obrazovnim standardima za kraj prvog ciklusa obaveznog obrazovanja za predmete Srpski jezik, Matematika i Priroda i društvo. Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, Republika Srbija, (url): /http://www.ceo.edu.rs/portal/ pristupljeno 10. 1. 2016.

• (2009) Pravilnik o opštim standardima postignuća – obrazovni standardi za kraj obaveznog obrazovanja. Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, Republika Srbija, (url): /http://www.ceo.edu.rs/portal//. pristupljeno 15. 12. 2015.

8. PRILOZI

8.1. Nastavni plan i program za predmet Likovne kulture za gimnazije

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ и задаци

Циљ наставе је: развијање и унапређивање стваралачког мишљења и иновативности; унапређивање ликовне писмености и оспособљавање за визуелну и вербалну комуникацију традиционалним и савременим медијима;подстицање на самостално проналажење, систематизовање и коришћење информација из различитих извора; развијање и унапређивање самопоуздања, еманципације и социјализације личности ученика, емпатије, толеранције, хуманих ставова и способности сарадње; формирање позитивног става и одговорног односа према културном и уметничком наслеђу; развијање свести о повезаности уметности, природе и друштва, о значају одрживог развоја и улози уметности у очувању животне средине; подстицање ученика да повезује и примењује стечена знања и умења у осталим наставним садржајима, свакодневном животу, даљем школовању и будућим занимањима.

Задаци наставе ликовне културе су да ученици:

- унапреде знања о ликовним законитостима, процесима, техникама, материјалима и прибору;
- развијају визуелно опажање, стваралачко мишљење, радозналост, машту и иновативност кроз разноврсне ликовне, проблемске и пројектне задатке;
- буду оспособљени да визуелно представљају свет око себе, сопствене идеје, ставове и емоције традиционалним и савременим медијима, да образлажу своје ставове и презентују своје радове;
- буду оспособљени за самостални и тимски рад;
- упознају национално и светско културно и уметничко наслеђе, његове основне одлике, репрезентативне примере, најзначајније уметнике, правце и стилове и развију одговоран однос према очувању културне и уметничке баштине;
- формирају критички однос према уметничким делима и буду мотивисани да процењују уметничка дела, своје и туђе ликовне радове;
- ефикасно користе информације из различитих извора;
- буду мотивисани да прате културне и уметничке манифестације путем различитих медија, да посећују изложбе, музеје, легате, локалитете...и мотивисани за различите видове учешћа у културним и уметничким активностима;
- стекну увид у значај повезаности ликовног стваралаштва са осталим уметностима, наукама и процесима рада;
- примене стечена знања и умења у уређењу, унапређењу и очувању животне и радне средине;
- буду оспособљени да стечена знања и умења примењују у настави других предмета, свакодневном животу, даљем школовању и будућем занимању.

I разред
гимназија друштвено-језичког смера
(1 час недељно, 37 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I ЦЕЛИНА

1.1. ОПШТИ ДЕО
Шта је уметност? Уметност у простору и времену. Уметност и природа. Уметност и друштво.

1.2. САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ
Линија, цртеж као скица, студија и целовито остварење.
Цртање по природи (слободан избор, теме и техника).Тродимензионално обликовање. Објекти – скулптура. Скица – макета постојећег или замишљеног простора и објеката у њему. Обликовање на основу посматрања или слободног замишљања објеката (скулптура) намењених одређеном простору. Распоређивање објеката у одређеном простору, с обзиром на њихову намену.

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ
Појава уметничког стварања. Епохе у уметности праисторије. Типична остварења сликарства, скулптуре, примењене уметности и архитектуре. Праисторијски споменици у нашој земљи. Уметност старог Египта. Карактер уметности и најзначајнија остварења архитектуре. Одлике скулптуре и сликарства. Уметност Месопотамије: архитектура и скулптура Сумера и Вавилона. Асирска уметност и уметност новог Вавилонског царства.

2. ОПАЖАЊА И ПРЕДСТАВЉАЊЕ
3. МЕДИЈИ: цртање, сликање, вајање, графика...
4. СРЕДСТВА: ликовно-техничка и дидактичко-методичка

II ЦЕЛИНА

1.1. ОПШТИ ДЕО
Облик, конструкција, пропорција

1.2. САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ
Облик: компоновање слободно образованим упрошћеним облицима на задатим форматима. Златни пресек. Утврђивање (визирањем) и представљање пропорција посматраног предмета у различитим положајима, компоновање у исте формате. Представљање предмета посматраног из истог угла, компоновање у различите формате.
Тродимензионално обликовање (вајање). Слободно компоновање. Представљање основних карактеристика (мере, покрет) посматраног или слободно одабраног мотива.

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ
Претече грчке уметности: Крит и Микена. Одлике архитектуре, сликарства и скулптуре; утицај на грчку уметност и културу.
Развој уметности у Грчкој: архајски, класични и хеленистички период. Најзначајнија остварења и водећи уметници. Архитектура, скулптура и вазно сликарство. Почеци урбанизма. Историјски значај грчке уметности.

Уметност старог Рима. Урбанизам, архитектура и скулптура. Сликарство (фреске и мозаици). Појава и карактер ранохришћанске уметности. Уметност пре и после Миланског едикта.

Антички споменици у Србији: римске урбане целине, сликарска и скулптурална дела.

2. ОПАЖАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ
3. МЕДИЈИ: цртање, сликање, вајање, графика .
4. СРЕДСТВА: ликовно-техничка и дидактичко-методичка.

II разред
гимназија друштвено-језичког смера
(1 час недељно, 35 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I ЦЕЛИНА

1.1. ОПШТИ ДЕО
Површине и њихови односи.

1.2. САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ
Површина као средство изражавања у ликовној уметности. Експресивна моћ површина. Односи површина: равнотежа, контраст јединство и доминанта. Површина као позадина. Текстуралне вредности облика и површина. Компоновање разнобојним површинама и различитим текстурама – израда витража, слике или мозаика и израда колажа.

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ
Византијска уметност. Опште одлике и периоди у византијској уметности. Водећи споменици архитектуре и сликарства. Византијски утицај на уметност других земаља.

Уметничко стварање у раздобљу преромaнике: уметност номадских народа, каролиншка ренесанса и отонска уметност.

Романичка уметност. Најзначајнија остварења у архитектури, скулптури и сликарству.

Уметност готике. Одлике архитектуре, скулптуре и сликарства и најзначајнија дела.

Српска средњовековна уметност: уметност од краја 12. до краја 13. века; уметност од краја 13. до седамдесетих година 14. века; уметност од седамдесетих година 14. века до средине 15. века. Уметност 16. и 17. века.

Исламска уметност. Најзначајнија остварења арапске, турске, маварске и персијске уметности.

2. Опажање и представљање
3. Медији: цртање, сликање, вајање..
4. Средства: ликовно-техничка и дидактичко-методичка

II ЦЕЛИНА

1.1. ОПШТИ ДЕО
Врсте ликовних и примењених уметности. Простор. Перспектива (инверзна, линеарна, ваздушна).

1.2. САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Простор. Линеарна перспектива. Представљање једноставних правоугаоних предмета. Представљање дела унутрашњег или спољашњег простора. Ваздушна перспектива. Простор. Рад по природи (цртање). Линија, шрафура (графика – припрема, извођење, штампање).

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ

Уметност ренесансе. Опште одлике сликарства, скулптуре и архитектуре. Рана и висока ренесанса у Италији. Водећи уметници и њихова дела (Донато, Леонардо, Микеланђело, Рафаел, Тицијан).

Северна ренесанса: уметност у Фландрији и Немачкој.

2. Опажање и поступање

3. Медији: цртање, сликање, вајање, графика...

4. Средства: ликовно-техничка и дидактичко-методичка средства

III разред
гимназија друштвено-језичког смера
(1 час недељно, 36 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I ЦЕЛИНА

1. ОПШТИ ДЕО

Светлост и сенка у ликовним уметностима.

1.2.САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Светлосни односи. Представљање односа светла и сенке на посматраном мотиву линијама – шрафуром, лавирањем. Представљање тонских односа на посматраном мотиву. Представљање односа светла и сенке на посматраном мотиву упрошћавањем на односе црно-бело, у виду припреме за графику. Представљање локалног тона посматраних површина. Међусобни утицај боја и њихово визуелно дејство.

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ

Опште одлике барокне уметности. Стилске одлике у архитектури, скулптури и сликарству. Средишта барокне уметности: Италија, Шпанија, Холандија, Фландрија, Француска. Водећи уметници барока (Бернини, Караваџо, Веласкез, Рубенс, Рембрант).

Рококо. Опште одлике стила. Водећи представници сликарства. Архитектура.

Барок код Срба. Стилске одлике у сликарству и архитектури.

2. Опажање и представљање

3. Медији: цртање, сликање, вајање, графика, проширени медији

4. Средства: ликовно-техничка и дидактичко-методичка

II ЦЕЛИНА

1. ОПШТИ ДЕО

Фотографија.Стрип, цртани и анимирани филм, дигитална анимација.

1.2.САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ:

- утврђивање основних идеја, фабуле, носилаца радње и композиција путем одговарајућих цртежа;

- избор теме;
- израда, анализа и усавршавање синопсиса и сценарија;
- креирање и цртање ликова, ентеријера, екстеријера и др. ;
- фотографија као документ;
- фотографија као комуникација;
- фотографија као информација;
- фотографија као концепт;
- дигитална фотографија;
- фотографисање и обрада фотографија у рачунарском програму.

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ

Уметност неокласицизма. Историјски услови настанка и опште одлике уметности. Најзначајнија дела сликарства, архитектуре и скулптуре. Водећи представници.

Неокласицизам код Срба. Опште одлике уметности. Најзначајнија дела сликарства и архитектуре.

Уметност романтизма. Друштвени оквири епохе романтизма. Одлике сликарства, архитектуре и скулптуре. Водећи уметници.

Романтизам у Србији. Историјски услови настанка романтизма. Одлике романтизма у сликарству и архитектури.

Уметност реализма – одлике сликарства и архитектуре. Најзначајнији уметници и њихова дела.

Реализам у Србији. Историјски услови настанка романтизма. Одлике сликарства, архитектуре и скулптуре. Водећи представници.

.

2. Опажање и представљање

3. Медији: цртање, сликање, вајање, проширени медији

4. Средства: ликовно-техничка и дидактичко-методичка

IV разред
гимназија друштвено-језичког смера
(1 час недељно, 32 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I ЦЕЛИНА

1. ОПШТИ ДЕО

Боја у ликовним уметностима, Валер као средство обликовања.

1.2.САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Односи боја. Боја у отвореном простору. Представљање и сликање промена на локалном тону различитих површина посматраног мотива (предмета или предела), промена насталих под утицајем одсјаја из уже и шире околине. Сликање по природи. Светлина.

3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ

Импресионизам и постимпресионизам. Најзначајнији уметници. Сецесија. Уметнички правци прве половине 20. века: фовизам, експресионизам, кубизам; апстрактна уметност – футуризам, дадаизам, метафизичко сликарство, надреализам, париска школа. Водећи представници.

2. Опажање и представљање
3. Медији: цртање, сликање, вајање, графика, проширени медији, уметничка дела и споменици културе
4. Средства: ликовно-техника и дидактичко-методичка

II ЦЕЛИНА

1.ОПШТИ ДЕО
Композиција, филм – покретна слика, покрет, спонтаност, ритам, мимика, израз и гест.
Лутка – игра, врсте лутака и луткарских позоришта.

1.2.САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ:
- ликовне могућности лутке (практично извођење);
- лутка, сенка као ликовни изражај;
- луткарска слика;
- видео-тејп, анимација, механички и визуелни ефекти за позориште и филм (припремања, реализација);
- избор теме и жанра;
- утврђивање основних идеја и елемената фабуле и композиције;
- цртање и обликовање лутака у складу са социокултурном средином и фолклором.

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ
Архтектура, скулптура и примењена уметност у првој половини 20. века.
Уметност у Србији у првој половини 20. века.
Врсте и појаве у уметности друге половине 20. века. Различити сликарски правци: апстрактни експресионизам, енформел, поп-арт, геометријска апстракција. Нове врсте уметности: концептуална уметност, перформанс, нови визуелни медији, савремена архитектура и скулптура, постмодерна уметност. Тенденције у српској уметности друге половине 20. века.

2. Опажање и представљање
3. Медији: цртање, сликање, вајање, проширени медији
4. Средства: ликовно-техничка и дидактичка

I разред
гимназија општег типа и гимазија природно-математичког смера
(1 час недељно, 37 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I ЦЕЛИНА

1.1. ОПШТИ ДЕО
Шта је уметност? Уметност у простору и времену. Уметност и природа. Уметност и друштво.

1.2. САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ
Облик, конструкција и пропорција.

Компоновање слободно образованим упрошћеним облицима на задатим форматима. Тродимензионално обликовање (вајање). Златни пресек. Слободно компоновање. Представљање основних карактеристика (мере, покрет) посматраног или слободно одабраног мотива.

Утврђивање (визирањем) и представљање пропорција посматраног предмета у различитим положајима, компоновање у исте формате. Представљање предмета посматраног из истог угла, компоновање у различите формате.

ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ

Појава уметничког стварања и карактер праисторијске уметности. Типична остварења сликарства, скулптуре, примењене уметности и архитектуре. Праисторијски споменици на територији Србије.

Уметност старог Египта. Карактер уметности и најзначајнија остварења архитектуре. Одлике скулптуре и сликарства.

Цивилизације у пределу Тигра и Еуфрата.

Претече грчке уметности: Крит и Микена. Развој уметности у Грчкој: архајски, класични и хеленистички период. Најзначајнија остварења и водећи уметници.

Уметност старог Рима. Урбанизам, архитектура и скулптура. Сликарство (фреске и мозаици). Појава и карактер ранохришћанске уметности. Уметност пре и после Миланског едикта.

Антички споменици у Србији: римске урбане целине, сликарска и скулпторална дела.

2. **Опажање и представљање**
3. **Медији**: цртање, сликање, вајање, проширени медији...
4. **Средства**: ликовно-техничка и дидактичка.

II ЦЕЛИНА

1.1. ОПШТИ ДЕО

Површине и њихови односи.

1.2. САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Површина као средство изражавања у ликовној уметности. Експресивна моћ површина. Односи површина: доминанта, равнотежа, контраст и јединство. Површина као позадина. Текстуралне вредности облика и површина. Компоновање разнобојним површинама и различитим текстурама – израда витража, слике или мозаика и израда колажа.

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ

Византијска уметност и њен утицај на уметност других земаља.

Средњевековна уметност западне Европе: одлике архитектуре, скулптуре и сликарства и најзначајнији споменици.

Српска средњовековна уметност: уметност од краја 12. до краја 13. века; уметност од краја 13. до седамдесетих година 14. века; уметност од седамдесетих година 14. века до средине 15. века. Уметност 16. и 17. века.

2. **Опажање и представљање**
3. **Медији**: цртање, сликање, вајање, графика...

4. **Средства**: ликовно-техничка и дидактичко-методичка.

II разред
гимназија општег типа и гимазија природно-математичког смера
(1 час недељно, 35 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I ЦЕЛИНА

1. ОПШТИ ДЕО
Врсте ликовних и примењених уметности, простор. Перспектива (инверзна, линеарна, ваздушна).

1.2. САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ
Простор. Линеарна перспектива. Представљање једноставних правоугаоних предмета. Представљање дела унутрашњег или спољашњег простора у линеарној перспективи. Ваздушна перспектива. Простор. Рад по природи (цртање).

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ
Рана и висока ренесанса у Италији. Водећи представници и њихова дела (Донато, Леонардо, Микеланђело, Рафаел, Тицијан) . Уметност ренесансе на северу Европе.
Барокна уметност – опште одлике и водећи уметници барока (Бернини, Караваџо, Веласкез, Рубенс, Рембрант). Рококо. Барок код Срба.

2. Опажање и представљање
3. Медији: цртање, сликање, вајње...
4. Средства: ликовно-техничка и дидактичко-методичка

II ЦЕЛИНА

1. ОПШТИ ДЕО
Боја у ликовној уметности. Валер као средство обликовања.

1.2.САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ
Односи боја. Боја у отвореном простору. Представљање и сликање промена на локалном тону различитих површина посматраног мотива (предмета или предела), промена насталих под утицајем одсјаја из уже и шире околине. Светлина. Сликање по природи.

1.3. ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ

Уметност 19. века: неокласицизам, романтизам и реализам. Најзначајнији уметници и њихова дела.
Неокласицизам, романтизам и реализам у српској уметности.
Импресионизам и постимпресионизам.
Уметнички правци прве половине 20. века: фовизам, експресионизам, кубизам, надреализам, апстрактна уметност... Архитектура и скулптура прве половине 20. века.
Уметност у Србији у првој половини 20. века.
Врсте и појаве у уметности у другој половини 20. века

Тенденције у српској уметности друге половине 20. века.

2. Опажање и представљање
3. Медији: цртање, сликање, вајање, проширени медији..
4. Средства: ликовно-техничка и дидактичко-методичка.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Примарни циљ ликовног образовања је развој стваралачких способности, креативности, визуелне перцепције и естетских критеријума ученика.

Структуру програма ликовне културе чине:
1. Садржаји програма;
2. Креативност;
3. Медији;
4. Средства.

Садржаји програма у оквиру једне целине равноправно чине: теорија обликовања, самостално ликовно изражавање, ликовна дела и споменици културе.

Улога наставника је значајна у фази избора дидактичке припреме и мотивационог садржаја, а избор теме зависи од суштине ликовног задатка, односно, конкретног садржаја којим се ученик мотивише у правцу одређеног ликовног проблема.

Теорија обликовања се реализује кроз теоретски и практичан рад и у функцији је унапређивања ликовне писмености (ликовни елементи и принципи компоновања), овладавања традиционалним и савременим техникама и материјалима и оспособљавања ученика да стечена знања и умења примењују у настави, свакодневном животу, даљем школовању и будућем занимању. Обрада теоретских садржаја укључује и рад на ликовним задацима, посредно и непосредно проучавање репрезентативних уметничких дела и перцепцију природе и окружења, а увежбавање се реализује кроз проблемске задатке.

Самостално ликовно изражавање подразумева стваралачко изражавање традиционалним и савременим медијима у складу са индивидуалним способностима и интересовањима ученика, уз примену стечених знања из теорије обликовања и уметничког наслеђа. Ученицима је потребно омогућити самостални избор медија, мотива, техника, материјала и формата.

Упознавање уметничких дела из националне и светске баштине има значај у формирању позитивног става и одговорног односа према културном и уметничком наслеђу и његовом очувању, формирање и развијање естетских критеријума, развој критичког мишљења и визуелне културе. Реализација садржаја уметничког наслеђа укључује и истраживачки рад, пројектне задатке, непосредни контакт са споменицима културе и уметничким делима .

Садржаје програма је неопходно реализовати савременим наставним методама и средствима. У оквиру сваке програмске целине, ученике треба оспособљавати за: самостално проналажење, систематизовање и коришћење информација из различитих извора (стручна литература, интернет, часописи, уџбеници); визуелно опажање, поређење и успостављање веза између различитих садржаја (нпр. повезивање садржаја предмета са свакодневним искуством, садржајима других предмета и др.); тимски рад; самопроцену и процену ликовних и уметничких дела; презентацију својих радова и групних пројеката и ефикасну визуелну, вербалну и писану комуникацију.

Креативност подразумева подршку ученицима да откривају, експериментишу, успостављају нове односе и долазе до нових решења у различитим активностима и оспособљавање ученика да стечено искуство примене у другим наставним предметима, свакодневном животу и будућим занимањима.

Претпоставка за подстицање креативности су мотивациони садржаји практичних ликовних активности ученика и проблемски приступ који обухвата:

- мотивационе садржаје;
- домен ученичких доживљаја;
- корелацију са другим образовно-васпитним подручјима.

Развој стваралачког мишљења треба подстицати у свим наставним активностима и садржајима у којима је то могуће.

Медији обухватају традиционалне, савремене и проширене медије (цртање, сликање, вајање, графика, фотографија, филм, рачунарска анимација...).

Средства (ликовно-техничка и дидактичка средства) подразумевају употребу традиционалних, савремених и материјала за рециклажу у обликовању; разноврсне подлоге, прибор, алате и опрему; сва доступна аудио-визуелна наставна средства и употребу рачунара.

Облици наставе

Садржаји се реализују кроз следеће облике наставе:

– индивидуални;
– фронтални;
– рад у паровима;
– групни или тимски;
– домаћи рад;
– рад на пројекту;
– самостални истраживачки рад;
– екскурзије, посете локалитетима, музејима, галеријама, установама за образовање уметника, уметничким атељеима; сусрете са уметницима и активно учешће у културним и уметничким манифестацијама и активностима;
– ваннаставне активности – ликовне секције, ликовне групе;
– факултативна настава.

Наставне методе:

– **Вербално-текстуалне методе** (монолошка метода, дијалошка метода, метода рада са текстом);
– **Илустративно-демонстративне методе;**
– **Експериментално-практичне методе;**
– **Откривачка метода** (хеуристички метод);
– **Проблемска метода.**

Корелација са другим предметима:

– Музичка култура;
– Српски језик и књижевност;
– Историја;
– Биологија;
– Физика;
– Хемија;
– Математика;
– Рачунарство и информатика.

Вредновање и оцењивање:

У настави ликовне културе оцењује се активност ученика, процес рада и постигнути напредак, а вреднује и самовреднује резултат рада.

8.2. Upitnik za nastavnike predmeta Likovne kulture u gimnazijama

UPITNIK ZA NASTAVNIKE LIKOVNE KULTURE U GIMNAZIJAMA

Novi mediji i medijska pismenost u nastavi Likovne kulture

Poštovani, osnovni cilj ovog istraživanja je utvrditi zastupljenost upotrebe novih medija kao edukativnog sredstava u nastavi likovne kulture.

Istraživanje se sprovodi anonimno (ne prikupljaju se Vaši lični podaci) i svi prikupljeni podaci će se koristiti isključivo u naučno-istraživačke svrhe. Prikupljeni podaci se čuvaju u tajnosti i neće biti dostupni trećim licima ili organizacijama.

S obzirom na anoniman karakter istraživanja, Vaš potpis za saglasnost o učešću u istraživanju nije neophodan, ali **samim popunjavanjem upitnika pristajete da učestvujete u istraživanju**.

Pred Vama se nalazi niz pitanja koja se odnose na upotrebu novih medija u nastavi Likovne kulture u gimnazijama. Pitanja se odnose na četiri različita aspekta nastave: opšti, praktični i teorijski aspekti nastave, kao i na upotrebu novih medija u nastavi likovne kulture.

Odgovorite na pitanja iskreno, tako što ćete zaokružiti ili navesti odgovor koji je tačan za Vas. Molimo Vas da odgovorite na SVA pitanja. Za svako pitanje zaokružite jedan odgovor, sem ukoliko je naglašeno da možete zaokružiti veći broj odgovora.

I OPŠTA PITANJA

Pol: 1. Muški 2. Ženski

Starost (godine života): _____ (upišite broj godina)

Godine pedagoškog radnog/staža na predmetu likovna kultura: _____ (upišite broj)

1. Studiro/la si po:

a) starom programu (pre bolonjskog sistema)
b) po novom programu (bolonjskom programu)

2. Stekao/la sam diplomu osnovnih studija na:

a) Akademiji umetnosti
b) Fakultetu likovnih umetnosti
c) Fakultetu primenjenih umetnosti
d) Filozofskom fakultetu-Istorija umetnosti
e) Nešto drugo

3. Osnovne studije sam završio/la na:

a) državnom univerzitetu (akademiji/fakultetu)
b) privatnom univerzitetu (akademiji/fakultetu)

4. Imam stečeno zvanje:

a) likovni umetnik
b) primenjeni umetnik
c) istoričar umetnosti

5. Imam završene:

a) magistarske studije iz polja umetnosti
b) magistarske studije iz polja nauke
c) master studije iz polja umetnosti
d) master studije iz polja nauke
e) nemam završene master/magistarske studije
f) _____

6. Imam završene doktorske studije:

a) doktorske studije iz polja umetnosti
b) doktorske interdisciplinarne studije
c) doktorske naučne studije
d) nemam završene doktorske studije

7. Imam licencu za rad u nastavi Likovne kulture:

a) da
b) ne
c) prijavljen/a sam za polaganje stručnog ispita

8. Posle završenih umetničkih studija:

a) aktivno se bavim umetničkim radom i aktivno izlažem
b) aktivno se bavim umetničkim radom, ali retko izlažem
c) povremeno se bavim umetničkim radom i povremeno izlažem
d) bavim se isključivo likovnom pedagogijom
e) Nešto drugo

9. Posle završenih umetničkih studija:

a) pratim redovno aktuelna dešavanja na domaćoj i svetskoj umetničkoj sceni
b) pratim s vremena na vreme aktuelna dešavanja na domaćoj i svetskoj umetničkoj sceni
c) ne pratim aktuelna dešavanja

II PITANJA O TEORIJSKOJ NASTAVI

10. Nastava likovne kulture u srednjim školama i gimnazijama odvija se kroz:

a) teorijsko-praktičan rad
b) teorijski rad
c) praktičan rad

11. Likovna kultura u gimnazijama bavi se:

a) likovnim i vizuelnim umetnostima, tradicionalnim nasleđem kroz istoriju umetnosti i obuhvata vizuelne umetnosti i savremenu umetničku praksu
b) likovnim umetnostima kroz istoriju umetnosti i tradicionalnim nasleđem
c) Nešto drugo

12. U nastavi koristim (možete zaokružiti više ponuđenih odgovora):

a) preporučeni udžbenik za učenike
b) preporučenu literaturu za nastavnike
c) Power Point/Prezi prezentaciju
d) motivacione sadržaje u digitalnom formatu (video radove, digitalne fotografije, audio zapise i dr.)
e) digitalne publikacije (monografije, specijalizovane časopise za umetnost, kataloge izložbi)
f) internet (web stranice reprezentativnih muzeja i galerija, tzv virtualni muzej)
g) Nešto drugo

13. Da li važeći nastavni plan i program za predmet Likovna kultura u gimnazijama u dovoljnoj meri sadrži teme savremene vizuelne umetničke prakse i novih medija:

a) da
b) ne
c) delimično

14. Da li preporučeni udžbenici za predmet Likovne kulture u dovoljnoj meri sadrže teme koje se odnose na neve medije u likovnim i vizuelnim umetnostima?

a) da
b) ne
c) delimično

15. Da li smatraš da je naziv predmeta Likovna kultura u korelaciji sa sadržajima koji se obrađuju u nastavi?

a) da
b) ne

16. Primere kolekcija muzeja i galerija koje poznaješ i primenjuješ u nastavi, pratiš:

a) preko interneta da ne
b) posećujem ih lično da ne
c) putem medija da ne
d) Nešto drugo

17. Da li možeš da izdvojiš jednog ili više savremenih likovnih/vizuelnih umetnika nacionalnalnog ili internacionalnog značaja koje najčešće pominješ u nastavi?

_____

18. Da li smatraš da je naziv predmeta Likovna kultura u korelaciji sa sadržajima koji se obrađuju u nastavi?

c) da
d) ne

_____

III PITANJA O PRAKTIČNOJ NASTAVI

19. Škola u kojoj izvodim nastavu predmeta Likovna kultura ima svoj kabinet:

a) da
b) ne
c) učionica se koristi za dva ili više srodnih predmeta

20. Kabinet za Likovnu kulturu ima pripremnu prostoriju za praktičan rad:

a) da
b) ne

21. Kabinet/učionica za Likovnu kulturu, gde izvodim nastavu opremljen/a je:

a) **kompjuterom i video bimom ko**ji koristi samo predmetni nastavnik da ne
b) kompjuterima i tabletima dostupnim svim učenicima u odeljenju da ne
c) belom tablom da ne
d) pametnom tablom da ne
e) klasičnom zelenom tablom da ne
f) plazma televizorom da ne
g) audio opremom da ne
h) digitalnim kamerama da ne
i) dostupnim internetom wi fi da ne
j) _____ da ne

22. Kabinet za Likovnu kulturu poseduje opremu za izvođenje praktičnih radova klasičnih medija (možete zaokružiti više ponuđenih odgovora):

a) štafelaje
b) grafičku presu
c) vajarski točak
d) keramičku peć
e) analogne fotografske aparate
f) _____

23. Praktični radovi u nastavi izvode se:

a) u klasičnim likovnim medijima i tehnikama
b) kombinovanjem likovnih i digitalnih medija
c) isključivo u digitalnim medijima

24. Praktični radovi u toku polugodišta na časovima Likovne kulture izvode se:

a) dva do tri puta u toku polugodišta
b) dva puta u toku polugodišta
c) jednom u toku polugodišta
d) nijednom

25. Praktični likovni radovi koji su nastali u okviru redovne nastave izlažu se na izložbama u okviru:

a) škole	da	ne
b) u muzejima i galerijama	da	ne
c) drugim značajnim manifestacijama	da	ne
d) publikovano preko interneta (sajt škole, facebook stranica i dr.)	da	ne

26. Korišćeni mediji i tehnike praktičnog rada su:

a) slikanje (tempera, akril, kolaž, asamblaž)	da	ne
b) crtanje (olovka, ugljen, tuš i pero)	da	ne
c) vajanje (glina, drvo, keramika, metal)	da	ne
d) grafika (monotipija, linorez, drvorez)	da	ne
e) analogna fotografija	da	ne
f) digitalna fotografija	da	ne
g) video art	da	ne
h) kombinovane tehnike	da	ne
i) instalacije	da	ne

j) _____

27. Praktičan likovni rad u okviru gimnazijske nastave Likovne kulture izvodi se u okviru muzejskog i galerijskog prostora:

a) redovno	da	ne
b) često	da	ne
c) ponekad	da	ne
d) nikad se ne izvodi	da	ne

28. Praktični likovni radovi nastali u okviru redovne gimnazijske nastave Likovne kulture prezentovani su javnosti:

a) redovno	da	ne
b) često	da	ne
c) ponekad	da	ne
d) nikad	da	ne

29. Praktični likovni radovi su prezentovani:

1. Praktični likovni radovi su prezentovani:

a) u hodnicima škole tokom školske godine	da	ne
b) u galerijskom prostoru škole tokom utvrđenog programa rada škole (Dan škole, Školska slava, Dan Sv. Save… i dr.)	da	ne
c) u okviru muzejskih i galerijskih prostora	da	ne
d) u školskim novinama	da	ne
e) na sajtu škole	da	ne
f) u okviru lokalnih gradskih, nacionalnih, regionalnih i međunarodnih konkursa i umetničkih manifestacija (EXIT-a,Sterijnog pozorja,NOMUS-a…)	da	ne
g) u medijima (televizija, dnevnevna štampa, društvene mreže/fb stranici škole i dr.)	da	ne
h) lično	da	ne
i) putem medija	da	ne

IV PITANJA O NOVIM MEDIJIMA

30. Od novih medija/IT koristim na nastavi (možete zaokružiti više ponuđenih odgovora):

a) smart telefon

b) pametnu tablu

c) kompjuter

d) tablet

e) _____

31. Nove medije/IT koristim(možete zaokružiti više ponuđenih odgovora):

a) samo za privatne potrebe i stvaralaštvo

b) za privatne potrebe i u svakodnevnom radu u nastavi

c) za potrebe učenja i usavršavanja

d) _____

32. Upotrebu novih medija savladao/la sam (možete zaokružiti više ponuđenih odgovora):

a) pohađanjem informatičkih kurseva u privatnim školama
b) pohađanjem akreditovanih seminara za nastavnike od strane ZUOV-a
c) samostalno prateći on-line kurseve i videotutorijale
d) _____

33. Novi mediji doprineli bi boljem razumevanju sledećih sadržaja u nastavi likovne kulture:

a) isključivo teorijskog znanja iz istorije umetnosti i praktičnog rada u polju likovnih disciplina	da	ne
b) razumevanje moderne umetnosti	da	ne
c) savremenu umetničku praksu vizuelnih umetnosti	da	ne
d) savremenog dizajna	da	ne
e) filma	da	ne
f) pozorišne umetnosti	da	ne
g) arhitekture i prostornog planiranja	da	ne
h) video art-a	da	ne
i) web dizajna	da	ne
j) animacije	da	ne
k) dizajna i funkcije video igara	da	ne
l) intermedijalna istraživanja	da	ne

m) _____

34. Upotrebom smart telefona i tableta u nastavi Likovne kulture, učenici bi bili motivisani u kreativnom stvaralašvu i učenju:

a) slažem se u potpunosti
b) delimično se slažem
c) ne slažem se

35. Upotrebom novih medija u teorijskoj i prakičnoj nastavi:

a) motivacija učenika bi rasla prema umetničkom polju	da	ne
b) uspostavljala bi se brža i jasnija međupredmetna korelacija	da	ne
c) uspostavljala bi se brža i jasnija korelacija umetnosti i nauke	da	ne
d) podstakao bi se interaktivni metod učenja	da	ne
e) razvijala bi se medijska pismenost	da	ne
f) razvijala bi se vizuelna komunikacija	da	ne
g) razvijala bi se interdisciplinarna nastava	da	ne

36. U nastavi likovne kulture moguće je koristiti smart telefone:

a) u svrhu poučavanja i učenja
b) za negovanje kreativnog stvaralaštva
c) za obe navedene aktivnosti
d) _____

37. Da li rad dizajniran pomoću smart telefona može da se tretira kao umetničko delo?

a) da
b) možda
c) ne

38. Upotrebom novih medija u teorijskoj i prakičnoj nastavi:

h) motivacija učenika bi rasla prema umetničkom polju	da	ne
i) uspostavljala bi se brža i jasnija međupredmetna korelacija	da	ne
j) uspostavljala bi se brža i jasnija korelacija umetnosti i nauke	da	ne
k) podstakao bi se interaktivni metod učenja	da	ne
l) razvijala bi se medijska pismenost	da	ne
m) razvijala bi se vizuelna komunikacija	da	ne

n) _____

39. Da li si koristio/la digitalne medije na nastavi Likovne kulture u funkciji dizajniranja nekog rada?

a) računar	da	ne
b) mobilni	da	ne
c) tablet	da	ne
d) digitalnu kameru	da	ne

e) _____

40. Koje aplikacije mobilnog telefona najčeće koristiš?

a) Google pretraživač	često	retko	nikad
b) Facebook	često	retko	nikad
c) Twitter	često	retko	nikad
d) Instagram	često	retko	nikad
e) Myspace	često	retko	nikad
f) Youtube	često	retko	nikad
g Wikipedia	često	retko	nikad
h) CM Locker	često	retko	nikad
i) Shazam	često	retko	nikad
j) Crusaders Quest	često	retko	nikad
k) Hitman GO	često	retko	nikad

l) Word	često	retko	nikad
m) PDF	često	retko	nikad
n) QR Reader	često	retko	nikad

_____

41. Da li koristiš kameru mobilnog telefona na nastavi?

a) da
b) ne
c) retko

42. Kameru najčešće koristim:

a) za snimanje fotografija	da	ne
b) za snimanje selfija	da	ne
c) za video zapise	da	ne
d) za jedno i drugo	da	ne

e) _____

43. Ako koristiš kameru mobilnog telefona, najčešće je to u funkciji:

a) zabave	da	ne
b) za kreativno stvaralaštvo	da	ne

c) _____

44. Od savremenih kompjuterskih programa koristim za dizajniranje: (zaokruži da/ne)

a) Photoshop	da	ne
b) Coreldraw	da	ne
c) Artweaver	da	ne
d) Aurora (program za animaciju)	da	ne
e) BSPlayer	da	ne
f) Pop Corn	da	ne
g) Avidemux	da	ne
h) neki drugi	da	ne
i) ne koristim nijedan	da	ne

j) _____

Molim Vas da proverite da li ste odgovorili na sva pitanja!

Hvala na strpljenju!

8.3. Inicijalni test

INICIJALNI TEST

Sistematizacija godišnjeg gradiva likovne kulture za I razred opšteg i prirodno-matematičkog smera

Ime i prezime učenika_____ Razred i odeljenje_____

Škola_____ Datum_____

*Opšti školski uspeh na kraju I razreda*_____

*Ocena iz predmeta Likovna kultura na kraju I razreda*_____

Pitanja i zadaci

➢ **Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora**

1. Umetnost je:

a) igra koja ima isključivo zabavnu funkciju
b) komunikacija koja podstiče i razvija ideje i humanizuje čoveka
c) pojam koji vezujemo isključivo za slikarstvo
d) igra u kojoj stvaramo

2. Umetnost čine:

a) slikarstvo, balet i muzika
b) likovne umetnosti, književnost, muzičke umetnosti
c) likovne i muzičke umetnosti
d) književnost, muzika, ples, gluma, likovna umetnost

3. Komunikacija koja se ostvaruje između umetnika i publike putem umetničkog dela je:

a) nov i univerzalni jezik
b) neverbalna komunikacija
c) verbalna i neverbalna komunikacija

4. Prostorne umetnosti su:

a) film i balet
b) balet, muzička umetnost i scenografija
c) arhitektonska, skulpturalna i slikarska dela

5. U vremenske umetnosti spadaju

a) muzička, pozorišna, filmska, književnost
b) balet, slikarstvo, arhitektura
c) književnost, balet, slikarstvo, arhitektura

6. Pojam primenjenih umetnosti i dizajna vezujemo za:

a) umetnička dela koja nemaju upotrebnu funkciju
b) likovne umetnosti
c) vizuelne umetnosti
d) sve umetnosti koje obuhvataju oblikovanje predmeta praktične upotrebe

7. Utisak koji stvara umetničko delo je:

a) inspiracija
b) estetski doživljaj
c) osećaj lepog
d) osećaj lepog i uzvišenog

8. Osnova umetničkog dela je:

a) površina
b) oblik
c) kompozicija

9. U kompoziciji postoji nekoliko likovnih elemenata, tačan broj je:

a) 7
b) 12
c) 3
d) 4

10. Zaokruži likovne elemente

a) visina
b) površina
c) tačka
d) linija
e) trodimenzionalna površina
f) veličina
g) rastojanje
h) smer
i) boja
j) valer

k) volumen
l) tekstura
m) oblik

11. Pojam kompozicije u likovnim umetnostima definiše se:

a) kompozicija je skup utvrđenih pravila i propisa koji se strogo primenjuju
b) kompozicija je pojam koji vezujemo samo za slikarstvo
c) kompozicija je izbor i međusobni odnos likovnih elemenata

12. Valer je:

a) likovni element koji predstavlja odnos veličina u kompoziciji
b) princip komponovanja
c) likovni element koji bliže određuje materijalno svojstvo površine
d) likovni element koji bliže određuje stepen osvetljenosti površine, odnos svetlo-tamno

13. Viziranje je postupak:

a) koji se primenjuje u senčenju mekanom olovkom
b) koji se primenjuje pri crtanju i označava prenošenja proporcija viđenog na crtačku podlogu/papir
c) postupak kojim se određuje proporcija papira

14. Zlatni presek je:

a) proporcijski odnos u kome se manji deo odnosi prema većem, kao veći prema celini
b) princip komponovanja gde se uspostavlja jednaki odnos veličina
c) odnos veličina u kompoziciji gde se veći deo odnosi prema manjem kao prema celini

15. Trodimenzionalnim oblikom u likovnim umetnostima bave se:

a) slikarstvo i skulptura
b) grafika, crtež i arhitektura
c) arhitektura i skulptura
d) arhitektura, slikarstvo i skulptura

16. Pojmovi: *statueta, bista, portret, figura* u vezi su sa:

a) slikarstvom
b) grafikom
c) crtežom
d) skulpturom
e) arhitekturom

17. 1. Ilustrovani primeri (slike 1,2,3) pripadaju:

a) umetnosti Mesopotamije
b) umetnosti kamenog doba
c) umetnosti praistorije

2. Ispod prikazanih primera navedi jedan od ponuđenih odgovora

a) Vilendorfska venera
b) Žena sa košnicom na glavi
c) Figura bika
d) Ranjeni bizon
e) Venera iz Donje Vestonice
f) Bizon

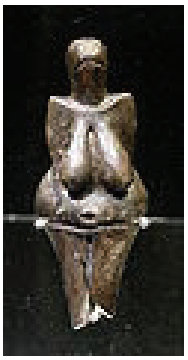

1._____ 2._____ 3._____

18. Egipatsko slikarsvo prikazuje:

a) ovozemaljski život i bogatstvo
b) osvajačke pohode
c) zagrobni život

19. Egipatska skulptura je:

a) razigrana i dinamična
b) potpuno apstraktna
c) stabilna i frontalna

20. Odredi stilove stubova odabirom ponuđenih odgovora i upiši ispod ilustovanih primera 1, 2, 3:

a) dorski
b) gotički
c) romanički
d) korintski

e) vizantijski
f) jonski
g) renesansni

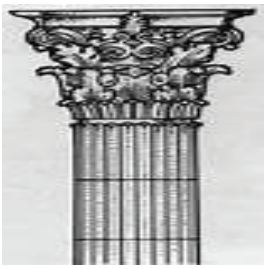
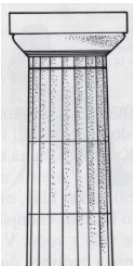
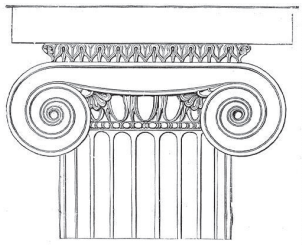

1._____ 2._____ 3._____

21. Ispod ilustracija upiši nazive umetničkih dela odabirom jednog slova koji stoji ispred naziva

a) Diskobol
b) Laokon i sinovi
c) Zevs u borbi sa zmijama
d) Nike sa Samotrake
e) Pobednica
f) Posejdon

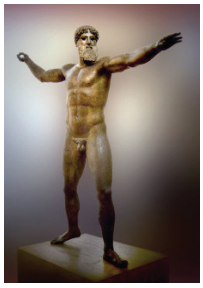

1._____ 2._____ 3._____

22. Ispod ilustrovanih primera označi jednim slovom kom slikarskom stilu/epohi pripada

a) Egipatsko slikarstvo
b) Grčko slikarstvo-crnofiguralni stil
c) Grčko slikarstvo-crvenoiguralni stil
d) Slikarstvo Mesopotamije
e) Slikarstvo Persijanaca

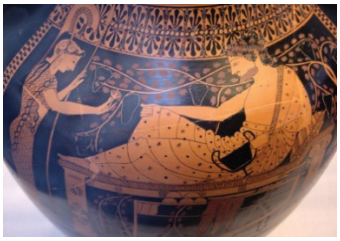

1.___ 2.__

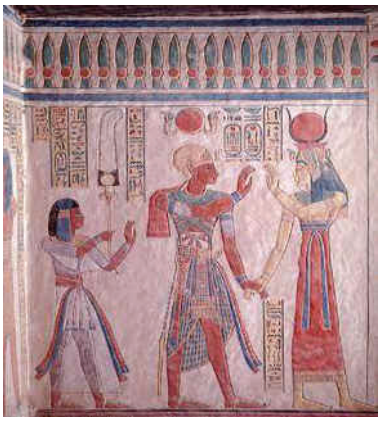

3.___ 4.____ 5.___

23. Ispod ilustrovanih arhiteknoskih primera navedi nazive od ponuđenih odgovora

a) Partenon, Grčka
b) Fortuna Virilis, I vek p.n.e
c) Panteon, Rim 126. g. n. e.

1._____ 2._____ 3._____

24. Zaokruži jedan od ponuđenih odgovora.

Rimsku skulpturu čine:

a) originalna rimska dela i kopije grčkih originala
b) samo kopije grčkih originala
c) potpuno originalna dela

25. Prva hrišćanska mesta za sahranjivanje umrlih i vršenje obreda zovu se:

a) bazilike b) crkve c) katakombe

26. Najčešći motiv u ranohrišćanskoj umetnosti je:

a) dobri pastir, riba, krst, maslinova grana, golub
b) simbol krsta i riba
c) golub, riba i krst

27. Ilustrovanim primerima odredi nazive od ponuđenih odgovora:

a) Vizantijska umetnost (Aja Sofija, Carigrad 523.-537 g.)
b) Islamska umetnost (Džamija Ahmeda I, Carigrad 1609.-1616 g.)
c) Gotički stil (Notre Dame, Pariz 1163.-1200 g.)

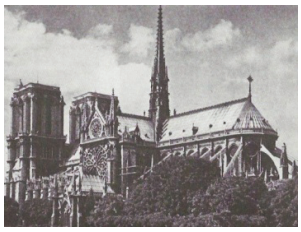

1._____ 2._____ 3._____

28. Ispod navedenih primera odredi stil i zaokruži tehnike slikanja koje su bile primenjene:

a) **gotički**
b) **romanički**
c) **vizantijski**

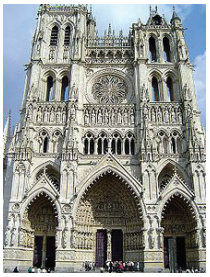
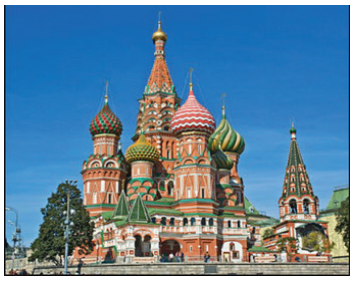
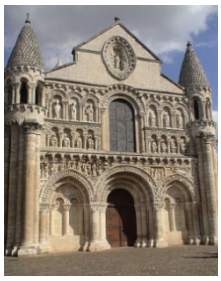

1._____ 2._____ 3._____

29. **Gotičke crkve su ukrašene:**

a) reljefima i vitražima
b) freskama i mozaicima

30. **Fresko slikarstvo je:**

a) tehnika koja se izvodi na platnu i pigmenti se razređuju terpentinom
b) tehnika koja se izvodi na drvetu, temperom i razređuje se vodom
c) tehnika zidnog slikarstva koja se izvodi na svežem i suvom malteru

31. **Navedi savremene umetnike koje znaš i muzeje koje si nedavno posetio**

_____

_____

_____

Hvala na saradnji!

8.3.1. Rešenje inicijalnog testa i kriterijumi bodovanja

Grupa zadataka	Broj pitanja	Tačan odgovor	Broj poena	
			Po pitanjima	Ukupno
	1.	b	2	
	2.	d	2	
	3.	a	2	
	4.	c	2	
	5.	a	2	
	6.	d	2	
	7.	b	2	
	8.	c	2	
	9.	a	2	18
	10.	b, d, f, h, i, j, l	1	7
	11.	c	2	
	12.	d	2	
	13.	b	2	
	14.	a	2	
	15.	c	2	
	16.	d	2	12
	17.	1.C 2. Sl.1. a Sl.2. f Sl.3. e	2 2 2 2	8
	18.	c	2	
	19.	c	2	4
	20.	1. d 2. a 3. f	2	6
	21.	1. d 2. f 3. b	2	6
	22.	1. d 2. c 3. a 4. b 5. e	2	10
	23.	1.c 2.a 3.b	3	9
	24.	a	2	4
	25.	c	2	
	26.	a	2	
	27.	1. b 2. c 3. a	2	6 6
	28.	1. a 2. c 3. b	2	
	29.	a	2	
	30.	c	2	4

UKUPNO: 100

31. Navesti savremene umetnike svetske ili nacionalne muzeje i galerije– ovo pitanje je informativno i ne boduje se u inicijalnom testu.

8.4. Finalni test

FINALNI TEST

Sistematizacija gradiva I polugodišta likovne kulture za II razred opšteg i prirodno-matematičkog smera

Ime i prezime učenika_____ Razred i odeljenje_____

Škola_____ Datum_____

Pitanja i zadaci

➢ **Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora**

1. **Likovne i primenjene umetnosti pripadaju pojmu:**

a) prostornim umetnostima
b) vremenskim umetnostima
c) vizuelnim umetnostima

2. **Likovnim umetnostima pripadaju sledeće discipline:**

a) scenografija, slikarstvo, vajarstvo i dizajn
b) fotografija, arhitektura, crtež i slikarstvo
c) arhitektura, dizajn, slikarstvo i skulptura
d) slikarstvo, skulptura, grafika i crtež

3. **Primenjene umetnosti se:**

a) bave oblikovanjem plakata, knjiga i ambalaže
b) isključivo oblikovanjem ambalaže
c) bave oblikovanjem prostora i predmeta za praktičnu upotrebu

4. **Zaokruži slikarske tehnike:**

a) akvatinta, akvarel, litografija
b) akvarel, tempera, gvaš, ulje, akril, tapiserija, vitraž, kolaž
c) akvatinta, akvarel, kolaž, reljef

5. **Strip:**

a) pripada likovnoj umetnosti i crtežu kao likovnoj disciplini i predstavlja savremenu priču
b) pripada primenjenoj umetnosti i narativnog je karaktera
c) je priča u slikama, narativno-vizuelna forma i pripada vizuelnim umetnostima

6. **Scenski dizajn:**

(zaokruži ponuđene opcije da ili ne za određivanje iskaza)

a) scenski dizajn se bavi isključivo pozorištem **da** **ne**

b) scenski dizajn je oblikovanje prostora pozorišta i filma **da** **ne**

c) scenski dizajn je projektovanje fizičke realizacije prostora izvođačkih umetnosti (teatra, baleta/plesa,opere, performansa, filma, spektakala popularne kulture) **da** **ne**

d) scenski dizajn je nastao iz pozorišne arhitekture, scenografskog slikarstva i brojnih audiovizuelnih tehnika **da** **ne**

e) pod scenski dizajn spada i audiovizuelna artikulacija sajber prostora **da** **ne**

7. **Dizajn je:**

a) umetnička i tehnička disciplina projektovanja objekata za masovnu industrijsku proizvodnju

b) likovna umetnost koja oblikuje ambalažu

c) primenjena umetnost koja oblikuje plakat, ambalažu i video igrice

8. **Arhitektura je:**

a) prostorno planiranje grada

b) oblast umetničkog stvaralašta

c) interdisciplinarna oblast koju čine tehničke nauke, primenjene umetnosti i industrijski dizajn koji u međudejstvu planiraju, projektuju i grade, privatni i javni prostor.

9. **GIF art:**

a) je crtež i pripada savremenoj likovnoj umetnosti

b) je digitalna slika koja je specijalno dizajnirana

c) je grafički format za razmenu slika na internetu

d) je grafički format kratke animacije koja služi kao vizuelna komunikacija na internetu

10. **Zaokruži jedan od ponuđenih odgovora koji definiše pojam video umetnost:**

a) Video umetnost je video zapis koji pripada animaciji

b) Video umetnost je vizuelna novomedijska umetnost koja se stvara video tehnikom uz pomoć niza tehničkih postupaka kojima se ostvaruje snimanje, zapis, obrada, prenos i prikaz pokretnih slika

c) Video umetnost je likovna umetnost koja umetničku ideju oblikuje video zapisom.

11. **Animacija je:**

a) povezivanje slika

b) postupak kojim se stvara svojevrsna iluzija kretanja na beživotnim stvarima, crtežima i modelima

c) oživljavanje crteža

12. **Performans:**

a) je umetnički oblik u kom je angažovano telo

b) je vid umetničkog izražavanja kroz pokret, akciju i proces

c) je umetnička forma u čijem je fokusu telo

13. **Zaokruži pojmove koji pripadaju likovnim i vizuelnim umetnostima:**

Likovne umetnosti	**Novomedijska umetnost**
a) video game	a) keramika
b) kolaž	b) GIF
c) tempera	c) tapiserija
d) vitraž	d) arhitektura
e) animacija	e) web design
f) rozeta	f) kontraposto
g) akvarel	g) animacija
h) digitalna slika	h) lutkarstvo
i) laserska umetnost	i) video art
j) performans	j) dizajn svetla

14. **Zaokruži jedan od ponuđenih odgovora. Najpoznatiji predstavnik video umetnosti je:**

a) Demijan Herst

b) Bil Viola

c) Marina Abramović

d) Eni Libovic

15. **Upiši motiv na prikazanim ilustracijama i upiši medij u kom su izvedene:**

ispod ilustracija upiši ponuđene medije i discipline:

a) Animacija

b) Video art

c) Fotomontaža

d) GIF

e) Fotografija Lego kocki

f) Fotografija

g) Frem video igrice

sl. 1._____ sl.2._____

sl. 3_____ sl.4_____

16. **Upiši motiv i medij ispod ilustrovanih primera:**

Medij:	Motiv:
1. Fotografija	a) Bogorodica sa Isusom
2. Instalacija	b) Pieta
3. Skulptura	c) Ljubavni par
4. Performans	d) Blagovesti
5. Slika	e) Skidanje sa krsta
6. Animacija	f) Raspeće

sl.1_____ sl. 2_____ sl. 3_____

17. **Motiv koji je predstavljen na ilustrovanim primerima savremene umetnosti zove se:_ pieta**

Ispod ilutracija navedi likovni ili novi medij dela u kom je izvedeno:

a) Fotografija
b) Skulptura
c) Grafika
d) GIF
e) Performans
f) Instalacija
g) Frem video rada

Sl. 1_____ sl.2 _____ sl. 3_____

18. **Zaokruži jedan od ponuđenih odgovora. Barok nastaje:**

a) u Francuskoj krajem XVII veka, na dvoru Luja XVI
b) u Rimu krajem XVI veka
c) u Nemačkoj u XVII veku
d) u Rimu krajem XVI veka u okviru crkvene umetnosti i širi se na javnu sferu i postaje umetnički stil u celoj Evropi

19. **Svetlo-tamni kontrast kao princip komponovanja u slikarstvu, najviše je zastupljen:**

a) u renesansnom slikarstvu
b) u manirizmu
c) u baroku
d) neoklasicizmu

20. **Zaokruži ponuđene odgovore. Slikari baroka su:**

a) Anibale Karači
b) Mikelanđelo Karavađo
c) Mikelanđelo Buonaroti
d) Rafaelo Santi
e) Peter Paul Rubens
f) Ticijan Večeli
g) Jan Vermer

21. **Zaokruži najvažnije karakteristike barokne umetnosti:**

a) procvat slikarstva, ikone i freske	da	ne
b) procvat slikarstva i uljane tehnike	da	ne
c) isključivo bibliske teme	da	ne
d) piramidalna kompozicija	da	ne
e) bibliske i mitološke scene	da	ne
f) asimetrična i dijagonalna kompozicija	da	ne
g) tamno svetlo	da	ne
h) sfumato	da	ne
i) naturalizam	da	ne
j) realizam	da	ne

22. **Ispod ilustrovanih primera odredi autora i stilsku epohu:**

a) Brojgel	1) visoka renesansa
b) Jan Van Ajk	2) renesansa Severne Evrope
c) Mikelanđelo	3) manirizam
d) Vermer	4) barok
e) Karavađo	5) realizam
f) Rembrant	6) neoklasicizam
g) Žan Luj David	7) simbolizam

sl. 1_____ sl.2_____ sl. 3_____

23. **Rokoko**

(zaokruži ponuđene opcije da ili ne za određivanje iskaza)

a) se javlja u visokim dvorskim krugovima Evrope	da	ne
b) se razvija u arhitekturi, slikarstvu i primenjenim umetnostima	da	ne
c) se ogleda u simetriji i tamnim bojama	da	ne
d) način izražavanja je realističan	da	ne
e) primenjena umetnost razvija oblikovanje nameštaja	da	ne
f) porcelan kao materjal u primenjenoj umetnosti dominira	da	ne

24. **Neoklasicizam**

(zaokruži ponuđene opcije da ili ne za određivanje iskaza)

a) se javlja u XVII veku u Francuskoj	da	ne
b) se javlja u drugoj polovini XVIII veka u Evropi	da	ne
c) se vraća antičkim uzorima	da	ne
d) se javlja u svim oblicima umetničkog izražavanja	da	ne
e) tematika u slikarstvu su i savremeni događaji	da	ne

25. **Romantizam**

(zaokruži ponuđene opcije da ili ne za određivanje iskaza)

a) javlja se u Engleskoj u XVIII veku	da	ne
b) je evropski stil kraja XVIII veka	da	ne
c) najjače se ispoljava u slikarstvu i sporadično u kulturi	da	ne
d) tematka je vezana za istorijske događaje, orjentalne scene i pejzaže	da	ne
e) umetnici se izražavaju na realističan način	da	ne

26. **Zaokruži likovne umetnike neoklasicizma:**

a) Ežen Delakroa
b) Žan Ogist Dominik Engr
c) Vilijam Tarner
d) Žak Luj David

27. **Zaokruži likovne umetnike romantizma:**

a) Jan Vermer
b) Ežen Delakroa
c) Vilijam Tarner
d) Antonio Kanova
e) Teodor Žeriko

28. **Prikazani primeri su dela:**

(Ispod primera upiši naziv dela, autora i epohu)?

Sl.1._____ sl.2._____

29. **Prikazani primer je inspirisan kojim i čijim reprezentaitivnim delom?**

(upiši naziv reprezentativnog dela, autora i kojoj epohi pripada)

_____

30. **Navedi tri savremena umetnika vizuelnih umetnosti:**

_____

_____

_____

31. **Navedi tri reprezentativna muzeja ili galerije:**

_____

_____

_____

8.4.1. Rešenje finalnog testa i kriterijumi bodovanja

Broj zadataka	Broj pitanja	Tačan odgovor	Broj poena	
			Po pitanjima	Ukupno
1.	1	c	1	5
2.	1	d	1	
3.	1	c	1	
4.	1	b	1	
5.	1	c	1	
6.	5	a. ne b. da c. da d. da e. da	1	5
7.	1	a	2	12
8	1	c	2	
9.	1	d	2	
10.	1	b	2	
11.	1	b	2	
12.	1	b	2	
13.	10	Likovne umetnosti: b,c,d,f, g Novomedijske umetnosti:b,e,g, i, j	1	10
14.	1	b	2	2
15.	5	Motiv: tajna večera Sl.1. e Sl.2. f Sl.3 g Sl.4 c	1	5
16.	3	Sl. 1d Sl.3b Sl.2 f	1	3
17.	4	Motiv: pieta Sl.1. e Sl.2. f Sl.3. g	2	8
18.	1	d	1	1
19.	1	c	1	1
20	4	a,b,e,g	1	4

21.	10	a. ne b.da c. ne d. ne e. da f. da g. da h. ne i. da j. ne	1	10
22.	3	Sl.1. g 6 Sl.2. d 4 Sl.3. f 5	1	3
23.	6	a. da b. da c. ne d. da e. da f. da	1	6
24.	5	a.ne b.da c.da d. da e.da	1	5
25.	5	a. ne b.da c.da d.da e.da	1	5
26.	2	b, d	0,5	1
27.	3	b,c,e	1	3
28.	2	Sl.1. Splav meduze, T. Žeriko, romantizam Sl. 2. Ljuljaška, Ž.O.Fragonar, rokoko	1 1	2
29.	1	Skidanje Isusa sa krsta, Mikelanđelo Karavađo, barok	3	3
30.	3	Tri savremena umetnika	1	3
31.	3	Tri muzeja ili galerije	1	3

UKUPNO: 100

8.5. Pisane pripreme za čas po metodskim jedinicama

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

1. *Nastavna celina: Pojam umetnosti; metodska jedinica: Pojam umetnosti-moderna, postmoderna i neka nova moderna; vizuelne umetnosti (determinisanje pojma umetnosti, vizuelne i likovne umetnosti, vremenske i prostorne, dramske, muzičke, književnost).*

Ključni pojmovi: likovne/vizuelne umetnosti. motivi, teme.

Prethodna situacija: sistematizacija gradiva 1. razreda gimnazije-opšti smer, ***inicijalni test.***

Cilj časa: razumevanje opšteg pojma umetnosti. Determinisanje pojma umetnosti u diskursu likovnog i vizuelnog; pojam umetnosti od tradicionalnog nasleđa ka savremenim umetničkim praksama likovnih i vizuelnih umetnosti.

Obrazovni zadaci:

- definisanje pojma umetnosti.
- definisanje umetničkih polja.
- određivanje disciplina vizuelnih umetnosti.
- razumevanje značenja i značenja uloge vizuelnih umetika u savremenom društvu.
- upoznavanje reprezentativnih muzeja i galerija
- razlikovanje moderne, postmoderne i savremene umetnosti.

Vaspitni zadaci: razumevanje umetnosti u kontekstu kulturnih politika, očuvanje tradicionalnog nasleđa i razvijanje kritičkog odnosa prema tendencijama savremene umetnosti u sferi društvenih odnosa.

Funkcionalni zadaci: razvijanje sposobnosti uočavanje i analize pojmova.

Ishodi časa: učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu tradicionalnu i savremenu umetnost.

Tip časa: uvodni čas-obrada novog gradiva

Nastavne metode: monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala:udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti-scenografija, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička umetnost, književnost, istorija (istorija kulture).

Kolekcije, muzeji, galerije:

1. Muzej Albert i Viktorija, London
2. Nacionalna galerija, London
3. Muzej savremene umetnosti, MOMA Njujork.
4. Muzej Stedelijk, Amsterdam.
5. Muzej Riverside, Glazgov.

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa.* Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2004) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. I.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2005) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. II.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III.* Beograd: Clio.

• Mišević, R. (1989). *Izbor tekstova za izučavanje Teorije forme.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Purgar, K. (2009). *Vizualni studij: Umjetnost i mediji u doba slikovnog obrta.* Zagreb: CVS – Centar za vizualne studije.

• Šuvaković, M. (2011). *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013). *How to Read Contemporary Art.* London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• Muzej Albert i Viktorija, London- *David Bowie Is V&A Retrospective Exhibition Virtual Tour* https://www.youtube.com/watch?v=EPCHI_BZwUw – pristup 10.08.2016.

• Artnews, https://news.artnet.com/art-world/marina-abramovic-ulay-relationship-interview-1045136 – pristup 10.08.2016.

• Jackson Pollok and his paintings, https://www.jackson-pollock.org/#prettyPhoto - pristup 10.08.2016.

• Savremeni dizajn, https://www.luxlife.rs/living/dekor/unikatni-escajg-iznenadjenje-za-goste - pristup 10.08.2016.

• Jan van Ajk, http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/jan-van-eyck-the-arnolfini-portrait - pristup10.08.2016.

• Kazimir Maljevič, http://www.stedelijk.nl/en/press/press-images/malevich - pristup 10.08.2016.

• Zaha Hadid, https://www.architecturaldigest.com/gallery/zaha-hadid-greatest-works-slideshow/all - pristup 10.08.2016.

• Igra prestola (Game of thrones) , http://gameofthrones.wikia.com/wiki/Season_1 - pristup 10.08.2016.

Realizacija teme: 45‘, jedan školski čas.
Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija i tok časa

Uvodni deo časa (10 minuta):

Početak časa je određen prikazivanjem motivacionog sadržaja koji podstiče učenike da daju odgovore na set konstruisanih pitanja a koji su u vezi sa prikazanim primerom. Monološko-dijaloškom metodom učenici se uvode u temu časa i metodsku jedinicu koja se obrađuje. Uporedo, nastavnik na tabli ispisuje sve relevantne pojmove, koji su u vezi sa motivacionim sadržajem. Ovim pristupom, uspostavlja se dijalog putem prikazanog primera- video zapisa koji sadrži likovni govor. Vizuelna komunikacija koja se uspostavlja, navodi učenike da artikulišu razumevanje vizuelnih poruka i da ih verbalizuju. Nastavnik iz navedenih pojmova izvodi zajedno sa učenicima naslov metodske jedinice kojom će se baviti tokom nastavnog časa i zapisuje je na tabli. Posle ovog uvodnog dela časa, Power Point prezentacijom počinje glavni deo časa.

Primer 1. *David Bowie Is V&A Retrospective Exhibition Virtual Tour*

Na primeru 1. prikazan je motivacioni sadržaj: frejm video zapisa (u trajanju 6‘04“) -*David Bowie Is V&A Retrospective Exhibition Virtual Tour,* insert iz prikaza multimedijalne retrospektivne izložbe Dejvida Bovija, Muzej Viktorija i Albert. [1]

[1] Muzej Albert i Viktorija, London- *David Bowie Is V&A Retrospective Exhibition Virtual Tour* https://www.youtube.com/watch?v=EPCHI_BZwUw – pristup 10.08.2016.

Pitanja za učenike:

1. *Na prikazanom primeru šta dominira?*
2. *Da li je prikazana izložba likovnih umetničkih radova?*
3. *Da li je prikazana klasična muzeološka zbirka?*
4. *Da li se predstavlja rad jednog umetnika?*
5. *Šta dominira u video prikazu?*
6. *Da li je dominantan zvuk?*
7. *Da li za video prikaz možemo reći da predstavlja umetnost?*
8. *Koju vrstu umetnosti?*
9. *Da li video prikaz pripada tradicionalnoj ili savremenoj umetničkoj praksi?*
10. *Koje medijske prakse su predstavljene u video prikazu?*

***Glavni deo časa (25 minuta)*:**

Determinisanje pojma umetnosti:

Opšti pojam

• Pojam umetnosti se primarno određuje kao ljudska delatnost koja stimuliše čula i um.

• Umetnost se određuje kao otvoren, nestabilani i promenljivi kontekst ideja, uslovljen istorijom i aktuelnošću sveta umetnosti, kulture i društva (Šuvaković 2011: 168).

• Značenje umetnosti se konstituiše u složenom komunikacionom procesu između umetnika, umetničkog dela i publike.

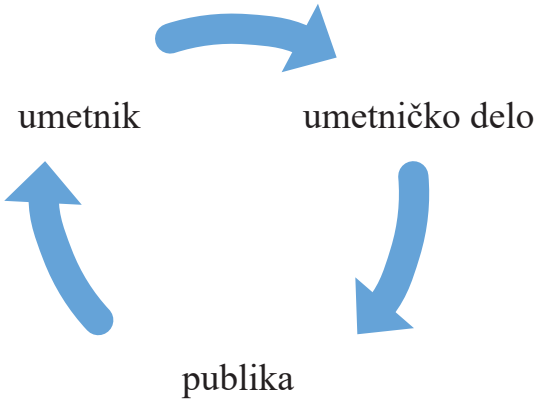

Primer 1. Interaktivni odnos pojma umetnosti

Primer 2. Marina Abramović, *Umetnik je prisutan* (2010), Muzej savremene umetnosti, Njujork

Na primeru br 2. Marina Abramović, *Umetnik je prisutan* (2010), Muzej savremene umetnosti MOMA, Njujork (New York)[2], koji prikazuje performans kao umetničku formu, koji se ostavruje I jedino je moguć u interakciji sa publikom. Jedino na taj način se ostvaruje umetnička forma performansa, koji pripada postmoderni.

• Estetski doživljaj, stvaralaštvo, komunikacija, kreativnost, percepcija/recepcija, umetnik, publika, produkcija, umetnička praksa i dr. čini deo terminologije koja se koristi pri određivanju mesta i uloge umetnosti i njenog fenomena u čovekovom svetu.

• Reč umetnost na engleskom je *art* i nastala je od latinske reči *ars* i grčke reči *tehne* koja u najširem smislu predstavlja svaku čovekovu veštinu. Značenje i tumačenje pojma umetnosti, je bilo uslovljeno društvenim promenama i razvojem u kontekstu istorije kulture.

• Umetnost povezuje i prevodi sa grčkim (*tehne*) i latinskim (*ars*) i ukazuje na tumačenje pojma još iz vremena stare Grčke. „Ovi termini tehne i ars označavaju svaku čovekovu veštinu, bez obzira na to da li se to odnosi na pisanje stihova, izradu obuće, oslikavanje vaza ili vođenje države. Nasuprot ljudskoj umetnosti u tom starijem načinu razmišljanja nisu bili zanati već priroda“ (Šiner 2007: 16).

• U antičkoj epohi je ustanovljena podela na slobodne umetnosti (*artes liberales*), koje zahtevaju duhovni napor i vulgarne umetnosti (*ars vulgaris*), koje zahtevaju fizički napor.

• Umetnosti se determiniše prvo kroz izvorno značenje reči umetnost (lat. *ars,* nem. *kunst,* engl. *art*); prema novijim tumačenjima teorije umetnosti, o ovom pojmu govori se kao o specifičnoj društvenoj instituciji i praksi proizvodnje, razmeni i potrošnji artefakata (objekat, situacija, događaj, tekst, ponašanje) koji nemaju prvostepenu i direktnu primenjenu/utilitarnu funkciju u društvu. „Indirektna ili višestepena funkcija umetničkog dela je određena na pet nivoa:

1. na perceptivnom nivou – opažanja artefakata kao lepog, estetskog ili umetničkog;

2. na retoričkom nivou – izvođenja i označavanja artefakata kao predstave (reprezentacije), izraza (ekspresije), konstrukcije (proizvoda) ili produkcije (sistema odnosa) unutar društvenih identiteta;

3. na ekonomskom nivou – posedovanja artefakata kao stvorene, preoblikovane ili upotrebljene društvene vrednosti;

4. na konceptualnom nivou – uspostavljanja pojma umetnosti koji se odnosi na teorijsko (estetičko, poetičko, umetničko, kulturno) identifikovanje, objašnjavanje i interpretiranje odnosa opažanja, izvođenja i označavanja i posedovanja artefakata kao umetničkog dela u okviru sveta umetnosti;

5. na ideološkom nivou – uspostavljanja društvene realnosti koja se konstituiše i specifičnim indirektnim i neutilitarnim artefaktima ili praksama koje se nazivaju umetnostima“ (Šuvaković 2011: 794).

• O vulgarnim umetnostima se u srednjem veku govori i kao o mehaničkim umetnostima, dok su slobodne umetnosti identifikovane sa naukom.

[2] Artnews, https://news.artnet.com/art-world/marina-abramovic-ulay-relationship-interview-1045136 – pristup 10.08.2016.

• Za slobodne umetnosti se vezuju: retorika, gramatika, logika, aritmetika, geometrija, astronomija i muzika. Muzika je definisana kao nauka o harmoniji. U 16. veku, periodu humanizma i renesanse, uspostavlja se pojam lepih umetnosti koji će trajati do 18. veka, kada nastaje podela u tradicionalnom konceptu umetnosti.

• Više od dve hiljade godina pojam umetnosti se odnosio na veštinu i gracioznost.

• Koncept umetnosti je u ovom periodu podeljen na drugačiji način, i nastala je nova kategorija lepih umetnosti (poezija, slikarstvo, skulptura, arhitektura, muzika) koja se nalazi nasuprot zanatima i popularnim umetnostima (izrada odeće i obuće, izrada nakita, vez, pripovedanje, popularne pesme itd.). Ovaj koncept će u tom periodu obuhvatiti i arhitekturu i pozorište.

Umetnička polja: književnost, muzička umetnost, vizuelne (likovne umetnosti i primenjene umetnosti), dramska umetnost, filmska umetnost, balet.

Vizuelne umetnosti:

• Vizuelnim umetnostima (engl. visual arts) se nazivaju umetnosti koje se percipiraju putem čula vida.

• Likovne i primenjene umetnosti su deo vizuelnih umetnosti.

• U modernizmu se vizuelnom umetnošću smatraju likovne i primenjene discipline, fotografija i film.

Primer 3. Likovna disciplina-slikarstvo

Primer 4. Primenjena umetnost

Dijaloškom metodom se sa učenicima analiziraju prikazani primeri: primer 3. koji predstavlja likovnu disciplinu-slikarstvo, prikaz akcionog slikarstva Džeksona Poloka (Jackson Pollok)[3]; primer 4., koji se odnosi na primenjenu umetnost i savremeni dizajn, pribor za kuhinju.[4]

Postmoderna i avangarda (druga polovina 20. veka) proširuju listu vizuelnih umetnosti (nove umetničke prakse i nastanak novih medija; televizija, performansi, instalacije i dr. koje vizuelnom integrišu i zvuk).

Likovne umetnosti:

• Likovna umetnost je zbirni i opšti naziv za slikarstvo, skulpturu, crtež i grafiku bez obzira da li je reč o mimetičkoj ili apstraknoj umetnosti.

[3] Jackson Pollok and his paintings, https://www.jackson-pollock.org/#prettyPhoto - pristup 10.08.2016.

[4] Savremeni dizajn, https://www.luxlife.rs/living/dekor/unikatni-escajg-iznenadjenje-za-goste - pristup 10.08.2016.

Mimezis (lat. *mimesis*) se naziva oponašanje i iluzionističko prikazivanje predmeta, situacija, događaja i stvorenja umetničkim delom.

Apstraktna umetnost (eng. *abstract art*, nem. *abstracte kunst*) označava apstraktno slikarstvo, apstraktnu skulpturu, apstraktne fotografije, apstraktni film. Pridev apstraktno označava nemimetička i neprikazivačka umetnička dela.

Primer 5. Van Ajk, Bračni par Arnolfini, 1434

Primer 6. Kazimir Maljevič, Supermatistički krst 1920-21.

Dijaloškom metodom se sa učenicima analiziraju prikazani primeri 5 Van Ajk, Bračni par Arnolfini, 1434., Nacionalna galerija London; mimetička umetnost[5]; primer 6. Kazimir Maljevič, Hijeratički Supermatistički krst 1920-21. Stedelijk; apstraktna umetnost[6]

• Pojam likovne umetnosti (engl. *fine arts,* fr. *beaux arts*) u izvornom smislu određen je umetničkim delima koja vizuelno predstavljaju i označavaju stvorenja, predmete, situacije i događaje realnog sveta, mitologije, fantazije i književnosti.

• Pikturalno i skulpturalno su osnovna likovna svojstva koja preciznije određuju likovnu umetnost. Sagledavanje likovnog umetničkog dela uvek kreće od celine/kompozicije, od toga u kom je mediju nastala, od tehnike i materijala.

• U tradicionalnoj zapadnoevropskoj umetnosti likovno umetničko delo je bila ilustracija ili prezentacija teksta, pre svega religioznog, dok je likovno umetničko delo u modernističkom vremenu, težnja dosezanja čistog pojma i doživljaja likovnosti u slikarstvu i skulpturi (Paić 2008; Šuvaković 2011).

• Likovna struktura umetničkog dela zaokružena je u kompoziciji, i uspostavlja likovni diskurs. Likovni jezik i govor zasnovani su na vizuelnom koji artikuliše vizuelne pojave i ostvaruje:

[5] Jan van Ajk, http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/jan-van-eyck-the-arnolfini-portrait - pristup 10.08.2016.

[6] Kazimir Maljevič, http://www.stedelijk.nl/en/press/press-images/malevich - pristup 10.08.2016.

Primer 7. Funkcija likovnog govora

U visokom modernizmu cilj umetničkog rada je pročišćavanje i izdvajanje čistih likovnih (pikturalnih i skulpturalnih) aspekata u slikarstvu i skulpturi" (Šuvaković 2011: 411).

Likovno umetničko delo prelazi u vizuelno umetničko delo u postavangardi i postmodernizmu i neodvojivo je od interpretacije, što znači da se pojavljuje kao vrsta vizuelnog teksta, strukture znakova, tj. jezika, pa tek onda kao likovni fenomen kome je pikturalnost i skulpturalnost jedina odrednica. Zbog razvoja i dinamike vizuelne komunikacije likovno ne može biti shvaćeno kao autonomni pojam i fenomen odvojen od značenjskog, vrednosnog i ideološkog. „Interpretacija je proces prihvatanja u kome se prošla iskustva spajaju sa dokazima sa slikarskog platna kako bi se konstruisalo značenje. Ipak, to se značenje menja tokom vremena sa prisećanjem posmatranog događaja, a sama se slika vidi na nov način u drugačijem okruženju" (Hill i Helmers, 2004: 84).

Likovnim umetnostima pripadaju sledeće discipline**:**slikarstvo, skulptura, grafika i crtež.

Primenjene umetnosti i dizajn

Primenjene umetnosti se: bave oblikovanjem prostora i predmeta za praktičnu upotrebu.

Dizajn je: umetnička i tehnička disciplina projektovanja objekata za masovnu industrijsku proizvodnju.

Arhitektura

• Interdisciplinarna oblast koju čine tehničke nauke, primenjene umetnosti i industrijski dizajn koji u međudejstvu planiraju, projektuju i grade, privatni i javni prostor.

Primer 8. Zaha Hadid, savremena arhitektura

Muzej Riverside, dodatak Muzeju transporta u Glazgovu u Škotskoj, presecao je upečatljivu figuru sa svojim zigzagovanjem cink-platiranog krova koju je projektovala Zaha Hadid[7]. Dijaloškom metodom se sa učenicima analizira prikazani primer 8.

Značenje tradicionalne umetnosti

Pod pojmom tradicionalne umetnosti se smatraju sve one umetničke prakse koje obuhvata istorija umetnosti u kontekstu nacionalnog i internacionalnog kulturnog nasleđa do savremenog stvaralaštva.

Značenje moderne, postmoderne, savremene umetnosti:

• Modernizam (engl. *modernism*) se odnosi na megakulturu organizacije i razvoja kulture i umetnosti od kraja 18. veka do kraja 60-ih godina 20. veka.

• Modernom (*Die Moderne*) se naziva skup umetničkih pojava krajem 19. veka koje nastaju kao reakcija na naturalizam i realizam i razvijaju se od simbolizma do secesije i impresionizma. Ovu eru obeležiće industrijske revolucije i nastanak buržoaskog kapitalističkog društva (od Francuske revolucije do hladnog rata); perod prosvetiteljstva; modernosti (velike težnje odvajanja od tradicionalnog nasleđa i stremljenja ka progresivnom razvoju). Umetničke oblasti i discipline koje egzistiraju u periodu moderne su književnost, vizuelne (likovne, primenjene, arhitektura, fotografija, film) dramske, muzičke i balet.

• „Modernom umetnošću je zatvoren proces linearnog napredovanja istorije na njenom putu čistoga znaka istovetne dubine i površine, unutrašnjeg i spoljašnjeg, transcedentnog i imanentnog“ (Paić 2008: 10).

• Postmoderna (engl. *postmodern*) je pojam koji počinje krajem 60-ih godina 20. veka i koji je zasnovan na kritici vrednosti, smisla, i načina života modernog društva, kulture i umetnosti.

[7] Zaha Hadid, https://www.architecturaldigest.com/gallery/zaha-hadid-greatest-works-slideshow/all - pristup 10.08.2016.

• Postmoderna se određuje kao tehnički termin označavanja različitih pojava i tendencija u umetnosti 20. veka, kojim se želi prevazići moderna kultura. Ovaj termin prvi put nastaje u knjizi *Krize evropske kulture*, u kojoj se govori o postmodernom dobu kao mešavini različitih kulturnih nastojanja. Termin postmoderna do kraja 70-ih godina 20. veka, ima različitu istoriju i upotrebu (Šuvaković 2011).

• Savremena umetnost, koja danas znači: u trenutku stvaranja. Savremena umetnost odavno ne prikazuje mit i božansko, ne predstavlja lepo i uzvišeno. Pojam današnje umetnosti je u društvenoj komunikaciji koja je postala vidljiva na društvenim mrežama i vizuelno govori jezikom savremene nauke i tehnologije.

• Savremena umetnost kao termin, uvodi se u britanskoj teoriji umetnosti dizajna i arhitekture, karajem 40-ih godina prošlog veka. Ovaj pojam savremena umetnost (engl. *contemporary art*) ima više tumačenja, a prvo tumačenje se vezuje za aktuelnu umetnost tj. za trenutak stvaranja kada se o njoj govori i piše. Definicija ovog pojma se koristi i za umetnost koja je obeležila drugu polovinu 20. veka. Time se umetnost određuje kao savremena umetnost, kao umetnički i kulturalni podsistem umetnosti 20. veka, a u odnosu na modernizam određuje se kao njegov završni stadijum (visoki i kasni modernizam) i početak postmodernizma. Kada govorimo o pojmu umetnosti samog kraja 19. veka, 20. veka i početku 21. veka, on je određen modernom, postmodernom, metamodernom i pojmom savremene umetnosti (Šuvaković 2011). Na prelazu iz 20. u 21. vek najviše se koristi termin savremena umetnička praksa

• U raznim teorijskim analizama uočava se i pojam metamoderna (engl. *Meta art*) ili meta umetnost koja je fokusirana na umetničko delo kao tekst umetnika, umetnički čin koji predstavljaju ili govore o prirodi umetnosti, umetničkom radu, svetu umetnosti i kulturi.

Distinkcija visoke i popularne umetnosti

• Visoka kultura se odnosi na umetničke prakse avangardne umetnosti koja nema komercijalnu ulogu. Visoka umetnost pripada tvorevini kulturne elite jednog društva i ona deluje "od gore", visoka kultura može se posmatrati kao delovanje kulturne elite,

• Popularna kultura i umetnost pripadaju odrednici masovne kulture. Popularna ili masovna kultura, nema jednoobrazno tumačenje i razumevanje ali se najčešće odnosi na popularnost i prihvatanje umetnosti koja je prihvaćena kod „šire publike" koja prevashodno ima zabavni karakter.

Primer 9. Eniš Kapur, visoka umetnost

Primer 10. *Igra prestola*, popularn kultura

Dijaloškom metodom se sa učenicima analiziraju prikazani primeri 9 i 10. Primer 9. Eniš Kapur (Anish Kapoor), visoka umetnost[8] i primer 10. Igra prestola (Game of thrones)[9], primer umetnosti popularne kulture.

Završni deo časa (minuta 10):

Rekapitulacija časa izvodi se ponavljanjem obrađenih pojmova koji su obrađeni tokom časa. Metodska jedinica se ponavlja komparativnom analizom ilustrovanih primera i izvodi se zaključak i uočavanje na prikazanim primerima Mark Rotka i filmskog plakata za film The Amazing Spiderman, Marvelov strip junak.

Primer 11. Mark Rotko, Br. 3 / br. 13

Primer 12. Spajdermen, filmski plakat

Dijaloškom metodom se sa učenicima analiziraju prikazani primeri 11 i 12. Primer 11. Mark Rotko, (Mark Rothko)[10] Br. 3 / br. 13 (Magenta, crna, zelena na oranžu), 1949, 85 3/8 „× 65“ (216,5 × 164,8 cm), ulje na platnu; MOMA, Njujork (New York), primer 12. Spajdermen, filmski plakat[11].

- Razumevanje opšteg pojma umetnosti.
- Tumačenje pojma umetnosti u diskursu likovnog i vizuelnog;
- Pojam umetnosti od tradicionalnog nasleđa ka savremenim umetničkim praksama likovnih i vizuelnih umetnosti.
- Moderne, postmoderne, metamoderne i savremene umetnosti.

Umetnost nije samo jedna *ideja* institiucija, sistem ideala i prakse. Umetnički svetovi su mreže umetnika, kritičara, publike i drugih koji dele zajedničko polje interesovanja u vrednosnom sistemu koji je određen umetničkim praksama i institucijama. Iz perspektive druge

[8] Eniš Kapur (Anish Kapoor) , http://www.lissongallery.com/artists/anish-kapoor - pristup 10.08.2017.

[9] Igra prestola (Game of thrones) , http://gameofthrones.wikia.com/wiki/Season_1 - pristup 10.08.2016.

[10] Mark Rotko (Mark Rothko); Br. 3 / br. 13 (Magenta, crna, zelena na oranžu), 1949, 85 3/8 „× 65“ (216,5 × 164,8 cm), ulje na platnu; MOMA, Njujork. https://www.moma.org/ -pristup 10.08.2016.

[11] Spajdermen (Spiderman) filmski plakat za film The Amazing Spider-Man (2012), primenjena umetnost; http://filmskihitovi.blogspot.rs/2012/07/amazing-spider-man-2012.html - pristup 10.08.2016.

decenije 21. veka, umetnost još uvek u svom pojmu sadrži ne samo skup koncepata i institucija, već i nešto u šta ljudi veruju. U određivanju pojma umetnosti u sadašnjem vremenu, pojam umetnosti ne možemo okarakterisati i svrstati u skup zanata ili svrstati u lepe umetnosti. S tim u vezi, 21. vek je obeležen novom tehnološkom revolucijom, čiji se razvoj prati, sada već „iz sata u sat“. Nove tehnologije i novi mediji, pozicioniraju novomedijske umetničke prakse koje danas čine globalnu savremenu umetnost u svetu digitalne tehnologije i sajber prostora.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

2. *Nastavna celina: Pojam umetnosti; metodska jedinica: Likovne i primenjene umetnosti/vizuelna komunikacija - tradicionalne discipline i novi mediji; od slikarstva do pokretnih slika: GIF i Video art.*

Ključni pojmovi: likovne i primenjene umetnosti, novi mediji, GIF, video art.

Prethodna situacija: *Pojam umetnosti-moderna, postmoderna i neka nova moderna; vizuelne umetnosti* (determinisanje pojma umetnosti, vizuelne i likovne umetnosti, vremenske i prostorne, dramske, muzičke, književnost).

Cilj časa: upoznavanje učenika sa pojmovima likovnih i primenjenih umetnosti u diskursu tradicionalnog stvaralaštva i savremene umetničke prakse. Razlikovanje medija (štampe, radija, TV, fotografije i filma) i "novih" medija digitalnih tehnologija u umetničkom stvaralaštvu.

Obrazovni zadaci:

- upoznavanje likovnih disciplina.
- upoznavanje i razumevanje tehnologija primenjenih umetnosti.
- uočavanje vizuelnih poruka u okviru savremenih/novomedijskih umetničkih praksi.
- definisanje pojma GIF.
- definisanje videoumetnosti.
- upoznavanje stvaralaštva savremenih umetnika.
- upoznavanje reprezentativnih muzeja i galerija.

Vaspitni zadaci: razumevanje značaja tradicionalnog i savremenog umetničkog stvaralaštva kontekstu nacionalne kulture.

Funkcionalni zadaci: podsticanje razumevanja vizuelnog govora na primerima umetničkih tradicionalnih i savremenih umetničkih praksi.

Ishodi časa: učenici će znati da razlikuju stare i nove medije u kontekstu umetničkog stvaralaštva. Prepoznavaće tradicionalno nasleđe, ali i razliku visoke i popularne umetnosti u savremenoj umetničkoj produkciji.

Tip časa: obrada novog gradiva i ponavljanje gradiva prethodne metodske jedinice.

Nastavne metode: monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala:udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: istorija (istorija kulture), muzička umetnost, informatika i računaestvo, književnost.

Kolekcije, muzeji, galerije:

Univerzitetski muzej (Museo della Collegiata), Empolio, Toskana, Italija.

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa.* Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Farthing, S. (2010). *Umjetnost: Vodič kroz povijest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Grbavac, J., Grbavac, G. (2014). POJAVA DRUŠTVENIH MREŽA KAO GLOBALNOG KOMUNIKACIJSKOG FENOMENA *Media, culture and public relations,* 5, 2, 206-219 ISSN 1333-6371 INFO- 75 UDK: 654.0:681.3:316.3

• Janson, E. F., Janson H. V. (2016). *Istorija umetnosti (dopunjeno izdanje)*. Beograd: Delfi.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Hemenway, P. (2009). *Tajni kod: Zlatni rez – tajanstvena formula koja vlada umjetnošću, prirodom i znanošću.* Zagreb: VBZ.

• Mišević, R. (1989). *Izbor tekstova za izučavanje Teorije forme.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Purgar, K. (2009). *Vizualni studij: Umjetnost i mediji u doba slikovnog obrta.* Zagreb: CVS – Centar za vizualne studije.

• Šuvaković, M. (2011). *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013). *How to Read Contemporary Art.* London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• GIF, http://www.baotic.net/graficki-formati-na-webu/rasterski/gif/ -pristup 20.08.2016.

• Grbavac, J., Grbavac, G. 2014: 206), file:///C:/Users/Maja/Downloads/Grbavac%20(1).pdf –pristup 20.08.2016.

Realizacija teme: 45‘, jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija i tok časa

Uvodni deo časa:
(minuta 10 minuta)

Početak časa je određen prikazivanjem motivacionog sadržaja, u ovom slučaju, GIF-ova umetnika Džejms Kera (James Kerra) koji su uveliko rasprostranjeni društvenim mrežama kao što su: Tumblr, Facebook, Twiter, Instagram i drugi. Njegov rad fokusira na uzimanje renesansnih motiva i likova i njihovim apliciranjem na savremene teme i komične situacije. Učenici čija se kultura zasniva na internetu, kroz ovaj medijum mogu da se izražavaju i isto tako uče. GIF kao kratka video forma je pogodna za podsticaj učenika da primete određene karakteristike perioda iz kog su preuzeti motivi. Monološko-dijaloškom metodom učenici se uvode u temu časa i metodsku jedinicu koja se obrađuje.

Uporedo, nastavnik na tabli ispisuje sve relevantne pojmove, koji su u vezi sa motivacionim sadržajem. Ovim pristupom, uspostavlja se dijalog putem prikazanog primera koji sadrži likovni govor i karakteristike stilskog perioda koji je obrađen na prethodnim časovima. Vizuelna komunikacija koja se uspostavlja, navodi učenike da artikulišu razumevanje vizuelnih poruka i da ih verbalizuju. Nastavnik iz navedenih pojmova izvodi zajedno sa učenicima naslov metodske jedinice kojom će se baviti tokom nastavnog časa i zapisuje je na tabli. Posle ovog uvodnog dela časa, Power Point prezentacijom počinje glavni deo časa.

Primer 1. GIF-ovi Džejms Kera

Na primeru 1. ilusrtrovana su tri GIF frejma Džejms Kera (James Kerra)[12] koja se dijaloškom metodom analiziraju i dovode u vezu sa stilskom epohom renesansnog perioda.

Pitanja za učenike:

1. *Na prikazanom primeru šta dominira?*
2. *Da li je prikaz savremen ili istorijski?*
3. *Elementi koje stilske epohe dominiraju?*
4. *Na šta ih asocira ilustracija?*
5. *Da li je prikazan animirani film?*
6. *Da li se predstavlja rad jednog umetnika?*
7. *Da li je dominantan zvuk?*
8. *Da li za video prikaz možemo reći da predstavlja umetnost?*

[12] Džejms Ker (James Kerra); https://www.pinterest.com/pin/546342998529747387/?lp=true – pristup 20.08. 2016.

Glavni deo časa:

Istorija kulture
(minuta 25 minuta)

Ponavljanje opštih karakteristika renesanse u Evropi, pređenog gradiva u prethodnom mesecu tekuće školske godine.

Nastavnik sa učenicima analizira GIF-ove i na tabli zapisuje opšte karakteristike u Italiji od 14-16. Veka. Istorija kulture kroz razvoj svih umetničkih polja.

Analiziraju se karakteristike GIF-a, tehnička svojstva. Korelacija sa gradivom informatike I računarstva.

GIF • (Graphical Interchange Format). Bitmapirani format grafičkih datoteka, koji je razvila firma „CompuServe“. Često se koristi u kreiranju web strana. Datoteke u ovom formatu imaju u svom nazivu nastavak .gif, relativno su male i brzo se učitavaju. U ovom formatu prave se datoteke u kojima su crteži, umjetnički posteri i sve slike sa jasnom granicom među obojenim površinama. Specijalni oblici gif formata su: Animated GIF, Interlaced GIF i Transparent GIF.

“GIF je predstavljen 1987. te primarno namijenjen za uporabu na webu, format GIF (Graphics Interchange Format) ubrzo je postao vrlo raširen format na webu zbog svojih karakteristika - podržanosti i prenosivosti.

Za razliku od ostalih formata, GIF koristi paletu unaprijed indeksiranih boja. Podržava najviše 8-bitnu dubinu boje (256 boja), što mu je ujedno i glavni nedostatak. Obzirom da koristi unaprijed definiranu paletu boja te da se u sadržaj datoteke sprema korištena paleta, mogu se odabrati bilo kojih 256 boja iz 24-bitne RGB palete (16M boja). Primjerice, možemo odabrati 256 nijansi plave boje ili po nekoliko nijansi od svake boje.

GIF podržava transparenciju na razini jednog bita (binarna transparencija). Za svaki se piksel može definirati binarno - potpuna prozirnost ili potpuna boja s ugrađene palete boja.

Osim osnovne inačice, GIF je na webu u potpunosti podržan i kao animirani format. Animirani GIF sastoji se niza GIF sličica (*frames*) spremljenih u jednu GIF datoteku. Za svaku sličicu se definira njezino trajanje, a za cijelu GIF animaciju definiraju se obrasci ponašanja (poput animiraj jednom i stani na zadnjoj sličici, animiraj N puta ili rotiraj animaciju).

GIF je komprimirani format, no za razliku od JPEG-a, kompresija kod GIF-a je bez gubitaka (*lossless*), pritom koristeći algoritam Lempel-Ziv-Welch (LZW), koji se može naći i kod drugih grafičkih formata. Format GIF preporučljiv je za prikaz minijaturnih grafika, najčešće elementa grafičkog dizajna web-stranica - poput logotipa organizacija, dekorativnih linija, uzoraka (*patterns*) i sl. Za grafički intenzivne primjene (prava transparencija, puna dubina boje) ispravno je koristiti PNG, a za fotografije JPEG.” [13]

GIF se najviše uočava na društvenim mrežama.“Društvene mreže postale su globalni komunikacijski fenomen, počevši od skromnih početaka sa SixDegrees.com društvenom mrežom , pa sve do Friendster, MySpace, Facebook, Twitter i svih onih koji su se između navedenih pojavljivale i nestajale sa globalne komunikacijske scene i društvenog prostora. Iako sa tolikom izloženosti, još uvijek dolazi do zabune u smislu koje se mreže mogu smatrati druš- tvenim u

[13] GIF, http://www.baotic.net/graficki-formati-na-webu/rasterski/gif/ -pristup 20.08.2016.

moru Web stranica koje su danas preplavile Internet globalnu komunikacijsku mrežu. No, ono što se zasigurno može konstatirati je da društvene mreže, egzistiraju već dugi niz godina na Internet komunikacijskom prostoru i da okupljaju ogroman broj ljudi u komunikaciji na određenim interesnim temama"[14] (Grbavac, J., Grbavac, G. 2014: 206).

Diskurs tradicionalnog nasleđa i savremene umetničke prakse u nastavi vrši se komparativnom analizom i monološko-dijaloškom metodom kroz prikazan primer video rada savremene video prakse digitalnog medija Bil Vajole (Bill Viola), Izranjanje (2002) i tradicionalnog diskursa renesansne epohe Masolini (Masolini da Panicale), Pieta , Kapela Brankači- Firenca (1401-1428.) Mazačo (primer 2 i 3)[15]:

- Istorija kulture i umetnosti
- Likovne umetnosti-slikarstvo,
- Motivi, teme i simboli
- Tehnologija zidnog slikarstva
- Video art i novi mediji

Primer 2. Bil Viola , Izranjanje (2002.)

Primer 3. Masolini, Pieta
Kapela Brankači- Firenca (1401-1428.)

Bil Vajola (Bil Viola) (25. januar 1951 -) je američki video umjetnik, poznat kao vodeća ličnost generacije umetnika koja se izražava preko elektronike, zvuka i slikovne tehnologije novih medija. Za Vajolu se kaže da je pionir videoumetnosti. Opus mu se uglavnom bavi glavnim ljudskim iskustvima kao što su rođenje, smrt i različiti aspekti svesti (Farthing 2010). Primer 4. je frejm video zapisa dokumentarnog filma[16] koji prikazuje kako je nastajao video rad Bil Vajole *Izranjanje*, motivacioni sadržaj koji doprinosi razumevanju novomedijske umetničke prakse.

Video (lat. „vidim") ili **video-tehnika** zajednički je naziv za niz tehničkih postupaka kojima se ostvaruje snimanje, zapis, obrada, prenos i prikaz pokretnih slika koje se gledaju na

[14] Grbavac, J., Grbavac, G. 2014: 206), file:///C:/Users/Maja/Downloads/Grbavac%20(1).pdf –pristup 20.08.2016.

[15] Farthing (2010: 530).

[16] Dokumentarni film o tehnologiji rada Bil Vajole, https://www.youtube.com/watch?v=hx5Cu7U-Fkg -pristup 20.08.2016.

televizijskom ili računarskom monitoru. Pojam video se koristi u složenicama kao što su video kamera, videosignal, videorekorder, videokaseta, itd., ali u svakodnevnom govoru često označava bilo koji video-zapis ili napravu za njegovu reprodukciju. Poznatiji analogni kućni formati video-zapisa su: VHS, S-VHS, Betamaks (Betamax), Video 2000, a digitalni su npr.:Quicktime, MPEG-2, MPEG-4.

Primer 4. Bil Vajola, frejm videa sa snimanja rada *Izranjanje(2002).*

Završni deo časa:
(minuta 10)

Dijaloškom metodom se sa učenicima analizira prikazani primer 5. Bil Vajola (Bill Viola), Tristanovo voznesenje (‚Tristan‘s Ascension‘), video rad u trajanju 5‘13“[17].

Primer 5. Bil Vajola, frejm video rada *Tristanovo voznesenje*

[17] Bil Vajola (Bill Viola) ‚Tristan‘s Ascension‘- Tristanovo voznesenje, video rad u trajanju 5‘13, https://www.youtube.com/watch?v=Gqf_cuDf9ql -pristup 20.08.2016.

Rekapitulacija časa, sagledavanje:

- Likovnog govora kroz kompoziciju, principi komponovanja, likovnih elemenata.
- Motiv, tema i simbolika u kontekstu slikarstva stilskih epoha.
- Videoumetnost
- Značaj autora Bil Vajole koji pripada savremenoj, novomedijskoj umetničkoj praksi.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

3. *Nastavna celina: Barokna umetnost*; *metodska jedinica: Barokna umetnost – stilske karakteristike epohe i gde ih prepoznajemo danas u digitalnoj umetnosti (od analognog do digitalnog; film, video spot).*

Ključni pojmovi: barok, primenjene umetnosti-design tekstila, likovne discipline, film, fotografija.

Prethodna situacija: *Likovne i primenjene umetnosti/vizuelna komunikacija* - tradicionalne discipline i novi mediji; od slikarstva do pokretnih slika: GIF i video art.

Cilj časa: Upoznavanje učenika sa pojmom baroka, temama i motivima, umetničkom praksom koja povezuje likovne umetnosti stilske epohe baroka tradicionalnog nasleđa sa savremenom umetničkom praksom vizuelnih umetnosti i novo-medijskim umetničkim praksama i savremenim tehnologijama.

Obrazovni zadaci:

- prepoznavanje i razumevanje principa komponovanja u epohi baroka.
- upoznavanje likovnih disciplina.
- upoznavanje i razumevanje tehnologija primenjenih umetnosti.
- uočavanje vizuelnih poruka u okviru savremenih/novomedijskih umetničkih praksi.
- definisanje filma i fotografije kao umetničkih disciplina.
- film i fotografija tehnologije analognog prema digitalnom.
- upoznavanje stvaralaštva savremenih umetnika.
- upoznavanje reprezentativnih muzeja i galerija.

Vaspitni zadaci: Razumevanje značaja tradicionalnog nasleđa baroka u internacionalnom i nacionalnom kontekstu.

Funkcionalni zadaci: Razvijanje sposobnosti analize elemenata baroka u likovnom i primenjenom stvaralaštvu i primena istih u praksi vizuelnih umetnosti.

Ishodi časa: Učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, analiziraju, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu elemente stilske epohe baroka i primenjuju u stvaralaštvu novih medija i savremenih tehnologija.

Tip časa: uvodni-obrada novog gradiva

Nastavne metode: monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala:udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta:primenjene umetnosti-scenografija, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička umetnost, književnost, istorija (istorija kulture),

Kolekcije, muzeji, galerije:

Muzej Luvr, Pariz

Muzej Mauritshuis, Hag

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa*. Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Službeni glasnik SRS-Prosvetni glasnik, (2013) Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, br. 17 /2013.

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje*. Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Mikić, K. (2001) *Film u nastavi medijske kulture.* Zagreb: Educa.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju*. Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Poter, Dž. (2008) *Medijska pismenost.* Beograd: Clio.

• Rush, M. (2003) *New Media in Art.* New York: Themes&Hudson.

• Roeders, P. (2003) *Interaktivna nastava- Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

• Janson, H.W. (1994) *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

• Farthing, S. (2010) *Umjetnost-vodič kroz povjest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Šuvaković, M. (2011) *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013) *How to Read Contemporary Art.* London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• *It's a Meal not a competition. Let's Relax, Ikea;* https://www.youtube.com/watch?v=HTCvS-CBQss0 - pristup 21.08.2016.

• Istorija kostima; http://wannabemagazine.com/istorija-mode-barok/ - pristup 21.08.2016.

• Pariz, https://www.putujsigurno.rs/svet-putovanja/mali-vodic-kroz-pariz -pristup 21.08.2016.

• *Devojka sa bisernom minđušom, Jan Vermer;* http://www.artnit.net/paleta/item/184-devojka-sa-bisernom-min%C4%91u%C5%A1om-mona-liza-severa.html –pristup 21.08.2016.

• Film Devojka sa bisernom minđušom, http://sinemanija.com/devojka-sa-bisernom-mindusom-girl-with-a-pearl-earring/ -pristup 21.08. 2016.

Realizacija teme: 45', jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija časa

Uvodni deo časa:

(minuta 10 minuta)

Početak časa je određen prikazivanjem motivacionog sadržaja, video rada *It's a Meal not a competition. Let's Relax.,* velike švedske kompanije Ikea koja se bavi dizajnom nameštaja, koji podstiče učenike da daju odgovore na set konstruisanih pitanja, a koji su u vezi sa prikazanim primerom. Monološko-dijaloškom metodom učenici se uvode u temu časa i metodsku jedinicu koja se obrađuje. Na videu je prikazan odnos tradicionalne umetnosti stilske epohe baroka u odnosu na stvarnost i savremeni život. Reklamni spot Ikee kroz likovni govor uspostavlja i vizuelnu analogiju umetničkih dela koja su nastala u 17. prikazujući slikarstvo, istorijski kostim i primenjene umetnosti u vremenu baroka sa vizuelnom kulturom i 21. veka, tačnije novomedijskom praksom i savremenim dizajnom.

Uporedo, nastavnik na tabli ispisuje sve relevantne pojmove, koji su u vezi sa motivacionim sadržajem. Ovim pristupom, uspostavlja se dijalog putem prikazanog primera: video zapisa koji sadrži likovni govor. Vizuelna komunikacija koja se uspostavlja, navodi učenike da artikulišu razumevanje vizuelnih poruka i da ih verbalizuju. Nastavnik iz navedenih pojmova izvodi zajedno sa učenicima naslov metodske jedinice kojom će se baviti tokom nastavnog časa i zapisuje je na tabli. Posle uvodnog dela časa, Power Point prezentacijom počinje glavni deo časa.

Na primerima 1 i 2, prikazani su frejmovi promotivnog videa *It's a Meal not a competition. Let's Relax*[18] kompanije nameštaja Ikea.

Primer 1. Ikea, frejm video spota *It's a Meal not a competition. Let's Relax*

Primer 2. Ikea, frejm video spota *It's a Meal not a competition. Let's Relax*

[18] *It's a Meal not a competition. Let's Relax, Ikea;* https://www.youtube.com/watch?v=HTCvSCBQss0 - pristup 21.08.2016.

Pitanja za učenike:

1. Šta su uočili na video prikazu?
2. Da li postoji vremenska/istorijska razlika u toku radnje u promotivnom videu?
3. Koje stilske epohe uočavaju?
4. Koji motiv vizuelno dominira?
5. Šta je narativ u videu?
6. Da li ima poruku osim u naslovu kampanje koja se promoviše videom?
7. Koje umetnosti su zastupljene u video spotu?
8. Da li postoji muzika u okviru ovog videa?

Glavni deo časa:

(minuta 25 minuta)

Istorija kulture: ***barok opšte karakteristike***

• Barok kao umetnički pravac, preovladava krajem 16. do ranog 18. veka u Evropi.

• Barok je nastao u Rimu krajem 16. veka u sklopu pokreta protiv reformacije.

• Baroko portug. *pérola barroca* – perla nepravilog oblika.

• Dominantni stil između manirističke i ere rokokoa, stil koj karakterše dinamičan pokret, otvorene emocije i samouverena retorika.

• Počinje 1600, zahtevi za novom umetnošću rezultirali su u onome što danas nazivamo barok. Kanon biva objavljen na savetu u Trentu.

• (1545 – 63) kojim se rimokatolička crkva okretala reprezentativnoj umetnosti.

• Barok je bio epoha koja se manje više istovremeno razvijala na više područja. Te s toga imamo i samu podelu baroka na:

o Barok u Italiji i Španiji – Katolicizam nadvladava protestantizam.

o Barok u Flandriji i Holandiji – Protestantizam je mnogo jači od katolicizma. ikonoboračkog karaktera dela se rade za ličnu potrebu, a ne za crkvu.

o Barok u Francuskoj i Engleskoj – Vođeni klasicizmom i manirizmom.

Primer 3. Geografska karta- prikaz evropskih zemalja u periodu baroka

• Osnovne karakteristike baroka: asimetrično, dinamično, dramatično, teatralno, dekorativno.

• U kompozicijama dominira: svetlo-tamno, intezivne boje i komplikovan crtež.

• Likovne discipline (slikarstvo, skulptura, arhitektura, grafika) i primenjene umetnosti.

• Tipični barokni grad: Pariz[19], primer 4. Muzej Luvr.

Primer 4. Pariz, Muzej Luvr

• Književnost: Migel Servantesa Savedra, Molijera, Vilijam Šekspira.

Roman kao književuna umetnička forma. U literaturi se koriste nova izražajna sredstva (paradoks, kontrast, apsurd, anafora).

• Muzička umetnost: Johan Sebastijan Bah, Italijan Antonio Vivaldi, kao i tvorac baroknih oratorijuma Georg Fridrih Hendl.

Motivacioni sadržaji časa u obradi istorije kulture; korelacija muzička kultura: odlomci kompozicija navedenih autora Vivaldi, *Četiri godišnja doba*.

• Primenjena umetnost, dizajn tekstila

Primer 4. Prikazuje istoriju kostima barokne epohe I sve njene karakteristike dekorativnosti tog razdoblja. Šeširi, perike, lepeze, maramice, haljine, korseti, žiponi, cipele i uticaj uticaj Zlatnog doba baroka, stilskih karaketeristika na inspiraciju savremenih modnih kreatora i dizajnera Roberta Kavalija (Roberto Cavalli), Dolće i Gabane (Dolce e Gabbana), uticaj Zlatnog doba baroka[20].

Primer 5. Istorija kostima baroka i modni dizajn tekstila

[19] Pariz, https://www.putujsigurno.rs/svet-putovanja/mali-vodic-kroz-pariz -pristup 21.08.2016.

[20] Istorija kostima; http://wannabemagazine.com/istorija-mode-barok/ - pristup 21.08.2016.

Dijaloškom metodom i komparativnim pristupom uspostavljati vezu istoriju kulture to jest tradicionalnog nasleđa primer slikarskog reprezentativnog dela *Devojka sa bisernom minđušom*, sa umetničkim praksama savremene kulture. Roman Trejsi Ševalije koja opisuje nastanak pomenute slike, čiji je motiv portret devojke sa bisernom minđušom, poslužio je kao osnov za snimanje istoimenog igranog dugometražnog filma.

Primer 6. Jan Vermer, Devojka sa bisernom minđušom

Primer 6. Predstavlja reprezentativno slikarsko delo Jana Vermera (Johannes Vermeer), *Devojka sa bisernom minđušom*[21], ulje na platnu dimenzija 44 cm × 39 cm iz 1665., koja se nalazi u muzeju Mauritshuis u Hagu. Ova slika je poznata pod nazivom Devojka sa turbanom, Mona Liza severa ili Holandska Mona Liza.

Analizom slike, dijaloškom metodom odrediti motiv, temu i simboliku slike; principe komponovanja, valerski ključ, zlatni presek. Uočiti likovne elemente, kao i karakteristike slikarstva baroka.

Završni deo časa:

(minuta 10)

Komparativnim pristupom povezati stvaralaštvo tradicionalnog nasleđa (slikarstva), literature romana savremenog stvaralaštva i savremene filmske produkcije koji je kolažiran u primeru 7. Odrediti šta od prikazanih umetničkih primera pripada visokoj umetnosti a šta popularnoj kulturi.

Analizirati Vermerovu sliku *Devojka sa bisernom minđušom*, povezati je sa romanom Trejsi Ševalije koja je 1999. godine inspirisana ovom portretnom slikom napisala roman. Devojka sa bisernom minđušom kao slika i roman, podstakla je režisera Pitera Vebera (Peter Ve-

[21] *Devojka sa bisernom minđušom, Jan Vermer;* http://www.artnit.net/paleta/item/184-devojka-sa-bisernom-min%C4%91u%C5%A1om-mona-liza-severa.html –pristup 21.08.2016.

ber) 2003. godine da snimi igrani dugometražni film[22]. Scenario za film je napisala Olivija Hetrid (Olivia Hetreed). U glavnim ulogama su Kolin Firt (Colin Firth) i Skarlet Johanson (Scarlett Johansson).

Primer 7. Devojka sa bisernom minđušom kroz tri umetnička izraza

Rad kod kuće (zadatak za učenike):

• Pronaći primere novomedijske umetničke prakse koji sadrže elemente baroka.

• Pronaći primere umetnika i umetničkih dela savremene umetnosti koji su prezentovani u nacionalnim i internacionalnim muzeološkim i galerijskim praksama.

[22] Film Devojka sa bisernom minđušom, http://sinemanija.com/devojka-sa-bisernom-mindusom-girl-with-a-pearl-earring/ -pristup 21.08. 2016.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

4. *Nastavna celina: Barok; metodska jedinica: Barok u Italiji - mesto otkrivanja (teme i elementi baroka u savremenom oblikovanju vizuelnih umetnosti).*

Ključni pojmovi: barok, Italija, likovne discipline, teme, motivi, grafičko oblikovanje, savremena fotografija.

Prethodna situacija: *Barokna umetnost – stilske karakteristike* epohe i gde ih prepoznajemo danas u digitalnoj umetnosti (od analognog do digitalnog; film, video spot).

Cilj časa: Proširivanje i razvijanje znanja učenika u vezi sa stilskom epohom baroka i njenim nastankom na tlu Italije. Uočavanje stilskih karakteristika baroka u Italiji na savremenu umetničku praksu.

Obrazovni zadaci:

- prepoznavanje i razumevanje principa komponovanja u epohi baroka.
- upoznavanje likovnih disciplina.
- upoznavanje i razumevanje tehnologija primenjenih umetnosti.
- uočavanje vizuelnih poruka u okviru savremenih/novomedijskih umetničkih praksi.
- upoznavanje stvaralaštva savremenih umetnika.
- upoznavanje reprezentativnih muzeja i galerija.

Vaspitni zadaci: Razumevanje značaja tradicionalnog nasleđa baroka u internacionalnom i nacionalnom kontekstu.

Funkcionalni zadaci: Razvijanje sposobnosti analize elemenata baroka u likovnom i primenjenom stvaralaštvu i primena istih u praksi vizuelnih umetnosti.

Ishodi časa: Učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu elemente stilske epohe baroka koji je egzistirao u Italiji u odnosu na druge evropske zemlje. Učenici će ove stilske karakteristike moći da primenjuju i u praktičnom radu kada budu koristili nove medije i savremene tehnologije.

Tip časa: obrada novog gradiva

Nastavne metode: Monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna, interaktivna.

Oblici rada: Frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala:udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti-fotografija, savremeni dizajn.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička umetnost, književnost, istorija (istorija kulture),

Kolekcije, muzeji, galerije:

- Crkva San Luidji dei Francezi, Rim
- Luvr, Pariz
- Muzej Ermitaz, Sankt Peterburg
- Galerija Ufici, Firenca
- Galerija Borgeze, Rim
- Crkva Santa Marija del Popolo, Rim
- Vatikanski muzej, Rim

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa, Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Službeni glasnik SRS-Prosvetni glasnik, (2013) Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, br. 17 /2013.

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Lambert, G. (2007) *CARAVAGGIO.* Zagreb: Taschen; Tisak.

• Mikić, K. (2001) *Film u nastavi medijske kulture.* Zagreb: Educa.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Poter, Dž. (2008) *Medijska pismenost.* Beograd: Clio.

• Rush, M. (2003) *New Media in Art.* New York: Themes&Hudson.

• Roeders, P. (2003) *Interaktivna nastava- Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

• Janson, H.W. (1994) *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

• Farthing, S. (2010) *Umjetnost-vodič kroz povjest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Šuvaković, M. (2011) *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013) *How to Read Contemporary Art*. London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• Trejler igranog filma Karavađo (Carravagio 2007); https://www.youtube.com/watch?v=f-kmtr-gknnc -pristup 22.08.2016.

• Mikelanđelo Merizi da Karavađo (1571 - 1610); http://www.razumno.rs/kultura/umetnost/velikani-umetnosti-mikelandelo-merizi-da-karavado/ -pristup 25.08.2016.

• Dejvid Stendiš; http://davidstandish.com/ -pristup 25.08.2016.

Realizacija teme: 45‘, jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija časa

Uvodni deo časa:

(10 minuta)

Motivacioni sadržaj je insert iz trejlera igranog dugometražnog filma Karavađo[23] u trajanju od 2‘ (Carravagio, 2007). Video sadržajem se uspostavlja monološko-dijaloška i interaktivna metoda u nastavi, koja treba učenike da uvede u temu časa i motiviše prema sadržaju metodske jedinice koja obrađuje stilsku epohu baroka u Italiji.

Nastavnik će koristeći tablu, kreirati sheme ispisujući sve relevantne pojmove, koji su u vezi sa motivacionim sadržajem. Ovim pristupom, uspostavlja se dijalog putem prikazanog primera-video zapisa koji sadrži likovni govor. Vizuelna komunikacija koja se uspostavlja, navodi učenike da artikulišu razumevanje vizuelnih poruka i da ih verbalizuju. Nastavnik iz navedenih pojmova izvodi zajedno sa učenicima naslov metodske jedinice kojom će se baviti tokom nastavnog časa i zapisuje je na tabli. Posle ovog uvodnog dela časa, Power Point prezentacijom počinje glavni deo časa.

Pitanja za učenike:

1. *Šta uočavaju na insertu prikazanog filma?*
2. *kom umetničkom polju se govori u prikazanom videu?*
3. *Koji su likovni elementi dominantni?*
4. *Ko je u glavnoj ulozi?*
5. *Šta glavni glumac predstavlja?*
6. *Da li po određenim elementima narativa mogu da zaključe istorijski period?*
7. *Kakva je kompozicija sekvenci i kadrova?*
8. *Koji je princip komponovanja zastupljen u insertu prikazanog filma?*
9. *Kakvo je svetlo?*

Primer 1. Frejm trejlera igranog filma „Karavađo“ 2007.

[23] Trejler igranog filma Karavađo (Carravagio 2007); https://www.youtube.com/watch?v=f-kmtrgknnc-pristup 22.08.2016.

Glavni deo časa:

Istorija kulture

(20 minuta)

• Barok kao stil sazreva u 17. veku na umetnickim principima postavljenim u Italiji.

• Evropski stil kojiće trajati dva veka, dolazeći nakon manirizma (koji je znacio otpor prema klasicnom duhu kvatrocenta, humanistickoj literaturi i teoretskim principima renesansnih pisaca o umetnosti). U periodu baroka nestalo je evropskog jedinstva u stilu karakteristicnog za manirizam.

• Barok donosi nove nacionalne manifestacije u umetnosti, koja dobija snagu u kontaktu sa najvažnijim faktorima epohe, crkvom ili gradjanskom klasom.

Književnost

U književnosti baroka javljaju se teme greha, ispastanja, prolaznosti svega ljudskog. Osnovno obelezje baroka je nagomilavanje stilsko-izrazajnih sredstava, kao sto su kontrast, metafora, alegorija, anafora, epifora, tautologija, igra recima. Knjizevne teme u baroku su najčešće istorijske, religiozne i romantične.

Muzika

Barokna muzika označava razdoblje u istoriji klasične muzike koja se podudara s barokom, a traje od pozne renesanse početkom 17. do sredine 18. veka. To se muzičko razdoblje ne može tačno odrediti jer je barok nastao nadovezujući se na renesansu, a nestao pojavom rokokoa i klasicizma u drugoj polovini u 18. veku kad se javila snažna potreba za novim muzičkim stilom. Barokni stil se često ispreplitao s gore navedenim i stoga su njegove vremenske granice samo približne.

Početkom 17. vijeka u muzici se javljaju fenomeni koji obilježavaju novo doba. To su pojava monodije (solo melodije sa pratnjom), kontinua i novi žanrovi opere i oratorijuma.

Opere su bile popularne u doba baroka. Barokne opere su predstavljale skup uvertira, svita, menueta i drugih formi. Čuveni pevači 18. vijeka bili su Farineli, Senesino i sopran Faustina Bordoni. Italijanska opera i njeni libreti su se nametnuli u celoj Evropi (Jansen 1987).

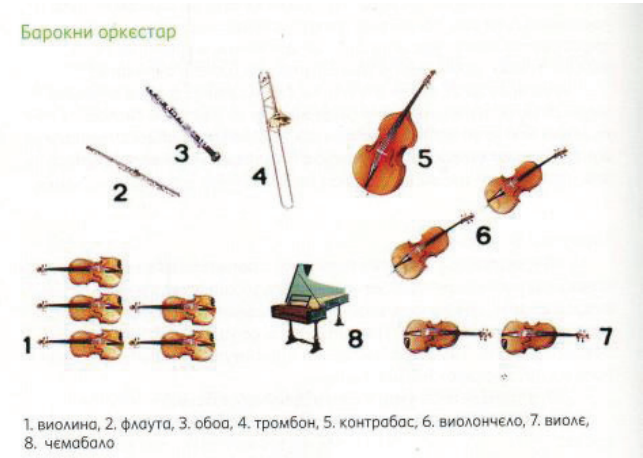

Primer 2. Sastav baroknog orkestra

Italijanska umetnost

Arhitektura

U 17. veku Rim postaje umetnički centar i zauzima ono mesto u kulturnom životu Italije koje je u kvatročentu imala Firenca. Tokom prvih četrdeset godina veka u umetnosti je bila nametnuta atmosfera kontrareformacije. Teoretičari su se drzali klasicnih principa ali su dopuštali prodor fantazije te su arhitekte pocetkom veka postovali tradicije priznate u 16. veku mada su kasnije bili privučeni najmoćnijim elementima barokne graditeljske umetnosti. Tako sui dalje ostali u upotrebi pilastri i stubovi ali je njihova praktična primena posle 1640. godine bila slobodnija i na nov nacin organizovana (Jansen 1987).

U nizu tendencija kod italijanskih arhitekata na pocetku 17. veka najvažnije su:

• dekorativna ideja kao nastavak arhitektonske aktivnosti Rafaela u Rimu, neki su se arhitekti drzali strogih principa Tridentskog koncila ostajali za uzdržanost u arhitektonskoj dekoraciji i konstrukciji;

• postojala je tendencija da se u arhitekturi nastavi skulptorska zamisao Mikelanđela, da se traže likovna rešenja i oblici, a naročito da igra svetlosti i senke dođe do izraza na izlomljenim površinama građevine.

• tendencije su bile usmerene na arhitekturu kao dekor. U Rimu su prilike išle na ruku ovakvom shvatanju stila. Razvoju su doprinele i same pape (iz cuvenih porodica Borgeze, Ludovisi, Barberini, Pamfili, Kidzi), koje su zelele da sjajnim zgradama ovekovece svoju vladavinu.

• uticaj opere. Pozorišta su početkom veka bila retka, ali kasnije, tokom 17. veka postala su važan činilac u transformaciji likovnih umetnosti ka baroku.

• Građevine su imitirale luksuz, pitoresknost i fantaziju viđenu i doživljenu u teatru, a u slikarstvu i skulpturi primenjivani su efekti pozorišne mašinerije i dekora. U prilog tome išla je i angažovanost arhitekata u svim granama umetničke delatnosti. Arhitektura 17. veka zato izgleda kao da je modelovana rukom skulptora.

• Arhitekturom i skulpturom u Italiji 17. veka dominira talenat Lorenca Berninija (1598. – 1680. godine) rođenog u Napulju, najvećeg majstora svog vremena u Italiji, a poznatog graditelja i u inostranstvu.

Vajarstvo

• U vajarstvu se kombinuju razni materijali: kamen, raznobojni mermer, bronza, a u obradi se često mešaju glatke, krajnje polirane površine sa grublje obrađenim površinama. Tako se obradom postižu i najzahtevniji efekti: tkanina, svila, vuna, sjaj u očima i dr.

• Razvoju barokne italijanske skulptorske skole i njenom uticaju van granica zemlje narocito je doprinela koncepcija Đovani Lorenca Berninija, u čijoj umetnosti je razvoj doveo do jasnog i definitivno formulisanog baroknog stila (Jansen 1987).

• Bio je najveći barokni vajar 17. veka. Kao kiparev sin bio je pod uticajem antičke grčke i rimske umetnosti, kao i italijanskih majstora 17. veka. Bio je vajar i arhitekta. Zahvaljući njemu zavladao je barokni stil u vajarstvu (Jansen 1987).

• Radio je u mermeru, ali mu je tehničko umeće omogućilo da modeluje kao u vosku. U mermer je uspevao da prenese, ne samo fizičku grtađu, materijalnost kose i puti, već i dusevno stanje uhvaćeno u jednom trenutku. U njegovim skulpturama su obuhvaćeni svi barokni elementi vajarstva: dinamične poze, iskrivljenost tela, izrazajno lice, kretanje, vrhunska obrada, snazan utisak (Jansen 1987).

Dela:

- David, 1623 g., mermerna statua, Galerija Borghese, Rim, aktivna povezanost sa prostorom.
- Apolon i Dafne, 1622 - 1625 g., mermerna statua.
- Bronzani ciborijum za glavni oltar u crkvi Sv. Petra u Rimu, 1624 - 1633 g., spoj arhutekture i skulpture
- Zanos Sv. Tereze, 1645 - 1652 g., mermer.
- Presto Sv. Petra, 1657 - 1666 g., pozlaćena bronza, mermer i gipsani malter, apsida crkve Sv. Petra, Rim.

Slikarstvo

• 17. vek u Italiji ostaće zabeležen velikim brojem slika velikog formata.
• Duhovni svet- tema koji je najcesce crkva zahtevala.
• Naglasavanje snaznog pokreta.
• Osvetljenjem i senkom.
• Komplikovanjem kompozicije, njene ravnoteže i čitljivosti.
• Naturalizam i patetičnost.

Postoje dve velike škole:
- Rimska (Karavađo) - realistični pristup
- Bolonjska (Anibale Karači) - kolasični pristup

Tenebrizam- je način slikanja izrazito jakog kjaroskura, velikih kontrasta svetla i senke. Prvi tenebristi bili su inpirisani delima Karavađa koji je bio poznat po svom slikanju u kom su se likovi rastapali u pozadinskoj dubinskoj senci. Jaki kontrasti su dovodili do dramatičnih, skoro teatralnih dela u skladu s baroknim preterivanjem. Tenebristi i njihovi sledbenici su bili iznimno zainteresovani za karakteristike osvetljenja, pre svega na način na koji svetlost utiče na raspoloženje i odraz emocija. Udaljavali su se od standardnog osvetljenja smeštajući izvor svetlosti na neobična mesta, time stvarajući neočekivane vizualne i prostorne efekte. Za umetnike poput Rembrandta ovi efekti su bili sredstvo kreativnosti i on je često koristio izvore svetlosti izvan slike kako bi naglasio emocije na delu (Lambert 2007, Jansen 1987).

-Kjaroskuro- (italijanski:Chiaroscuro, svetlo-tamno) je u širem smislu raspored svetla i senke na slici ili u užem - tehnika prikazivanja, u likovnim umetnostima, pri čemu svetlo postupno prelazi u senku u želji da se stvori iluzija trodimenzionalnih predmeta u prostoru ili atmosferi (Lambert 2007, Jansen 1987).

Primer 3. Karavađo – Sveti Jovan Krstitelj, 1604., ulje na platnu, 172.5 × 104.5 cm, Muzej umjetnosti Nelson-Atkins, Kansas City, Missouri

-**Iluzionizam** - brojne kompozicije koje su se nalazile na svodovima crkava predstavljaju pojam iluzionizma. To su bile slike koje su težile za pokrenutošću, senzualnošću i spektakularnošću; slike koje su „rastvarale“ zidove, svodove i kupole i sugerisale da se unutrasnji prostor crkve ili dvorca preliva i stapa spoljasnjom sredinom. Uz kombinaciju odgovarajuće arhitekture i oslikanih skulptura, pokatkad je taj iluzionizam bio tako uspešan da kod posmatraca izaziva optičku varku, kao da se meša realno i naslikano (Lambert 2007, Jansen 1987).

-**Intimnost** - Karavađo je uneo krajnji realizam u slikarstvo - njegove likove na slikama ocrtava neobično svetlo i tama intimne senke u koju su uronjene. Svoje likove je slikao gledajući žive modele, i to obično ljude s ulice, pa i likove svetaca i samog Hrista (Što je izazvalo zgražanje rimskih građana) (Lambert 2007, Jansen 1987).

-Samostalnost - U baroku se osamostaljuju brojne slikarske teme, kao što su: portret, akt, pejzaz ili mrtva priroda. Čak se neki slikari opredeljuju i specijalizuju za samo jednu od tih tema, ili unutar njih još uže (Lambert 2007, Jansen 1987).

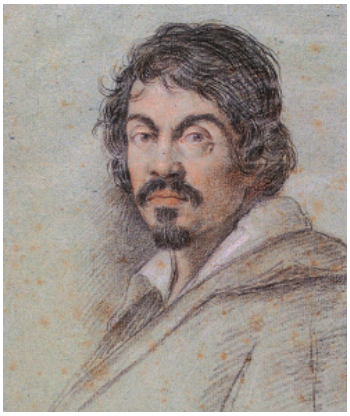

Primer 4. Mikelanđelo Merizi da Karavađo (1571 - 1610)

Na primeru 4 je prikaz Karavađovog portreta, crtež[24].

• Jedan jo od najvećih inovatora u istoriji slikarstva.

• Odriće se tradicionalne hijerarhije žanrova i kanona lepote.

[24] Mikelanđelo Merizi da Karavađo (1571 - 1610); http://www.razumno.rs/kultura/umetnost/velikani-umetnosti-mikelandelo-merizi-da-karavado/ -pristup 25.08.2016.

• Naglašava realizam oštrim kontrastima svetlosti i senke.
• Biblijske motive prikazuje kao žanrovske scene iz svakodnevnog zivota
• Sledbenici Karavađa:Velaskez, Žeriko i Sezan.
• 1593 g. dolazi u Rim. Predstavnik je rimske skole.
• Revolucionarni realista.
• Naturalizam. Zagovarao je povratak prirodi sirovoj i ruznoj.
• Zanima ga stvarnost tela, masa i zapremina.
• Religiozne teme su prikazane u svetovnom ambijentu.
• Radi u novom obliku svetlo-tamnog, snažni chiaroscuro.
• Stil Tenebrozo, tamno., mračno (stil podrumskog osvetljenja).
• Figure postavlja u jako zamračenu atmosferu koju reflektorski osvetljava odozgo i pusta vestački mlaz svetlosti na glave ličnosti, koje najbolje obrađuje.
• Daje utisak velike plastičnosti pomoću kontrasta jako tamnih i jako osvetljenih masa.
• Veštačko svetlo daje njegovim slikama veliku dramatičnost.
• Potpuno izbacuje pozadinu, pretvarajući je u tamnu masu.
• Figure gusto grupiše, a komponuje po dijagonali, suprotno renesansi.

Karavađizam je termin koji se obicno koristi kako bi se opisalo tamno slikarstvo, jakih kontrasta, dramatične kompozicije i velikih emocija (Lambert 2007, Jansen 1987).

Dela:

Primer 5. Bah 1596.

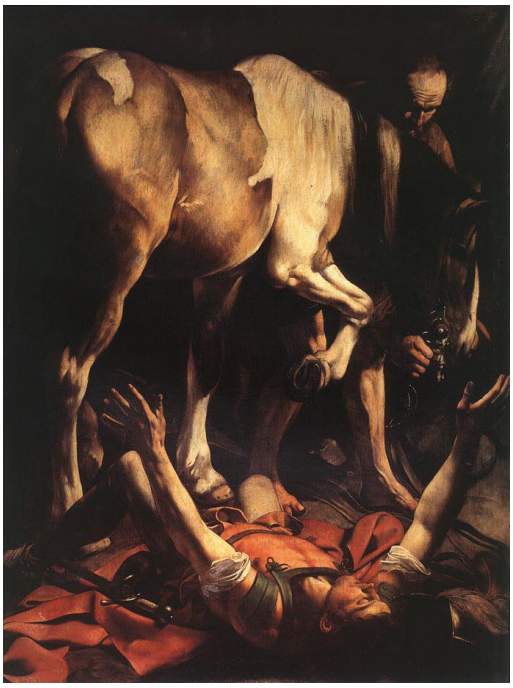

Primer 6. Preobrazaj svetog Pavla na putu u Damask

Završni deo časa:

(15 minuta)

Dijaloškom metodom analizirati i povezati reprezentativno delo sa savremenom umetničkom praksom (primeri 7 i 8).

- Kompozicija, principi komponovanja, likovni elementi.
- Motiv, tema i simbolika u kontekstu slikarstva baroka Mikelanđela Karavađa.
- Grafičko oblikovanje.

Primer 7. Karavađo, Polaganje Hrista u grob

Primer 8. Dejvid Stendiš, album Palome Fejt

U ovom segmentu časa, prvo se prikazuje primer 7. Analizira se slika Mikelanđela Karavađa, Polaganje Hrista u grob, ulje na platnu, 300 × 203 cm, (italijanski: deposizione) je slavna slika, ulje na platnu italijanskog baroknog slikara Karavađa, koja se nalazi u Vatikanskom muzeju. Motiv Postavljanje Hrista u grob je oslikano od 1602. do 1604. godine. godine za kapelu crkve Santa Maria u Vallicelli. Ona gotovo fizičkom snagom, veličinom i autentičnim realizmom zapanjuje posmatrača koji biva smešten u perspektivu unutar grobne jame u koju se spušta Isusovo beživotno telo.

Figure tvore veliki trougao van središta slike u kojemu se ponavljaju uglovi, od ugla kamene ploče u prvom planu, do isusovih savijenih nogu, u laktu savijene ruke nosača, pa čak i u prostoru između prstiju podignutih ruku.

Ova slika je bila jedna od brojnih koje su bile konfiskovane iz rimskih crkava i odnešene u Pariz tokom francuske okupacije za vreme Napoleonove vlasti od 1789. do 1814. god.

Ona je jedna od retkih koji su vraćeni nakon 1815., zahvaljujući pregovorima sa papom Pia VII i njegovih agenata, kojima je uveliko pomogao neoklasicistički vajar Antonio Kanova, Napoleonov miljenik. Odluka je bila da će biti vraćene u Rim, ali ne na njihova izvorna mesta nego u galeriju gde će u njima moći uživati opšta javnost. Danas je ova slavna slika jedna od najvažnijih u kolekciji Vatikanskih muzeja.

U sledećoj etapi, prikazuje se omot- grafičko rešenje za album popularne britanske Palome Fejt (Paloma Faith) koji je dizajnirao britanski dizajner i fotograf Dejvid Stendiš (David Standish)[25] primer 8. Dejvid Stendiš je fotograf koji živi i radi u Londonu. Rođen i odrastao u Australiji, njegov rad je predstavljen u časopisima Harpers Bazaar UK, Marie Claire, Elle, Dansk, S Magazine, Sundai Times, The Telegraph i The Observer. U saradnji sa Palomom Fejt, David je napravio album za poslednja dva albuma; *Padajte na milost* i *Savršenu kontradikciju*. Specijalizujući se za modu, Dejvid je napravio reklamne kampanje za brendove poput Soni, Mak Factor, American Ekpress, Oasis, House of Fraser, Duluk i Coco de Mer.

Komparativnom analizom se uočavaju principi komponovanja, teme i simbolike predstavljenih radova tradicionalne i savremene umetnosti. Monološko-dijaloškom metodom, perceptivnom analizom dela uočavaju se i određuju: umetnička polja stvaralaštva, motivi, simbolika, tehničko- tehnološki postupci. Ponavljaju se karakteristike primenjenih umetnosti, grafičkog dizajna, pojam oblikovanja proizvoda i ambalaže. Digitalno oblikovanje i digitalna reprodukcija-štampa.

Rad kod kuće (zadatak za učenike):

• Pronaći primere novomedijske umetničke prakse koji sadrže elemente baroka (fotografija, savremeni dizajn- dizajn enterijera).

• Pronaći primere umetnika i umetničkih dela savremene umetnosti koji su prezentovani u nacionalnim i internacionalnim muzeološkim i galerijskim praksama.

[25] Dejvid Stendiš; http://davidstandish.com/ -pristup 25.08.2016.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

5. *Nastavna celina: Barok; metodska jedinica: Barok u Francuskoj- likovni govor, film, mapiranje, videoumetnost.*

Ključni pojmovi: dvor, Francuska, slikarstvo,vrtovi, istorija kostima.

Prethodna situacija: *Barok u Italiji* - mesto otkrivanja (teme i elementi baroka u savremenom grafičkom oblikovanju).

Cilj časa: Upoznavanje učenika sa pojmom baroka u Francuskoj, temama i motivima, umetničkom praksom koja povezuje likovne umetnosti stilske epohe baroka i rokokoa tradicionalnog nasleđa sa savremenom umetničkom praksom vizuelnih umetnosti i novo-medijskim umetničkim praksama i savremenim tehnologijama.

Obrazovni zadaci:

- prepoznavanje i razumevanje principa komponovanja baroka u Francuskoj
- prepoznavanje tema i motiva francuskog baroka u umetničkim delima
- definisanje pojma mapiranje
- afirmisanje savremenih umetnika čija je umetnička praksa inspirisana karakteristikama francuske umetnosti 17. veka

Vaspitni zadaci: Razumevanje značaja tradicionalnog nasleđa rokokoa u internacionalnom i nacionalnom kontekstu.

Funkcionalni zadaci: Razvijanje sposobnosti analize elemenata baroka u likovnom i primenjenom stvaralaštvu i primena istih u praksi vizuelnih umetnosti.

Ishodi časa: Učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, determinišu, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu elemente stilske epohe baroka u Francuskoj i primenjuju u stvaralaštvu novih medija i savremenih tehnologija.

Tip časa: Obrada novog gradiva

Nastavne metode: Monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: Frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala: Udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti-scenografija, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička umetnost, književnost, istorija (istorija kulture), informatika i računarstvo.

Kolekcije, muzeji, galerije:

- Luvr, Pariz
- Schloss Charlottenburg, Berlin

- Charlottenburg Palace, Berlin
- Metropolitan Museum of Art, New York
- Kolekcija Wallace, London
- Ashemoleov muzej, Oksford

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa*. Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Službeni glasnik SRS-Prosvetni glasnik, (2013) Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, br. 17 /2013.

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Graur, N. (1981) *Stilovi u dekorativnoj umetnosti. Beograd:* Nolit.

• Horvat-Levaj, K. (2015) *Barokna arhitektura.* Zagreb:Naklada Ljevak.

• Mikić, K. (2001*) Film u nastavi medijske kulture.* Zagreb: Educa.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Rush, M. (2003) *New Media in Art.* New York: Themes&Hudson.

• Roeders, P. (2003) *Interaktivna nastava- Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

• Janson, H.W. (1994) *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

• Farthing, S. (2010) *Umjetnost-vodič kroz povjest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Šuvaković, M. (2011) *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013) *How to Read Contemporary Art*. London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• Marija Antoaneta (Marie Antoinette 2006), Sofija Kopola, trejler. https://www.youtube.com/watch?v=yBWyKRoh98U- pristup 25.08.2016.

• Gang of Four, frejm live nastupa. https://www.youtube.com/watch?v=YI-9N-PasvM – pristup 25.08.2016.

• Žan Baptist Lili (Jean Baptiste Lully) francuski barokni kompozitor. https://www.youtube.com/watch?v=5mVa1MB0nc4 – pristup 25.08.2016.

• Baltazara Mrsija (Balthazar Marsy) Latonina fontana. http://en.chateauversailles.fr/discover/estate/gardens/fountains#latona's-fountain –pristup 26.08.2016.

• *Interaktivno mapiranje fontana* Vinsent Hose. https://vimeo.com/153199253- pristup 25.08.2016.

Realizacija teme: 45‘, jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija i tok časa

Uvodni deo časa:

(15 minuta)

Motivacioni sadržaj je insert iz trejlera[26] igranog dugometražnog filma Marija Antoaneta (Marie Antoinette 2006) od Sofije Kopole (Sofia Coppola) u trajanju od 2‘ 26“ (primer 1).

Insert iz ovog filma, koji predtavlja dolazak Marije Antoanete iz Beča na francuski dvor, gde postaje supruga Luja XVI. Dinamična i interesantna priča, koja je vizuelno “oslikana” francuskim barokom, podržana je muzikom pank-post bendom Geng of For (Gang of Four). Video sadržajem se uspostavlja monološko-dijaloška i interaktivna metoda u nastavi, koja treba učenike da uvede u temu časa i motiviše prema sadržaju metodske jedinice koja obrađuje stilsku epohu baroka u Francuskoj.

Nastavnik će koristeći tablu, kreirati sheme ispisujući sve relevantne pojmove i navodi učenike koji su u vezi sa motivacionim sadržajem. Ovim pristupom, uspostavlja se dijalog putem prikazanog primera-video zapisa koji sadrži likovni govor. Vizuelna komunikacija koja se uspostavlja usmerava učenike na razumevanje vizuelnih poruka. Nastavnik iz navedenih pojmova izvodi zajedno sa učenicima naslov metodske jedinice kojom će se baviti tokom nastavnog časa i zapisuje je na tabli. Posle ovog uvodnog dela časa, Power Point prezentacijom počinje glavni deo časa.

Primer 1. Frejm trejlera filma Marija Antoaneta (2006)

Pitanja za učenike:

1. Koji elementi su dominantni na prikazanom videu?
2. Šta su prepoznali od likovnih umetnosti na videu?
3. Ko su glavni koja vrsta umetnosti im je prikazana?
4. Da li je u pitanju visoka ili popularna umetnost?

[26] Marija Antoaneta (Marie Antoinette 2006), Sofija Kopola, trejler; https://www.youtube.com/watch?v=yBWyKRoh98U- pristup 25.08.2016.

5. Šta ih je opredelilo da izvedu zaključak o kojoj je vrsti umetnosti reč?
6. Koje su stilske karakteristike baroka koje su upoznali do sada?
7. Da li je muzika u filmu u skladu sa stilskim karakteristikama baroka?
8. Da li su do sada nešto čuli o punk kulturi?

Motivacioni sadržaj: *Gang of Four*

Komparativna analiza barokne umetničke muzike i muzike druge polovine 20. veka. Međupredmetna korelacija likovne i muzičke kulture. Primer 2. frejm video spota *Gang of For*[27] a i baroknog kompozitora Žan Baptist Lili (Jean Baptiste Lully), frejm video zapisa Best of Jean Baptiste Lully. 1 Hour Classical Baroque Music primer 3.[28]

Primer 2. Gang of Four, frejm live nastupa

Primer 2. Best of Jean Baptiste Lully. 1 Hour Classical Baroque Music. HQ Recording

[27] Gang of Four, frejm live nastupa; https://www.youtube.com/watch?v=YI-9N-PasvM – pristup 25.08.2016.

[28] Žan Baptist Lili (Jean Baptiste Lully) francuski barokni kompozitor; https://www.youtube.com/watch?v=5mVa1MB0nc4 – pristup 25.08.2016.

Glavni deo časa:

Istorija kulture
(20 minuta)

Najdugovečniji francuski kralj Luj XIV, poznat još i pod imenom Kralj Sunce ili Veliki Luj. Stvorio je modernu državu od dotada rascepkane feudalne države. Luj XIV je postao primer apsolutističkog vladara te mu se često mu se pripisuje fraza „Država, to sam ja“. Vrhunac umetnosti francuskog baroka pa i čitave države odvijao se pod vlašću upravo Luja XIV.

Primer 3. Portret Luja XIV

• Francuski Barok naziva se barokni klasicizam, i različit je od pravog klasicizma koji se pojavljuje istorijski posle Baroka i rokokoa.

• Arhitektura

• Baroknu arhitekturu odlikuju kitnjaste, bogate fasade.

• Francuski graditelji ne idu u preteranu dekoraciju.

• Zadrzavaju se na mirnim i monumentalnim povrsinama renesansnih gradjevina.

• Umetnost baroka tokom 17. veka u francuskoj svoje najvažnije delo ostvaruje u arhitekturi (versaskoj palati).

• Barokni francuski dvorac-koncept malog grada- Versaj (primer 4,5).

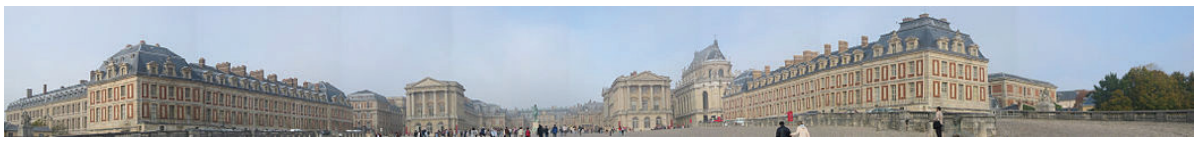

Primer 4. Panorama dvorca Versaja

Primer 5. Versajski dvorac

Primer 6. Versajski vrt

Versajski vrt je nedeljiva celina dvora i zauzima površinu od 2.000 hektara. Za razliku od engleskih i italijanskih, francuski vrtovi su stvoreni po merama čoveka, a vegetacija podređena geometrijski pravim linijama. Jedan od arhitekata će ostati zauvek upamćen, Žil Arden Mansar, idejni tvorac i danas popularnih i u celom svetu prihvaćenih (po njemu nazvanih) mansardi, koji je kao Le Voov sledbenik završio izgradnju dvorca. Građen je 21 godinu, a 6. maja 1682.

Andre le Notr je bio najistaknutiji francuski pejzažni arhitekta. Kao glavni arhitekta vrtova Luja XIV, koncipirao je stil francuskih baroknih geometrijski uređenih vrtova koji je imao veliki uticaj na uređenje evropskih parkova.

Slikarstvo

Nikola Pusen (Nicolas Poussin 1594 - 1665.)

- Nikola Pusen je bio najistaknutiji predstavnik francuske barokne klasične umetnosti.
- Francuski predstavnik on je skoro čitavo je vreme radio u Rimu.
- Učenik i Venecijanske skole. Između 1630 - 1640 g. napusta barokni stil i prihvata strogo klasični.
- 1640 g. dolazi u Pariz, a 1642 g. odlazi u Rim i tamo ostaje.
- Teme su mu mitoloske, biblijske scene i pejzaži koje spaja sa mitoloskim motivima.
- Kompozicije karakterišu horizontale i vertikale,a nema karakterističnih baroknih dijagonala.

- Svetlost na njegovim slikama ravnomerno je raspodeljena
- Koristi jak kolorit (primer 7).

Primer 7. *Otmica Sabinjanki*, 1636 - 1637 g., Metropolitan museum, Njujork

- Mera, jasnoću i red, a u njegovom delu sve je namerno i proračunato.

Klod Loren (Claude Lorraine 1600 - 1882 g.)

- Klod Loren je bio francuski slikar, grafičar pretežno pejzažista.
- Provodi skoro čitav zivot u Rimu i sa puno ljubavi istražuje predele Kampanje, okoline Rima.
- Pravio je bezbrojene crteže na licu mesta koji su služili kao skica i građa za njegove slike, u kojima ne tezi za realnošću, tačnosću, već pruza poetsku sustinu predela ispunjenim oblicima iz antike.
- Claude Lorrain stvara barokni tip romantičarskih pejzaža, a motivima i detaljima iz prirode daje epsko obilježje.
- Slika velike realistične kompozicije prigušenim tonovima smeđe, srebrne i zlaćane boje s jakim efektima svjetlosti kojima dočarava atmosferu.
- Pejzaže uklapa mitološke pastoralne prizore i biblijske likove, te elemente rimske arhitekture.
- Pejzaži imaju nestvarnu svetlost koja obasjava prostor, magličasto svetlo koje preliva atmosferu ranog jutra ili popodneva.
- Svetlo izbija iz pozadine slike.

Primer 8. *Odlazak sv. Uršule* (1641.),ulje na platnu

Primenjena umetnost

- Dvorski nameštaj, koje traje sve do kraja 18. veka.
- Nameštaj se prilagođava kitnjastim odajama sa mnogo pozlate i arhitektonskih ukrasa.
- Namjestaj ima izrazito nepravilne oblike, drvo se cesto pozlacuje;
- Upotrebljava se intarzija sa slonovačom, sedefom, metalom, dragim i poludragim kamenjem, mermerom (primer 10).

Primer 9. Soba kraljice Marije Antonete, Versaj

Primer 10. Dvorski nameštaj

Moda

• Pariz i Francuska vodeći centar mode 17. veka.

• Najveći pečat modi je dat za vreme vladavine kralja Luja XIV, kada Pariz postaje i službeno centar mode.

• Balovi

• Ukrašene haljine. Stvar koja je u to vreme bila u modi je perika.

• Perike- muškarci

• ,,Fontanž"- visoke frizure-žene[29](primer 11).

Primer 11. Fontaž- ženske frizure

Završni deo časa:

(10 minuta)

Komparativnom analizom tradicionalnog umetničkog stvaralaštva fontana umetnika Baltazara Mrsija (Balthazar Marsy) Latonina fontana[30] u dvorcu Versaju iz 17. veka dovodi se u vezu sa radom novomedijske umetničke prakse rad *Mapiranje interaktivne fontane*[31] koji je nastao 2015. godine, francuskog umetnika Vinsenta Hosea (Vincent House) primer 13.

Latonina fontana inspirisana je Ovidievim metamorfozama. Predstavlja priču o Latonu, majci Apolona i Dijane, koja štiti svoju decu od napada seljana iz Licije i moli Jupitera da ih osveti. Jupiter ispunjava obećanje, pretvarajući stanovnike Licije u zabe i gustere. Umetnik je Baltazar Marsi (Balthazar Marsy).

[29] Fontaž-ženske frizure, barok; http://www.utrendu.rs/dekadentni-stil-oblacenja - pristup 26.08.2016.

[30] Baltazara Mrsija (Balthazar Marsy) Latonina fontana; http://en.chateauversailles.fr/discover/estate/gardens/fountains#latona's-fountain –pristup 26.08.2016.

[31] *Interaktivno mapiranje fontana* Vinsent Hose; https://vimeo.com/153199253 - pristup 25.08.2016.

Centralna grupa od mermera je skulptura Latone i njene dece. Kada je napravljena, 1668. godine, bila je originalno postavljena na kamen i okružena sa šest figura seljana i 24 žabe pozicionirane na traku travnjaka koja okružuje fontanu. Kasnije je ova postavka modifikovana od strane Jules Hardouin-Mansart između 1687. i 1689. Kamen je zamenjen mermernom piramidom i grupom gde je Latona bila licem okrenuta ka Velikom Kanalu (primer 12).

Primer 12. Latonina fontana

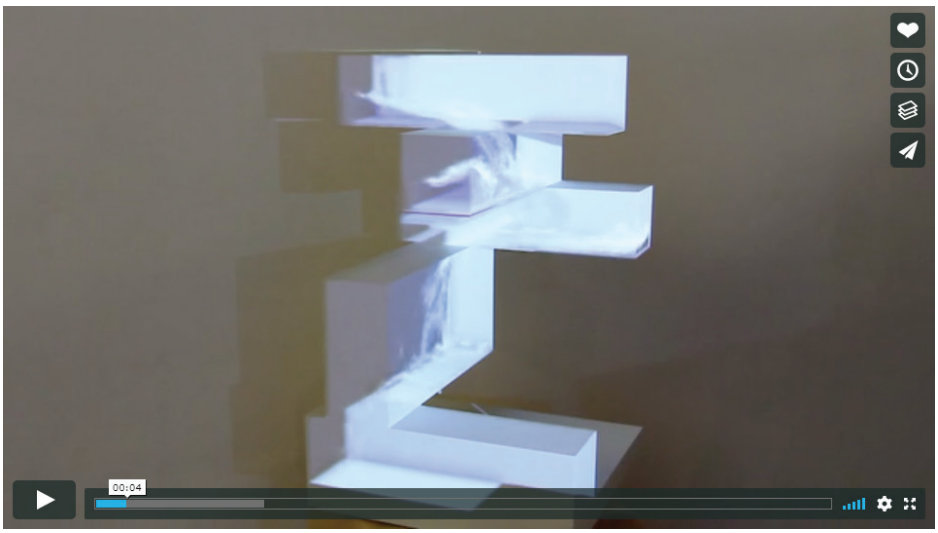

Primer 13. *Mapiranje interaktivne fontane*

Vinsenta Hosea (Vincent House)[32] je francuski vizuelni umetnik koji je rođen u Parizu, gde je studirao kompjuterske nauke i grafički dizajn. Pre nego što je počeo da se bavi interaktivnim stvaralaštvom, svoju umetničku praksu je razvijao prvo u Parizu, a potom i u Londonu, kao dizajner vizuelnih efekata za film i video igre.

[32] Vinsenta Hosea (Vincent House); http://www.foliativ.net/ - pristup 25.08.2016.

Rad Vinsenta Hosea (primer 13.) *Mapiranje interaktivne fontane* je instalacija, koja je nastala kao rezultat saradnje AV&C, eksperiment u kom se može kontrolisati, simulirani protok tečnosti i gledati kako voda zapljuskuje geometrijsku skulpturu.

Uz pomoć specijalnog kompjuterskog programa, umetnici mogu da dizajniraju i stvaraju animacije koje će biti projektovane na jednoj strani zgrade, plafonu ili bilo kojoj površini. Arhitektura postaje platno po kome umetnik predstavlja svoj doživljaj digitalnog zapisa.

Iako je termin projekciono mapiranje relativno nov on pripada digitalnim umetnostima[33], ova tehnika datira iz davne 1960. godine. Prvi put se akademska upotreba ove tehnologije desila 1990. godine na Univerzitetu Severne Karoline, gde su učenici i profesori zajedno radili na projektu pod nazivom "Kancelarija budućnosti". Njihova ideja je bila da povežu kancelarije sa različitih lokacijama tako što će projektovati ljude u poslovni prostor kao da su oni zaista tamo. Od 2001. godine sve više umetnika je počelo da koristi projekcijsko mapiranje u umjetnosti, a velike kompanije kao Microsoft su počele da eksperimentišu sa njim, kao sa sredstvom tehnološkog napretka.

Mapiranje video projekcija je nova i veoma interesantna tehnika koja omogućava pretvaranje bilo koje površi u dinamičku površinu za projektovanje. Za ovu tehniku koristi se specijalni softver pomoću koga se projektovana slika preslilkava na ciljanu površinu. Zatim se animacije, specijalno napravljene i prilagođene za konkretni prostor, prikazuju na samoj površini. Prilikom izrade animacija najčešće korišćeni alati su :

- **3D Studio Max** – jedan od najpoznatijih alata za 3D modelovanje.
- **Adobe After Effects** – popularan alat za kreiranje animacija i dodavanje efekata postojećim snimcima ili animacijama.
- **Adobe Flash i AS3** – softver koji se najčešće vezuje za Internet, ali ima primenu i prilikom kreiranja animacija.
- **VPT** –Open Source rešenje za video mapiranje. Kako je 3D projekcija i mapiranje mlada tehnologija, u njoj ima puno prostora za istraživanje. Trenutno ne postoji puno kompanija koje se bave ovom tematikom, ali će njihov broj u budućnosti sigurno rasti. Za uspešnu animaciju potreban je kvalitetan softver, dobri projektori, dosta maštovitosti, i puno rada.

Rad kod kuće (zadatak za učenike):

- Pronaći primere novomedijske umetničke prakse koji sadrže elemente baroka.
- Pronaći primere umetnika i umetničkih dela savremene umetnosti koji su prezentovani u nacionalnim i internacionalnim muzeološkim i galerijskim praksama.

[33] Digitalne umetnosti; http://edimagazine.me/nove-tehnologije-i-novi-mediji/ - pristup 12.12.2016.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

6. *Nastavna celina: Barokna umetnost; metodska jedinica: Barok u Španiji- likovni govor (fotografija analogna-digitalna, savremeno slikarsvo, morfing).*

Ključni pojmovi: barok, Španija, likovne discipline, arhitektura, digitalna fotografija, portretne slike.

Prethodna situacija: *Barok u Francuskoj*- likovni govor, film, mapiranje, videoumetnost.

Cilj časa: Upoznavanje učenika sa pojmom baroka u Španiji, temama i motivima, umetničkom praksom koja povezuje likovne umetnosti stilske epohe baroka tradicionalnog nasleđa sa savremenom umetničkom praksom vizuelnih umetnosti i novomedijskim umetničkim praksama i savremenim tehnologijama.

Obrazovni zadaci:

- prepoznavanje i razumevanje principa komponovanja baroka u Španiji
- prepoznavanje tema i motiva francuskog baroka u umetničkim delima
- definisanje pojma motiva portreta u savremenoj fotografiji
- afirmisanje savremenih umetnika čija je umetnička praksa inspirisana karakteristikama španske umetnosti umetnosti 17. veka

Vaspitni zadaci: Razumevanje značaja tradicionalnog nasleđa baroka u internacionalnom i nacionalnom kontekstu.

Funkcionalni zadaci: Razvijanje sposobnosti analize elemenata baroka u likovnom i primenjenom stvaralaštvu i primena istih u praksi vizuelnih umetnosti.

Ishodi časa: Učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, determinišu, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu elemente stilske epohe baroka u Španiji primenjuju u stvaralaštvu novih medija i savremenih tehnologija.

Tip časa: Obrada novog gradiva

Nastavne metode: Monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: Frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala: Udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti-scenografija, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička umetnost, književnost, istorija (istorija kulture), informatika i računarstvo.

Kolekcije, muzeji, galerije:

- Luvr, Pariz
- Metropolitan Museum of Art, New York
- Ermitaž, Sank Peterburg
- Muzej Velington, London
- Muzej Prado, Madrid

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa*. Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Službeni glasnik SRS-Prosvetni glasnik, (2013) Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, br. 17 /2013.

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Graur, N. (1981) *Stilovi u dekorativnoj umetnosti. Beograd:* Nolit.

• Horvat-Levaj, K. (2015) *Barokna arhitektura.* Zagreb:Naklada Ljevak.

• Mikić, K. (2001*) Film u nastavi medijske kulture.* Zagreb: Educa.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Rush, M. (2003) *New Media in Art.* New York: Themes&Hudson.

• Roeders, P. (2003) *Interaktivna nastava- Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

• Janson, H.W. (1994) *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

• Farthing, S. (2010) *Umjetnost-vodič kroz povjest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Šuvaković, M. (2011) *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013) *How to Read Contemporary Art*. London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• Morfing, frejm video rada Women In Art; https://www.youtube.com/watch?v=BN4nrMNGSsI – pristup 27.08.2016.

• Tehnika morfinga; https://www.youtube.com/watch?v=3ZHtL7CirJA –pristup 29.08.2016.

• Muzej Prado, Dijego Velaskez, Mlade plemkinje; https://www.museodelprado.es/en/the-collection - pristup 29.08.2016.

• Serija fotografija *Evroljani*, Tina Barni (Tina Barney); http://www.tinabarney.com/ - pristup 29.08.2016

Realizacija teme: 45‘, jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija i tok časa

Uvodni deo časa:

(10 minuta)

Motivacioni sadržaj, koji je uvod u temu časa, prikazuje ženski portret iz *anfasa* (francuski: *en face*) i poluprofila. Video sadržaj treba da bude na prvom mestu u funkciji stilske epohe koja se obrađuje, ali i da učenike uvede u osnovne karakteristike likovnog umetničkog dela, slikarskskog područja i medija. Monološko-dijaloškom metodom učenici se uvode u temu časa kroz analizu video zapisa (motivacionog sadržaja). Kroz set pripremljenih pitanja. Očekuju se odgvori koji će otvarati temu i podteme: barok u Španiji, slikarstvo, motivi u kompoziciji, teme koje se prepoznaju u ovoj epohi kao i pojam novomedijske prakse ***morfing*** specijalni efekat animacije[34] (primer 1).

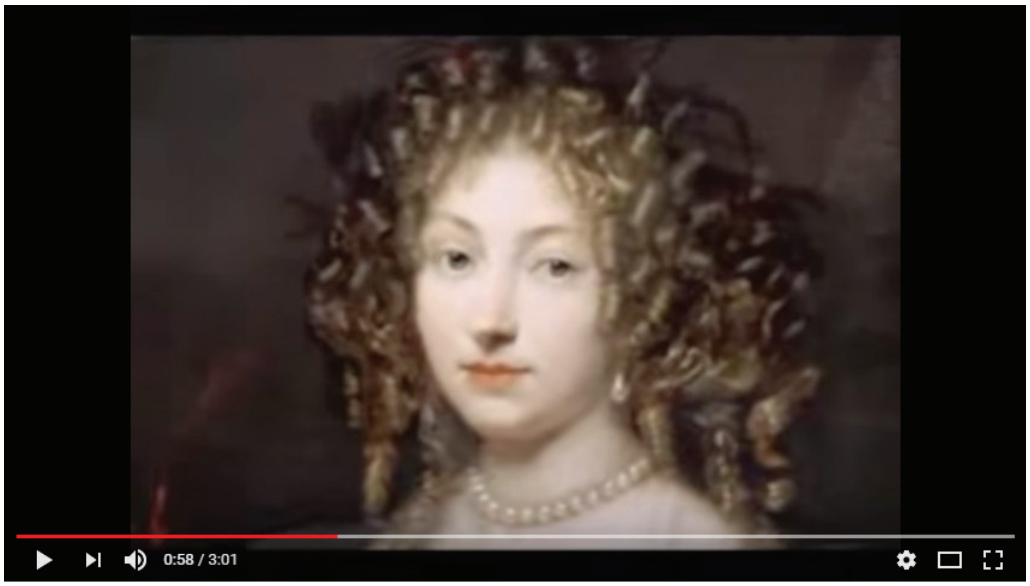

Primer 1. Frejm video rada Women In Art (A Musical Exercise)

Pitanja za učenike:
1.Šta je dominantno u insertu videa?
2.Koji je motiv uočljiv?
3.Da li je tema videa jasna?
4.Šta predstavlja?
5.Žena u kom starosnom dobu?
6.Žena je predstavljena koroz koje stilske epohe?
7. Da li je uočljiva tehnika animacije?
8. Da li je mogu verbalizovati?

[34] Morfing, frejm video rada Women In Art; https://www.youtube.com/watch?v=BN4nrMNGSsI – pristup 27.08.2016.

Glavni deo časa

(20 minuta)

• Likovno - estetske novine baroka se nagoveštavaju još u kasnoj renesansi u Španiji.
• Glavna konstanta odnosno obeležje kompozicije u baroku je dijagonala.
• Značajna je dinamika, kontrast svetlo-tamnog je naglašen i izrazit.
• Estetika je produkt određenih duhovnosti koje se javljaju u katoličkoj crkvi.
• Barok u Španiji se poslednji razvio, ali nikako nije manje važan, on poseduje jasne karakteristike po kojima se izdvaja u odnosu na ostala dela baroka.
• 17. vek je zlatno doba španskog slikarstva.
• Umetnici počinju da razvijaju svoje verzije mrtve prirode, u kojima se ogleda jedan drugačiji temperament od severnjačkog, svejdenije, potčinjene redu i jednostavnosti veoma se drastično odvaja od severnjačkog gde umetnici unose element drame, dublje price u scenu, obavesni su elementi skupoceni predmeti i egyotico voce, dok spanci uyivaju u jednostavnoj prirodi,realisticnosti bez maste.
• Španski slikari se odvajaju jos po jednom pristupu slikarstvu, a to je da oni slikaju isključivo štafelajne portrete.
• Podsticaj dolazi od Karavađa i flamanskog slikarstva. Španski majstori počinju da razvijaju svoje verzije mrtve prirode, u kojima se ogleda red i svečana ozbiljna jednostavnost, nasuprot severnjačkog izlaganja hrane i skupocenih predmeta.
• Španско slikarstvo ograničeno na posmatranje, nema građanskih i familijarnih tema, gubi se pejsaž.
• Nema mitoloških šizea, monumentalnih dekorativnih slika, freski i kupola.
• Glavni motiv u slikarstvu zlatnog doba španskog slikarstva[35] je portret i ljudska figura.

Primer 2. Frejm iz videa Zlatni period španskog slikarstva.

• Pejsaž se zapostavlja. U Španiji u oblasti portreta će nastati vrhunska dela, lišena težnje za ulepšavanjem, heroizmom i idealizovanjem.

[35] Zlatno doba španskog slikarstva; https://www.youtube.com/watch?v=h0pVXdwMNrc –pristup 26.10.2016.

• Boja i svetlost su glavni predmeti interesovanja. Španija nije imala povoljne uslove za razvoj renesanse kao u Italiji, Nemačkoj i Holandiji. Na skromno stvaranje renesanse u Španiji uticala je holandska umetnost.

• Španska umetnost se nije mnogo razvila u skulpturi i arhitekturi.

• Najvažniji predstavnici: Dijego Velaskez, Huan Sančez Kotan, Bartolomeo Esteban Perez Muriljo, Hose de Ribera.

• Prvi veliki stil u kome Španija hvata korak sa svetom je barok.

Završni deo časa

(15 minuta)

Komparativnim pristupom videa sa početka časa (primer 1) umetnosti tradicionalnog nasleđa i savremene novomedijske prakse, uspostavlja se diskurs teme i motiva (primer 3). Međupredmetnom korelacijom predmeta Likovne kulture i Informatike i računarstva diskutuje se o softverskim tehnikama koje se koriste pri oblikovanju animacije.

Morfing je specijalni efekat koji stvara prelaz iz jedne sliku u drugu. Postiže se interpolacijom vrednosti piksela (pixel) između zadatih ključnih tačaka na jednoj i drugoj slici. Ovaj efekat je prvi put korišćen u filmu Vilo (Willow) 1988., dok je najpoznatiji primer morfinga muzički spot Black or White, (Michael Jackson). Na (primeru 3) videa može se analizirati kako je portret kao motiv tehnikom *morfinga* daje novu vrednost video zapisa[36] ali i poseban vizuelni narativ u digitalnom mediju.

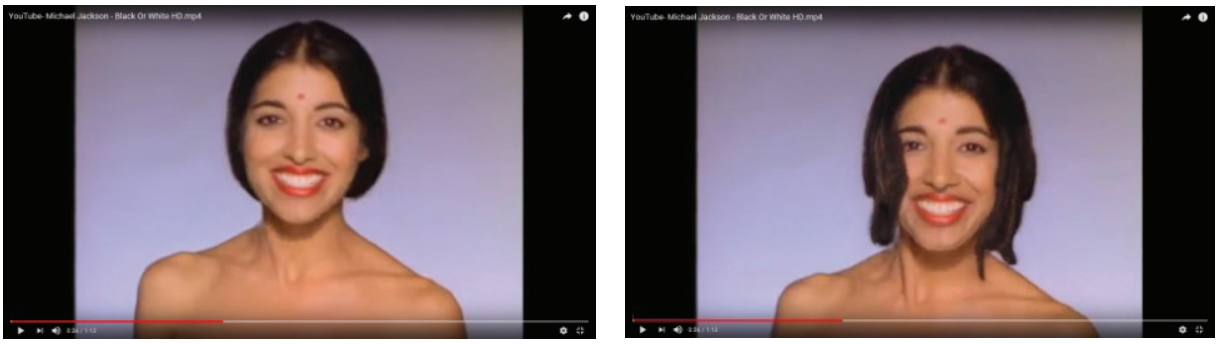

Primer 3. Frejmovi tehnike *morfinga*

Komparativnim pistupom uspostavljala se veza likovnog govora slike Dijega Velaskeza, *Mlade plemkinje* 1656., ulje na platnu 276 × 318 cm, Muzej Prado[37], Madrid (primer 4) I umetnice savremene umetničke prakse Tine Barni[38] (Tina Barney) kroz seriju fotografija Evropljani (primer 5) .

[36] Tehnika morfinga; https://www.youtube.com/watch?v=3ZHtL7CirJA –pristup 29.08.2016.

[37] Muzej Prado, Dijego Velaskez, Mlade plemkinje; https://www.museodelprado.es/en/the-collection - pristup 29.08.2016.

[38] Evroljani, Tina Barni (Tina Barney); http://www.tinabarney.com/ - pristup 29.08.2016.

Primer 4. Velaskez, *Mlade plemkinje*

Primer 5. Tina Barney, *Evropljani*

Tina Barney

Rodjena je 1945. godine u Nju Jorku (New York). Od 1975. godine fotografiše porodicu i prijatelje kamerom velikog formata i prikazuje složenost međuljudskih odnosa. Njene fotografije su izlagane u vodećim muzejima i galerijama širom sveta - Muzeju savremene umetnosti u Njujorku, Umetnički centar Barbican, London; Muzej Folkvang u Essenu, Muzej der Art Moderne, Salcburg i drugi.

Serija „Evropljani“ koju sačinjava 21 fotografija velikog formata predstavlja dokumentarni portret visoke klase. Barni (Barney) je započela seriju prvo snimanjem svoje porodice , a zatim okreće objektiv ka Evropskoj aristokratiji. Portretisane porodice u njihovim raskosnim domovima.

Komparativnom analizom primera 4 i 5, definisani i uočeni su elementi u kompoziciji:

- Teme (žanr scene, grupni portreti)
- Principi komponovanja
- Portret kao motiv u likovnim i vizuelnim umetnostima (an fas, profil, polu profil)
- Slikarstvo kao medij
- Fotografija analogna i digitalna
- Animacija
- Tradicionalno i savremeno u stvaralaštvu

Rad kod kuće (zadatak za učenike):

- Pronaći primere novomedijske umetničke prakse koji sadržetehniku morfinga.
- Pronaći primere umetnika i umetničkih dela savremene umetnosti koji su prezentovani u nacionalnim i internacionalnim muzeološkim i galerijskim praksama.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

7. Nastavna celina: Barok; metodska jedinica:Barok na severu Evrope– stilske karakteristike – likovni govor u savremenoj umetničkoj.

Ključni pojmovi: barok, Severna Evropa, likovne discipline, savremeno slikarstvo, digitalna fotografija, portretne slike.

Prethodna situacija: *Barok u Španiji*- likovni govor (fotografija, savremeno slikarsvo, morfing).

Cilj časa: Upoznavanje učenika sa pojmom baroka una prostoru Severne Evrope, temama i motivima, umetničkom praksom koja povezuje likovne umetnosti stilske epohe baroka tradicionalnog nasleđa sa savremenom umetničkom praksom vizuelnih umetnosti i novomedijskim umetničkim praksama i savremenim tehnologijama.

Obrazovni zadaci:

- prepoznavanje i razumevanje principa komponovanja baroka u Severnoj Evropi
- prepoznavanje tema i motiva baroka u umetničkim delima
- definisanje pojma autoportreta u delima likovne I vizuelne umetnosti
- afirmisanje savremenih umetnika čija je umetnička praksa inspirisana karakteristikama
- autoportretnog slikarstva

Vaspitni zadaci: Razumevanje značaja tradicionalnog nasleđa baroka.

Funkcionalni zadaci: Razvijanje sposobnosti analize elemenata baroka u likovnom i primenjenom stvaralaštvu i primena istih u praksi vizuelnih umetnosti.

Ishodi časa: Učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, determinišu, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu elemente stilske epohe baroka u kontekstu evropskog kulturnog nasleđa primenjuju u stvaralaštvu novih medija i savremenih tehnologija.

Tip časa: Obrada novog gradiva

Nastavne metode: Monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: Frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala: Udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti-scenografija, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička umetnost, književnost, istorija (istorija kulture), informatika i računarstvo.

Kolekcije, muzeji, galerije:

- Nacionalna galerija London
- Tate modern, London

- Rembrantov muzej, Amsterdam
- Kenvud haus, London
- Maurichuis, Hag
- Galerija Matica srpska, Novi Sad

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa*. Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Službeni glasnik SRS-Prosvetni glasnik, (2013) Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, br. 17 /2013.

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Graur, N. (1981) *Stilovi u dekorativnoj umetnosti. Beograd:* Nolit.

• Horvat-Levaj, K. (2015) *Barokna arhitektura.* Zagreb:Naklada Ljevak.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Rush, M. (2003) *New Media in Art.* New York: Themes&Hudson.

• Roeders, P. (2003) *Interaktivna nastava- Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

• Janson, H.W. (1994) *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

• Farthing, S. (2010) *Umjetnost-vodič kroz povjest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Šuvaković, M. (2011) *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013) *How to Read Contemporary Art*. London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• Video instalacije umetnika Rendla Okite; https://vimeo.com/32760578 - pristup 30.08.2016.

• Video instalacije umetnika Rendla Okite; https://vimeo.com/32760578 - pristup 30.08.2016.

• Randal Okita, vizuelni umetnik; http://randallokita.com/about/ - pristup 30.08.2016.

• Nacionalna galerija, London; http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/rembrandt-self-portrait-at-the-age-of-34 -pristup 30.08.2016.

Self-Portrait with Two Circles, 1660. Kenwood House, London; http://www.english-heritage.org.uk/visit/places/kenwood/history-stories-kenwood/history/collections -pristup 30.08.2016.

• Lusijan Frojd; http://knownpeople.net/l/lucian-freud/ - pristup 30.08.2016.

Realizacija teme: 45‘, jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija i tok časa

Uvodni deo časa:

(15 minuta)

Motivacioni sadžaj koji monološko-dijaloškom metodom uvodi u temu časa je video sadržaj o zanimljivom i kompleksnom umetničkom radu pod nazivom *Videorative Portrait* od Rendla Okite (Randall Okita)[39]. Video rad koji se prikazuje učenicima govori o građenju portreta u umetnosti u digitalnom formatu na jedan novi, nesvakidašnji način. Video instalacija, i sam prikaz oblikovanja portreta kroz softverski program, daje uvid u savremene tendencije novomedijske umetničke prakse, gde se primarno komponovanje zasniva na klasičnom likovnom pristupu kome se dodaju brojne kompjuterske alatke koje stvaraju novu sliku portreta u digitalnom formatu (primer 1).

Pitanja za učenike:

1.Šta uočavaju na video radu?
2.Kako je komponovan crtež?
3.Koje likovne karakteristike prepoznajemo u digitalnom formatiranju portreta?
4.Pomoću kojih likovnih elemenata se gradi crtež u likovnom formatu?
5.Šta softver pruža kao mogućnost u oblikovanju portretne slike u kompjuterskom mediju?

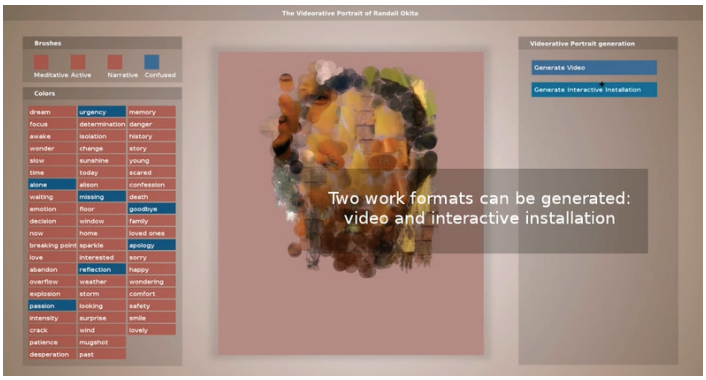

Primer 1. Frejm video instalacije umetnika Rendla Okite

"Šta je stvarno realan portret? Ovo pitanje je inspirisalo projekat o prevazilaženju fizičkih pojavljivanja i pokušajima da se unutrašnji svet ljudskog bića, kroz sećanja, emocije, veze i ličnu priču. Sve to organizovano oko metafora za portretnu sliku: četkice sa natpisima umesto boje predstavljale bi portret koristeći moje tehnike „generativnih video slika". Slikanje Videorativni portret (generativni, narativni i interaktivni video portret) započinje sakupljanjem ličnih video snimaka osobe koja je prikazana, označena njim sa relevantnim konceptima i opisima. Zatim, koristeći prilagođeni alat, umetnik „boje sa značenjima" i generiše video portret, podnaslovljen sa generativnim ličnim narativima. U interaktivnoj instalacionoj verziji rada, posmatrač može „navigirati" kroz um subjekta, otvarajući video memorije, pristupati svojim mislima i otkrivajući skrivene veze između značenja, koristeći pristup u realnom vremenu povezanih emocionalnih stanja.

[39] Video instalacije umetnika Rendla Okite; https://vimeo.com/32760578 - pristup 30.08.2016.

Ove „vizuelizacije podataka“ stvaraju nove i neočekivane interpretacije portreta. Prikazani predmet može dodati još video memorija, oznaka i opisa kako bi „povećao sličnost“ portreta tokom vremena, svog života, stvarajući beskonačnu zbirku ličnih dokumentaraca. Videorativni portreti su rezultat mojih eksperimenata za izgradnju „realnijeg“ savremenog portreta fizičkog i psihološkog. Komentar o umetnosti portretnog slikarstva. Vizuelna metafora sećanja, jako iskrivljena, haotična, fragmentirana, opsesivno ponovljena. Prozor prema ličnom iskustvu i intimnom svetu subjekta. Slika sjećanja. Karta emocija”.[40]

Randal Okita[41] je vizuelni umetnik čiji rad zapošljava skulpturu, tehnologiju, fizički izazovne performanse ili kaskadere i bogatu kinematografiju. Njegov rad je prikazan kako na grupnoj, tako i na samostalnoj izložbi, međunarodno nagrađivanoj i prikazan na festivalima širom sveta, uključujući retrospektivne projekcije svog kratkog filmskog kataloga u San Francisku i Torontu.

Glavni deo časa:

(15 minuta)

Barok na severu Evrope

Opšte karakteristike holandskog slikarstva kroz korelacije tradicionalnog i savremenog, vršiće se kroz ponavljanje usvojenih znanja sa prethodnih časova na temu baroka. Ponviće se:

• Istorija kulture 17. i 18. veka (razvoj i društvene prilike kroz političke odnose, dostignuća u nauci, u umetnosti (muzika, književnost, likovne umetnosti).

• Navoditi glavne predstavnike slikarstava Severne Evrope: Peter Paul Rubens Rembranta van Rajna, Johanesa Vermera, Frans Hals, Antonis van Dajk.

• Reprezentativna dela navedenih umetnika

• Teme i motivi umetničkih dela navedenih predstavnika (žanr scene, istorijske teme, biblijski događaji).

• Principi komponovanja: dijagonalna kompozicija, svetlost iz gornjeg levog ili desnog ugla, snažne figure, poluportrene kompozicije, autoportreti i portreti.

• Tehnologija i postupci uljnog slikarstva (motivacioni sadržaj, frejm iz dokumentarnog filma koji govori o ekspertizi Rembrantovim portretnim slikama tehnologiji slikarstva Zlatnog doba holandskog slikarstva primer 2)[42]

Primer 2. Frejm dokumentarnog filma o tehnologiji slikarstva Rembrantovih dela

• Arhitektura i skulptura barokne epohe na Severu Evrope

[40] Video instalacije umetnika Rendla Okite; https://vimeo.com/32760578 - pristup 30.08.2016.

[41] Randal Okita, vizuelni umetnik; http://randallokita.com/about/ - pristup 30.08.2016.

[42] Ekspertiza Rembrantovih slika; https://www.youtube.com/watch?v=DQuBhRY-5Bo - pristup 30.08.20116.

Završni deo časa:

(15 minuta)

Komparativnom analizom povezuje se tradicionalno umetničko nasleđe umetnosti baroka umetnika Severne Evrope sa savremenom umetničkom praksom kroz sledeće primere:

Autoportreti Rembranta (primer 3) prvi Rembrantov autoportret kada je imao 34 godine, naslikan 1660., 102 × 80 cm, ulje na platnu i čuva se u Nacionalnoj galeriji u Londonu[43], drugi se nalazi Autoportret se nalazi u Self-Portrait with Two Circles, 1660. Kenwood House, London [44].

Autoportretne slike britanskog slikara savremene umetnosti Lusijana Frojda[45] (Lucian Freud 1922-2011), nemačko-jevrejskog porekla, unuka slavnog psihoanalitičara Sigmunda Frojda (Sigmunda Freuda) (primer 4).

Primer 3. Autoportreti Rembranta

Primer 4. Autoportreti Frojda

Pri analizi prikazanih primera 3 i 4, monološko-dijaloškom metodom i metodom demonstracije, podsticati učenike na uočavanje i definisanje sledećih pojmova:

- Tema i motiv- autoportretno slikarstvo (muški autoportret različite starosne dobi, an fasa i polu profila).

[43] Nacionalna galerija, London; http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/rembrandt-self-portrait-at-the-age-of-34 -pristup 30.08.2016.

[44] Self-Portrait with Two Circles, 1660. Kenwood House, London; http://www.english-heritage.org.uk/visit/places/kenwood/history-stories-kenwood/history/collections -pristup 30.08.2016.

[45] Lusijan Frojd; http://knownpeople.net/l/lucian-freud/ - pristup 30.08.2016.

• Tehnologija slikarstava (uljno slikarstvo na platnu, primeri Zlatnog doba baroknog slikarstva na Severu Evrope).

• Klasični slikarski postupci i novomedijsaka umetnička praksa digitalne slike, motiv portreta.

Rad kod kuće (zadatak za učenike):

• Pronaći primere novomedijske umetničke prakse koji sadrže portret kao motiv.

• Pronaći primere umetnika i umetničkih dela savremene umetnosti koji su prezentovani u nacionalnim i internacionalnim muzeološkim i galerijskim praksama.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

8. *Barok i rokoko; metodska jedinica: Rokoko – stilske karakteristike – likovni govor u savremenoj umetničkoj praksi modnog dizajna.*

Ključni pojmovi: barok i rokoko, Francuska, likovne discipline, primenjene umetnosti, savremeni dizajn, digitalna fotografija, modni dizajn, film.

Prethodna situacija: *Barok na severu Evrope– stilske karakteristike* – likovni govor u savremenoj umetničkoj.

Cilj časa: Upoznavanje učenika sa pojmom rokokoa, temama i motivima, umetničkom praksom koja povezuje likovne umetnosti stilske epohe baroka tradicionalnog nasleđa sa savremenom umetničkom praksom vizuelnih umetnosti i novomedijskim umetničkim praksama i savremenim tehnologijama.

Obrazovni zadaci:

- prepoznavanje i razumevanje principa komponovanja rokokoa
- prepoznavanje tema i motiva rokokoa umetničkim delima
- definisanje pojma žanr scena kao teme u slikarstvu
- afirmisanje savremenih umetnika čija je umetnička praksa inspirisana karakteristikama rokokoa
- modni dizajn
- dizajn enterijera

Vaspitni zadaci: Razumevanje značaja tradicionalnog nasleđa rokokoa u muzeološkoj i galerijskoj praksi u cilju očuvanja kulturne baštine.

Funkcionalni zadaci: Razvijanje sposobnosti analize elemenata rokokoa u likovnom i primenjenom stvaralaštvu i primena istih u praksi vizuelnih umetnosti. Razvijanje likovnog govora, vizuelne komunikacije i medijske pismenosti.

Ishodi časa: Učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu elemente stilske epohe rokokoa u kontekstu evropskog kulturnog nasleđa. Učenici će znati da uoče vezu elemenata umetnosti rokokoa u savremenom stvaralaštvu.

Tip časa: Obrada novog gradiva

Nastavne metode: Monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: Frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala: Udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti-scenografija, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička kultura, književnost, istorija (istorija kulture), informatika i računarstvo.

Kolekcije, muzeji, galerije:

- Luvr, Pariz
- Schloss Charlottenburg, Berlin
- Charlottenburg Palace, Berlin
- Metropolitan Museum of Art, New York
- Kolekcija Wallace, London
- Ashemoleov muzej, Oksford
- Tate modern, London

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa*. Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Službeni glasnik SRS-Prosvetni glasnik, (2013) Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, br. 17 /2013.

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Graur, N. (1981) *Stilovi u dekorativnoj umetnosti. Beograd:* Nolit.

• Horvat-Levaj, K. (2015) *Barokna arhitektura.* Zagreb:Naklada Ljevak.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Rush, M. (2003) *New Media in Art.* New York: Themes&Hudson.

• Roeders, P. (2003) *Interaktivna nastava- Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

• Janson, H.W. (1994) *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

• Farthing, S. (2010) *Umjetnost-vodič kroz povjest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Šuvaković, M. (2011) *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013) *How to Read Contemporary Art*. London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• *Birdy, Wings;* https://www.youtube.com/watch?v=WJTXDCh2YiA – pristup 2.09.2016.

• Eni Lebovic; http://portfolioone.com/photographers/annie-leibovitz/ - pristup 2.09.2016.

• Fotografije Eni Lebovic inspirisane rokoko stilom; http://frenchstyleauthority.com/?attachment_id=3933 - pristup 2.09.2016.

Realizacija teme: 45‘, jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija i tok časa

Uvodni deo časa:

(10 minuta)

Motivacionim sadržajem, insertom videa muzičke grupe *Birdy*, muzički oficijalni spot za pesmu *Wings*[46] (primer 1), uspostavlja međupredmetnu korelaciju sa predmetom Muzička kultura, savremenom muzikom popularne kulture. Odabran video prikaz sadrži elemente epohe i stilskih karakteristika rokokoa, koje učenici u dijaloškoj metodi istražuju, a ujedno tražeći likovni govor, razvijaju vizuelne komunikacije i medijsku pismenost.

Na prikazanom frejmu video spota, uočljivi su stilski elementi perioda baroka u Francuskoj. Pojam rokokoa je ne odvojiv od stilske epohe baroka, čije su elemente učenici usvajali na prethodnim časovima. Set pripremljenih pitanja u vezi sa prikazanim motivacionim sadržajem, treba da uvede učenike u karakteristike rokokoa i uz ponavljanje razlika likovnih i primenjenih umetnosti. Likoni govor se istražuje u primerima novomedijske prakse.

Primer 1. Frejm video spota grupe Birdy, muzičke numere Wings

Pitanja za učenike:

1.Šta je prikazano na prikazanom videu?
2. Šta dominira više, slika ili zvuk?
3. Šta dominira kao motiv?
4. Koje stilske karakteristike uočavaju?
5. Koji je narativ u video spotu?
6. Kom muzičkom žanru pripada muzička numera video spota?

Koristeći tablu, nastavnik zapisuje najvažnija zapažanja učenika. Ispisivanjem pojmova koji su izdvojeni u analizi video spota, konstruiše shemu iz koje se zaključuje tema časa *rokoko*.

[46] *Birdy, Wings;* https://www.youtube.com/watch?v=WJTXDCh2YiA – pristup 2.09.2016.

Glavni deo časa:

(20 minuta)

Najvažnije karakteristike rokokoa:

• 18. vek 20-te godine Francuska.

• Najveći doprinos rokoka je u arhitekturi i umetničkom zanatstvu.

• Slikovitost i raskoš dekorativnih elemenata, nežnost boja i ljupkost figura.

• Ime stila je izvedeno od francuskog rocaille što označava ornamentalni motiv koji podseća na ušnu školjku.

• Ornamentalni motiv koji podseća na ušnu školjku. Ornamenat je nastao u beskonačnim varijacijama početkom 18. veka u Italiji ali je bio likovno prihvaćen na dvoru u Francuskoj u doba Luja XV.

• Zaljubljenost u ornamentiku se javlja u skulpturi, u arhitekturi i u slikarstvu.

• Arhitektura rokokoa koja nastaje posle monumentalnosti stila u doba Luja XIV i donosi u drugoj četvrtini 18. veka

• Dinamizam baroka u svom vrhuncu je nasledio lirizam. Javlja se i primenjena umetnost.

• Nasuprot monumentalnosti u baroku i njegovom patosu razvija se tanana igra svetlosti i senke i liričnost prostora.

Na primeru 2, fotografija Eni Lebovic[47] (Annie Leibovitz) , koja je bila inspirisana stilskim elementima francuskog baroka i rokokoa, učenici se upoznaju sa svetski poznatom umetnicom savremene fotografije[48].

Primer 2. Modne fotografije Eni Lebovic

Rokoko predstavlja završnu fazu barokne umetnosti u Evropi. Odlikuje ga raskoš boja i materijala, često je preteran, a kada je moda u pitanju i neverovatno kitnjast. Haljine su izgledale kraljevski, a najreprezentativniji predstavnik ove mode bila je francuska kraljica Marija Antoaneta.

[47] Eni Lebovic; http://portfolioone.com/photographers/annie-leibovitz/ - pristup 2.09.2016.

[48] Fotografije Eni Lebovic inspirisane rokoko stilom; http://frenchstyleauthority.com/?attachment_id=3933 - pristup 2.09.2016.

Stil Luja XV deli se na dve faze:
1715-1730. – doba regentstva
1730-1774. – doba vladavine.

Primer 3. Moda rokokoa

Muški kostim

Glavni deo muškog odela je kaput – abi. Abi ima dva proreza sa strane i jedan pozadi. Peševi su nešto duži i širi nego u vreme Luja XIV i često se postavljaju krutom tkaninom kako bi zadržali široku formu na bokovima. Zarukavlja su u početku ogromna, a onda se smanjuju. Grudnjak je nešto kraci od abija. Nosio se zakopčan u visini struka, a na grudima se otvarao da bi došla do izražaja košulja sa zaboom od fine čipke. Ovaj zabo je imao ulogu kravate i bio pričvrscen crnom plisanom trakom.

I kaput i grudnjak su bogato ukrašeni vezom. Veliki poklopci na dzepovima i siroka zarukavlja se kopcaju za kaput ukrasenom dugmadi. Ispod rukava kaputa izviruju bogati risevi kojima se zavrsavaju rukavi kosulje. Pantalone su uze nego u prethodnom periodu, dopiru do ispod kolena, gde se kopcaju. Čarape pokrivaju donji deo pantalona. Uz odeću se nosi mac, koji izviruje kroz proreze na kaputu.

Od 1745. čarape se nose ispod pantalona. Čipkani zabo zamenjuje kravata, najčesće crna, vezana napred. U modu ulazi nova forma kaputa – redengot. Redengot je preuzet iz engleskog jahaceg odela. Dug je do ispod kolena, strukiran, sa širokim, zvonastim pesevima i dvoredim kopčanjem. Oko 1770. godine pojavljuje se jos jedna nova forma kaputa – frak.

Cipele imaju umereno špicast vrh i visoku petu, koja je na francuskom dvoru i dalje crvene boje. Bogato su izvezene, a mašne i rozete se zamenjuju ukrasnim kopčama.

Ženski kostim

Od 1711. se vraća u upotrebu neka vrsta vertigadena – korpi, prvo od krutog platna, a zatim od trske ili kitovih kostiju. Do 1730. one dostižu blizu dva metra u prečniku. Umesto traka sada se za ukrašavanje odeće koriste risevi. Risevi se nalaze na rubu dekoltea, na rukavima, nasiveni po rubu suknje.

Ženski kostim karakteriše ležernost i povratak prirodi. Karakteristična je tzv. vato-linija. Za izlaske se, kada nije bilo hladno, preko odeće nosio kratak svileni ogrtac sa kapuljačom, ukrasen risevima po rubovima. Zimi su se nosili dugi ogrtaci sa velikim kapuljacama i kaputi sa krznom, a ruke su se grejale velikim krznenim mufovima.

Od 1740. suknja se širi u stranu pomoću duplih korpi, dok napred i pozadi pada ravno.

Krajem perioda prednji deo haljine se otvara i otkriva deo ispod prekriven vezom i mašnama. Rukavi su napred kraći, a ispod lakta duži.

Ipak ispod prelepih i raskošnih haljina nalazila se čitava konstrukcija koja je bila potrebna da održi i dočara spoljasnji izgled. Žene su morale da nose preuske korsete da bi im struk delovao sto tanje, a grudi izbile u prvi plan. Ogroman volumen haljini davala je žičana konstrukcija koja se nosila ispod haljina, suknji i podsuknji. Ona bi gledana mimo haljine delovala kao kavez sto je na neki nacin i bila, a njena funkcija je bila da naglasi bokove. Iako je spolja delovalo lepo i privlacno, za zene je to bilo pravo mucenje.

Obuća ima špicast ili zaobljen vrh i visoku potpeticu pomerenu ka sredini tabana.

Frizura oslobađa čelo, a kovrdže uokviruju lice.

Vajarstvo

Rokoko je u prvom redu dekorativni stil, pa se, opsednutost ornamentikom javlja i u skulpturi, kao i u arhitekturi i slikarstvu. Ornamentika nije jedini smisao kasno baroknog likovnog izraza, iako u prvom redu doprinosi prepoznavanju i vremenskom određivanju dela ovog stila. Posle monumentalnosti stila u doba Luja XIV, rokoko donosi u drugoj četvrtini 18. veka laki, osvežavajući ton, osmeh i umanjenu srazmeru. U vajarstvu najveći doprinos su dali Francuzi: Lemoan, Falkone i Klodion.

Uživanje u porcelanu koji su Evropljani tek naučili praviti savršeno odgovara ovom novom raspoloženju. Ljupki pastiri i pastirice kao i figure iz veselog italijanskog pozorišta postali su jako popularni kao i figure iz poznate fabrike u tom periodu u Bavarskoj.

Primer 4. Johann Joachim Kaendler, *Zaljubljeni par*, 1744., Meissener poculan, muzej „Zum arabischen Coffe Baum“, Leipzig

Slikarstvo rokoko

Godine 1648. u Parizu osniva se Kraljevska akademija slikarstva i vajarstva. Ucenje u akademijama se zasnivalo na klasicima, Rafaelu, Pusenu. Krajem XVII veka javljaju se dve struje na akademiji povodom spornog pitanja crteza i boje:

1. «Konzervativci»- crtež stoji iznad boje, koja deluje na čula
2. «Rubensovci» - boja je bitnija od crteža jer je vernija prirodi

«Rubensovci» su izvojevali definitivnu pobedu, kada je u akademiju primljen Vato, na osnovu svog „Hodočasća na Kiteru". Svuda se oseća uticaj Rubensa i venecijanaca.

Inače, umetnost 18. veka u Francuskoj se dosta razlikuje od 17. veka. Ona više nije monarhistička ni versajska. Više se ne radi za « Kralja Sunca», već za novu klijentelu-obogaćenu buržoaziju, krupne trgovce. Pariz, iz kog se za vreme Luja XIV umetnost preselila u Versaj, ponovo postaje centar.

• Slikarstvo rokokoa je stvorilo novi stil inspirisan Rubensom i venecijancima. To su galantne slike sa prizorima pastoralnih zabava, svakodnevnog života i scena iz pozorišta. Grupe muškaraca i žena u nestvarnim, idilicnim pejzazima udvaraju se recima, igrom i muzikom.

• Radi se i portret. Boje su svetle, ruzicasta i plava, nanete u sitnim mrljama lakim dodirom cetkice sugerisu oblike pokret i atmosferu.

• Slikarstvo pokazuje ukus visokog pariskog društva za vreme Luja XV, drustva zabave i dokolice. Tada i francuska aristokratija teži zalakom zabavom, ljubav je neobavezna- flert, lišena dubine i strasti. Sve je lako, neobavezno i povrsno.

• Slike su malih formata. Umetnost teži da osvoji posmatraca, puno je povrsne lepote i elegancije. Bitna je dopadljivost. Nova tehnika u slikarstvu je pastel. Slikarstvo je ljupko i čulno, bez emocionalne dubine.

• Najznačajniji slikari ovog perioda su Antoan Vato, Fransoa Buše, Zan-Onore Fragonar i Zan Simon Sarden.

Završni deo časa:

(15 minuta)

Komparativnom analizom dovode se u vezu dela tradicionalnog nasleđa i savremene umetničke prakse. Žan Onore Fragonar – *Ljuljaška*[49] (primer 5) i rad Jinka Šinobare (Yinka Shonibare), The Swing (after Fragonard)[50], 2001. godine (primer 7).

Slika *Ljuljaška*, takođe poznata i po nazivu Srecan slucaj kod ljuljaške iz 1767. godine je najpoznatija slika francuskog slikara Žana Onorea Fragonara. Smatra se za jedno od remek-dela rokoko slikarstva. Kombinacija bezbrižnog stava i razigranosti u odrazu erotike, pastelna kovitlanja, i pastirski predeo stvaraju sliku na lepoti mladosti i zabranjenoj ljubavnoj aferi. Danas se ova slika nalazi u kolekciji Valas u Londonu.

[49] Ljuljaška, Fragonar; http://www.artnit.net/paleta/item/2118-%C5%BEan-onore-fragonar-ljulja%C5%A1ka.html - pristup 2.09.2016.

[50] Yinka Shonibare, The Swing (after Fragonard), 2001; http://www.tate.org.uk/art/artworks/shonibare-the-swing-after-fragonard-t07952 - pristup 2.09.2016.

Primer 5. Žan Onore Fragonar - Ljuljaška

Primer 7. Yinka Shonibare, The Swing (after Fragonard), 2001. Godine

Ljuljaška (posle Fragonara) je instalacija napravljena 2001. godine u kojoj je u prirodnoj veličini bez glave prikazana žena obučena u haljinu u stilu 18. veka. Šonibare Fragonarovu sliku prenosi u realan prostor, sačuvao je ženu u zamahu ali je isključio ostale likove iz kompozicije. Posmatrači mogu da šetaju oko figure žene i zauzmu položaj bilo kog lika sa slike, pa i samog umetnika. Ova figura nema glavu što aludira na sudbinu aristokratije nakon Francuske revolucije. Haljina i cipele izrađeni su od materijala jarkih boja Afrike što je karakteristično za ovog umetnika jer on se često u svojim radovima bavi pitanjem identiteta čoveka zasnovanom na tradiciji.

Rad kod kuće (zadatak za učenike):

- Pronaći primere novomedijske umetničke prakse koji sadrže elemente rokoko stila.
- Pronaći primere umetnika i umetničkih dela savremene umetnosti koji su prezentovani u nacionalnim i internacionalnim muzeološkim i galerijskim praksama.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

9. Nastavna celina: Neoklasicizam; metodska jedinica: Neoklasicizam stilske karakteristike – likovni govor u novomedijskoj umetničkoj praksi.

Ključni pojmovi: neoklasicizam, likovne discipline, primenjene umetnosti, savremeni dizajn, digitalna fotografija, modni dizajn, film.

Prethodna situacija: *Rokoko – stilske karakteristike* – likovni govor u savremenoj umetničkoj praksi.

Cilj časa: Upoznavanje učenika sa pojmom neoklasicizma , temama i motivima, umetničkom praksom koja povezuje likovne umetnosti stilske epohe baroka tradicionalnog nasleđa sa savremenom umetničkom praksom vizuelnih umetnosti i novomedijskim umetničkim praksama i savremenim tehnologijama.

Obrazovni zadaci:

- prepoznavanje i razumevanje principa komponovanja neoklasicizma
- prepoznavanje tema i motiva neoklacizma umetničkim delima
- značaj arheoloških otkrića
- afirmisanje savremenih umetnika čija je umetnička praksa inspirisana karakteristikama neoklasicizma
- teme u savremenoj umetničkoj praksi, animacija i video igrice (game design)

Vaspitni zadaci: Razumevanje značaja tradicionalnog nasleđa neoklasicizma u muzeološkoj i galerijskoj praksi u cilju očuvanja kulturne baštine.

Funkcionalni zadaci: Razvijanje sposobnosti analize elemenata neoklasicizma u likovnom i primenjenom stvaralaštvu i primena istih u praksi vizuelnih umetnosti. Razvijanje likovnog govora, vizuelne komunikacije i medijske pismenosti.

Ishodi časa: Učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu elemente stilske epohe neoklasicizma u kontekstu nacionalnog i internacionalnog umetničkog nasleđa. Učenici će znati da uoče vezu elemenata umetnosti neoklasicizma u savremenom stvaralaštvu.

Tip časa: Obrada novog gradiva

Nastavne metode: Monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: Frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala: Udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti-scenografija, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička kultura, književnost, istorija (istorija kulture), informatika i računarstvo.

Kolekcije, muzeji, galerije:

- *Muzej Metropoliten, Njujork*
- *State Capitol, Ričmond, Virdžinija*
- *Kraljevski muzej umetnosti, Brisel*
- *Kuća umetnosti, Hamburg*
- *Luvr, Pariz*
- *Liebieghaus, Frankfurt*
- *Državni muzej, Berlin*
- *Škola lepih umetnosti, Pariz*
- *Zamak Malmezona, Rijej Malmezon*
- *Charlottenburg Palace, Berlin*
- *Muzej istorije umetnosti, Beč*
- *Versaj, Francuska*
- *Galerija Matica srpska, Novi Sad*

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa*. Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Službeni glasnik SRS-Prosvetni glasnik, (2013) Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, br. 17 /2013.

• Arnhajm, R. (1985) *Vizuelno mišljenje.* Beograd: Univerzitet umetnosti.

• Arnhajm, R. (1998) *Umetnost i vizuelno opažanje* (Psihologija stvaralačkog gledanja). Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i Studentski kulturni centar.

• Graur, N. (1981) *Stilovi u dekorativnoj umetnosti. Beograd:* Nolit.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Rush, M. (2003) *New Media in Art.* New York: Themes&Hudson.

• Roeders, P. (2003) *Interaktivna nastava- Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

• Toman, T. (2007) *"Neoclassicism and Romanticism".* London: Pablish UK.

• Janson, H.W. (1994) *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

• Farthing, S. (2010) *Umjetnost-vodič kroz povjest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Šuvaković, M. (2011) *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013) *How to Read Contemporary Art*. London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• Video art, vimeo; https://vimeo.com/183325662 - pristup 10.09. 2016.

• Žak Luj David, Sofija Kopola; https://vimeo.com/183325662 - pristup 10.09.2016.

• Napoleon u video igricama: primer 7. https://vimeo.com/183325662 - pristup. 10.09.2016.,

• Video rad primer 8: https://vimeo.com/3793473 - pristup 10.09.2016.

Realizacija teme: 45', jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija i tok časa

Uvodni deo časa:

(10 minuta)

Motivacioni sadržaj je insert videa[51] koji govori o diskursu slikarstva i filmske umetnosti. Prikazani primeri treba da motivišu učenike o promišljanu likovnog govora (principi komponovanja, likovni elementi, teme, motivi) koji su sadržani u filmskom govoru, reprezentativnih ostvarenja u kinematografiji. Monološko dijaloškom metodom, komparativnim pristupom, ostvaruje se i interaktivni odnos u samoj nastavi. Kroz set pripremljenih pitanja, učenici treba da zaključe osnovne karakteristike koje povezuju ove dve umetničke oblasti.

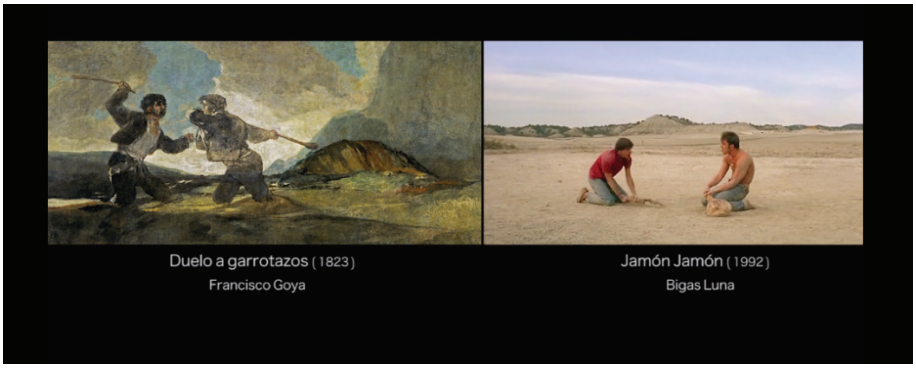

Primer 1. Frejm video zapisa, Francisko Goja i Bigas Luna

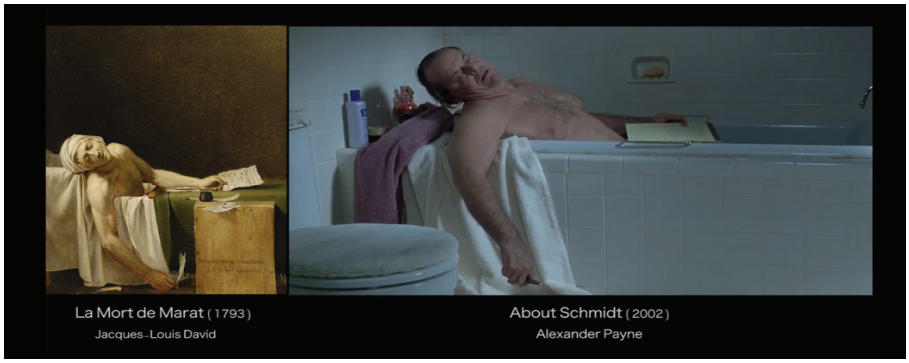

Primer 2. Frejm video zapisa, Žak Luj David i Aleksandar Pejn

Primer 3. Frejm video zapisa, Džon Konstbl i Stenli Kjubrik

[51] Video art, vimeo; https://vimeo.com/183325662 - pristup 10.09. 2016.

Pitanja za učenike:

1. Šta je dominantno na ilustrovanom primeru?

2. Koje umetničke oblasti se uočavaju?

3. Koji motivi i teme su zastupljene u prikazanom primeru?

4. Koji su principi komponovanja primenjeni na prikazanim primerima?

5. Da li mogu da navedu još neke primere reprezentativnih umetničkih dela, koja su inspirativno uticala na savremenu umetničku praksu?

Glavni deo časa:

(15 minuta)

Istorija kulture (najvažnije karakteristike):

• Neoklasicizam jeste umetnički pravac koji ponovo oživljava klasičnu umetnost antičke Grčke i Rima.

• Stil je nastao u Rimu u trećoj četvrtini 18. veka, ali se razvio tek u Francuskoj zahvaljujući prosvećenosti enciklopedista i novim društvenim odnosima koje je donela Francuska revolucija.

• Razdoblje neoklasicizma zauzima period oko 1760-1830. godine.

• Interesovanje za antičku umetnost i kulturu je dobilo snažan podstrek arheološkim iskopavanjima na jugu Italije, otkrićem Pompeje i Herkulanuma, 1748. godine.

• Umetnost neoklasicizma nastaje reakcijom engleskih i francuskih umetnika na lakomosti baroka i rokokoa koji odlikuju dekorativnost, raskoš, nežnost i ljupkost. Težili su da stvore ozbiljniju umetnost, a inspiraciju su crpeli iz klasične antičke umetnosti. Postojala je teorija da se preterivanju baroka i kitnjastim ukrasima rokokoa treba suprotstaviti snagom, čistotom, ravnotežom i harmonijom.

• Slikari neoklasicizma pokušavali su i da budu precizniji, verniji modelu i u skladu sa razvojem nauke. Miran, harmoničan i ozbiljan stil koji su proizveli zavladao je na svim poljima umetnosti: u arhitekturi, slikarstvu, skulpturi i dr.

• Lepota u umetnosti bila ostvarena još u antici, njoj se trebalo vratiti kao izvoru inspiracije. To je lepota mere, simetrije, reda i jasnoće. Ta jedina lepota ostvaruje se u predstavi ljudske figure, u skladu njenih odnosa i rasporedu delova.

Primer 4. Panteon, Pariz, 1758-1790. Žak-Žerman Suflo, Žan-Batist Rondle

Primer 5. Panteon, Rim, 126.g.p.n.e.

• Umetnici nisu slepo podražavali antičke uzore, nego su ih nanovo obrađivali na osnovu novih načela racionalnosti, gde je osnovni pokretač bio razum.

• Ključni događaji koji su uticali na umetnost: 1738. iskopavanje Herkulanuma, 1748. iskopavanje Pompeje, Grand Tour, Prix de Rome , uticaj akademija, estetičke teorije Johana Vinkelmana.

• Književnost: Žan Žak Ruso 1712-1778, Deni Didro 1713-1784, Fridrih Šiler 1759-1805, Johan Volfgang Gete 1749-1832, Džordž Gordon Bajron 1788-1824.

• Muzička umetnost: Franc Jozef Hajdn 1732-1809, Volfgang Amadeus Mocart 1756-1791, Ludvig Van Betoven 1770-1827.

Arhitektura

U arhitekturi se najbolje odražavao duh vraćanja antičkim uzorima. Njene odlike su: monumentalnost, jasnoća i stroga raščlanjenost, kao i upotreba dekorativnih elemenata preuzetih iz antike: stubovi, pilastri, zabati, plastične dekoracije, kupole na okruglim tamburima ukrašene nadvratnicima i okvirima prozora. Iako se ugledala na antičku, ova arhitektura je retko preuzimala građevinska rešenja iz nje, tako da su građevine, iako dobrih izgleda i proporcija, sa dekoracijom koja nema organske veze sa njihovom funkcijom. U svim zemljama Evrope i u SAD gradi se u stilu antičkog hrama,bez obzira da li je građevina namenjena crkvi, berzi, muzeju ili pozorištu. Mnogi gradovi su dobili trijumfalne kapije sa bronzanim kvadrigama, kao što je to bilo rađeno i u starom Rimu.

Ulazni trem je modelovan prema antičkim rimskim hramovima. Ogromni stubovi trema široko su razmaknuti, što je otežavalo gradnju zabata iznad njih. Konstrukcija zgrade je vrlo smela, stubovi koji podupiru kupolu, neobično su tanki i daju enertijeru izgled prozračnosti. Geometrijski centralni plan građevine nastavlja hrišćansku tradiciju.

• Komparativni pristup Panteona u Rimu i Panteona u Parizu.

Slikarstvo

U **slikarstvu** je crtež postao primarno sredstvo izražavanja, bila je naglašena jasna i čista kontura. Boja je svedena na ahromatske tonove i gurnuta u drugi plan, a na podlogu je nanošena u tankim ravnomernim slojevima. Nema izraženog kontrasta svetlo-tamnog, ne narušava se uzvišeni mir i ne preteruje se sa izražavanjem osećanja. Pošto se slikarstvo neoklasicizma ugledalo na antičku skulpturu, kompozicija ima oblik friza s naglaskom na prvom planu. Umesto iluzije dubokog prostora, postignutog primenom linearne i vazdušne perspektive – iluzije koja je u baroku dovedena do krajnjih granica, prostor na neoklasicističkoj slici je skučen i plitak, često odmah iza figure u prvom planu. U slikarstvu je klasičnim korenima najbliži bio Žak-Luj David. Njegovi likovi su čvrsti i nepomični kao statue.

Najvažniji predstavnici: Žak Luj David, Žan Ogist Dominik Engr, Pol Delaroš.

Završni deo časa:

(15 minuta)

Komparativnim pristupom analiziraju se dela klasičnog slikarstva Žak Luj Davida, njegove slike *Napoleon prelazi Alpe,* 1802/3., ulje na platnu, 264 × 231 cm; austrijska galerija Belvedere, Beč, i video igrice u kojoj je Napoleon glavni lik. Povezivanje tradicionalne, likovne umetnosti i novomedijske umetničke prakse (slikarstvo, fotografija, film)[52] primer 6, dizajniranje video igara[53] (game design) primeri 7. i 8.

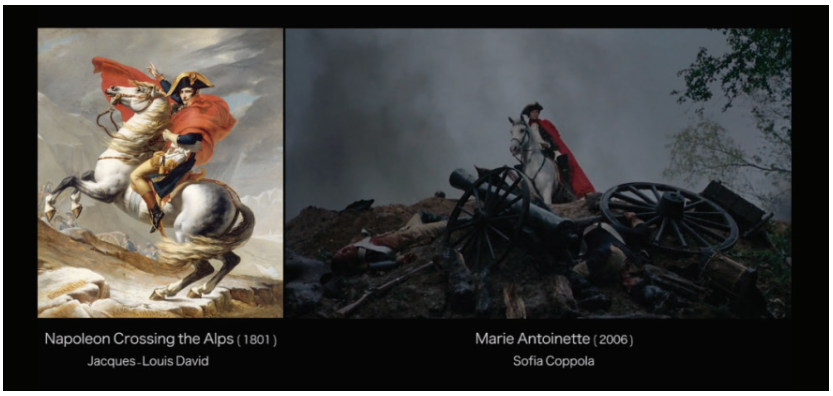

Primer 6. Žak-Luj David. *Napoleon prelazi Alpe*, slika kao inspiracija u filmskoj umetnosti

Primer 7. Animacija

U ovom segmentu artikulacije časa pri komparativnoj analizi dela, ponavljaju se opšte karakteristike:

- Principa komponovanja
- Slikarske discipline i tehnike
- Jezik filma
- Fenomenologija video igara

[52] Žak Luj David, Sofija Kopola; https://vimeo.com/183325662 - pristup 10.09.2016.

[53] Napoleon u video igricama: primer 7. https://vimeo.com/183325662 - pristup. 10.09.2016., primer 8: https://vimeo.com/3793473 - pristup 10.09.2016.

• Primeri reprezentativnih dela i autora nacionalne baštine i nacionalnih kolekcija (Konstantin Danil, Arsenije Teodorović, Katarina Ivanović).

Primer. 8 Frejm video igrice SEGA

Rad kod kuće (zadatak za učenike):

• Pronaći primere novomedijske umetničke prakse koji sadrže elemente neoklasicizma.
• Pronaći primere umetnika i umetničkih dela savremene umetnosti koji su prezentovani u nacionalnim i internacionalnim muzeološkim i galerijskim praksama.

LIKOVNA KULTURA

2. razred gimnazije opšti smer

Pisana priprema za čas (eksperimentalna grupa)

10. *Nastavna celina: Romantizam; metodska jedinica: Romantizam- arhitektura i dizajn enterijera – digitalno oblikovanje.*

Ključni pojmovi: romantizam, likovne discipline, primenjene umetnosti, savremeni dizajn, modni dizajn, digitalna fotografija, film.

Prethodna situacija: *Neoklasicizam stilske karakteristike* – likovni govor u novomedijskoj umetničkoj praksi.

Cilj časa: Upoznavanje učenika sa pojmom romantizma, temama i motivima, umetničkom praksom koja povezuje likovne umetnosti stilske epohe baroka tradicionalnog nasleđa sa savremenom umetničkom praksom vizuelnih umetnosti i novomedijskim umetničkim praksama i savremenim tehnologijama.

Obrazovni zadaci:

- prepoznavanje i razumevanje principa komponovanja romantizma
- prepoznavanje tema i motiva romantizma u umetničkim delima
- afirmisanje savremenih umetnika čija je umetnička praksa inspirisana karakteristikama romantizma
- teme u savremenoj umetničkoj praksi
- film, fotografija, mapiranje, instalacije

Vaspitni zadaci: Razumevanje značaja tradicionalnog nasleđa romantizma u muzeološkoj i galerijskoj praksi u cilju očuvanja kulturne baštine.

Funkcionalni zadaci: Razvijanje sposobnosti analize elemenata romantizma u likovnom i primenjenom stvaralaštvu i primena istih u praksi vizuelnih umetnosti. Razvijanje likovnog govora, vizuelne komunikacije i medijske pismenosti.

Ishodi časa: Učenici će znati da prepoznaju, uoče, razumeju, određuju, klasifikuju i primenjuju u teorijskom i praktičnom radu elemente stilske epohe romantizma u kontekstu nacionalnog i internacionalnog umetničkog nasleđa. Učenici će znati da uoče vezu elemenata umetnosti romantizma u savremenom stvaralaštvu.

Tip časa: Obrada novog gradiva

Nastavne metode: Monološko-dijaloška, ilustrativna, demonstrativna.

Oblici rada: Frontalni, grupni i individualni.

Nastavna sredstva i tehnička pomagala: Udžbenik iz likovne kulture, monografije iz oblasti teme koja se obrađuje, računar, projektor, proekciono platno, prezentacioni materijal, tabla.

Korelacija na nivou nastavnog predmeta: primenjene umetnosti-scenografija, animacija, fotografija, savremeni dizajn, video umetnost.

Korelacija sa drugim nastavnim predmetima: muzička kultura, književnost, istorija (istorija kulture), informatika i računarstvo.

Kolekcije, muzeji, galerije:

- *Muzej Metropoliten, Njujork*
- *Luvr, Pariz*
- *Državni muzej, Berlin*
- *Charlottenburg Palace, Berlin*
- *Muzej istorije umetnosti, Beč*
- *Galerija Matica srpska, Novi Sad*
- *Prado muzej, Madrid*
- *Kunsthalle, Hamburg*
- *Muzej lepih umetnosti, Boston*

Literatura za učenike:

• Županić-Šuica, L. (2015) *Likovna kultura; udžbenik za drugi razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i opšteg tipa*. Beograd: Klett.

Literatura za nastavnika:

• Službeni glasnik SRS-Prosvetni glasnik, (2013) Pravilnik o nastavnom planu i programu za gimnaziju, br. 17 /2013.

• Oliva, A.B. (2010) *Muzeji koji privlače pažnju.* Beograd: Clio.

• Oliva, A. B. (2006) *Moderna umetnost 1770-1970-2000. III* Beograd: Clio.

• Rush, M. (2003) *New Media in Art.* New York: Themes&Hudson.

• Roeders, P. (2003) *Interaktivna nastava- Dinamike efikasnog učenja i nastave.* Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

• Toman, T. (2007) *"Neoclassicism and Romanticism".* London: Pablish UK.

• Janson, H.W. (1994) *Istorija umetnosti.* Beograd: Prosveta.

• Farthing, S. (2010) *Umjetnost-vodič kroz povjest i djela.* Zagreb: Školska knjiga.

• Šuvaković, M. (2011) *Pojmovnik teorije umetnosti.* Beograd: Orion Art.

• Wilson, M. (2013) *How to Read Contemporary Art*. London: Thames & Hudson.

Internet izvori:

• *Moments*; album Ardor (brainfeedersite.com/2010/10/19/teebs-ardour/); https://vimeo.com/27273208 pristup 12.09.2016.

• Džon Fuslija (Johann Heinrich Füssli), https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Johann_Heinrich_F%C3%BCssli_053.jpg - pristup 12.09.2016.

• Eni Lebovic (Annie Lebovitz); http://www.thomwolfe.com/2012/01/11/annie-leibovitz-george-clooney/ - pristup 12.09.2016.

• Teodora Žerikoa (Théodore Géricault), http://pulse.rs/splav-meduze/ - pristup 12.09.2016.

• Hu Jieming, http://www.shanghartgallery.com/galleryarchive/artists/name/hujieming - pristup 12.09.2013.

Realizacija teme: 45', jedan školski čas.

Kabinet za predmet Likovna kultura.

Vremenska artikulacija i tok časa

Uvodni deo časa:

(10 minuta)

Insert iz videa „Moments“ iz albuma Ardor[54] je motivacioni sadržaj, koji govori o funkciji animacije, kao novomedijske tehnologije koja na nov način problikuje motiv pejzaža u video umetnosti (primer 1). Primer animacije u ovom video radu, prikazan je na „dublab pokloni ...ALABRAT MATINEE“;Vimeo Avards + Festival; Oakland Great Vall; Festival kratkog filma *Cinema RioCurta2012.*

Primer 1. Frejm iz video rada Moments, oblikovanja motiva pejzaža pomoću digitalne montaže i animacije

Monološko-dijaloškom metodom, analizira se prikazani primer video umetnosti i animacije (kao digitalnog oblikovanja u savremenoj novomedijskoj umetničkoj praksi).

Setom pripremljenih pitanja, učenici traže odgovore na vizuelni jezik koji uočavaju na primeru 1.

Pitanja za učenike:

1.*Šta je dominantno na prikazanom videu?*

2. Koji motiv je dominantan?

3. Kakva je dinamika motiva i same teme u video zapisu?

Glavni deo časa:

(20 minuta)

Istorija kulture

Osnovne karakteristike romantizma su:

- Naglasak na emociji
- Glorifikovanje prošlosti i prirode

[54] *Moments*; album Ardor (brainfeedersite.com/2010/10/19/teebs-ardour/); https://vimeo.com/27273208 - pristup 12.09.2016.

• Nastaje i kao reakcija na industrijsku revoluciju.

• Koriste emociju u estetskom smislu, naglašavaju emociju u svakom polju stvaranja. mnogo pažnje posvetili slikama gde se veliča neka ‚herojska figura'.

• Realizam kasnije nastaje kao potpuna suprotnost romantizmu. Romantizam se smatra kao početak pravog emotivnog izražavanja kod slikara, ranije nisu toliko pažnje davali emotivnom delu ili je bio sakriven.

• Ideja o geniju je glavna u vreme romantizma, on se smatra za umetnika koji je sposoban da stvori umetničko delo ni od čega.

• Romantizam u slikarstvu se dosta pojavljivao kroz pejzaže ali ih je pomerao iz standardnih okvira.

Za preteču romantizma se smatra slika ‚Noćna mora'[55] od Džon Fuslija (Johann Heinrich Füssli; 1790−1791.), ulje na platnu 77×44 cm, Goethe Haus, Frankfurt.

Primer 2. Džon Fusli, Noćna mora

Najvažniji umetnici romantizma:

• Francisko Goja (Francisco de Goya) - ŠpanijaGoja je bio najznačajniji španski slikar, crtač i grafičar 19. veka. Njegov rad smatra se ogledalom španske kulturne i političke situacije u tom periodu. Rođen jeFundentodosu u Španiji a umire u Bordou u Španiji. Bavi se ratom i političkim problemima u Španiji u tom vremenu.

U svojoj seriji grafika 'Užasi rata' prikazuje Napoleonovu invaziju na Španiju.

• Kaspar David Fridrih (Caspar David Friedrich) – Nemačka Predstavnik nemačkog romantizma je Kaspar David Fridrih. Živeo i radio u Dresdenu. Njegovim slikama se divio i Gete, koji mu je bio blizak prijatelj. Na njegovim slikama osetimo jaku emotivnu vrednost, posebno na slici 'Brodolom nade'.

[55] Džon Fuslija (Johann Heinrich Füssli), https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Johann_Heinrich_F%C3%BCssli_053.jpg - pristup 12.09.2016.

• Ežen Delakroa (Eugene Delacroix – Francuska)Delakroa bio je glavni predstavnik romantizma u Francuskoj. Borio se protiv uticaja neoklasicizma i njegovih mračnih i sivih tonova. Njegovo slikarstvo se mnogo oslanja na barokne kompozicije. Iako je bio poznat po mnogim delima ranije, njegovo najvažnije delo predstavlja slika 'Sloboda predvodi narod'.

• Vilijam Tarner (William Turner – Engleska). Najpoznatijem engleskom predstavniku romantizma, Williamu Tarneru. Tarner se tokom života najviše bavio pejzažima, scenama iz grada i morskim predelima. U početku je bio dosta 'zategnut' u izrazu, sve se veoma jasno videlo i elementi su bili prepoznatljivi. Kasnije, njegovi radovi su se oslobodili i njegov stil postao je jako napredan i specifičan za period u kojem stvara. Mnogo ekspresivni potezi četkom i boje predstavljale su stvarno više unutrašnje nego spoljašnje stanje.

• Romantizam u Srbiji; u slikarstvu istorijska tematika, arhitektura oživljava nacionalne srednjovekovne stilove.

• Đura Jakšić, slikarstvo.

Završni deo časa:

(15 minuta)

Komparativnim pristupom poredi se tradicionalno slikarstvo i umetnost romantizma 19.veka, sa savremenom umetničkom praksom. Kroz primere tradicionalnih umetničkih dela romantizma prikazuju se dela savremene umetnosti i dovode se u vizu kroz motive, teme i principe komponovanja. Eni Lebovic (Annie Lebovitz)[56] fotografije za modnu kampanju sa Džordž Kluni (George Clooney) 2006. godine (primer 3), koja je bila inspirisana slikom *Splav meduze* 1918/19., Teodora Žerikoa (Théodore Géricault)[57], dimenzija 4.91 m x 7.16 m, ulje na platnu (primer 4), koja se nalazi u Luvru u Parizu. Primer 5. rada Hu Jieminga 2013.[58]

Primer 3. Eni Libovic i Džordž Kluni modna kampanja, 2006.

Primer 4. Splav meduze, Teodor Žeriko 1918/19.

[56] Eni Lebovic (Annie Lebovitz); http://www.thomwolfe.com/2012/01/11/annie-leibovitz-george-clooney/ - pristup 12.09.2016.

[57] Teodora Žerikoa (Théodore Géricault), http://pulse.rs/splav-meduze/ - pristup 12.09.2016.

[58] Hu Jieming, http://www.shanghartgallery.com/galleryarchive/artists/name/hujieming - pristup 12.09.2013.

Primer 5. Splav meduze Teodora Žerikoa i savremene umetničke prakse iz 2013., kineskog umetnika Hu Jieminga, tehnika: digitalni print, 150 × 225 cm.

Rad kod kuće (zadatak za učenike):

• Pronaći primere novomedijske umetničke prakse koji sadrže elemente romantizma (video umetnost, instalacija, video igrice, GIF, animacija).

• Pronaći primere umetnika i umetničkih dela savremene umetnosti koji su prezentovani u nacionalnim i internacionalnim muzeološkim i galerijskim praksama.

BIOGRAFIJA AUTORA

Mr Maja Jockov je rođena 23.05.1971. u Novom Sadu. Školovanje započinje u Osnovnoj školi "Branko Radičević", a zatim upisuje Srednju školu za dizajn „Bogdan Šuput" i stiče zvanje tehničar grafičkog dizajna sa odličnim uspehom. Akademiju umetnosti, Likovni odsek upisuje 1991. godine i na drugoj godini studija se opredeljuje za grafiku, koju će studirati i diplomirati u klasi profesora Milana Stanojeva sa prosečnom ocenom 10. Magistarske studije nastavlja na istoj Katedri, u klasi prof. Zorana Todovića. Diplomu magistra grafike stiče 2003. godine sa prosečnom ocenom 10. Magistarsku izložbu litografija pod nazivom „Binarnost slike i grafike" predstavlja u Galeriji „Grafički kolektiv" u Beogradu. Kao student 3. godine osnovnih studija postaje član SULUV-a, a potom i član ULUS-a. Osnivač je umetničke grupe Urban district 16_11 i postaje član European artists Essen, Nemačka. Priredila je 14 samostalnih i oko sto kolektivnih nacionalnih i međunarodnih izložbi (Srbija, Crna Gora, Nemačka, Holandija, Italija, Poljska, Bugarska, Indija). Učestvovala je na brojnim umetničkim simposijumima u Srbiji i inostranstvu. Dobitnik je nagrade na 9. bijanalu akvarela u Zrenjeninu, 2009. godine, nagrada za proširene medije.

Prva pedagoška iskustva stiče odmah po završenim osnovnim studijama u najstarijoj srpskoj gimnaziji u Sremskim Karlovcima, gde je radila kao profesor likovne kulture u periodu 1997-2004. Od 2004. zapošljava se na Univerzitetu u Novom Sadu, Akademiji umetnosti, Departmanu likovnih umetnosti, prvo kao demonstrator na litografiji, Katedra grafike, a potom na predmetu Metodika likovne kulture, Katedra za teorijsko-umetničke predmete gde je bila u zvanjima: viši stručni saradnik (2004-2008), docent (2008-2013) i vanredni profesor. U zvanje vanrednog profesora izabirana je 2013. godine. Pored Metodike likovne kulture i Školske prakse koju predaje na matičnom fakultetu, bila je angažovana i na državnom Univerzitetu u Nišu, Akademiji umetnosti gde je predavala Metodiku likovnih umetnosti. Vodila je predmet Osnove vizuelne kulture od 2006-2015. godine na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, Dramskom departmanu, na grupi Audio-vizuelnih medija. Aktivnijim radom u polju društveno-humanističkih nauka bavi se od 2014. godine. Objavila je sedam radova u stručnim i naučnim časopisima, od kojih su dva na SSCI listi. Učestvovala je na simposijumima koji se bave umetničkom pedagogijom i primenjenim metodikama u Srbiji i Hrvatskoj. Učestovala je na skupovima na ALU Zagreb koji su se bavili kurikularnom reformom i usavršavanjem nastavnika u području likovne kulture u Hrvatskoj.

Član je i Pedagoškog društva Srbije i Udruženja univerzitetskih profesora i naučnih radnika Vojvodine u Novom Sadu.

Živi sa sinom koji je student Univerziteta u Novom Sadu, Pravnog fakulteta.

U Banja Luci, 24.11.2017. godine

Mr Maja Jockov

Образац -3

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ:

РЕПУБЛИКА СРПСКА
УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
АКАДЕМИЈА УМЈЕТНОСТИ
БАЊА ЛУКА
Број: 06-4.336-1/17
Датум: 29.11.2017. год.

ИЗВЈЕШТАЈ
о оцјени урађене докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1) Univerzitet u Banjoj Luci, Akademija umjetnosti, Nastavno-umjetničko vijeće na sjednici održanoj 8.11.2017.; delovodni broj: 06-3.662-10/17.

2) Komisija za ocenu urađene doktorske disertacije:

Dr Milica Andevski, redovni profesor, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, oblast Pedagogija, predsednik Komisije.
Dr Tomaž Zupančič, docent , Univerzitet u Mariboru, Pedagoški fakultet, naučna oblast Metodika likovne pedagogije, mentor i član Komisije.
Dr Dijana Metlić, vanredni profesor, Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnost, naučna oblast Istorija umetnosti, član Komisije.

1) Навести датум и орган који је именовао комисију;
2) Навести састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, научно-наставног звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање и назива универзитета/факултета/института на којем је члан комисије запослен.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1) Maja, Manojla, Jockov

2) 23.05.1971., Novi Sad, Republika Srbija.

3) Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti, Likovni odsek, Smer- Grafika, Zvanje diplomirani likovni umetnik i profesor Likovne kulture, Godina sticanja zvanja 1995. opšti prosek 9,07.

4) Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti, Likovni odsek, Smer- Grafika, Zvanje: magistar grafike. Odbrana magistarskog rada „Binarnost slike i grafike“. Godina sticanja zvanja 2003.ocena 10. Magistarska izložba Galerija „Grafički kolektiv“, Beograd.

5) Magistar umetnosti- magistar grafike, odbrana 5.05.2003. UNIVERZITET U NOVOM SADU, AKADEMIJA UMETNOSTI, LIKOVNI ODSEK.

1) Име, име једног родитеља, презиме;
2) Датум рођења, општина, држава;
3) Назив универзитета и факултета и назив студијског програма академских студија II циклуса, односно послиједипломских магистарских студија и стечено стручно/научно звање;
4) Факултет, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране магистарског рада;

5) Научна област из које је стечено научно звање магистра наука/академско звање мастера;
6) Година уписа на докторске студије и назив студијског програма.

III УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1) **ULOGA NOVIH MEDIJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE U GIMNAZIJI**

2) REPUBLIKA SRPSKA, Univerzitet u Banjoj Luci, Senat Univerziteta, BROJ:02/04-3.2109-35/17. Dana, 13.07. 2017.3)

3) **SADRŽAJ**

1. UVOD 8
2. TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA 12
2.1. O pojmu umetnosti 12
2.2. Značenje likovnog govora i vizuelne kulture 15
2.3. Novi mediji i nastava likovne kulture 18
2.3.1. Novi mediji i medijska pismenost u obrazovanju kao didaktički alat 18
2.3.2. Novi mediji i savremena umetnička praksa 20
2.4. Nastavni plan i program i/ili kurikulum 22
2.4.1. Obrazovni standardi i promene u obrazovanju 25
2.4.2. Obrazovni standardi i predmet Likovna kultura 26
2.4.3. Vizuelna/likovna kultura i mladi 28
2.4.4. Gimnazija kao škola i predmet Likovne kulture u gimnazijskom obrazovanju . . . 29
2.4.5. Između detinjstva i odraslosti 30
2.5. Pregled vladajućih stavova i shvatanja u literaturi u području istraživanja 32
2.6. Obrazloženje potrebe istraživanja 35
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA 37
3.2. Predmet i problem istraživanja 38
3.3. Cilj istraživanja 39
3.4. Zadaci istraživanja 39
3.5. Hipoteze istraživanja 39
3.6. Varijable istraživanja 40
3.7. Metode istraživanja 40
3.7.2. Metoda teorijske analize i deskriptivna metoda 41
3.7.3. Eksperimentalna metoda sa paralelnim grupama 41
3.7.4. Statistička metoda 42
3.8. Tehnike i instrumenti istraživanja 42
3.8.2. Testovi za proveru znanja učenika 43
3.8.3. Upitnik za nastavnike 43
3.9. Uzorak učenika 44
3.10. Organizacija, tok i vreme realizacije eksperimenta 44
3.11. Metodički okvir za realizaciju nastavnih tema u eksperimentalnoj E grupi 44
3.11.2. Sadržaj i redosled nastavnih jedinica u eksperimentalnoj E grupi 45
3.11.3. Struktura nastavnih časova likovne kulture u eksperimentalnoj E grupi učenika 46

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA 49
4.1. Rezultati testiranja znanja učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe 49
4.1.1. Rezultati hipoteze H1 51
4.1.2. Retultati testiranja hipoteze H2 ; inicijalni test 52
4.1.3. Rezultati hipoteze H3; finalni test 56
4.2. Upitnik za nastavnike o novim medijima i medijskoj pismenosti u nastavi predmeta Likovna kultura 62
4.2.1. Interpretacija rezultata upitnika za nastavnike prema hipotezi H4 62

4.2.2. Interpretacija rezultata upitnika za nastavnike prema hipotezi H5 70
4.2.3. Interpretacija rezultata prema hipotezi H6 78
5. DISKUSIJA NAJVAŽNIJIH REZULTATA ISTRAŽIVANJA 79
5.1. Eksperimentalna metoda E i K grupa-inicijalno i finalno testiranje 80
5.2. Uloga nastavnika u osavremenjavanju nastave predmeta Likovna kultura 97
6. ZAKLJUČCI NA OSNOVU NAJVAŽNIJIH REZULTATA ISTRAŽIVANJA ...102
7. LITERATURA 106
8. PRILOZI 114
8.1. Nastavni plan i program za predmet Likovne kulture za gimnazije 114
8.2. Upitnik za nastavnike predmeta Likovne kulture u gimnazijama 124
8.3. Inicijalni test 133
8.3.1. Rešenje inicijalnog testa i kriterijumi bodovanja 140
8.4. Finalni test 141
8.4.1. Rešenje finalnog testa i kriterijumi bodovanja 149
8.5. Pisane pripreme za čas po metodskim jedinicama 151

Doktorska disertacija je uobličena na 231 strani. Prvi deo doktske disertacije, teorijski okvir i vladajuće tendencije i shvatanja, metodologija istraživačkog rada, empirijski postupak i interpretacija rezultata, diskusija i zaključak, sa navedenom literaturom i web izvorima predstavljena je na 113 strana doktorske disertacije.
Nakon detaljno obrazloženog i interpretiranog teorijskog i empirijskog dela doktorske disertacije, priložen je materijal i sva relevantna dokumentacija u poglavlju **8. Prilozi**,dat je kompletan uvid u eksperimentalno-istraživački postupak.
Dokumentaciju čine:

1. Nastavni planovi i programi za predmet Likovna kultura u gimnazijama za sve tipove, po kom se istraživač, autor teze služio pri izradi:
2. Upitnik za nastavnike
3. Inicijalni test istraživanja
4. Finalni test istraživanja
5. Deset metodskih jedinica primenjenih u eksperimentalnoj nastavi sa paralelnim grupama (za E grupu učenika).

Doktorska disertacija u poglavlju br. **4. Rezultati istražvanja** prikazuje statističku analizu na 32 grafikona i 15 tabela. U prilozima 8.5. deset pisanih metodskih jedinica korišten je obiman broj ilustracija (ukupan broj 98), koje su vizuelno predstavljale teme, definicije i pojmove koji su se obrađivali u eksperimentalnoj nastavi. Fotografije frejmova video zapisa koji su korišteni u nastavi kao motivacioni sadržaji (ukupan broj 20), kao i reprezentativnih umetničkih dela iz perioda stilskih epoha i savremene umetničke prakse, različitih medija (ukupan broj 46) kao i fotografije koje se odnose na istoriju kulture (fotografije istorijskih ličnosti, gradova, kulturno-istorijskih spomenika i dr., ukupan broj 32).
Broj korištene i citirane literature obuhvata 146 pisanih i štampanih publikacija (monografija, knjiga, udžbenika, časopisa, članaka i dr.) i 18 web izvora, u 8 poglavlja doktorske disertacije.

1) Наслов докторске дисертације;
2) Вријеме и орган који је прихватио тему докторске дисертације
3) Садржај докторске дисертације са страничењем;
4) Истаћи основне податке о докторској дисертацији: обим, број табела, слика, шема, графикона, број цитиране литературе и навести поглавља.

IV УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Razlog ovog istraživanja je uloga novih medija u nastavi likovne kulture u gimnazijama. Novi mediji se danas posmatraju kao alat u teorijskom i praktičnom poučavanju i podsticanju kreativnosti i stvaralaštva mladih. Savremene obrazovne tehnologije sagledane su kroz dva problemska pitanja: 1. novi mediji i savremena tehnologija kao platforma savremene didaktike u učionici i van nje; 2. medijska pismenost nastavnika likovne kulture kao i učenika u funkciji razumevanja vizuelnih umetnosti. Posebno interesovanje u ovom radu je usmereno na diskurs likovnih i vizuelnih umetnosti i povezivanje tradicionalnog umetničkog nasleđa sa savremenim umetničkim praksama. U tom smislu, važno je, da učenici kroz sadržaje nastave likovne kulture i primene teorijskih i aplikativnih znanja u nastavi likovne kulture, sagledaju uspostavljanje odnosa, reda i kontinuiteta nastanka i razvoja likovnih umetnosti u pojam vizulnih. Posebna pažnja usmerena je na preispitivanje i redefinisanje pojmova visoke i popularne umetnosti u savremenoj kulturi.
Praćenje razvoja i promena u polju likovnih i vizuelnih umetnosti, dovelo je do toga da ovo istraživanje obuhvata i analizu kompetencija nastavnika likovne kulture, njihovu percepciju novih medija kao i primenu novih medija u nastavi likovne kulture. Eksperimentalna provera primene novih medija realizovana je u nastavi Likovne kulture u drugom razredu gimnazije, po nastavnim planovima i programima opšteg i prirodnog smera Likovne kulture. Merilo se postignuće učenika prema predviđenim sadržajima likovne kulture koji su implementirani u nastavnim programima. Predmet ovog istraživanja bila je eksperimentalna provera uticaja novih medija na usvajanje likovnih sadržaja u gimnaziji. Pratilo se postignuće, efekti poučavanja i učenja, odnosno postignuća u učenju učenika eksperimentalne (E) grupe koja je likovne sadržaje usvajala uz primenu novih medija (nove obrazovne tehnologije) u odnosu na postignića učenika, koji su usvajali ove sadržaje na tradicionalan način, u okviru kontrolne (K) grupe učenika. Problem istraživanja rada definisan je kroz pitanje: Da li novi mediji doprinose postignuću učenika u nastavi likovne kulture u gimnaziji?

Cilj istraživanja rada je: ispitivanje uloge *novih medija* u usvajanju obrazovno-vaspitnih sadržaja likovnih i vizuelnih umetnosti u gimnazijama. Cilj istraživanja je utvrđivanje realnog stanja u praksi poučavanja umetnosti kao i razvoj smernica za poboljšanje pedagoške prakse. Konkretno, u okviru ovog rada sprovedeno je eksperimentalno istraživanje sa namerom da se proveri usklađenost tema i sadržaja važećeg nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura predstavljenog u udžbeniku tog predmeta za 2. razred opšteg tipa i prirodno-matematičkog smera gimnazija u Republici Srbiji. U radu se analizira u kom obimu i odnosu su u teorijskoj i praktičnoj nastavi zastupljene teme i sadržaji tradicionalnih likovnih umetnosti, likovnih disciplina i tehnika, epoha, stilova i pravaca i novih medija u vizuelnim umetnostima. Prema predviđenom fondu časova preispitan je obim nastavnog plana i programa i mogućnost njegove celovite primene: 1. opšteg dela (koji se odnosi na teoriju umetnosti i forme); 2. samostalnog likovnog izražavanja (primena teorije forme u praktičnom radu učenika); 3. likovnih dela i spomenika kulture (reprezentativna umetnička dela, spomenici kulture kroz istoriju umetnosti).

Navedene tri celine iz nastavnog plana i programa predmeta Likovne kulture u gimnazijama, u eksperimentalnom delu istraživanja obrađene su primenom novih medija, kako bi se dobio odgovor o tome da li zastupljenost novih medija doprinosi većim postignućima učenika u usvajanju znanja iz likovne kulture. Takođe, kao implikaciju ovog rada, sagledana je i mogućnost prerastanja likovne kulture i umetnosti u širi koncept

vizuelnih umetnosti.
Cilj ovog istraživanja je i analiza rada nastavnika u gimnazijama koja je izvedena na osnovu odgovora nastavnika predmeta Likovne kulture na *anketni upitnik*, u okviru pedagoškog istraživanja korelaciono-regresivnog tipa. Ovaj deo anketnog istraživanja čini poseban segment rada i paralelno je vršen uz ekperimentalno istraživanje u nastavi.

Hipoteze istraživanja

Opšta hipoteza (HO)

Pretpostavka je da će se na osnovu uvođenja novih medija u učenju obrazovno-vaspitnih sadržaja likovnih i vizuelnih umetnosti, postići statistički značajne razlike u efektima i postignućima učenika u znanju sadržaja likovne kulture, koji će kod učenika E (eksperimentalne) grupe biti veći u odnosnu na K (kontrolnu) grupu, a što će se proveravati na finalnom testu.

Posebne hipoteze

H1. Pretpostavlja se da će eksperimentalne (E) i kontrolna (K) grupe biti ujednačene na osnovu opšteg uspeha učenika i njihovih ocena iz predmeta Likovne kulture iz prvog razreda
gimnazije.

H2. Pretpostavlja se da će eksperimentalna (E) i kontrolna (K) grupa biti ujednačene na osnovu rezultata inicijalnog testa znanja iz predmeta Likovne kulture.

H3. Pretpostavlja se da će postojati statistička značajna razlika u postignuću učenika poređenjem rezultata učenika eksperimentalne (E) i kontrolne (K) grupe na finalnom testu u celini i po pojedinim segmentima upitnika likovnih umetnosti i novih medija u vizuelnim umetnostima.

H4. Pretpostavlja se da nastavnici predmeta Likovne kulture u gimnazijama, klasičnim teorijsko-praktičnim sadržajima nastavnog plana i programa predmeta Likovna kultura, pridaju veću pažnju nego sadržajima savremene umetničke prakse (na temelju Upitnika za nastavnike, pitanja od red. br. 1 do 30).

H5. Pretpostavlja se da nastavnici predmeta Likovna kultura u gimnazijama pridaju manji značaj novomedijskoj umetničkoj praksi u nastavi (na temelju Upitnika za nastavnike, pitanja od red. br. 31 do 45).

H6. Pretpostavlja se da, na temelju urađenog istraživanja, postoji mogućnost unapređenja nastave predmeta Likovna kultura odnosno novo definisanje, redefinisanje i ponovno oblikovanje postojećeg predmeta Likovna kultura u predmet Vizuelna kultura u gimnaziji.

Najvažnija istraživanja iz ove oblasti:

Godine 2013. sprovedeno je veliko međunarodno istraživanje ICILS (The International Computer and Information Literacy Study) kojim su prikupljani podaci o nivoima kompjuterske i medijske pismenosti učenika u osmim razredima osnovnoškolskog-formalnog obrazovanja, kao i kontekstualni podaci o faktorima koji utiču na razvoj računarske i informacione pismenosti učenika (IEA: ICILS, 2013). Nažalost, u Srbiji nije sprovedeno neko veće istraživanje medijske pismenosti adolescenata.

Regionalna i evropska istraživanja uglavnom prate razlike i zajedničke karakteristike nastavnih planova i programa likovnih i vizuelnih umetnosti srednjoškolskog obrazovanja, a u kontekstu integrisanja ove oblasti na evropskom području. Tomaž Zupančič bavio se nastavnim plalnom i programom u radu: Upoređivanje evropskih srednjoškolskih nastavnih planova i programa likovnih umetnosti iz perspektive savremene relevantnosti (A Comparison of European Secondary School Visual Arts Curricula from the Viewpoint of Contemporary Relevance, 2015) sa komparativnom analizom programa osam evropskih zemalja (Estonija, Letonija, Slovenija, Hrvatska, Norveška, Finska, Irska i Španija). Upoređivao se broj sati u programu, obim pruženih informacija i osnovna struktura programa. Posebna pažnja usmerena je na umetničke

oblasti klasifikovane i u njihovom odnosu prema klasičnem umetnostima polja (crtanje, slikanje, vajanje, itd).Analizirane su sličnosti i razlike u referenci pojmova koji se odnose na odnos likovnih i savremenih umetnosti u kontekstu pedagoških paradigmi održivosti (Zupančič, 2015:188).

Na međunarodnoj naučnoj konferenciji: Istraživanja paradigmi detinjstva, odgoja i obrazovanja, Učiteljskog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu, održanoj u Opatiji 2015., govorilo se o ulozi novih medija i informacionih tehnologija u nastavi likovne kulture u osnovnim školama od 5-7. razreda predmetne nastave. Predstavljeno je istraživanje OPA-Udruge za promicanje vizuelne kulture (Zagreb, Hrvatska) koje je sagledavala stepen medijske pismenosti, tačnije ishode osnovnoškolskog obrazovanja (Košćec Bousfield, Loher, Bračun, 2015). U okviru ovog istraživanja zaključeno je, da je upotreba novih medija, sve više zastupljena u nastavi likovne kulture zbog savremenih tendencija u svetu umetnosti.

U radu, Towards a "Common European Framework of Referenceon Visual Literacy" predstavljeno je istraživanje evropske grupe ENViL, tačnije evropske mreže za vizuelnu pismenost koja je analizirala različitost koncepata i kompetencija u Evropskom obrazovanju vizuelnih umetnosti (grupa autora sa Univerziteta u Beču, 2015.). Istraživanje je započeto 2009. godine i prvi rezultati predtavljeni su na međunarodnim konferencijama o obrazovanju u Budimpešti 2011. i Kenterberiju 2013. Od 2014., projekat je dobio podršku EU i 2014., kada je postavljen i prvi nacrt za Zajednički evropski referentni okvir vizuelne pismenosti (European Framework of Reference in Visual Literacy CEFR_VL). Ovaj projekat je koordiniran od strane UNESCO i Katedre za umetnost i kulturu u obrazovanju, na Univerzitetu Erlangen-Nuremberg (Chair in Arts and Culture in Education at the University of Erlangen-Nuremberg). U prvoj fazi rezultata istraživanja postavljen je okvir u oblasti umetničkog obrazovanja u pogledu sledećih šest aspekata: 1. Razlike i sličnosti u nastavnim planovima i programima likovnih/vizuelnih umetnosti; 2. Vizuelne kompetencije zastupljene u nastavnim planovima i programima Evrope; 3. Dijagnostičke merljive veštine u vizuelnom obrazovanju; 4. Kompetencije u kontekstu svakodnevnog života; 5. Domen-specifičnih kompetencija; 6. Perspektive (Laven, Wagner, Zapp, Fütterer, Haanstra, Billmayer, 2015).

Autor Maravić, je u radu, Od likovnog ka vizuelnom, konstatovao: "Savremena kultura je uglavnom postala vizuelna. Mladi trenutno stiču više informacija od slike nego od teksta, odrastaju okruženi internetom, televizijom, reklamama i mobilnim telefonima, oni su 'digitalni urođenici' , često veštiji od odraslih u korišćenju novih medija." (Maravić, 2014: 208). Postmodernistički teorijski koncept koji je zasnovan na poststrukturalističkim teorijskim osnovama, semiologiji, neomarksizmu, dekonstrukciji, studijama kulture i studijama medija, nudi novo sagledavanje. Umetničko obrazovanje treba posmatrati kao dinamično polje naučno-istraživačkog rada, gde se neprestano suočavaju, osporavaju i smenjuju ideje zasnovane na različitim paradigmatskim okvirima, i gde se znanje konstruiše kroz kontinualnu promenu hipoteza, teorija i metoda (Maravić, 2014:204).

Pojam novih medija zato traži „obostrano" determinisanje, kao pojam koji egzistira u savremenim umetničkim praksama/današnjoj umetnosti kao i značenje koje se upotrebljava i u savremenoj didaktici i prostoru obrazovnih tehnologija.

Veliki doprinos redefinisanju pojmova razvoja umetničke prakse druge polovine 20. i prve decenije 21., dao je Miško Šuvaković u Pojmovniku teorije umetnosti, u kom je definisao nove medije: „Novim medijima u umetnosti (eng.new media art) se nazivaju umetničke prakse zasnovane na uvođenju 'novih' ili do tada 'nekorišćenih' medija u tradicionalno definisani medijski identitet umetničkih disciplina. Novim medijima se nazivaju, preciznije, različite umetničke prakse zasnovane na inovacijskom radu sa umetničkim ili vanumetničkim medijima. Novomedijskom umetničkom praksom se nazivaju bazično, uvođenja nestandardnog medija u standardizovanu i uobičajeno zatvorenu umetničku disciplinu. Novim medijima se nazaivaju uvođenja fotografskog,

filmskog, ili video rada u kontekste slikarstva i skulpture, odnosno muzike" (Šuvaković, 2011:500).

Pod novim medijima u umetnostima, nazivaju se i eksperimentalna istraživanja sa odnosima različitih tradicionalnih ili novih medija u okviru tradicionalno definisanih mono medijskih praksi. Pojam novih medija u umetnosti obuhvata i pod-nazive. mixed media, multimedija, polimedija, prošireni mediji, umetnost i tehnologija, kompjuterska umetnost, sajber umetnost itd. Odrednica „novih medija" isključivo se vezuje za polje vizuelnih umetnosti kao eksperimentalni i korisnički rad, kao odlika novomedijske umetnosti u doba globalizma, kao programabilnosti kojom se uređuje i izvodi umetnički rad u visokoj i popularnoj kulturi. Što se tiče obrazovnih tehnologija, pojam novih medija pripada savremenoj školi, koje je uvela u nastavu informatička tehnološka revolucija primenom personalnih kompjutera i upotreba svetske mreže kompjutera (internet/www). Upotreba novih medija i IT-a, značajno je uticala na organizaciju vaspitno-obrazovnog procesa, osposobljenost i pripremanje nastavnika kao i aktivnost učenika u učenju (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010).

U kontekstu dvojakog tumačenja novih medija, prvo kao novog transfera prevođenja umetničke ideje i njenog oblikovanja, i drugo, kao činioca savremene didaktike, neophodno je razmatrati i pojam medijske pismenosti u metnosti i nastavi .

Medijska pismenost je posebna paradigma kraja 20. i prve decenije 21. veka. Postoje brojne studije koje se bave medijskom pismenošću i koje problematizuju korišćenje informacionih i digitalnih tehnologija. Najnovije studije, u najvećoj meri govore o ubrzanju protoka informacija, slika, manipulaciji i zabavi i praćenju virtualnog obrazovanja koje je uslovljeno stepenom medijske pismenosti. Najistaknutiji istraživač medijske pismenosti Džejms Poter (James Potter) polazi od toga, da je osnovna ideja medijske pismenosti stanovište na kome se temelji naše korišćenje medija i naše tumačenje smisla poruka koje nam se upućuju. Medijska pismenost po Poteru nije jedinstvena kategorija; postoje različiti nivoi medijske pismenosti. Ona je višestruka i podrazumeva saznajni, emocionalni, estetski i moralni razvoj. Postoje tri potporna stuba medijske pismenosti: 1. lični položaj 2. znanje i 3. veštine. Lični položaj odnosi se na planove i energiju. Raspoloživo znanje su sirovine koje se koristite, dok su veštine pomagala koja koristimo za obradu informacija sadržanih u medijskim porukama da bismo učvrstili svoje znanje (Potter, 2008:56).

Poter se posebno bavi medijskom pismenošću kroz problemska pitanja o medijskoj publici, efektima medija, industriji medija, sadržaju medija (vestima, zabavi, oglašavanju, interaktivnim igrama, privatnosti, nasilju i dr.). O unapređenju medijske pismenosti govori kao o interpersonalnim tehnikama i javnom obrazovanju.

Džejms Poter (James Potter) posebno govori o ulozi medijske pismenosti u odrastanju i sazrevanju dece i mladih u obrazovanju kao celini. „Medijska pismenost može da pomogne deci, mladima i odraslima da umanje negativan i povećaju pozitivan uticaj medijskih poruka. Medijska pismenost može se steći. To je lakše osobama koje stalno uvećavaju svoje prirodne sposobnosti tragajući za raznorodnim iskustvima, kako umedijimatako i u stvarnosti, i te sposobnosti aktivno koriste za sticanje detaljnijeg i korisnijeg znanja" (Poter, 2011:121).

Medijska pismenost ima izuzetnu ulogu i u razumevanju vizuelne komunikacije što je osnova savremene umetničke prakse vizuelnih umetnosti. Krešimir Pugar autor je značajne studije: Vizuelni studij- umetnost i mediji u doba slikovnog obrta, koja doprinosi razumevanju savremene teorije o medijima (popularne) kulture i vizualnosti. Pugar se posebno bavi vizuelnim studijama, i diskursom tradicionalne likovne umetnosti sa savremenom vizuelnim umetnostima u savremenoj kulturi, a naročito sa modernom civilizacijom slike (Purgar, 2008).

Vizuelne umetnosti podstiču medijsku pismenost i vizuelnu komunikaciju i na taj način se izgrađuje vizuelna kultura. Temeljni pojam savremenoga doba, a samim tim i savremenih

vizuelnih umetnosti je u informaciji/poruci. Iz nje je izvedena vizuelna komunikacija.
Žarko Paić u Vizuelnim komunikacijama govori da je informacija tehničko-tehnološka medijska struktura sveta, dok je komunikacija društveno-kulturološka mreža odnosa u novom poretku funkcija, struktura i znakova. Čovek više ne živi u svetu slika industrijskog društva, nego je omogućen ili programiran informacijama kao znakovima u društvu vizuelne kulture (Paić, 2008:111). Novi mediji u savremenoj umetničkoj praksi transponuju nove slike koje konstituišu proširenje polja vizuelnosti, kulturi.
Što se tiče obrazovnih tehnologija, pojam novih medija pripada savremenoj školi, koje je uvela u nastavu informatička tehnološka revolucija primenom personalnih kompjutera i upotreba svetske mreže kompjutera (internet/www). Upotreba novih medija i IT-a, značajno je uticala na organizaciju vaspitno-obrazovnog procesa, osposobljenost i pripremanje nastavnika kao i aktivnost učenika u učenju (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010).
U kontekstu dvojakog tumačenja novih medija, prvo kao novog transfera prevođenja umetničke ideje i njenog oblikovanja, i drugo, kao činioca savremene didaktike, neophodno je razmatrati i pojam medijske pismenosti u metnosti i nastavi .
Medijska pismenost je posebna paradigma kraja 20. i prve decenije 21. veka. Postoje brojne studije koje se bave medijskom pismenošću i koje problematizuju korišćenje informacionih i digitalnih tehnologija. Najnovije studije, u najvećoj meri govore o ubrzanju protoka informacija, slika, manipulaciji i zabavi i praćenju virtualnog obrazovanja koje je uslovljeno stepenom medijske pismenosti. Najistaknutiji istraživač medijske pismenosti Džejms Poter (James Potter) polazi od toga, da je osnovna ideja medijske pismenosti stanovište na kome se temelji naše korišćenje medija i naše tumačenje smisla poruka koje nam se upućuju. Medijska pismenost po Poteru nije jedinstvena kategorija; postoje različiti nivoi medijske pismenosti. Ona je višestruka i podrazumeva saznajni, emocionalni, estetski i moralni razvoj. Postoje tri potporna stuba medijske pismenosti: 1. lični položaj 2. znanje i 3. veštine. Lični položaj odnosi se na planove i energiju. Raspoloživo znanje su sirovine koje se koristite, dok su veštine pomagala koja koristimo za obradu informacija sadržanih u medijskim porukama da bismo učvrstili svoje znanje (Potter, 2008:56).
Poter se posebno bavi medijskom pismenošću kroz problemska pitanja o medijskoj publici, efektima medija, industriji medija, sadržaju medija (vestima, zabavi, oglašavanju, interaktivnim igrama, privatnosti, nasilju i dr.). O unapređenju medijske pismenosti govori kao o interpersonalnim tehnikama i javnom obrazovanju.
Džejms Poter (James Potter) posebno govori o ulozi medijske pismenosti u odrastanju i sazrevanju dece i mladih u obrazovanju kao celini. „Medijska pismenost može da pomogne deci, mladima i odraslima da umanje negativan i povećaju pozitivan uticaj medijskih poruka. Medijska pismenost može se steći. To je lakše osobama koje stalno uvećavaju svoje prirodne sposobnosti tragajući za raznorodnim iskustvima, kako umedijimatako i u stvarnosti, i te sposobnosti aktivno koriste za sticanje detaljnijeg i korisnijeg znanja“ (Poter, 2011:121).
Medijska pismenost ima izuzetnu ulogu i u razumevanju vizuelne komunikacije što je osnova savremene umetničke prakse vizuelnih umetnosti. Krešimir Pugar autor je značajne studije: Vizuelni studij- umetnost i mediji u doba slikovnog obrta, koja doprinosi razumevanju savremene teorije o medijima (popularne) kulture i vizualnosti. Pugar se posebno bavi vizuelnim studijama, i diskursom tradicionalne likovne umetnosti sa savremenom vizuelnim umetnostima u savremenoj kulturi, a naročito sa modernom civilizacijom slike (Pugar, 2008).
Vizuelne umetnosti podstiču medijsku pismenost i vizuelnu komunikaciju i na taj način se izgrađuje vizuelna kultura. Temeljni pojam savremenoga doba, a samim tim i savremenih vizuelnih umetnosti je u informaciji/poruci. Iz nje je izvedena vizuelna komunikacija.
Žarko Paić u Vizuelnim komunikacijama govori da je informacija tehničko-tehnološka

medijska struktura sveta, dok je komunikacija društveno-kulturološka mreža odnosa u novom poretku funkcija, struktura i znakova. Čovek više ne živi u svetu slika industrijskog društva, nego je omogućen ili programiran informacijama kao znakovima u društvu vizuelne kulture (Paić, 2008:111). Novi mediji u savremenoj umetničkoj praksi transponuju nove slike koje konstituišu proširenje polja vizuelnosti, repozicionirajući umetnički objekat prema tekstualnosti slikovnih iskaza (Uzelac, 2008).
Valjan doprinos istraživanju medijske stvarnosti i pismenosti u Srbiji, sadržan je u monografiji: Mreže medijske pismenosti, koja je objavljena 2015. godine, autorki Jasmine Arsenijević i Milice Andevski. Osnovni predmet istraživanja je ispitivanje novih medijskih (multi-medijskih) kompetencija obrazovne i akademske zajednice Srbije u kontekstu multimedijske, virtuelne, participativne kulture. U poglavlju Zadaci medijske pedagogije, postavlja se pitanje u kojoj meri su profesori i nastavnici, vaspitači i drugi praktičari u obrazovanju kompetentni za medijsko obrazovanje dece i mladih. Vrlo jasno se problematizuje odnos nastavnika kao predavača koji su učeni i rasli u vremenu tzv. tradicionalnih medija (tv, radija i štampe) nasuprot generacijama, usvajačima novih tehnologija (digitalnih – kompjuterskih tehnologija) kojima pristupaju sa velikom opuštenošću i kompetencijom. Savremena didaktika ima za cilj da intezivira strategiju medijskog pedagoškog delovanja u cilju uspostavljanja ravnoteže nastavnika i učenika, kao interaktivnog odnosa putem novih medija sa ciljem boljeg učenja i poučavanja (Arsenijević, Andevski 2015:114).

Doprinos istraživanja:

Planiranje dugoročne strategije kulturne politike, osnova je očuvanja kulture modernog društva. Formalno, neformalno i informalno obrazovanje u najvišoj meri unapređuje kulturu i umetnost. Učenje o umetnostima, podstiče umetničko stvaralaštvo koje kultiviše decu i mlade, a samim tim stvara i novu publiku koja je neophodna za očuvanje umetnosti i njenih institucija. Pad motivacije i ne/zainteresovanost prema likovnom području i stvaralaštvu kod mladih je poslednjih godina očigledna. Zbog ovih navedenih činjenica, neophodno je sagledati šta, kako i zašto predmet Likovna kultura gubi na svom značaju.
Predmet Likovna kultura u gimnazijama u Republici Srbiji od 90-tih godina, u nastavnim planovima i programima nije suštinski preoblikovan, već sporadično dopunjavan novim pojmovima koji pritom, nisu razrađeni. Naziv predmeta i sami sadržaji su ostali u značenjima moderne i postmoderne likovne umetnosti bez obzira na razvoj novih medija, savremenih tehnologija i razvoja vizuelne komunikacije. Zbog toga su u istraživanju detektovani, precizno definisani i izvodeni analize i zaključci o tome šta opterećuje nastavnu praksu i data su rešenja koja će nove teorije o umetnostima dovesti u dodir sa umetničkom i nastavnom praksom. U sagledavanju ove problematike u fokusu su bili uloga nastavnika i primena novih medija u nastavnom i didaktičkom procesu.
Ovim istraživanjem u nastavi likovne kulture postavljeni su novi ciljevi, formulisani su zadaci i definisani ishodi koji će doprineti utvrđivanju obrazovnih standarda za redefinisanje i ponovno oblikovanje postojećeg predmeta Likovna kultura u predmet Vizuelna kultura u gimnaziji. Uvođenjem novih medija u nastavu likovne kulture pratilo se razumevanje kao i motivisanost učenika prema novim vizuelnim porukama koje uspostavljaju vizuelnu komunikaciju i obogaćuju medijsku pismenost.

Doprinos doktorske disertacije:

Rezultati ovog istraživanja približili su nas razumevanju, pridruživanju i standardizovanju vizuelnog umetničkog područja kroz predmet Likovna/Vizuelna kultura na svim etapama i oblicima obrazovanja, što je već učinjeno u mnogim evropskim zemljama. Samim tim i nastavnici koji su prvo likovni/vizuelni umetnici, ali i pedagozi ovog područja, mogu biti

dodatno motivisani u unapređenju i razvijanju pojma vizuelnih umetnosti u samoj nastavi. Institucije obrazovanja, treba da iskoriste šansu da ojačaju medijske kompetencije svojih nastavnika i učenika, koje oni u nastavu donose iz svakodnevnog života, a čime bi se stvorila radna, podsticajna klima učenja i poučavanja.
Pojmovi savremene „visoke" umetnosti bili bi jasniji naspram popularne umetnosti i kulture. Atraktivnost nastave putem novih medija je neosporna činjenica jer ide u korak sa stvarnim životom. Mladi danas traže praktične, logične i pragmatične situacije u nastavi, kako bi brzo i sa razumevanjem učili, a nastava uz pomoć novih medija, pomaže im da proces poučavanja i učenja, izađe iz, danas često prisutnog aspekta apstraktnosti.

1) Укратко истаћи разлог због којих су истраживања предузета и представити проблем, предмет, циљеве и хипотезе;
2) На основу прегледа литературе сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан (водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету);
3) Навести допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања;
4) Навести очекиване научне и прагматичне доприносе дисертације.

V МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Materijal koji je obrađivan:

Materijal koji je obrađivan u doktorskoj disertaciji nastao je na osnovu *eksperimentalne metode* pedagoškog istraživanja sa paralelnim grupama – eksperimentalna E i kontrolna K grupa, koje su primenjene da bi se utvrdila uzročno-posledična veza među varijablama istraživanja i efekatima primene novih tehnologija i novih medija u predmetu Likovna kultura u gimnazijskom procesu poučavanja i učenja.
Odeljenja drugog razreda opšteg smera u Gimnaziji „Svetozar Marković" iz Novog Sada su bile paralelne grupe gde se vršilo eksperimentalno istraživanje, između kojih je ustanovljena ujednačenost po određenim kriterijumima, kako bi bilo moguće izvršiti eksperimentalno pedagoško istraživanje.
U odeljenjima eksperimentalne grupe E, učenici su sadržaje nastavnih tema baroka, rokokoa, neoklasicizma i romantizma tradicionalnog nasleđa i istorije umetnosti, putem novih medija povezivali sa savremenim umetničkim praksama likovnih i vizuelnih umetnosti. Kontrolne grupe paralelnih odeljenja drugog razreda gimnazije, su predviđene sadržaje nastave iz predmeta Likovna kultura pratile po utvrđenom, tradicionalnom, uobičajenom konceptu realizacije sadržaja likovne kulture. Ova grupa služi valorizovanju postupaka tj. kontroli koje se primenjuju u grupi E. Nakon definisanja hipoteza istraživanja, uvedena je nezavisna varijabla tj. eksperimentalni faktor predstavljen kao inovativni postupak učenju pomoću novih medija u nastavi predmeta Likovna kultura u eksperimentalnoj grupi istraživanja. Dalje je praćen efekat eksperimentalnog faktora delovanja, na kvalitet stečenog znanja, postignuća, motivaciju i interesovanja učenika eksperimentalne grupe u sticanju novih znanja, kao i mogućnost, transformisanja likovnog govora sa tradicionalnih umetničkih dela u novomedijsku umetničku praksu vizuelnih umetnosti. Izvršeno je ujednačavanje učenika eksperimentalne i kontrolne grupe prema: opštem uspehu i uspehu iz predmeta Likovna kultura. Analizom rezultata učenika E i K grupe nakon završenog istraživanja, statistikom zaključivanja sagledavane su razlike u postignuću između dve grupe na finalnom testu.

Primenjene metode istraživanja su adekavatne, dovoljno tačne i savremene u odnosu na relevantna dostignuća u ovom polju istraživačkih analiza u regionalnom i međunarodnom kontekstu.

U toku istraživanja nije došlo do većih i značajnijih izmena u odnosu na predviđeni plan i istraživački nacrt koji je dat prilikom prijave doktorske disertacije.
Ispitani parametri daju dovoljno elemenata na osnovu kojih se može konstatovati da je istraživanje pouzdano.
Statistička obrada podataka je adekvatno realizovana i interpretirana.

1) Објаснити материјал који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир за избор материјала;
2) Дати кратак увид у примијењени метод истраживања при чему је важно оцијенити сљедеће:
   1. Да ли су примијењене методе истраживања адекватне, довољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетским нивоима;
   2. Да ли је дошло до промјене у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе, ако јесте зашто;
   3. Да ли испитивани параметри дају довољно елемената или је требало испитивати још неке, за поуздано истраживање;
   4. Да ли је статистичка обрада података адекватна.

VI РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Rezultati istraživanja su pokazali da se primenom novih medija i IK tehnologija u nastavi postižu statistički značajno bolji rezultati u odnosu na tradicionalan način njihove obrade. Uvođenjem primera novomedijske umetnosti u odnosu povezivanja tradicionalnog i savremenog stvaralaštva u likovnoj kulturi, doprinosi da učenici bolje razumeju pojam umetnosti i njenu ulogu i funkciju u savremenom društvu.
U Republici Srbiji do sada se nije ozbiljnije, naučno utemeljeno i empirijski proverljivo, razmatrao predmet Likovna kultura u gimnazijama. Stoga, ova doktorska disertacija ima pionirsko nastojanje da osvetli neke aspekte stvarnog stanja ovog predmeta kao i da pruži neke mogućnosti osavremenjavanja nastave likovne kulture u gimnazijama. Ovo istraživanje samo je „odškrinulo vrata“ izuzetno složene problematike kojoj treba da se posveti šira struka, najpre iz oblasti vizuelnih umetnosti, zatim metodičara likovnih i vizuelnih umetnosti, nastavnika koji vode ovaj predmet, pedagoga, didaktičara, psihologa, sociologa, učenika i prosvetnih vlasti koje bi sve dobijene smernice, rezultate i zaključke trebalo da uobliči u zakonske okvire, zvanična dokumenta i propisane standarde.
Ovo pionirsko istraživanje, nije moglo sagledati sve aspekte i problematiku položaja predmeta Likovna kultura u gimnaziji. Zato je izbor teme istraživanja tražen u sadržajima nastavnog plana i programa i markiranja pojava u društvenoj stvarnosti, kroz praćenje tendencija savremenog umetničkog stvaralaštva i novomedijskih praksi, što nije sadržano u nastavnim planovima i programima. U ovoj disertaciji se kontinuirano koristio termin nastavni plan i program predmeta, iako je pojam predmetnog kurikuluma dominantniji u terminologiji van područja Srbije.
U disertaciji su sagledavani:
1. Rezultati znanja učenika eksperimentalne nastave u kojoj se sprovelo učenje putem novih medija.
2. Nastavni plan i program za predmet Likovna kultura koji je preobiman u odnosu na planirani fond časova.
3. Istorija umetnosti koja je u prevelikom obimu sadržana u nastavnim celinama.
4. Udžbenička literatura, tehnički uslovi rada ali i najvažnije – profil nastavnika koji realizuju nastavni plan i program predmeta Likovna kultura.
Preispitivanjem svega navedenog i postavljanjem u kauzalni odnos navedenih elemenata koji čine okosnicu nastave i predmeta Likovna kultura, moguće je definisati obrazovne standarde, koji su neophodni da bi se dalje redefinisali ciljevi, zadaci i ishodi učenja ovog predmeta. Polazište i platforma redefinisanja predmeta ukazuju na promene u teorijskim postavkama i diskusijama koje su započete krajem 20. veka a koje su se potvrdile u umetničkoj praksi, što se može sagledati i u teorijskom okviru ove disertacije u kojoj se

utvrdilo da je likovna kultura postala deo vizuelne kulture.

1) Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао;
2) Оцијенити да ли су добијени резултати јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући са резултатима других аутора и да ли је кандидат при томе испољавао довољно критичности;
3) Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдити или назирати.

VII ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Novi mediji egzistiraju u svakodnevici mladih, egzistiraju u savremenim umetničkim praksama, u današnjoj likovnoj umetnosti i zahtevaju posebno osmišljen teorijski i aplikativan prostor oblikovanja u savremenoj didaktici, u prostoru obrazovnih tehnologija. U tom smislu radi se o, kako navodi kandidatkinja, potrebi novog sagledavanja, definisanja i redefinisanja pojma umetnosti – posebno likovne umetnosti u kontekstu procesa školskog i didaktičkog poučavanja i učenja. Upotreba novih medija, IKT-a, menja vaspitno-obrazovni proces, nanovo oblikuje kompetencije i didaktičku pripremu nastavnika, utiče na komunikaciju i interakciju učesnika u procesu učenja i poučavanja. Kandidatkinja Maja Jockov, navedene promene prati u kontekstu gimnazijskog predmeta Likovna kultura, koji je u gimnazijskom obrazovanju, u nastavnim planovima i programima koncipiran kroz teorijsko-praktičnu nastavu i pledira uvođenje novih medija u nastavu Likovne kulture u gimnazijama, kao didaktičke alatke savremene učionice. Takođe, nove medije posmatra i u kontekstu metodike likovne/vizuelne kulture, kroz primenu eksperimantalnog pristupa.

Likovna kultura je opšteobrazovni predmet koji je zastupljen u srednjoškolskim i gimnazijskim nastavnim planovima i programima, predmet kojem se, kako navodi kandidatkinja, danas poklanja veoma malo pažnje Intencije kojima se kandidatkinja upravlja u svom radu, ogledaju se u afirmisanju likovne/vizuelne kulture i vizualnih umetnosti u obrazovanju i vaspitanju u gimnazijama, i navodi, da je izuzetno važno da savremene umetničke teorije i prakse predmeta Likovne/Vizualne kulture budu zastupljene u gimnazijskim kurikulima, u nastavnim planovima i programima opšteg, društvenog i prirodnog smera, kao i u gimnazijama filološke orijentacije kako bi se kod mladih formirala percepcija vizuelnih informacija savremenih tehnologija. U kontekstu razvijanja, širenja i transponovanja teorije i prakse savremenog stvaralaštva, kandidatkinja nalazi i neophodnost formalne promene naziva predmeta Likovna u Vizualnu kulturu. Intencije ove doktorske teze, vide se i u potrebi usklađivanja nastavnih celina u okviru globalnih planova i programa u cilju očuvanja i negovanja tradicionalnih umetničkih vrednosti, ali i prihvatanja novih tendencija savremenog vizuelnog jezika.

Efikasnije izvođenje nastave i obrada nastavnih celina i jedinica je u brižljivom koncipiranju operativnih planova za koji je, prema mišljenju kandidatkinje, odgovoran sam profesor Likovne/Vizuaelne kulture. Operativni planovi treba učenicima da pruže jasan prikaz odnosa teorije umetnosti, istorije umetnosti, savremene umetničke teorije i prakse kako bi učenici stekli jasan uvid u područja likovne/vizualne kulture, posebno u kontekstu veka u kome živimo.

Nova paradigma savremenog umetničkog obrazovanja u srednjoškolskom obrazovanju danas je vizuelna komunikacija posredovana novim medijima i medijskom pismenošću. Stoga su novi mediji danas često primarna sredstva kojima mladi prilaze društvu i analiziraju društvene pojave. Posebno vredna pažnje je intencija ovog rada na prevazilaženju pojma likovne kulture i proširivanje likovne oblasti na vizuelnu kulturu. Ovaj zahtev dalje implikuje sistemsku transformaciju i integrisanje nove oblasti u nacionalni kurikulum, a ovakva promena pristupa u radu sa mladima koji su u

„najosetljivijem životnom dobu", generalno predstavlja i suštinsko investiranje u novu, osećajnu, duhovnu i intelektualnu elitu i budućnost jednog društva.

Na osnovu navedenog, predložena doktorska disertacija: mr Maje Jockov, **Uloga novih medija u nastavi likovne kulture u gimnaziji**, predstavlja izazovan i važan poduhvat uvođenja novih medija u tradicionalno definisan didaktički kontekst, a kandidatkinja u potpunosti ispunjava uslove za odbranu doktorske disertacije.

1) Навести најзначајније чињенице што тези даје научну вриједност, ако исте постоје дати позитивну вриједност самој тези;
2) На основу укупне оцјене дисертације комисија предлаже:
- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана,
- да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни или измијени) или
- да се докторска дисертација одбија.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Датум:_27.11. 2017.__

1. Dr Milica Andevski, redovni profesor
   Predsednik Komisije
   .....
2. Dr Tomaž Zupančič, docent
   Član Komisije-mentor
   .....
3. Dr Dijana Metlić, vanredni profesor
   Član Komisije
   .....
4. .....
5. .....
6. .....

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложење, односно разлог због којих не жели да потпише извјештај.

Изјава 2

Изјава којом се овлашћује Универзитет у Бањој Луци

да докторску дисертацију учини јавно доступном

Овлашћујем Универзитет у Бањој Луци да моју докторску дисертацију под насловом

УЛОГА НОВИХ МЕДИЈА У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ У ГИМНАЗИЈИ

која је моје ауторско дјело, учини јавно доступном.

Докторску дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство – некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – дијелити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Бањој Луци, 29.11.2017.год.

Потпис докторанда

_____

Изјава 3

Изјава о идентичности штампане и електронске верзије

докторске дисертације

Име и презиме аутора: мр МАЈА ЈОЦКОВ

Наслов рада: УЛОГА НОВИХ МЕДИЈА У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ У ГИМНАЗИЈИ

Ментор: др Томаж Зупанчич

Изјављујем да је штампана верзија моје докторске дисертације идентична електронској верзији коју сам предала за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци, 29.11.2017. год.

Потпис докторанда

Изјава 1

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем

да је докторска дисертација

Наслов рада: УЛОГА НОВИХ МЕДИЈА У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ У ГИМНАЗИЈИ

Наслов рада на енглеском језику: THE ROLE OF NEW MEDIA IN TEACHING FINE ARTS IN GRAMMAR SCHOOL

☑ резултат сопственог истраживачког рада,

☑ да докторска дисертација, у цјелини или у дијеловима, није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,

☑ да су резултати коректно наведени и

☑ да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци, 29.11.2017. године

Потпис докторанда

Прилог 2.

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Име и презиме аутора дисертације
Маја Јоцков

Датум, мјесто и држава рођења аутора
23.05.1971. године у Новом Саду, Република Србија

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања
Универзитет у Новом Саду, Академија уметности у Новом саду, година дипломирања 1995.

Датум одбране мастер / магистарског рада аутора
Датум одбране магистарског рада 05.05.2003. године,
Универзитет у Новом Саду, Академија уметности у Новом Саду

Наслов мастер / магистарског рада аутора
"Бинарност слике и графике"

Академска титула коју је аутор стекао одбраном мастер / магистарског рада
Магистар уметности – графичар

Академска титула коју је аутор стекао одбраном докторске дисертације
Доктор дидактичко – методичких наука – методика наставе ликовне културе

Назив факултета / Академије на којој је докторска дисертација одбрањена
Универзитет у Бањој Луци, Академија умјетности

Назив докторске дисертације и датум одбране
"Улога нових медија у настави ликовне културе у гимназији"

Научна област дисертације према CERIF шифрарнику
Друштвено - хуманистичка

Имена ментора и чланова комисије за одбрану докторске дисертације

1. **Др Милица Андевски, редовни професор, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Педагогија – предсједник комисије,**
2. **Др Томаж Жупанчић, доцент, Универзитет у Марибору, Педагошки факултет, Методика ликовне педагогије – ментор,**
3. **Др Дијана Метлић, ванредни професор, Универзитет у Новом Саду, Академија уметности, Историја уметности – члан;**

У Бањој Луци, 03.03.2018. године

Декан
Проф. др Санда Додик
Санда Додик

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ АКАДЕМИЈА УМЕТНОСТИ БАЊА ЛУКА 1975 BANJA LUKA ACADEMY OF ARTS UNIVERSITY OF BANJA LUKA